

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Dømt til socialpædagogik

Et studie af dilemmaer i den socialpædagogiske indsats på et botilbud for domfældte voksne med udviklingshæmning

Rømer, Mette

DOI (link to publication from Publisher):
[10.5278/vbn.phd.socsci.00061](https://doi.org/10.5278/vbn.phd.socsci.00061)

Publication date:
2016

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Rømer, M. (2016). *Dømt til socialpædagogik: Et studie af dilemmaer i den socialpædagogiske indsats på et botilbud for domfældte voksne med udviklingshæmning*. Aalborg Universitetsforlag. Ph.d.-serien for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Aalborg Universitet <https://doi.org/10.5278/vbn.phd.socsci.00061>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DØMT TIL SOCIALPÆDAGOGIK

ET STUDIE AF DILEMMAER I DEN SOCIALPÆDAGOGISKE
INDSATS PÅ ET BOTILBUD FOR DOMFÆLDTE VOKSNE MED
UDVIKLINGSHÆMNING

**AF
METTE RØMER**

PH.D. AFHANDLING 2016

AALBORG UNIVERSITET

DØMT TIL SOCIALPÆDAGOGIK

**ET STUDIE AF DILEMMAER I DEN SOCIALPÆDAGOGISKE INDSATS
PÅ ET BOTILBUD FOR DOMFÆLDTE VOKSNE MED
UDVIKLINGSHÆMNING**

AF

METTE RØMER

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

PH.D. AFHANDLING 2016

Ph.d. indleveret: November 2016

Ph.d. vejleder: Professor Inge Bryderup
Institut for Sociologi og Socialt Arbejde
Aalborg Universitet.

Ph.d. bi-vejledere: Lektor Anne Breumlund
Institut for Sociologi og Socialt Arbejde
Aalborg Universitet.

Lektor Maja Lundemark Andersen
Institut for Sociologi og Socialt Arbejde
Aalborg Universitet.

Ph.d. bedømmelsesudvalg: Lektor Mia Arp Fallov (formand)
Institut for Sociologi og Socialt Arbejde
Aalborg Universitet

Dekan, Instituteder/førsteamanuensis Anne Halvorsen
Fakultetet for samfunnsvitenskap
Universitetet i Agder

Seniorforsker Steen Bengtsson
SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Ph.d. serie: Det Samfundsvidenskabelige Fakultet,
Aalborg Universitet

ISSN (online): 2246-1256
ISBN (online): 978-87-7112-841-3

Udgivet af:
Aalborg Universitetsforlag
Skjernvej 4A, 2. sal
9220 Aalborg Ø
Tlf. 9940 7140
aauf@forlag.aau.dk
forlag.aau.dk

Forsidefoto: Jan Brødsløv Olsen
© Copyright: Mette Rømer

Trykt i Danmark af Rosendahls, 2016

Normalsider: 216 sider (å 2.400 anslag inkl. mellemrum).

CV

Mette Rømer er uddannet pædagog fra Hjørring Seminarium og kandidat i Socialt Arbejde (cand.soc.) fra Aalborg Universitet. Som pædagog har Mette praksiserfaring inden for daginstitutionsområdet, døgninstitutionsområdet for anbragte børn og unge samt erfaring fra forskellige bosteder og behandlingscentre for voksne med betydelig og varig nedsat fysisk og psykisk funktionsevne. Som ph.d. studerende har Mette været tilknyttet forskningsgruppen ”Målgrupper og indsatsformer på de socialpædagogiske områder (MISO)”, som er en satsningsgruppe inden for forskningsmiljøet FoSo – Forskning i Socialt Arbejde – ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde på Aalborg Universitet.

RESUME

Denne afhandling handler om socialpædagogik. Nærmere bestemt belyser afhandlingen den socialpædagogiske indsatsform, som voksne lovovertrædere med udviklingshæmning strafferetslig ikendes, når de dømmes modtager dom til at underkaste sig en socialpædagogisk kriminalpræventiv behandlingsindsats på et botilbud. Afhandlingens undersøger, hvorfor den socialpædagogiske indsats overfor domfældte udviklingshæmmede på botilbud karakteriseres som et dilemmafyldt indsatsområde, som er vanskeligt at tilrettelægge og udøve i praksis for det pædagogiske personale.

Forskningsmetodisk bygger afhandlingen på et kvalitativt feltstudie på et botilbud med otte domfældte voksne med udviklingshæmning, hvor feltstudiets kvalitative interviews med det pædagogiske personale og domfældte beboere udgør afhandlingens primære empiriske materiale. Med inspiration i metoden Grounded Theory, belyser afhandlingen indsatsens dilemmaer ved dels at belyse de to aktørgruppers respektive opfattelser af sig selv, hindanden og indsatsen i hver deres selvstændige empiriske analyse. Dels ved at sammenstille de to selvstændige aktørperspektiver i en teoretisk analyse, som danner baggrund for udviklingen af en substantiv teori, der forklarer fire sammenvævede dilemmaer, som tilsammen giver en forklaring på, hvorfor indsatsen karakteriseres som dilemmafyldt.

Med udgangspunkt i et interaktionistisk perspektiv omfatter den teoretiske rammeanalyse på en anvendelse af udvalgte begreber fra Goffmans sociologiske analyser i publikationen *Asylums* og *Stigma*, samt eksisterende socialpædagogisk forskning om dilemmafyldte indsatser på botilbud for voksne udviklingshæmmede uden dom.

Den substantive teori, som afhandlingen genererer i forhold til at forklare og forstå, hvorfor indsatsen karakteriseres som dilemmafyldt, omfatter følgende fire forklaringsselementer/dilemmaer:

Det første dilemma, *"Dem og os" – det institutionelle dilemma*, beskriver og forklarer, hvordan pædagogerne står over for en målgruppe, som ikke vil påtage sig den strafferetslige kategori og som følge heraf ikke ønsker pædagogernes hjælp, og således tager afstand fra pædagogerne.

Det andet dilemma, *Mellem Straffelov og Servicelov – det juridiske dilemma*, beskriver og forklarer, hvordan det forekommer logisk umuligt for pædagogerne at udføre den strafferetslige tilsynsforpligtigelse af de anbringelsesdømte beboere uden at overskride Servicelovens gældende rammer.

Det tredje dilemma, *Det faglige dilemma – mellem tvang og humanisering*, beskriver og forklarer, hvordan manglende kriminalpræventive metoder kombineret med pædagogernes tolkning af selvbestemmelsesretten medfører, at pædagogernes udformede mål og delmål i de domfældtes individuelle planer ikke afspejles i de domfældtes opfattelser af indsatsen som positive forandringsforløb i deres kriminelle løbebaner.

Det fjerde dilemma, *”De ambivalente domfældte – det relationspædagogiske dilemma”*, beskriver og forklarer, hvordan de domfældtes ambivalens i forhold til at modtage pædagogernes hjælp, vanskeliggør pædagogernes relationspædagogiske arbejde i forhold til at skabe en god relation til den enkelte domfældte beboer som grundlag for at skabe positive udviklingsmuligheder for vedkommende.

Foruden identificeringen af de fire sammenvævede dilemmaer fremanalyserer sammenstillingen endvidere et kernebegreb, som går på tværs af de fire forklaringsselementer; nemlig selvbestemmelsesretten. Den substantive teori fremviser med andre ord, hvordan selvbestemmelsesretten dels er et forhold, som er gennemgående i de fire enkelte dilemmaer, og dels er et forhold, som sammenvæver de fire belyste dilemmaer med hinanden, således at ét uløst dilemma unægtelig skaber et nyt for det pædagogiske personale.

INDHOLD

Forord	9
DEL B) Afhandlingens kappe	15
Kapitel 1. Socialpædagogiske indsatser over for voksne domfældte udviklingshæmmede på botilbud – afhandlingens problemfelt	17
1.1. Dansk viden om indsatsområdet.....	19
1.2. Afhandlingens relevans	21
1.3. Et historisk belyst fænomen	23
1.4. Indsatsen i et internationalt perspektiv	27
1.5. Det internationale forskningsfelt	31
1.6. Afhandlingens forskningsspørgsmål	34
1.7. Forskning i den dilemmafyldte indsats på botilbud.....	38
1.8. Afrunding	48
Kapitel 2. Afhandlingens forskningstilgang.....	51
2.1. Afhandlingens ontologiske grundantagelse.....	51
2.2. Afhandlingens epistemologiske grundantagelse	56
2.3. Afhandlingens forskningsmetodiske tilgang	57
2.3.1. <i>Forskerens rolle</i>	63
2.4. Forskningsprocessen	65
2.4.1. <i>Observationsstudiet</i>	65
2.4.2. <i>De kvalitative interviews</i>	69
2.5. Ethiske overvejelser i forhold til at forske på et sensitivt felt	77
2.6. Praksisforskning?	79
2.7. Afhandlingens kodnings- og analysestrategi.....	80
2.8. Afhandlingens teoretiske perspektiver	82
2.9. Afrunding	84

Kapitel 3. De domfældtes opfattelser af sig selv, anbringelsens formål og socialpædagogikken - beboerperspektivet87

3.1. De domfældte informanter – en karakteristik.....	89
3.2. Selvopfattelse	91
3.2.1. <i>Udviklingshæmmet – en afgrænsning</i>	91
3.2.2. <i>At være domsanbragt</i>	96
3.3. Anbringelsens formål	99
3.3.1. <i>Recidiv</i>	99
3.3.2. <i>Kontrol og overvågning</i>	101
3.4. Socialpædagogikken	106
3.4.1. <i>Hverdagen</i>	106
3.4.2. <i>Kriminalpræventive handleformer</i>	113
3.5. Opfattelse af egne udviklings- og læreprocesser	118
3.5.1. <i>Forandringsforløb</i>	118
3.5.2. <i>Ambivalens</i>	121
3.1. Afrunding	126

Kapitel 4. Den dilemmafyldte indsats.....131

4.1. Den teoretiske analyseramme	132
4.2. ”Dem og os” – det institutionelle dilemma	138
4.2.1. <i>De domfældtes moralske karriere</i>	139
4.2.2. <i>De miskrediterede og de potentielt miskrediterede domfældte</i>	142
4.2.3. <i>Informationskontrollen</i>	144
4.2.4. <i>Pædagogernes problemforståelse</i>	146
4.3. Mellem Straffelov og Servicelov – det juridiske dilemma.....	148
4.3.1. <i>Det moralske klima</i>	150
4.3.2. <i>En total institution?</i>	152
4.3.3. <i>Bagsiden af institutionsbegrebets ophævelse</i>	154
4.4. Det faglige dilemma – mellem tvang og humanisering.....	155
4.4.1. <i>Mangel på mening i hverdagen</i>	156
4.4.2. <i>Den pædagogiske faglighed – en bekymring?</i>	157

4.4.3. <i>Selvbestemmelsesretten – det etiske dilemma</i>	159
4.5. De ambivalente domfældte – det relationspædagogiske dilemma	163
4.5.1. <i>Blindheden for de domfældtes personlige identiteter</i>	163
4.6. Afrunding	166
Kapitel 5. Dømt til socialpædagogik – afhandlingens konklusioner	169
5.1. Afhandlingens centrale empiriske fund.....	169
5.1.1. <i>De pædagogiske overvejelser – medarbejderperspektivet</i>	170
5.1.2. <i>De domfældtes opfattelser – beboerperspektivet</i>	171
5.1.3. <i>Den substantive teori</i>	172
5.1.4. <i>Afhandlingens forskningsmæssige bidrag</i>	173
5.2. Potentialerne i den dilemmafyldte indsats – en perspektivering	174
Litteratur	177
English summary.....	191
Appendix.....	193

FORORD

Den danske straffelov bygger på det princip, at voksne lovovertrædere, som er sindssyge eller mentalt retarderede – det vil sige udviklingshæmmede – i gerningsøjeblikket er *uegnede* til at påtage sig straf og frifindes som følge heraf. Frifindelse for straf betyder, at lovovertrædere med psykiske lidelser og udviklingshæmning ikke modtager dom med tilsyn eller fængsling til følge inden for Kriminalforsorgens regi. De ikendes andre former for foranstaltninger, som findes *egnede* til at forebygge, at de begår nye forbrydelser. Hvor lovovertrædere med psykiske lidelser ikendes dom til behandling på en psykiatrisk afdeling, ikendes voksne udviklingshæmmede lovovertrædere dom til at underkaste sig socialpædagogisk behandling på et botilbud inden for rammerne af Lov om Social Service.

Denne afhandling handler om socialpædagogik. Nærmere bestemt belyser afhandlingen den socialpædagogiske indsatsform, som voksne lovovertrædere med udviklingshæmning strafferetsligt ikendes, når de modtager dom til at underkaste dem en socialpædagogisk kriminalpræventiv behandlingsindsats på et botilbud. Afhandlingens formål er, at belyse hvorfor den socialpædagogiske kriminalpræventive indsats overfor domfældte udviklingshæmmede på botilbud forekommer at være en dilemmafyldt indsats, som er vanskelig at tilrettelægge og udøve i praksis for det pædagogiske personale.

Med inspiration i metoden Grounded Theory belyser afhandlingen nogle af de dilemmaer, som danner grundlag for, at den socialpædagogiske kriminalpræventive indsats over for domfældte udviklingshæmmede, på § 108 botilbud, karakteriseres som et dilemmafyldt indsatsområde. På baggrund af et kvalitativt feltstudie på et botilbud med otte domfældte voksne med udviklingshæmning synliggøres den dilemmafyldte indsats ved at sammenstille pædagogernes og beboernes overvejelser og opfattelser af dem selv, hinanden og indsatsen.

Med henblik på at belyse hvorfor den socialpædagogiske indsats er en vanskelig og dilemmafyldt indsats at tilrettelægge og udøve for det pædagogiske personale, har afhandlingen til formål at undersøge følgende forskningsspørgsmål:

Hvilke overvejelser gør pædagoger sig i forhold til at tilrettelægge og udøve en socialpædagogisk indsats over for voksne domfældte udviklingshæmmede på et botilbud? Hvordan betragter og opfatter de domfældte beboere sig selv, anbringelsens formål og socialpædagogikken på botilbuddet?

Afhandlingens baggrund og opbygning

At denne afhandling skulle komme til at omhandle den socialpædagogiske indsats på botilbud – og oven i købet den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede – er snarere en tilfældighed end et valg. Efter at have modtaget kandidatgraden i Socialt Arbejde ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde ved Aalborg Universitet i 2012 fik jeg en henvendelse fra førnævnte institut med tilbud om at blive ph.d. stipendiat på forskningsprojektet *En fremtid uden dom*. Et forskningsprojekt som på daværende tidspunkt var under udvikling i forhold til at undersøge socialpædagogiske indsatser på tre selvstændige botilbud for voksne personer med kognitive, mentale og kommunikative funktionsevnenedsættelser, som enten har en dom eller er kriminalitetstruede. Argumentet for henvendelsen var min baggrund som uddannet pædagog, min praksis erfaring og min heraf praktiske indsigt i det socialpædagogiske arbejde. Dette kombineret med at jeg på forskellig vis i mine projektopgaver og i min specialeskrivning på kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde havde forfulgt min faglige interesse for socialpædagogik ved at undersøge diverse forskellige socialpædagogiske indsatser for henholdsvis voksne med udviklingshæmning, autisme og hjerneskader i Danmark og Indien. Henvendelsen gav mig mulighed for at efterfølge min faglige interesse for socialpædagogisk arbejde som ph.d. stipendiat.

Nærværende afhandling har således ophav i forskningsprojektet *En Fremtid uden dom*, som er et samfinansieret forskningsprojekt mellem Region Nordjylland, Region Midtjylland, Århus Kommune, Jysk Socialforsknings- og Evalueringssamarbejde (JYFE) og Institut for Sociologi og Socialt Arbejde ved Aalborg Universitet. Forskningsprojektets overordnede formål er at tilvejebringe viden om, hvordan socialpædagogiske indsatser på botilbud kan skabe forandringer hos beboergrupper med komplekse problemstillinger såsom domfældte eller kriminalitetstruede voksne personer med kognitive, mentale og kommunikative funktionsevnenedsættelser. Forskningsprojektet består af tre selvstændige undersøgelser af tre botilbud, hvor nærværende afhandling er separat finansieret af Region Nordjylland og tilknyttet botilbuddet Bakkebo, som er Region Nordjyllands botilbud for otte voksne domfældte personer med udviklingshæmning. At denne afhandling er finansieret af og tilknyttet Region Nordjyllands botilbud – og således danner rammerne for afhandlingens tilblivelse og empiriske dataindsamling – skyldes Region Nordjyllands særlige interesse i forhold til at sætte fokus på den socialpædagogiske indsats over for de såkaldte domfældte udviklingshæmmede på botilbud.

Region Nordjyllands interesse i at sætte fokus på indsatsen over for domfældte udviklingshæmmede og dennes finansiering af nærværende ph.d. projekt danner ikke blot ophavet for nærværende afhandling. Som en del af det samlede forskningsprojekt *En fremtid uden dom* udgør forskningsprojektets fælles undersøgelses- og analysedesign rammen for afhandlingens forskningsdesign.

Afhandlingens forskningsmæssige tilgang er således designet med udgangspunkt i forskningsprojektets krav om at udføre et empirisk feltstudie, som indfanger, hvordan den socialpædagogiske praksis opleves ud fra både et medarbejder- og et brugerperspektiv. Afhandlingen bygger således på et krav om, at det empiriske feltstudie skulle omfatte kvalitative interviews med medarbejdere såvel som de domfældte beboere samt observation af den pædagogiske hverdagspraksis på Bakkebo.

Som en del af det samlede forskningsprojekt har jeg yderligere været forpligtiget til at formidle mine empiriske analyseresultater af Bakkebos socialpædagogiske indsats til praksis – både i form af mundtlige oplæg og i form af skriftlige publikationer. Som følge af den skriftlige formidlingsforpligtigelse har jeg publiceret den anvendelsesorienterede forskningsrapport, *Domfældte voksne med udviklingshæmning. Den socialpædagogiske indsats på et botilbud* (Rømer, 2015). Rapporten formidler den empiriske analyse af socialpædagogernes overvejelser og refleksioner i forhold til at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats over for Bakkebos domfældte beboere. Rapporten danner grundlag for, at afhandlingens form består af en kombinationsmodel, som udgør to sammenhængende dele (A & B), der tilsammen bidrager med at besvare afhandlingens forskningsspørgsmål. Indholdet af afhandlingens to sammenhængende dele (A & B) uddybes i det følgende:

DEL A) Den anvendelsesorienterede forskningsrapport – *Domfældte voksne med udviklingshæmning. Den socialpædagogiske indsats på et botilbud* (Rømer, 2015).

Den anvendelsesorienterede forskningsrapport – der betegnes som ”rapporten” i afhandlingen – belyser på baggrund af interviews med Bakkebos pædagogiske personale, hvilke refleksioner personalet gør sig i forhold til at tilrettelægge og udøve botilbuddets socialpædagogiske indsats som en kriminalpræventiv praksis. Foruden at udgøre afhandlingens analyse af personalets refleksioner over praksis, belyser rapporten endvidere indsatsens lovgivningsmæssige rammer, det vil sige det juridiske spændingsfelt, hvor indenfor det pædagogiske personale skal agere. Rapporten består indholdsmæssigt af to sammenhængende dele. *Første del* præsenterer indsatsområdet, herunder de domfældte udviklingshæmmede, indsatsens lovgivningsmæssige rammer og den viden, som forekommer at eksistere om socialpædagogiske indsatser over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud. Ligeledes redegør første del af rapporten for min forskningsmetode og refleksioner i forbindelse med mine kvalitative interviews med de pædagogiske medarbejdere på Bakkebo og mit observationsstudie af botilbuddets daglige praksis. *Anden del* præsenterer botilbuddet Bakkebo og den empiriske analyse af personalets refleksioner i forhold til at tilrettelægge og udøve en socialpædagogisk indsats over for de domfældte beboere. Rapporten afsluttes med at sammenfatte de udfordringer og dilemmaer, som det pædagogiske personale oplever i forhold til at skulle

praktisere en kriminalitetsforebyggende indsats overfor de domfældte beboere inden for indsatsens lovgivningsmæssige rammer.

Del B) Afhandlingens kappe.

Kappen består af i alt fem dele. *Første del* præsenterer afhandlingens problemfelt. Dette omfatter en formidling af afhandlingens forskningsspørgsmål, afhandlingens relevans samt det forskningsmæssige felt, som afhandlingen skriver sig ind i, nemlig det socialpædagogiske forskningsfelt. *Anden del* formidler afhandlingens forskningsstrategiske tilgang samt det interaktionistiske grundsyn, hvorpå jeg bygger afhandlingen. *Tredje del* formidler den empiriske analyse af afhandlingens kvalitative interviews med fire af Bakkebos domfældte beboere. Det belyses, hvordan beboerne definerer, det vil sige, opfatter og oplever socialpædagogikken på Bakkebo, og hvordan de betragter sig selv som domfældte udviklingshæmmede. Formålet hermed er, at undersøge hvorvidt beboernes præsentationer af sig selv og den oplevede indsats er medskabende til, at det forekommer vanskeligt for pædagoger at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats på botilbud for domfældte udviklingshæmmede. *Fjerde del* formidler afhandlingens teoretiske diskussion af de empiriske fund. Ved at sammenstille pædagogernes og de domfældtes respektive meningsfortolkninger af hinanden og indsatsen diskuteres de dilemmaer og udfordringer, som kan identificeres som problematiske i forhold til at udfolde en kriminalpræventiv indsats over for en gruppe af beboere, som er dømt til socialpædagogik.¹ *Femte del* formidler afhandlingens samlede resultater.

Det sidste punktum – taksigelser

Det har været en gave at forske i mit faglige interesseområde for pædagogisk arbejde på bosteder og vedrørende mennesker med udviklingshæmning. Det har været fantastisk at få lov at arbejde med mit tidligere praksisfelt med forskningsbriller på. Vejen har været en ubeskrivelig rejse, som har været fyldt med spændende, frustrerende, oplysende og tvivlende oplevelser. Det har været en rejse, hvor jeg har haft en stor berøringsflade og skabt mange betydningsfulde relationer undervejs. Dem skylder jeg en tak.

Jeg skylder projektledelsen på forskningsprojektet *En fremtid uden dom*, Inger Bruun Hansen og Anne Breumlund, en stor tak for at give mig muligheden for at være projektets ph.d. stipendiat. Tak for jeres tillid og opbakning under hele forløbet samt jeres mange kommenteringer. Tak til Pia Ringø – forskningsgruppens

¹ I forhold til afhandlingens titel "Dømt til socialpædagogik" skal det fremhæves, at den kan have konnotationer til Nanna Mik-Meyers (2004) ph.d. afhandling "*Dømt til personlig udvikling - Identitetsarbejde i revalidering*". Udformningen af afhandlingens titel er ikke udarbejdet med inspiration i Mik-Meyers afhandlingstitel. Titlens udformning er udsprunget i afhandlingens socialpædagogiske forståelsesramme af, at voksne udviklingshæmmede lovovertrædere i henhold til dansk strafferetlig praksis modtager dom til at underkaste sig socialpædagogisk kriminalpræventiv behandling.

fjerde og sidste medlem – for utallige diskussioner om de vilkår og indsatser, vi tilbyder samfundets mest marginaliserede mennesker.

En særlig tak skal rettes til Bakkebos pædagogiske personale og domfældte beboere, som havde mig med på slæb i mit feltarbejde, og som stillede op til interviews. Uden jeres åbenhed og deltagelse havde denne afhandling ikke været mulig. Også en stor og varm tak til forstanderledelsen på Sødisebakke for et inspirerende, tillidsfuldt og lærerigt samarbejde. Tak til ph.d. projektets finansielle samarbejdspartner, Specialsektoren v. Region Nordjylland, som løbende har vist stor interesse for og opbakning til projektets resultater. Ydermere tak til projektets faglige følgegruppe for et inspirerende samarbejde.

I forhold til selve afhandlingsarbejdet skal jeg rette en tak til min hovedvejleder Inge Bryderup for tillid til, at jeg nok skulle komme sikkert i mål. Tak til mine bi-vejledere Anne Breumlund og Maja Lundemark Andersen for jeres faglige sparring og inspiration. Derudover skal jeg rette en helt særlig tak til Marie Nykjær Brejnrod for mange timers faglig sparring og kommentering igennem hele ph.d. forløbet. Tilsvarende en stor og varm tak til Tine Mechlenborg Kristiansen for løbende kommentering og faglig sparring i den afsluttende sidste periode. I har begge min dybeste respekt for at have fulgt mig tæt og for altid at have stået til rådighed, når jeg har efterspurgt jeres sparring. Jeres autentiske nysgerrighed i mit arbejde, jeres anerkendende måde at være kritisk konstruktive på samt jeres kreative evner til at ”tænke med mig” har betydet mere, end I aner! Også tak til Nicolay Borchgrevink Johansen for kommentering på dele af afhandlingen. Tak til Mie Engen for utallige diskussioner om socialpædagogik. Tak til Rasmus Hoffman Birk for at have været en evig tilgængelig faglig inspirationskilde og kollegial støtte, uanset om du har siddet på dit kontor længere nede af gangen eller i udlandet. Ydermere skal (dáværende) studentermedhjælpere Elise Secher, Julie Johanne Thorrud og Martin Brygger Andersen have tak for transskribering af interviews. Tone Lichtenberg Jessen og Sofie Aggerbo Johansen skal have en stor og varm tak for korrekturlæsning på dele af afhandlingen.

Min daglige gang har jeg haft på Institut for sociologi og socialt arbejde. Her har jeg forskningsmæssigt været tilknyttet forskningsmiljøet FOSO og satsningsgruppen MISO, som skal have tak for mange faglige inspirerende diskussioner. Også tak til mine ph.d.-kollegaer for faglig opbakning og mange timers hyggeligt samvær. Sidst, men ikke mindst, en stor og varm tak til alle mine gode kollegaer på instituttet – dette gælder både mine VIP- og TAP-kollegaer – som har vist interesse for mig og mit arbejde.

En helt særlig tak til min gode veninde Kirsten, hvis støtte jeg har haft så rigelig brug for undervejs. Du har fulgt mig tæt hele vejen og har været der, når frustrationerne og tvivlen har ramt smertens grænse. Du har været en uundværlig støtte, når lysten til at trykke på ”stopknappen” har overskygget alt andet – hvilket

den har ad flere omgange! Uden din støtte og sparring ville det være tvivlsomt, om endestationen for min ph.d. rejse havde været netop dette sidste punktum. Tusind tak Kirsten!

Til sidst vil jeg gerne rette en stor og varm tak til mine forældre og min nærmeste familie for evig støtte og opbakning. Tak for jeres forståelse, når jeg i perioder – særligt den (efterhånden lange) afsluttende periode – har været mere fraværende end ønsket. Med dette sidste punktum falder et stort åg fra mine skuldre, og jeg vil igen kunne finde tid til at være nærværende og nysgerrig på alt det andet gode, som livet indeholder. Denne tid vil jeg glæde mig til at dele med jer.

Aalborg, november 2016
Mette Rømer

DEL B) AFHANDLINGENS KAPPE

KAPITEL 1. SOCIALPÆDAGOGISKE INDSATSER OVER FOR VOKSNE DOMFÆLDTE UDVIKLINGSHÆMMEDE PÅ BOTILBUD – AFHANDLINGENS PROBLEMFELT

Siden jeg først blev introduceret til den socialpædagogiske indsatsform over for de såkaldte domfældte udviklingshæmmede på botilbud, har jeg undret mig over, hvordan man socialpædagogisk arbejder kriminalpræventivt med udviklingshæmmede domfældte beboere. Jeg har undret mig over, hvordan man socialpædagogisk håndterer beboere, som er anbragt på et botilbud på baggrund af en foranstaltningsdom – det vil sige beboere, som har begået personfarlig kriminalitet i form af brandstiftelse, voldtægt, mord, vold, etc. Jeg har haft en nysgerrighed på, hvordan socialpædagogik tilrettelægges som en kriminalpræventiv indsats – og hvori forskellen består i forhold til det socialpædagogiske arbejde, som udøves på botilbud for voksne udviklingshæmmede *uden* dom. Min nysgerrighed blev ikke just mindre efter at have læst mig ind på indsatsens lovgivningsmæssige rammer og blev bekendt med det dilemma, som indsatsen befinder sig i, mellem Straffelovens og Servicelovens to forskellige rammer og handlingsrum. Her tegner der sig nemlig et juridisk spændingsfelt mellem to forskellige lovgivninger, som hviler på to forskellige ideologier, nemlig straf og socialpædagogik.² Et spændingsfelt som betyder, at det pædagogiske personale skal fuldføre de vilkår, de domfældte beboere strafferetsligt er ikendt. De skal altså afsonde de domfældte i forhold til udgangstilladelser samt udøve en kriminalpræventiv indsats inden for Servicelovens rettighedsbaserede rammer, som bygger på den enkeltes ret til at bestemme over eget liv. Med indsatsens dilemmafyldte situation i et lovgivningsmæssigt spændingsfelt forekom det mig uklart, hvordan det i praksis er muligt for personalet på et botilbud med lovhjemmel i Serviceloven at tilrettelægge og udøve socialpædagogik som en kriminalpræventiv behandlingsindsats, der

² To forskellige ideologier som ifølge Nielsen (1983:66) betyder at de *retssikkerhedsmæssige vurderinger* ikke tillægges lige stor betydning. Et aspekt som ifølge Nielsen kommer særligt klart frem, når netop de to systemer skal samarbejde mellem de to sæt myndigheder. Et samarbejde som får indflydelse på det praktiske arbejde mellem de to sæt myndigheder og på resultatet af dette samarbejde (Nielsen, 1983:66)

opfylder de strafferetslige vilkår, som de domfældte beboere er dømt til at underkaste sig.

Studiet i indsatsens lovgivningsmæssige rammer gav mig indblik i, hvordan det strafferetslige system pålægger det sociale system, det vil sige de danske kommuner, det bemyndigende ansvar i forhold til at modtage og fuldbyrde foranstaltningsdømte udviklingshæmmede. Studiet af de lovgivningsmæssige rammer gav mig med andre ord indblik i den strafferetslige praksis, som foranstaltet i forhold til voksne udviklingshæmmede lovovertrædere. En foranstaltning der, jævnfør Straffelovens § 16 og § 68, betyder dom til foranstaltning på en *institution* og ikke fængsel. Jeg blev med andre ord bekendt med, at Straffeloven, i modsætning til Serviceloven, stadig anvender institutionsbegrebet, og at anbringelse på *institution*, jævnfør Servicelovens § 108 stk. 6, betyder anbringelse på et § 108 botilbud. Domfældte udviklingshæmmede anbringes altså på et § 108 botilbud, som inden for Servicelovens rammer er et tilbud, som tilbydes voksne udviklingshæmmede personer og andre, der som følge af nedsatte fysiske og psykiske funktionsevner har behov for et længerevarende ophold på grund af omfattende behov for hjælp til at klare almindelige, daglige funktioner eller pleje og omsorg. At domfældte udviklingshæmmede anbringes på et § 108 botilbud betyder, at de anbringes på en boform, hvor de som beboere, jævnfør Almenboliglovens § 105, bor i egen bolig i form af private lejligheder med kollektive fællesarealer, som deles med boformens andre beboere. Domfældte dømmes altså til en anbringelse på en boform, som bygger på Retssikkerhedslovens og Servicelovens principper om, at de enkelte beboere skal give samtykke til at modtage socialpædagogisk omsorg og støtte i deres private hjem med henblik på at fremme den enkeltes mulighed for at klare sig selv. Når domfældte udviklingshæmmede modtager dom til anbringelse på *institution*, modtager de altså i princippet dom til anbringelse i egen bolig på en boform, hvor de domfældte i henhold til Retssikkerhedsloven og Serviceloven har mulighed for at frasige sig den kriminalpræventive indsats, som de strafferetsligt er ikendt at underkaste sig.

Set med pædagogiske briller kan det forekomme bemærkelsesværdigt, at domfældte udviklingshæmmede dømmes til anbringelse på et § 108 botilbud. Dette fordi et § 108 botilbud er en åben boform, hvor der ikke er synlige tremmer for vinduer og døre, som kan hindre de domfældte i at forlade botilbuddet til enhver en tid.³ Det er en boform, hvor personalet med lovhjemmel i Serviceloven ikke har beføjelser til at bruge tvang i tilfælde, hvor domfældte beboere ikke er samarbejdsvillige eller modtagelige for at modtage socialpædagogisk behandling. I modsætning til personaler på retspsykiatriske afdelinger, som har lovhjemmel i *Lov om tvang* og dermed kan anvende tvang – i værste tilfælde i form af bæltefiksering – har det

³ Dette gælder ikke den sikrede afdeling, Kofoedsminde, som ligeledes drives som et § 108 botilbud, og som jeg i afhandlingen afgrænser mig fra. Se mere herom i rapporten afsnit 1.2.1 *Foranstaltningsdomme* (Rømer, 2015)

pædagogiske personale lovhjemmel i Servicelovens magtcirkulære (§ 124 & § 124a). Et cirkulære som betyder, at personalet kun må anvende fysisk magt i tilfælde, hvor en domfældt er sikkerhedsmæssigt til fare for sig selv eller andre, eller hvor en domfældt med en anbringelsesdom forsøger at rømme - det vil sige at forlade botilbuddet uden udgangstilladelse. I sådanne situationer har personalet undtagelsesvis lovhjemmel i Straffelovens § 13, stk. 3. til at tilbageholde vedkommende med magt ud fra den strafferetslige hensigt at beskytte samfundet.

Det er personalets lovhjemmel i Serviceloven, særligt dets lovhjemmel (eller manglende beføjelser) til magtanvendelse og heraf beboernes selvbestemmelsesret, som gør mig nysgerrig på, hvordan man pædagogisk udøver en kriminalpræventiv indsats over for domfældte udviklingshæmmede. Hvordan er det muligt at udøve en socialpædagogisk indsats som en kriminalpræventiv indsats inden for Servicelovens lovgivningsmæssige rammer, som de gør sig gældende på botilbud for udviklingshæmmede voksne personer uden dom?⁴ Med indsigt i de lovgivningsmæssige rammebetingelser kan man spørge sig selv, hvilke metodiske overvejelser pædagogerne på et botilbud gør sig i forhold til at arbejde kriminalpræventivt med de domfældte beboere. Endvidere kan man spørge, hvilke refleksioner de gør sig i forhold til på en og samme tid at agere ”fængselsbetjent” og socialpædagogisk støtteperson. I det hele taget opstår der en nysgerrighed på, hvilke overvejelser pædagogerne gør sig i forhold til at håndhæve og kontrollere de domfældtes udgangsrestriktioner. Ydermere er/bliver det interessant, hvordan de domfældte beboere oplever at være dømt til socialpædagogik. Oplever domfældte beboere det som en straf at blive domsanbragt på et botilbud med henblik på at forebygge ny kriminalitet? Hvilken opfattelse har de af dem selv og ikke mindst de pædagoger, som skal fuldbyrde de domsrestriktioner, de strafferetsligt er underkastet på et botilbud? På baggrund af min egen pædagogiske praksiserfaring med voksne udviklingshæmmede uden dom, hvor jeg har erfaret, at udviklingshæmmede voksne ikke altid er positivt indstillet og motiveret over for den udøvende pædagogik, er jeg altså blevet nysgerrig på, hvilken oplevelse og overvejelser personalet gør sig i forhold til at arbejde kriminalpræventivt med en målgruppe, som *ikke* er frivilligt anbragt, og som muligvis *ikke* er motiveret for at arbejde med sig selv.

1.1. DANSK VIDEN OM INDSATSOMRÅDET

Den eksisterende forskning på feltet, som vil blive præsenteret i det følgende, afspejler, at den socialpædagogiske indsats på botilbud for domfældte

⁴Personalet kan dog i forhold til de domfældte beboere blive pålagt at skulle gennemføre en af de fire indgrebsmuligheder, som står fremskrevet i Servicelovens § 137. Gældende for disse indgreb er, at de ligeledes skal udøves i henhold til magtanvendescirkulæret, dvs. uden anvendelse af magt. Se mere herom i rapportens afsnit 1.1.3 Indsatsens rammer ifølge Serviceloven (Rømer, 2015:25)

udviklingshæmmede i praksis er en dilemmafyldt praksis i forhold til dets situation mellem Serviceloven og Straffeloven. Som der fremkommer i afhandlingens anvendelsesorienterede forskningsrapport (del A), så forekommer der at være sparsomt med forskning om indsatsområdet i forhold til domfældte udviklingshæmmede anbragt på botilbud. Den sparsomme forskning omfatter de i rapporten fremhævede evalueringsrapporter, som kvalitativt har undersøgt de tidligere amters og nuværende regioners erfaringer på området (Perlt & Grünberger, 2003; Amtsrådsforeningen, 2003; Justitsministeriet, 2003; De Danske Regioner, 2010). De nævnte evalueringsrapporter bekræfter mit umiddelbare indtryk af, at indsatsen er en dilemmafyldt og vanskelig pædagogisk indsats at tilrettelægge og udøve, hvilket vil blive fremhævet i det følgende.

Samtlige evalueringsrapporter fremhæver, at det juridiske spændingsfelt, som indsatsen befinder sig i mellem Straffeloven og Serviceloven, udgør et grundlæggende dilemma i forhold til at tilrettelægge og udøve en socialpædagogisk indsats i praksis (Perlt & Grünberger, 2003; Amtsrådsforeningen, 2003; Justitsministeriet, 2003; De Danske Regioner, 2010). Det påpeges, at dét, at indsatsen befinder sig i et juridisk spændingsfelt mellem Serviceloven og Straffeloven i praksis, medfører en del uklarheder, som stiller det pædagogiske personale i klemme mellem de to lovgivninger.⁵ Dette gør sig dels gældende i forhold til, hvornår den ene lovgivning har forrang i forhold til den anden. Endvidere gør det sig gældende i forhold til at bestemme hvilken indsatsform, der skal udfoldes (Perlt & Grünberger, 2003; UFC Handicap, 2004; NDU, 2010). Ifølge evalueringsrapporterne fremkommer der ikke at være forenelighed mellem de to lovgivningers formålsbestemmelser i forhold til hvilken indsatsform, der skal udøves over for udviklingshæmmede lovovertrædere (Perlt & Grünberger, 2003; Amtsrådsforeningen, 2003; Justitsministeriet, 2003).

Perlt og Grünberger (2003) uddyber mere specifikt, at de to lovgivningers uforenelighed medfører uklarheder i forhold til, hvordan indsatsen skal udfoldes i praksis. Herunder særligt hvorvidt personalet skal udfolde indsatsen i henhold til Straffelovens eller Servicelovens formålsbestemmelse - altså hvorvidt det er en indsatsform, som udfoldes i henhold til Straffeloven i form af "en intensiv social behandlingsindsats" med henblik på at forebygge nye lovovertrædelser (ibid.). Eller hvorvidt det er en indsatsform, som skal udfoldes i henhold til Serviceloven i form af en kompenserende og støttende indsats med henblik på, at den enkelte domfældte beboer kan leve et liv så selvstændigt som muligt uden socialpædagogisk støtte (Perlt og Grünberger, 2003). Straffelovens og Servicelovens forskellige formålsforståelser medfører altså ifølge Perlt & Grünberger en pædagogisk usikkerhed i forhold til hvilken indsatsform, der skal tilrettelægges og udøves i praksis på botilbuddene.

⁵ Det juridiske spændingsfelt refereres i rapporterne som en lovgivningsmæssig gråzone.

Perlt og Grünberger fremhæver endvidere, at pædagogerne på botilbuddene finder det vanskeligt at finde fodfæste imellem den strafferetslige forventning om, at den socialpædagogiske indsats skal have en kriminalpræventiv effekt. samtidig med at der i henhold til Serviceloven ikke er hjemmel til at anvende magt til at tvinge den domfældte til behandling (Perlt & Grünberger, 2003). Som følge heraf stiller det pædagogiske personale ifølge UCF Handicap⁶ også spørgsmål ved, om de er fængselsbetjente eller socialarbejdere? (UCF Handicap, 2004:30). Desuden fremhæver UCF Handicap, at personalets manglende beføjelser inden for Servicelovens gældende rammer kan medføre, "... at der ikke er krav og konsekvens i de domme brugerne bliver idømt" (UFC Handicap, 2004:30). UFC Handicap påpeger på baggrund af personalets oplevelser af indsatsens juridiske spændingsfelt, at en afklaring af, hvordan det pædagogiske personale i praksis skal forholde sig til de strafferetslige rammer vedrørende straf, retssikkerhed og omsorgsforpligtigelse, er nødvendigt (UFC Handicap, 2004). Evalueringsrapporterne fremhæver altså, at indsatsens juridiske spændingsfelt i praksis betyder, at pædagogerne befinder sig i et dilemmafyldt handlingsfelt i forhold til at udfolde den strafferetslige opgave, som de er blevet pålagt at udøve inden for Servicelovens gældende rammer.

1.2. AFHANDLINGENS RELEVANS

At der er grundlag for at undersøge de refleksioner, pædagogerne gør sig i forhold til at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats, påviser resultaterne af Ringøs kvalitative studie af den socialpædagogiske indsats på et botilbud for domfældte udviklingshæmmede i Århus Kommune (Ringø, 2014).⁷ Ringøs studie er et af få studier, som er udformet forskningsmæssigt på området siden de tidligere nævnte evalueringsrapporter blev udarbejdet i 2003.⁸ På baggrund af et empirisk feltstudie med observation og interviews med både personalet og de domfældte beboere konkluderer Ringø, at de domfældte beboere befinder sig i en "black-box", hvor der ikke eksisterer en ordnet politisk-administrativ eller samfundsmæssig plan for, hvad der skal ske med dem 'på den anden side' af deres dom (Ringø, 2014:69). Dette konkluderes dels på baggrund af en analyse af, hvordan indsatsen på det pågældende botilbud tilrettelægges som en individuel indsats over for de domfældte beboer i form af udførlige skematiseringer. Skematiseringer som med udgangspunkt

⁶ Rapporten fra UFC Handicap kortlægger på baggrund af dialogmøder de pædagogiske og behandlingsmæssige problemstillinger, som man pædagogisk erfarer i de tre daværende kommuner Fredericia, Randers og Ringsted i forhold til domfældte udviklingshæmmede med misbrug (UFC Handicap, 2004).

⁷ Ringøs studie udgør det andet selvstændige studie inden for det fælles forskningsprojekt *En fremtid uden dom*, som afhandlingen er indlejret i (Ringø, 2014).

⁸ De andre studier, der refereres til, er fra Breumlund & Hansen (2014), som beskrives afslutningsvis i dette afsnit.

i udarbejdede mål og delmål angiver, hvordan den enkelte beboer og det pædagogiske personale skal agere dagligt fra minut til minut (ibid.).

Endvidere konkluderer Ringø på baggrund af samtaler med de domfældte beboere, at de mange udarbejdede mål og delmål, som der pædagogisk formuleres i beboernes handleplaner, og som personalet strukturerer deres pædagogiske arbejde efter, ikke har betydning for de domfældte beboere. Ifølge Ringø var det beboernes oplevelse, at selvom de opfyldte de pædagogiske/strafferetslige mål, som blev udarbejdet i forbindelse med deres handleplaner, så oplevede de ingen fremtidsplanlægning. Selvom om beboerne opnåede de individuelle mål, som var blevet udarbejdet i handleplanen, så forekom der ingen planlægning i forhold til, hvad de skulle 'på den anden side' af deres dom. På baggrund heraf stiller Ringø spørgsmål ved, hvad nytte indsatsen har for de domfældte, som gennemgår positive forandringer i forhold til deres kriminelle adfærd (Ringø, 2014). Breumlund og Hansen (2014) lavede opfølgende interviews med tre domfældte beboere fra samme botilbud i Århus Kommune som Ringø og fremkommer med de samme konklusioner. Breumlund og Hansen (2014) påpeger mere specifikt, at de domfældte beboere lever i en uvished om, hvad der skal ske i fremtiden i forhold til at få deres dom ophævet og dermed også en uvished om, hvilke muligheder de havde for at blive integreret i samfundet.

Forskning vedrørende hvilke refleksioner, pædagoger gør sig i forhold til at tilrettelægge og udøve en socialpædagogisk kriminalpræventiv indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud, er, som det fremgår af ovenstående, sparsom. Den forskning, som findes på feltet, er indkredset til evalueringsrapporterne fra 2003, som belyser de tidligere amters erfaringer og Ringøs studie af den socialpædagogiske indsats på et botilbud i Århus Kommune. Der forekommer med andre ord en mangel på kvalitative studier, som synliggør, hvordan socialpædagogiske indsatser over for domfældte udviklingshæmmede tilrettelægges og udøves i praksis som en strafferetslig indsatsform, set ud fra både et medarbejder- og brugerperspektiv, til at belyse, hvorfor indsatsen karakteriseres som værende et dilemmafyldt og pædagogisk vanskeligt indsatsfelt. Sammenfattende er kvalitative studier, som på en og samme tid belyser, hvilke overvejelser pædagoger gør sig i forhold til at tilrettelægge og udøve den strafferetslige indsatsform, og hvordan de domfældte beboere oplever og betragter indsatsen, en forskningsmæssig efterspørgsel. Der er altså mangel på kvalitative studier, der belyser de dilemmaer, som i praksis vanskeliggør det pædagogiske arbejde med at fremme positive forandringer hos de domfældte beboere i forhold til at hindre recidiv, efter de danske kommuner overtog det bemyndigende ansvar herfor i 2007 med Strukturreformen.

1.3. ET HISTORISK BELYST FÆNOMEN

Det er historisk ikke en ny problemstilling, at det fremgår uklart af Straffelovens formålsbestemmelse, hvad den socialpædagogiske kriminalpræventive behandlingsindsats på botilbuddene i praksis skal omfatte. Det er en problemstilling, som ifølge Kirkebæk (1993) har været uklar siden frifindelse for straf af sindssyge og åndssvage – datidens term for udviklingshæmning – blev indføjet i Straffeloven den 10. februar 1866 (Kirkebæk, 1993; Waaben: 1997). Hverken i formuleringen af Straffeloven 1866 eller i den senere Straffellov fra 1930 blev det eksplicit formuleret, hvad behandling på tvangsanstalterne skulle indeholde. I forbindelse med formuleringen af Straffeloven 1866 fremviser Kirkebæk i sine historiske dokumentanalyser, at Dr. Med. Tryde omtalte den behandling, som de åndssvage dømtes til, som værende en disciplinerende behandling (Beretning om Det Fjerde Nordiske Abnormskolemøde i København, 1899:200). Ifølge Tryde var tanken bag Straffeloven – som han selv var med til at formulere – at det behandlingsmæssige indhold skulle bestå i en disciplinering og oplæring af de anbragte, altså at den skulle skabe mulighed for positive forandringer for de åndssvage i forhold til at ændre deres adfærd (Kirkebæk, 1993).

Handicaphistorisk er det bredt belyst, hvordan behandlerkulturen over for de åndssvage på anstalterne er blevet udøvet ud fra tidens syn på udviklingshæmmede (Kirkebæk, 1993, 1997, 2001 & 2007; Kragh m.fl. 2015; Rønn, 1996; Øgendahl, 2000 m.fl.). Dette har Rønn belyst i sin ph.d. afhandling af behandlerkulturen og den udøvende praksis igennem det danske åndssvagevæsen og -forsorg 150 årige periode fra ca. 1840-1990 (Rønn, 1996). En kultur- og diskursanalyse som fremviser, "... hvordan skiftende begreber om normalitet har haft betydning for forholdet med de åndssvage og os, og hvordan de har påvirket praksis på de anstalter og institutioner inden for åndssvagevæsenet og – forsorgen" (Rønn, 1996: 21). Ligeledes har Kirkebæk på baggrund af sine Foucault inspirerede studier – der ligesom Rønn bygger på dokumentstudier og interviews med nulevende ansatte, forstandere, pårørende, anbragte m.m. – fremvist, hvordan tidens syn på de åndssvage påvirkede måden, hvorpå praksis blev udført på anstalterne. Kirkebæk har med andre ord historisk belyst, hvilke vilkår datidens åndssvage blev dømt til, når de blev dømt til anbringelse på anstalt eller institution (Kirkebæk, 1993, 1997, 2001 & 2007). Blandt andet fremviser Kirkebæks historiske analyser, hvordan hundredevis af kriminelle og vagabonderende mandelige åndssvage blev anbragt på ø-anstalten Livø i perioden 1911-1961 (Kirkebæk, 1997). Ligeledes fremviser Kirkebæk, hvordan flere hundrede åndssvage kvinder ud fra samtidens

socialhygiejniske forestilling blev tvangsanbragt på Ø-anstalten Livø for at være seksuelt og moralsk fordærvede i perioden 1923 til 1961 (Kirkebæk, 2004).⁹

Kirkebæks historiske analyser af de tidligere nævnte ø-anstalter viser, at den strafferetslige behandlingsform i praksis – således som Tryde argumenterede for – bestod af "... disciplinering og moralsk belæring, [og] dels oplæring indenfor husholdning, gartneri og landbrug" (Kirkebæk, 2004:136). Den strafferetslige behandling med anbringelse på anstalt indebar tvangsarbejde i forhold til at træne og oplære de åndssvage i at forbedre og ændre deres umoralske adfærd. For de åndssvage, som ikke underlagde sig den disciplinerende behandling og moralske belæring eller begik nye lovovertrædelser ved eksempelvis at rømme, modtog enten en disciplinærstraf eller blev placeret i lukkede afsnit (Kirkebæk, 2010). En disciplinærstraf bestod undertiden på anstalt-øen Sprogø af isolering i såkaldte betænkingsrum og isolering i et lille loftkammer, hvor den enkelte opholdte sig i flere dage afhængig af forseelsens alvor (ibid.). Tvangssterilisation og tvangskasteration var med Loven om Sterilisation i 1929 en anden anvendt straf over for de umoralske åndssvage kvinder og mænd på Ø-anstalten Sprogø og Livø (Kirkebæk, 2001). Tvang og straf i form af disciplinærstraffe, tvangssterilisation og – kasteration og for enkelte det kirurgiske indgreb lobotomi (også kaldet det hvide snit) var anvendte metoder til behandlingsmæssigt at disciplinere datidens umoralske åndssvage (Kirkebæk, 2001; Koch, 2010; Kragh m.fl. 2015).

Selvom det forekom uklart af Straffelovens forskrifter i 1866 og 1930, hvad den strafferetslige behandling skulle bestå af, var behandlingen inden for Åndssvage forsorgen lægefagligt domineret. Dette betød, at foruden den disciplinærhandling Tryde omtalte, så bestod behandlingen af medicinsk behandling i form af blandt andet tvangssterilisering og tvangskasteration (Kirkebæk, 1993; Rønn, 1996). Ud fra datidens syn på de åndssvage som værende farlige og forbryderske brugte man medicinske tvangsmetoder, som havde til formål at beskytte samfundet mod formering af åndssvaghed (Kirkebæk, 2001). På grund af datidens juridiske uklarheder i forhold til det strafferetslige behandlingsindhold blev den strafferetslige praksis udført i henhold til datidens forståelse af de åndssvage som uønskede og farlige, der skulle gemmes væk fra samfundet på anstalter. På anstalterne skulle de som tvangsarbejdere kunne gøre samfundsmæssig nytte på ubestemt tid, og ikke desto mindre skulle de hindres i at formere sig (Kirkebæk, 2001). Synet på de åndssvage var i perioden op til slutningen af halvtredserne et lægefagligt domineret syn på de åndssvage som værende farlige for samfundet, og derfor skulle de gemmes væk på landets anstalter. Et samfundssyn og en behandlingspraksis som gjorde sig gældende indtil Særforsorgen af 1959, som ifølge Kirkebæk var et brud med det beskyttelsesmæssige samfundsprojekt med tvungne vilkår (Kirkebæk, 2001).

⁹ På baggrund af et dokumentstudie af 26 borgeres sagsakter på Maribo Amts Tvangsarbejds-, Arbejds- og Daareanstalt har Bertelsen og Kirkebæk (2014) endvidere belyst, hvordan de mest uønskede medborgere blev bortsendt til Amerika.

Åndssvageforsorgen af 1959 byggede på tanken om, at personer med udviklingshæmning skulle tilbage til samfundet (Kirkebæk, 2001). Mere specifikt skulle de udviklingshæmmede, med Bank-Mikkelsens formulering af normaliseringsprincippet, tilbydes vilkår på institutionerne, således at de kunne leve, hvad han kaldte, "... *en tilværelse så nær det normale som muligt*" (Kragh m.fl., 2015:232; Krogstrup, 1999:32). Men på trods af formuleringen af normaliseringsprincippet og en stigende socialpolitisk interesse i forhold til at give mennesker med udviklingshæmning rettigheder på lige fod med andre i samfundet, så blev de gældende strafferetslige regler i forhold til udviklingshæmmede lovovertrædere ikke politisk diskuteret eller ophævet med Åndssvageforsorgen af 1959 (Kirkebæk, 2001:99). Et billede herpå er, at åndssvage stadig i 1970'erne blev indstillet til lobotomi-operationer, og at Sterilisationsloven aldrig formelt blev diskuteret og ophævet, men i praksis blev udfaset (Kragh m.fl., 2015:382).¹⁰

Det er først i forbindelse med forberedelse af særforsorgens ophævelse i 1980, at straffelovens princip fra 1930 om straffefrihed og som følge heraf dom til anden foranstaltning tages op til diskussion. Dette sker formelt i Bækgårdudvalget, som er et udvalg Justitsministeriet nedsætter i 1970. Bækgårdudvalget havde eksplicit til formål at komme med forslag til, hvad man skulle stille op med de domfældte udviklingshæmmede i forhold til Særforsorgens ophævelse i 1980. En ophævelse som lovgivningsmæssigt betød ophævelse af særforsorgens tvangslovgivning om hjemmel til tvangsmæssig forsorg og administrativ frihedsberøvelse af udviklingshæmmede. Af Bækgårdudvalgets betænkninger fremkommer der ikke diskussioner af, hvilken form den strafferetslige indsats skulle have efter Særforsorgens ophævelse.¹¹ Diskussionerne syntes i stedet at have omhandlet, hvem der var villige til at påtage sig den strafferetslige opgave over for de udviklingshæmmede lovovertrædere (Vestergaard, 1998:310). Blandt andet argumenterede et flertal af landets anstalter og socialledere inden for åndssvageforsorgen for, at de udviklingshæmmede lovovertrædere var særligt ressourcekrævende (Vestergaard, 1998:310.). På baggrund heraf anbefalede de, at lovovertrædere med udviklingshæmning burde behandles som normale inden for Kriminalforsorgen (Vestergaard, 1998:310).

I modsætning til landets anstalter og socialledere ønskede Direktoratet for Kriminalforsorgen ikke, at antallet af udviklingshæmmede lovovertrædere steg i de danske fængsler. Dette med begrundelse i at lovovertrædere med udviklingshæmning ifølge Kriminalforsorgen har vanskeligt ved at begå sig i et fængsel (Vestergaard, 1998:310). Med reference til det socialpædagogiske

¹⁰ Juridisk er der aldrig blevet vedtaget en lovgivning, som forbyder Tvangssterilisering og -kastration. Dette blev taget op igen i 1989, hvor medicinske kastrationer blev anvendt over for sædelighedskriminelle i Herstedvester (Kragh m.fl., 2015:382). Antallet af anvendte medicinske kastrationer i perioden 1989 til 2006 er 48 (Møllerup m.fl., 2006).

¹¹ Der refereres her til Vestergaards (1998) dokumentstudie af dokumenter og betænkninger af Bækgårdudvalget i forhold til at belyse foranstaltninger over for lovovertrædere med nedsat funktionsevne (Vestergaard, 1998)

uddannede personale var kriminalforsorgens argument, at det sociale system allerede havde et udbygget forsorgsnet målrettet til gruppen, hvilket Kriminalforsorgen ikke havde (Vestergaard, 1998:310).¹² Det fremgår således af dokumenter fra Bækgaardudvalget, at ingen af velfærdsstatens instanser viste åbenlys interesse i at påtage sig opgaven. Noget tyder således på, at Rønn har ret i sine konklusioner i forhold til, at de professionelle i arbejdet med at få accepteret udviklingshæmmede i samfundet syntes at have givet op på forhånd på grund af tidens snævre normalitetsbegreb (Rønn, 1996). En opgivelse som for de åndssvage ved ophævelsen af særfor sorgen betød at "... de skal finde deres gamle plads i de marginaliseredes hierarki, for de er stadig i nogen grad er afskåret fra at skabe subkulturer eller revolttere, hvad de andre grupper kan – og vil – gøre" (Rønn, 1996:402).

På baggrund af Bækgaardudvalgets betænkning i 1982 blev det politisk vedtaget, at udviklingshæmmede lovovertrædere efter ophævelsen af Særfor sorgen anbringes til foranstaltning inden for det sociale system. Med afsæt i normaliseringsprincippet lagde man den tidligere særfor sorg ud til de daværende amtskommuner med henblik på integrering i det almindelige sociale bistandssystem. Den strafferetlige opgave, som indtil Særfor sorgens ophævelse havde været lægedomineret, blev således en socialpædagogisk ledet opgave. En socialpædagogisk ledelsesopgave som skulle udøves i henhold til Bistandslovens gældende regler, hvilket i praksis vil sige uden anvendelse af tvang. Lovgivningsmæssigt blev Bistandsloven i 1998 erstattet af Serviceloven, som medførte en såkaldt ophævelse af *institutionsbegrebet* (Krogstrup, 1999: 28-29; Socialministeriet, 2007). Ophævelsen af *institutionsbegrebet* betød, at den tidligere brug af institution blev erstattet med et *boligbegreb*. En implementering som i modsætning til den tidligere institutionstænkning medførte en adskillelse mellem botilbud og serviceydelser (Krogstrup, 1999: 28-29; Socialministeriet, 2007). En adskillelse hvor den enkelte beboer uafhængig af boformen tildeles individuelle serviceydelser – og hvor inddragelse af beboeren i indsatsens tilrettelæggelse blev påkrævet (Krogstrup, 1999: 28-29; Socialministeriet, 2007). Principielt betød implementeringen af Serviceloven i 1998, at udviklingshæmmede lovovertrædere ikke længere blev

¹² Sideløbende med særfor sorgens udlægning skete der ikke kun et ledelsesmæssigt skifte. Der skete et uddannelsesmæssigt skifte, som professionsmæssigt betød, at personaler på institutioner for voksne med nedsat funktionsevne ikke længere blev faguddannet til plejersker på særfor sorgens egen uddannelsesinstitution Personalehøjskolen (Øgendahl, 2000; Holst, 2013:343). Med etableringen af socialpædagoguddannelsen og de nye socialpædagogiske seminarer i 1976 blev personalet uddannet til socialpædagoger, dvs. en socialpædagogisk tænkning (Øgendahl, 2000; Holst, 2013:343). Med udlægningen af særfor sorgen og etableringen af den socialpædagogiske uddannelse – som siden har gennemgået flere uddannelsesmæssige reformer, hvilket ikke vil blive belyst i nærværende opgave, da det er uden for afhandlingens fokus – har det været socialpædagogers og senere pædagogers samfundsmæssige funktionsopgave at opretholde en stabil samfundsorden ved at løse samfundets sociale konflikter i forhold til voksne udviklingshæmmede med dom (Madsen, 2005:35).

idømt straffrihed med anbringelse på en total institution. Med implementeringen af Serviceloven betød en domsanbringelse anbringelse i en individuel bolig på et § 108 botilbud, som er en boform med tilknyttede kollektive arealer med andre beboere og et pædagogisk personale.¹³

Som det fremgår af ovenstående, er det strafferetslige fænomen med anbringelse af udviklingshæmmede lovovertrædere på socialpædagogiske botilbud et historisk belyst fænomen. Det er et historisk belyst fænomen i forhold til, hvordan man på de tidligere anstalter tilrettelagde sig i forhold til at anvende de kriminalpræventive behandlingsmetoder. Anderledes gør det sig gældende i perioden efter implementeringen af Serviceloven i 1998 og den senere Strukturreform i 2007 (Bonfils & Berger, 2010).¹⁴ Forskning, som belyser, hvordan socialpædagogikken tilrettelægges og udøves over for udviklingshæmmede lovovertrædere på botilbud i perioden efter implementeringen af Serviceloven, forekommer sparsomt. Foruden de nævnte evalueringsrapporter af de tidligere amters erfaringer og Ringøs analyser af tilrettelæggelsen af socialpædagogikken på botilbud i Århus Kommune, synes der altså ikke at forekomme yderligere forskningsmæssige studier af, hvilke refleksioner og overvejelser pædagoger gør sig i forhold til tilrettelægge og udøve en socialpædagogisk indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud. Ringøs analyser af de domfældte beboeres oplevelse af socialpædagogikken på botilbuddet i Århus Kommune og Breumlund og Hansens opfølgende interviews synes at være de eneste studier af domfældte beboeres oplevelse af socialpædagogikken på et botilbud. Den sparsomme forskning, som kendetegner indsatsområdet, argumenterer for afhandlingens forskningsmæssige relevans. Argumentationen for, at afhandlingen afgrænses til at omhandle den danske nationale kontekst, uddybes i det følgende afsnit. Det uddybes i øvrigt, hvordan det danske socialpædagogiske indsatsområde over for domfældte udviklingshæmmede i et internationalt perspektiv udgør en særlig strafferetlig indsatsform, som ikke er sammenlignelig i forhold til andre landes indsatsformer i forhold til målgruppen.

1.4. INDSATSEN I ET INTERNATIONALT PERSPEKTIV

At den strafferetslige indsatsform overfor domfældte udviklingshæmmede udgør en særlig indsatsform internationalt skal i følge Kragh m.fl. (2015) ses i lyset af, at Danmark er foregangsland i forhold til at anvende socialpædagogik over for voksne udviklingshæmmede lovovertrædere. På baggrund af en historisk undersøgelse af socialforsorgen påpeger Kragh m.fl. (2015:460) at det "... på mange måder [har] været en overset side af historien, at Danmark over bred kam var et foregangsland i

¹³ Det skal fremhæves, at ophævelsen af institutionsbegrebet kun er tilknyttet Serviceloven. Som påpeget tidligere i kapitlet, anvender Straffeloven stadig institutionsbegrebet.

¹⁴ Strukturreformen – også kaldet Kommunalreformen – betød, at kommunerne som følge af Amtskommunernes ophævelse fik tildelt det bemyndigende ansvar for at fuldbyrde foranstaltningsdomme over for domfældte udviklingshæmmede (Bonfils & Berger, 2010)

forhold til vidtgående indgreb over for udsatte grupper”. Mere specifikt påpeger Kragh m.fl., at Danmark inden for den internationale handicappolitik historisk har været foregangsland i både negativ og positiv forstand.¹⁵ I negativ forstand har Danmark været foregangsland i forhold til vedtagelse af særlove som administrativ frihedsberøvelse, kastration, sterilisation og det hvide snit. Særlove som har haft en fatal betydning for datidens åndssvage i forhold til ikke at kunne ”... gifte sig, sætte børn i verden, arbejde og leve frit i samfundet” (ibid.). I positiv forstand har Danmark været handicappolitisk foregangsbillede med vedtagelsen af særlove i forbindelse med Åndssvage-reformen i 1959, hvor de åndssvage fik tildelt rettigheder og således muligheden for at ”... leve en tilværelse så nær det normale som muligt” (Kragh m.fl. 2015:232). Internationalt har Danmark således været foregangsland i forhold til at ophæve den lægedominerede behandlerkultur for en pædagogisk behandlerkultur (Kirkebæk, 2001:151). En pædagogisk behandlerkultur som stadig gør sig gældende i forhold til udviklingshæmmede lovovertrædere i og med, at Kriminalforsorgen ikke var villig til at tage dem ind i fængslerne i forbindelse med særforsorgens ophævelse (Kragh m.fl., 2015). En pædagogisk behandlerkultur som er blevet vedholdt, fordi der ikke har været tradition i Danmark for at anbringe udviklingshæmmede lovovertrædere til behandling på psykiatriske hospitaler / afdelinger. En tradition som har stået stærkt siden adskillelsen af åndssvageforsorgen og det psykiatriske system i 1855 (Kragh m.fl., 2015).

I et internationalt perspektiv udgør det danske strafferetslige system med dom til foranstaltning på socialpædagogiske botilbud altså et særegen én af slagsen. Internationalt idømmes voksne udviklingshæmmede lovovertrædere ikke, som i Danmark, til socialpædagogik. Dette sker end ikke i de nordiske velfærdsstater, som vi plejer at sammenligne os med. I Sverige idømmes domfældte lovovertrædere dom til anbringelse inden for retspsykiatrien (rättspsykiatrisk vård) (Søndenaa, 2009). I Norge idømmes lovovertrædere med en IQ under 55 til *særreaksjon*, det vil sige, til tvungen omsorg på det nationale Sentral Fagenhet for Tvungen Omsorg, som er en psykiatrisk afdeling under den Norske division for Psykisk Helsevern på St. Olavs Hospital i Trondheim ved Brøset¹⁶ (Søndenåa, 2009). Udviklingshæmmede med en IQ mellem 55 og 70 idømmes dom med fængsling til

¹⁵ Kragh m.fl. (2015:7) har gennemført en historisk undersøgelse af socialforsorgen. Dette dels ved at belyse litteraturen og arkiver inden for området og dels ved at indsamle indberetninger i form af en interviewundersøgelse af tidligere anbragte og ansatte, der har været en del af forsorgshistorien.

¹⁶ Hovedopgaven for det nationale Sentral Fagenhet for Tvungen Omsorg, som omfatter i alt fem sengepladser for domfældte udviklingshæmmede, er dels at sikre samfundet mod nye lovovertrædelser af den domfældte, at iværksætte behandling i samvær med dommen og at sikre den domfældte person en god materiel levestandard (Forskrift om gjennomføring av særreaksjonen forvaring, 2004).

følge eller forvaring på henholdsvis Ila og Bredtveit fængsel og forvaringsanstalt¹⁷ eller Trondheim fængsel. Ifølge den Norske lovgivnings *Forskrift om gjennomføring av særreaksjonen forvaring* § 2 (2004) skal de domfældte i fængsel og på forvaringsanstalterne "... gis mulighet for å endre sin adferd og tilpasse seg et liv i frihet". Dette betyder ifølge den Norske Kriminalforsorg at forvaringsdømte i fængsel og på forvaringsanstalter skal tilbydes forskellige behandlingsprogrammer, således at de forvaringsdømte har mulighed for at skabe forandringer i forhold til deres kriminelle adfærd.¹⁸

I England idømmes lovovertrædere med udviklingshæmning strafferetsligt dom til anbringelse på et enten low, medium eller high secured psykiatrisk hospital i henhold til Mental Health Act 1983 (Barber m.fl., 2012). I henhold til den britiske lovgivning the Mental Health Act 2007 har det psykiatriske system mulighed for at udskrive og genindlægge domfældte til *community care treatment*, som er botilbudslignede institutioner inden for det sundhedsfaglige og det sociale område (Barber m.fl., 2012.). I praksis betyder dette, at det psykiatriske system har lov hjemmel til at udskrive en domfældt til botilbudslignede institutioner samt at genindlægge de domfældte til tvangsmedicinering i tilfælde, hvor de ikke tager deres medicin (ibid.). Det forekommer umiddelbart broget hvilke udviklingshæmmede lovovertrædere, der bliver dømt til hvilke foranstaltninger. Dette vil blive uddybet i forbindelse med gennemgangen af den internationale forskning. I et overordnet perspektiv forekommer de strafferetslige indsatsformer over for udviklingshæmmede lovovertrædere i England – og de andre angelsaksiske lande som Australien og USA – at være sammenlignelig med det danske retspsykiatriske system. Der er nemlig tale om et system, hvor landets psykiatere med lov hjemmel i psykiatriloven har beføjelser til at genindlægge en psykiatrisk patient under særlige præmisser (Lov om retspsykiatrisk behandling m.v.).

I New Zealand har man i 2003 implementeret en separat lovgivning for udviklingshæmmede lovovertrædere: *The Intellectual disability (Compulsory Care and Rehabilitation) Act 2003* (i det følgende IDCCRA 2003). En lovgivning der gjorde op med det faktum, at udviklingshæmmede lovovertrædere ifølge Prebble m.fl. (2013) udgjorde en juridisk overset gruppe efter institutionsbegrebets ophævelse i New Zealand i 1992.¹⁹ De udviklingshæmmede lovovertrædere faldt i bogstavelig forstand ind imellem *The Mental Health System* og *The Criminal*

¹⁷ Ila fængsel og forvaringsanstalter er hovedanstalt for mandlige forvaringsdømte. Bredtveit fængsel og forvaringsanstalt for kvindelige forvaringsdømte. Begge anstalter er beliggende i Oslo.

¹⁸ <http://ilafengsel.no/index.html>

¹⁹ Institutionsbegrebets ophævelse trådte i kraft med implementeringen af the Mental Health (Compulsory Assessment and Treatment) Act 1992, og medførte en udflytning af udviklingshæmmede fra institutioner ud i samfundet i egne boliger, således som det også gjorde sig gældende i Danmark med implementeringen af Serviceloven i 1998 (Prebble, 2013)

Justice System. Dette betød i praksis, at de enten blev sat i fængsel eller blev udstødt af samfundet, så de kom til at leve på egen hånd til fare for sig selv eller andre (Prebble m.fl. 2013). Juridisk betød implementeringen af IDCCRA 2003, at ansvaret for opbevaring og rehabiliteringen af udviklingshæmmede lovovertrædere blev lagt i hænderne på den New Zealandske handicapsektor - altså adskilt fra *The Mental Health* og *The Criminal Justice System* (Prebble, m.fl. 2013). IDCCRA 2003 har betydet, at New Zealandske lovovertrædere med udviklingshæmning dømmes til tvungen rehabilitering inden for landets handicapsektor, som bygger på en filosofi om frihed og frit valg, med henblik på normalisering via benyttelse af den sociale handicap model (NHC, 2003; Prebble m.fl. 2013). En filosofi som ifølge Prebble m.fl. (2013) ikke er forenelig med det frihedsberøvende element, som tvungen rehabilitering er.

New Zealand forekommer med sin særskilte lovgivning IDCCRA 2003 at være det eneste land, som er sammenligneligt med det danske system på flere punkter. For det første fordi kriminalforsorgen og det psykiatriske system frasiger sig ansvaret i forhold til at modtage udviklingshæmmede lovovertrædere. For det andet fordi den kriminalpræventive indsats over for domfældte udviklingshæmmede fuldbyrdes inden for de to landes sociale (handicap-) sektorer. Sektorer som bygger på en ideologi om normalisering og de udviklingshæmmedes rettigheder til have samme muligheder som andre i samfundet. For det tredje fordi lovovertrædere med udviklingshæmning anbringes under sammenlignelige tvungne foranstaltninger. I New Zealand anbringes de på '*secure*' or '*supervised*' settings og i Danmark på den sikrede afdeling, Kofoedsminde eller et § 108 botilbud. For det fjerde fordi de professionelle (care managers og pædagoger) på boformerne i begge lande er uddannet til at arbejde inden for handicapsektoren – og at de professionelle i begge lande er ansvarlige for at iværksætte en kriminalpræventiv indsats (Prebble m. fl. 2013). Der er dog forskel på de professionelles lovhjemmel i forhold til, hvilke beføjelser de professionelle har i forbindelse med at fuldbyrde den – for begge lande – tvungne foranstaltning. I Danmark sker det, som allerede beskrevet, i forhold til Servicelovens magtanvendescirkulære, det vil sige med respekt for retten til at gribe ind i en domfældts ret til at bestemme over eget liv. I New Zealand har de professionelle *care managers* lovhjemmel, hvilket giver beføjelser til at tildele og fratage de domfældtes rettigheder ud fra en faglig risikovurdering i forhold til, om en domfældt er i risiko for at begå ny kriminalitet - altså hvorvidt en domfældt er til fare for samfundets sikkerhed eller ej.

På trods af sammenligneligheder med det New Zealandske strafferetslige system udgør den danske anvendelse af socialpædagogik som en strafferetslig indsatsform over for voksne udviklingshæmmede lovovertrædere den eneste af sin art set i et internationalt perspektiv. Danmark er ifølge Kragh m.fl. foregangsland i forhold til at anvende socialpædagogik som strafferetslig indsatsform over for udviklingshæmmede lovovertrædere. På baggrund af dette afgrænses afhandlingen til at fokusere på indsatser over for domfældte udviklingshæmmede i et dansk

perspektiv. At der eksisterer forskellige strafferetslige systemer og indsatsformer internationalt i forhold til voksne udviklingshæmmede lovovertrædere, afspejles i det internationale forskningsfelt, som i det følgende vil blive præsenteret. På baggrund af resultater af systematiske litteratursøgninger i internationale databaser – se beskrivelse af afhandlingens litteratursøgning i appendix A – præsenteres det, hvordan det internationale forskningsfelt i tråd med de internationale divergente indsatsformer udgør et småt og sporadisk forskningsfelt. Et sporadisk forskningsfelt hvorom der findes begrænset med forskning med relevans i forhold til afhandlingens socialpædagogiske fokus på den strafferetslige indsatsform over for voksne udviklingshæmmede lovovertrædere.

1.5. DET INTERNATIONALE FORSKNINGSFELT

At der internationalt forekommer at være forskel i de faglige indsatsformer, som voksne udviklingshæmmede lovovertrædere ikendes, afspejler den internationale forskning på området. Det internationale forskningsfelt er som nævnt et bredt og sporadisk forskningsfelt, som er domineret af det retsmedicinske (forensic), psykologiske og psykiatriske fagområde. I forhold til den mest anvendte forskningsmetodiske tilgang indenfor feltet, så er det kvantitative studier – særligt prevalence studier, som undersøger antallet af tilfælde af udviklingshæmning i en population – som dominerer forskningsfeltet (Jones, 2007; Sødén m.fl. 2008). At forskningsfeltet er præget af de ovennævnte fagområder fremhæves af englænderen Holland (2004; 2013) – som sammen med William R. Lindsay (2002a; 2002b; 2005) og John L. Taylor er de mest publicere og citerede forskere inden for forskningsfeltet. Holland m.fl. (2002) fremhæver et specifikt behov for mere deskriptive forskningsstudier, og dette gerne ud fra de kriminologiske og samfundsvidenskabelig fag i forhold til at indfange de dynamiske processer, som foregår, fra en udviklingshæmmede lovovertræder kommer i kontakt med det strafferetlige system, og frem til den enkelte forhåbentligt får sin dom ophævet (Holland m.fl., 2002).

Det internationale forskningsfelt i forhold til voksne udviklingshæmmede lovovertrædere er altså karakteriseret ved at være forholdsvis sparsomt udforsket (Holland, 2002 m.fl.). Med udgangspunkt i afhandlingens fokus gør dette sig særligt gældende i forhold til de enkelte landes forskellige lovgivningsmæssige systemer og strafferetslige indsatspraksisser. Eksempelvis forekommer de beslutningsprocesser, der har betydning for, om en domfældt udviklingshæmmede i eksempelvis England bliver anbragt på et ”forensic” eller psykiatrisk hospital, på et *low*, *middel* eller *high secure unit* eller i et *community care center*, at være forskningsmæssigt udforsket (Holland m.fl., 2002). Der mangler ifølge Holland m.fl. (2002) forskning, som kan fremdrive viden om, hvilke indsatsmodeller der arbejdes ud fra i forhold til domfældte udviklingshæmmede. Dette fordi at det primære politiske fokus ifølge Holland m.fl. (2002) er på samfundets sikkerhed

frem for de udviklingshæmmedes rettigheder. Et fokus som snarere kan medføre en risiko for en politisk udvikling med ønske om flere afsondrende institutioner end en udvikling af de mange *multi-agency support networks* som værende forskellige anbringelsesmuligheder i blandt andet England (Ibid). En udvikling som ifølge Holland m.fl. (2002) kan lede vejen tilbage til tidligere tiders indsatsformer i det tidlige 19. århundrede. En tid hvor anbringelse på anstalter var kendetegnet for opbevaring. Ifølge Holland m.fl. (2002) er der endvidere et behov for at undersøge og diskutere indsatsformer, nationalt og internationalt, på tværs af lande og kulturer. Dette i forhold til at få indsigt i hvilke konsekvenser de enkelte landes indsatser har for de domfældtes vilkår, samt hvilke muligheder de domfældte har for at deltage i samfundet (Holland, 2002).

New Zealand er som nævnt det land, som fremkommer mest sammenligneligt med den danske socialpædagogiske strafferetsindsats over for voksne udviklingshæmmede lovovertrædere. Med udgangspunkt heri forekommer Prebbles m.fl.' undersøgelse af, hvordan *care managers* arbejder i praksis på begge typer af foranstaltninger, '*secure*' or '*supervised*' settings, relevant. Dette i forhold til at skabe indsigt i de dilemmaer, som Prebble m.fl. har identificeret, at *care managers* oplever i forhold til de lovgivningsmæssige rammer, som gør sig gældende i New Zealand. En undersøgelse som bygger på kvalitative interviews med 22 *care managers* spredt over hele landet. Dette efterfulgt af tre opfølgende fokusgruppinterviews med 11 af de 22 interviewede *care managers*, herunder fem fra de specifikke Kaupapa Maori services (Prebble, m.fl. 2013:113). Et af de dilemmaer, som studiet identificerede, var dilemmaet mellem betydningen af "... risk management and their responsibilities to provide an environment in which care recipient can gain self-control" (Prebble, m.fl. 2013:114). Personalet oplever altså at stå i det dilemma at skulle træffe beslutninger, der balancerer mellem risiko og rettigheder, det vil sige, på en og samme tid at skulle tage beslutninger som sikrer både samfundets sikkerhed og de domfældtes rettigheder.

Et andet dilemma, de professionelle oplever, er det tvetydige arbejde, som IDCCRA 2003 pålægger *care managers* i forhold til at udføre tvungen omsorg og rehabilitering på en og samme tid. En tvetydighed som personalet betragter som uforenelig, fordi dette også pålægger dem en tvetydig rollefunktion som værende både *custodian and therapist* - kontrollant og behandler (Prebble, m.fl. 2013). Den tvetydige rollefunktion betyder, at de på en og samme tid skal bidrage med vurderinger i forhold til at bestemme straffens tidslængde, og samtidig skal de arbejde udviklingsorienteret i forhold til at forandre de domfældtes adfærd. Personalet oplever særligt denne tvetydighed over for de domfældte, som ikke er motiveret for den tvungne omsorg, som de er dømt til at underkaste sig. De New Zealandske *care managers* oplever altså, ligesom de danske socialpædagoger, at stå i en situation, som pålægger dem at varetage to konfliktende roller på en og samme tid. Endvidere oplever personalet også, at der – således som Perlit og Grünberger (2003) ligeledes fremfandt – eksisterer to grupper af domfældte. En

gruppe som kan karakteriseres som de domfældte, der har en historik med institutionalisering i systemet, og som har været bekendt med at have diagnosen *udviklingshæmning*. En anden gruppe som er en gruppe uden tidligere kontakt til systemet. Her er der tale om forholdsvis unge mennesker med fx stofmisbrug, kriminell adfærd, social deprivation og/eller en personlighedsforstyrrelse (Prebble, m.fl. 2013:117). En gruppe som tidligere har levet et almindeligt liv og dermed ikke tidligere har fået tildelt diagnosen *udviklingshæmning*.²⁰

På baggrund af deres undersøgelse af de dilemmaer, de professionelle oplever i forhold til indsatsens lovgivningsmæssige rammer, stiller Prebble m.fl. spørgsmål ved, om IDCCRA 2003 i praksis er forenelig med den New Zealandske handicapsektors ideologiske standpunkt i forhold til normaliseringsprincippet. Prebble m.fl. stiller spørgsmålet, selvom de på baggrund af undersøgelsen konkluderer, at de interviewede *care managers* fandt veje i forhold til at håndtere dilemmaerne. Mere specifikt antager de det som problematisk, at *risk management*, det vil sige samfundets sikkerhed, forekommer at være dominerende i forhold til rehabilitering af de domfældte. Ligeledes findes det problematisk, at rehabilitering i IDCCRA 2003 forekommer udefineret. Der er ifølge Prebble m.fl. (2013:121) et behov for at få klargjort, hvad rehabilitation omfatter, og hvad det betyder. Er det relateret til normalisering og inklusion, eller er det blot relateret til at hindre recidiv? Prebble m.fl. sætter således spørgsmålstejn ved, hvilken indsatsform IDCCRA 2003 egentligt er og skaber mulighed for. En diskussion som må siges at være relateret i forhold til afhandlingens fokus på, hvilken indsatsform de danske lovgivningsmæssige rammer skaber mulighed for på botilbud med domfældte udviklingshæmmede. Men uanset manglende klarificering af hvilken type af rehabiliterende indsatsform IDCCRA 2003 ønsker, så fremviser handicapsektoren ifølge Prebble m.fl. en kvalitet som fængselsvæsenet mangler, nemlig: "... a will to engage with individuals therapeutically; positive attitudes about human potential; and skills developed over time by disability professionals and caregivers (Prebble, m.fl. 2013:120).

²⁰ I forhold til identifikation af domfældte lovovertrædere som gruppe karakteriserer Holland, m.fl. (2002) og Thomson & Brown (1997) ligeledes på baggrund af egne studier af anbragte to distinktive grupper inden for den samlede gruppe af domfældte lovovertrædere: En gruppe som er diagnosticeret som udviklingshæmmede inden de kommer i kontakt med det strafferetslige system, og som således allerede er kendte i det sociale system, og som oftest bliver dømt til anbringelse. Og en gruppe af lovovertrædere som ikke har fået officielt tildelt en diagnose som udviklingshæmmede, men som socialt og kognitivt ligestilles med udviklingshæmmede på grund af manglende sociale og kognitive formåen sammenlignet med normal befolkningen. Sidst nævnte gruppe er ifølge Jones (2007) overrepræsenteret i strafferetslige system, og er kendetegnet ved at have levet et kaotisk liv, med blandt andet hjemløshed, psykiske lidelser og misbrug af forskellige præparater – en gruppe hvorom forskningsstudier viser, at denne gruppe er særlig udfordrende for de professionelle i forhold til at engagerer dem i indsatsen (Winther m.fl., 1997; Farrington, 2000; Noble & Conley, 1992).

Det internationale forskningsfelt vedrørende voksne udviklingshæmmede lovovertrædere udgør altså et forskningsfelt, som har fået for lidt opmærksomhed og som ifølge Holland (2013) påkalder sig mere forskning. Dette gælder både i forhold til at skabe viden om de forskellige strafferetslige indsatsformer, som eksisterer internationalt – og særligt ud fra et aktørperspektiv. På baggrund af et internationalt litteraturstudie – som indskrænker sig til Legget m.fl., 2007; Talbot, 2010; Hagner m.fl.2008; Unruh & Bullis, 2005 – fremviser Hyun m.fl. (2014), hvordan domfældte udviklingshæmmede oplever at føle sig bange og alene i retssystemet. Tilsvarende fremviser Hyun m.fl, at de ikke forstår, hvad der sker omkring dem, og at de ikke oplever, at der er nogen til at støtte dem. På baggrund heraf fremhæver Hyun m.fl. (2014) ligeledes et behov for forskning, som tager udgangspunkt i de domfældtes stemmer. Dette med henblik på at få indsigt i, hvordan de oplever det strafferetslige system og den kriminalpræventive indsatsform, som de idømmes. Langdon m.fl. (2006) har lavet en testundersøgelse af programmet *Correctional Institutional Environment Scale* (CIES). Et program udviklet til at indfange anbragte lovovertræderes og de professionelles oplevelser af miljøet på *low* og *medium secure units* i England (ibid.). Resultatet af testundersøgelsen fremviser, at der er forskellighed i, hvordan henholdsvis de domfældte beboere og de professionelle oplever det sociale miljø og de faciliteter, som de forskellige sikringsafdelinger byder (Langdon m.fl. (2006)). Undersøgelsen viste mere specifikt, at de domfældte lovovertrædere var mere positivt stemte end de professionelle over for miljøet, hvilket modsiger tidligere undersøgelser. På baggrund af testundersøgelsen betoner Langdon m.fl. en, hvad de kalder, presserende nødvendighed for yderligere forskning internationalt og i de sociale miljøer på institutioner med domsanbragte udviklingshæmmede – dette ud fra både et medarbejder- og brugerperspektiv (Langdon m.fl., 2006). I forhold til at analysere de forhold som er medvirkende til, at den socialpædagogiske indsats på botilbud med domfældte udviklingshæmmede udgør en pædagogisk dilemmafyldt og vanskelig indsats at tilrettelægge og udøve, undersøger nærværende afhandling netop, hvordan indsatsen opleves og betragtes ud fra både et medarbejder- og brugerperspektiv.

1.6. AFHANDLINGENS FORSKNINGSSPØRGSMÅL

Det er med udgangspunkt i ovenstående problemfelt, at denne afhandling har til formål at analysere de dilemmaer, som gør den socialpædagogiske indsats overfor domfældte udviklingshæmmede på et botilbud til en pædagogisk dilemmafyldt og vanskelig indsats at tilrettelægge og udøve i forhold til at opnå en kriminalpræventiv effekt. Formålet med afhandlingen er nærmere bestemt at belyse indsatsens dilemmaer ved at sammenstille de to aktørgruppers betragtninger og opfattelser af hinanden og indsatsen, herunder pædagogerne og de domfældte beboeres tolkninger af den kontekst de situationelt befinder sig i. Afhandlingen bygger med andre ord på en symbolsk interaktionistisk grundantagelse om, at

dilemmaerne skabes på baggrund af den tolkning, som de to aktørgrupper gør sig i forhold til hinanden og indsatsens kontekst, herunder aktørernes tolkninger af indsatsens lovgivningsmæssige rammer i form af Straffelovens og Servicelovens bestemmelser (Blumer, 1969). Dilemmaerne antages altså at blive skabt på baggrund af den respektive selvopfattelse og meningsdannelse, som pædagogerne og de domfældte beboere har skabt sig i forhold til sig selv, hinanden og den situation, de befinder sig i på botilbuddet Bakkebo – og som de handler på baggrund af i de sociale interaktioner med hinanden (Blumer, 1969). Det er således på baggrund af ovenstående, at afhandlingen har til formål at analysere den dilemmafyldte socialpædagogiske indsats på botilbud for domfældte udviklingshæmmede ved at belyse følgende forskningsspørgsmål:

Hvilke overvejelser gør pædagoger sig i forhold til at tilrettelægge og udøve en socialpædagogisk indsats over for voksne domfældte udviklingshæmmede på et botilbud? Hvordan betragter og opfatter de domfældte beboere sig selv, anbringelsens formål og socialpædagogikken på botilbuddet?

Som det fremgår af forskningsspørgsmålet, søger afhandlingen at analysere den socialpædagogiske kriminalpræventive indsats på et botilbud ud fra både et medarbejder- og et brugerperspektiv. Afhandlingens fokus er at belyse indsatsens to aktørgrupper, det vil sige socialpædagogerne og beboernes respektive overvejelser og refleksioner. Dette betyder, at afhandlingen ikke har til formål at belyse, hvordan den socialpædagogiske praksis udfoldes i det daglige eller det pædagogiske relationsarbejde mellem socialpædagogerne og de domfældte beboere. Med udgangspunkt i en symbolsk interaktionistisk grundantagelse – som udfoldes i afhandlingens metodekapitel – er formålet altså udelukkende at belyse indsatsens dilemmaer ved at sammenstille aktørgruppers betragtninger og opfattelser af hinanden og indsatsen. Forskningsmetodisk er afhandlingen tilrettelagt som et empirisk fundereret feltstudie med anvendelse af kvalitative interviews i forhold til det pædagogiske personale og de domfældte beboere samt med observationer af den daglige praksis på botilbuddet Bakkebo. Den forskningsmæssige strategi for at undersøge Bakkebos socialpædagogiske praksis har fra start taget udgangspunkt i en induktiv tilgang – med et åben og eksplorativt feltstudie, uden en forhåndsindtaget teoretisk rammesætning. Men som jeg redegør for i det efterfølgende metodekapitel i afsnittet ”Forskningsprocessen”, så inddrager jeg undervejs i feltstudiet Bryderups analysemodel som en analytisk ramme til at undersøge og analysere aktørernes betragtninger, opfattelser af hinanden og Bakkebos socialpædagogiske indsats.

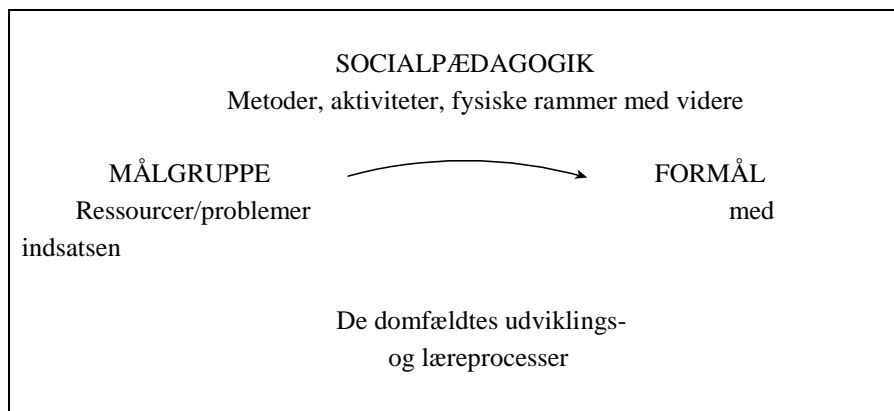
At Bryderups analysemodel danner rammen for afhandlingens forskningsmæssige tilgang betyder, at afhandlingen bygger på Bryderups professionssociologiske forståelse af socialpædagogik som en definition af målgruppe, arbejdsmetoder og

formålsbestemmelser (Bryderup, 2005:18).²¹ Afhandlingen bygger med andre ord på den forståelse at socialpædagogik "... indholdsbestemmes som de indsatsformer, der har udgangspunkt i de særlige forhold omkring målgruppen – [domfældte udviklingshæmmede] – og er forbundet med formålet med indsatsen. Indsatsformer udgøres både af metoder / aktiviteter, de fysiske rammer for indsatsen med videre og af de [domfældtes] sideløbende læreprocesser" (Bryderup, 2005:18). Med udgangspunkt i Bryderups analysemodel bygger afhandlingen således på en forståelse af, at en socialpædagogisk indsats er en indsats, som afspejler sammenhængen mellem socialpædagogs forståelse af indsatsens målgruppe, formål og socialpædagogiske metoder, som anvendes med henblik på at fremme positive forandringer hos indsatsens målgruppe. Disse sammenhænge illustreres i figur 1, hvor analysemodellen er blevet tilpasset afhandlingens målgruppe, de domfældte udviklingshæmmede (Bryderup, 2005:18).

Analysemodellen i figur 1 illustrerer sammenhængene af, hvordan pædagogs opfattelse af både målgruppe og indsatsens formålsbestemmelser forbindes gennem socialpædagogikken, der er parallelt løbende og sammenhængene med de domfældtes udviklings- og læreprocesser (Bryderup, 2005:19). Socialpædagogikken, det vil sige pædagogens valg og anvendelse af metoder, struktur, aktiviteter med videre, forstås altså som de ingredienser, der forbinder og skaber sammenhæng i en socialpædagogisk indsats i forhold til at fremme positive lærings- og udviklingsprocesser hos indsatsens målgruppe.²² Med andre ord, når pædagoger på et botilbud står over for at skulle udfolde en socialpædagogisk indsats overfor eksempelvis domfældte udviklingshæmmede, så tilrettelægges og udøves indsatsen ud fra de refleksioner og valg, som pædagogerne gør sig i forhold til *målgruppen*, *formålet* og *socialpædagogikken*. Afhandlingen bygger således på den forståelse, at de tre komponenter udgør hovedingredienserne i en socialpædagogisk indsats i forhold til at udfolde en indsats, som har en positiv effekt på målgruppens udviklings- og læreprocesser. Til at belyse, hvorfor den socialpædagogiske indsats på botilbud for domfældte udviklingshæmmede forekommer pædagogisk vanskelig og dilemmafyldt at tilrettelægge og udøve, anvendes analysemodellen til at belyse de refleksioner og oplevelser, som pædagogerne og de domfældte beboere på Bakkebo tilskriver de enkelte komponenter.

²¹ Bryderup bygger sin professionssociologiske forståelse på en fortolkning af Max Webers professionssociologiske forståelse (Bryderup & Frørup, 2011)

²² Det er indbygget i modellen at komponenter - *målgruppe*, *formål*, *socialpædagogik* og *beboernes forandrings- og læreprocesser* - kan formuleres på forskellige niveauer, dvs. individ, institutionelt og samfundsmæssigt niveau. Dette betyder, at beskrivelser af indsatsen kan indeholde forskellige elementer (Bryderup og Trentel, 2013: 178).

Figur 1: *Analysemodel til at forstå socialpædagogiske indsatser (Bryderup, 2005; Bryderup & Frørup, 2011, Bryderup & Trentel, 2013).*²³

Ifølge Bryderup er det, som adskiller socialpædagogiske indsatsformer fra betegnelsen socialt arbejde,²⁴ at det socialpædagogiske fokus netop er på at skabe positive lære- og udviklingsprocesser hos indsatsens målgruppe. Et fokus som ifølge Bryderup er "... begrundet i ordet pædagogik; at føre på rette vej eller vejlede et barn eller en ung[/voksen] samt de didaktiske eller metodiske overvejelser, der er forbundet med udformningen af den specifikke socialpædagogiske indsats" (Bryderup, 2005:18). Til at undersøge den socialpædagogiske indsats på Bakkebo anvendes analysemodellen til at beskrive og analysere ingredienserne i Bakkebos socialpædagogik ud fra de to aktørperspektiver, som omfatter pædagogerne og de domfældte beboere. Ved at sammenstille aktørgrupperes meningsforståelser af de enkelte analysekomponenter søger jeg med afhandlingen at identificere eventuelle forhold, som er medskabende til, at indsatsen er pædagogisk dilemmafyldt og vanskelig i forhold til at fremme positive lærings- og udviklingsprocesser hos de domfældte beboere. Argumentet for at anvende Bryderups analysemodel er, at den skaber mulighed for at forstå og undersøge, hvordan indsatsen tilrettelægges og udøves som en kriminalpræventiv indsats på Bakkebo ud fra en eksplorativ tilgang. Analysemodellen udgør med andre ord en idealistisk analysemodel, som er anvendelig til dels at belyse, hvordan

²³ Bryderups analysemodel står ligeledes skildret i afhandlingens anvendelsesorienterede forskningsrapport (del A). Her står det beskrevet, hvorledes jeg har justeret modellen fra Bryderups fokus på børne- og unge til afhandlingens målgruppe, de domfældte udviklingshæmmede.

²⁴ Med reference til Lorenz (2008) bygger afhandlingen på den forståelse, at socialpædagogik er en afgrænset fagdisciplin inden for det sociale arbejde. Nærmere bestemt en profession inden for det han kalder "the social work family of profession" (Lorenz, 2008:626). En profession som er udviklet inden for en bestemt historisk kontekst, dvs. en bestemt socialpolitisk kontekst, som har og stadig skaber rammerne for socialpædagogens fagidentitet og formålsforståelse af professionen (Lorenz, 2008: 626).

socialpædagogiske indsatser tilrettelægges og udøves med udgangspunkt i aktørernes opfattelser i forhold til modellens fire analysekomponenter, dels at belyse hvorvidt der er sammenhæng imellem de fire analysekomponenter – og hvis ikke, som anvendeligt redskab til at belyse de dilemmaer, som kan opstå som følge heraf. Analysemodellen er med andre ord valgt, da den ikke rummer en teoretisk rammesætning, men skaber mulighed for at undersøge forholdene eksplorativt med udgangspunkt i pædagogernes og de domfældte beboeres meninger og selvopfattelser.²⁵

Som det er fremgået i nærværende kapitel, er formålet med denne afhandling at belyse, hvorfor det socialpædagogisk er så vanskeligt at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats på botilbud med voksne udviklingshæmmede personer, som er anbragt på baggrund af en foranstaltningsdom. Det er fremgået, hvordan afhandlingen søger at undersøge dette med udgangspunkt i indsatsens to involverede aktørperspektiver, socialpædagogerne og de domfældte beboere, i forhold til de refleksioner, de gør sig i forhold til dem selv, hinanden og indsatsen. Afhandlingen skriver sig forskningsmæssigt ind i det generelle socialpædagogiske forskningsfelt vedrørende voksne udviklingshæmmede på botilbud, det vil sige voksne udviklingshæmmede, som er anbragt *uden* dom. Ifølge Jensen²⁶ er dette forskningsfelt ”et meget bredt og sporadisk belyst område, som mangler viden om selve indsatsen og dens resultater” (Jensen, 2012:3). På baggrund af en vidensopsamling på voksenhandicapområdet i 2012 konkluderer han ”... at borgernes oplevelser og erfaringer med hjælpen og støtten er mangelfuldt belyst – enten underbelyst eller slet ikke belyst” (Jensen, 2012:3). Afhandlingen skriver sig med andre ord ind i et forskningsfelt som ifølge Jensen ”halter bagefter” i forhold til at undersøge socialpædagogiske indsatser på botilbud generelt. I forhold til at skrive sig ind i det socialpædagogiske felt anvender jeg i afhandlingens teoretiserende analysedel centrale bidrag fra forskningsfeltet til at belyse de dilemmaer, som karakteriserer indsatsen som dilemmafyldt. De centrale bidrag fra det socialpædagogiske forskningsfelt vil blive præsenteret i det følgende afsnit.

1.7. FORSKNING I DEN DILEMMAFYLDTE INDSATS PÅ BOTILBUD

I det følgende præsenteres de centrale bidrag inden for det generelle socialpædagogiske forskningsfelt i forhold til voksne udviklingshæmmede personer på botilbud, som anvendes i afhandlingens teoretiske analyse til at diskutere de dilemmaer, som den samlede analyse genererer. Den følgende præsentation

²⁵ Analysemodellen er udviklet af Bryderups analysemodel på baggrund af tidligere empiriske studier af socialpædagogiske indsatser på døgninstitutioner for børn og unge.

²⁶ I 2012 gennemførte Jensen en vidensopsamling på voksenhandicapområdet. Vidensopsamlingen omfatter perioden 1995-2011 og baserer sig på danske udgivelser, som er publiceret (Jensen, 2012:11)

introducerer således ikke blot de enkelte centrale bidrag. Den præsenterer endvidere de problematikker, som allerede er belyst i forhold til socialpædagogiske indsatser på botilbud for udviklingshæmmede voksne uden dom. De enkelte forskningsbidrag præsenteres i kronologisk rækkefølge i forhold til de problemstillinger, de enkelte bidrag har undersøgt på feltet, deres undersøgelsesdesign samt de resultater bidragene har fremdrevet. De enkelte forskningsbidrag sammenfattes afslutningsvist i det efterfølgende afsnit med henblik på at fremhæve de problemstillinger, som vil blive inddraget i forbindelse med at identificere de faktorer, som medfører, at indsatsen over for de domfældte udviklingshæmmede kan karakteriseres som dilemmafyldt og vanskelig at tilrettelægge og udøve for det pædagogiske personale.

Gennemgangen indledes med at præsentere Cowi/SUS rapporten fra 2002: *Evaluering af erfaringerne med institutionsbegrebets ophævelse på handicapområdet, 1998-2002*. Denne rapport omfatter en evaluering af institutionsbegrebets ophævelse foretaget for Socialministeriet. Evalueringen bygger på data fra samtlige amter og 20 kommuner, KUBI- evalueringer, 44 individuelle telefoninterviews og fokusgruppeinterviews med brugere, pårørende, personale og forvaltningsansvarlige. I alt var der ifølge Cowi/Sus 960 informanter involveret. På baggrund af det omfangsrige materiale konkluderer Cowi/SUS, at "... den lidt større institution generelt er blevet erstattet af mindre, forskelligartede boenheder, ofte parcelhuse, med en mere "familiepræget" boligform – og det er i sådanne mindre enheder, at institutionsbegrebet i videst form er blevet ophævet" (Cowi/SUS:5). Selvom den generelle betragtning er, at der er sket en praksisforankring af institutionsbegrebets ophævelse, konkluderes det endvidere, at det forekommer at være lokalt betinget, i hvilken grad institutionsbegrebet er ophævet på de enkelte botilbud. Det fremkommer med andre ord at være lokalt betinget, i hvilken grad personalet aktivt inddrager beboerne i at deltage i hverdagens praktiske gøremål (Cowi/SUS, 2002:5).

På nogle botilbud er der ifølge Cowi/SUS "... meget langt igen, før man med rette kan tale om selvbestemmelse, brugerindflydelse og magt over eget liv (Cowi/SUS, 2002:21). Dette skyldes, at der stadig forekommer at være en institutionskultur på enkelte bosteder hvor..." ... medarbejderne stadig taler åbent og direkte til hinanden om tilstedeværende brugere; hvor boligens fysiske indretning bærer præg af, at det også er medarbejdernes administrative arbejdsplads (skrivebord og computer i bofællesskabets opholdsstue) og fællesrummene bærer åbenlyst præg af at være indrettet af medarbejderne, ligesom møblement m.v. også er bestemt af dem" (Cowi/SUS:21). Endvidere er "vækning, spisetider, tider at komme hjem på om aftenen og generelle husregler (f.eks. i forhold til rygning) stadig fastsat af medarbejderne på de enkelte bosteder "(ibid.). Sidst, men ikke mindst, "går medarbejderne stadig – også uden at dette er aftalt – ind på brugernes værelser/lejligheder (fx for at lægge tøj på plads). Sidstnævnte gør sig særligt gældende på visse bosteder, hvor beboere har en sværere grad af

udviklingshæmning (Cowi/SUS:21). I 2002 var der ifølge Cowi/SUS stadig udfordringer i forhold til lokalt at ophæve institutionskulturen.

I 2005 publicerede Sørensen bogen *Omsorgskonstruktioner – socialpædagogik og mennesker med multiple udviklingshæmninger*. Bogen belyser "... hvordan den offentlige omsorg kan forstås i et historisk, kulturelt og samfundsmæssigt perspektiv, og hvordan omsorgen kommer ud i hverdagslivsverdenen i mødet mellem socialpædagogen og mennesket med udviklingshæmninger" (Sørensen, 2005). I bogen konkluderer Sørensen, at socialpædagogiske indsatser indholdsbestemmes lokalt i forhold til, hvordan socialpædagogerne på de enkelte bosteder fortolker lovgivningen. Lovgivningen giver altså ifølge Sørensen personalet mulighed for selv at fortolke indsatsmulighederne ud fra et normaliserings- eller rettighedsperspektiv (Sørensen, 2005: 156). At tage udgangspunkt i et normaliseringsperspektiv betyder, at socialpædagoger i deres praksis vægter omsorgspligten og dermed tilsidesætter beboernes samtykke. Dette betyder ifølge Sørensen, at det pædagogiske personale i god tro handler på vegne af den udviklingshæmmede uden respekt for den enkeltes rettigheder (ibid.). At tage udgangspunkt i et rettighedsperspektiv betyder derimod, at socialpædagoger vægter samtykket, hvilket kan føre til handlingslammelse, således at personalet ikke kommer til reel handling på grund af respekt og accept af de udviklingshæmmede beboeres rettigheder (Sørensen, 2005: 156). På baggrund heraf påpeger Sørensen, at en for stor respekt for beboernes rettigheder fra personalets side kan medføre en praksis, som faktisk kan hæmme beboernes udviklingsmuligheder, idet der således ikke stilles krav om handling til beboerne (ibid.).

I 2007 udgav socialministeriet publikationen *Veje til et godt liv i egen bolig*. Publikationen formidler resultaterne af et kommissorium, hvor socialministeren nedsatte en arbejdsgruppe til "... at få et overblik over arbejdet med etik, værdigrundlag og kompetenceudvikling i boformer efter servicelovens § 107 og § 108" (Socialministeriet, 2007:43). Kommissionen blev nedsat på baggrund af udsendelsen "Er du åndssvag?" på TV2 i februar 2007, hvor man med skjult kamera viste en uværdig og respektløs behandling af beboerne på Strandvænget. Som følge af udsendelsen ønskede socialministeren et overblik over, hvordan det 10 år efter implementeringen af Serviceloven og institutionsbegrebets ophævelse står til i praksis (Socialministeriet, 2007:3). Arbejdsgruppen konkluderer i rapporten "... at det i praksis har været vanskeligt at ændre tilbuddenes karakter, herunder personalets og beboernes samt det omkringliggende samfunds grundlæggende opfattelse af botilbud som institutioner" (Socialministeriet, 2007:4). Arbejdsgruppen konkluderer endvidere, at det er "... en udfordring i sig selv, at viden om etik og værdigrundlag hos den enkelte leder eller medarbejder ikke altid slår igennem i den pågældendes adfærd og handlinger" (Socialministeriet, 2007:17). På baggrund heraf fremhæver arbejdsgruppen et behov for, "... at viden om etik og værdier i højere grad indgår i uddannelserne og efteruddannelserne for de forskellige personalegrupper i sektoren, så personale og ledelse får et bedre

fundament for at blive i stand til at tænke etisk reflekterende” (Socialministeriet, 2007:17).

I 2008 publicerede Nirás Konsulenterne rapporten *Undersøgelse af bosteder og bofællesskaber i Københavns Kommune*. På baggrund af deres undersøgelse af 53 bosteder og bofællesskaber i Københavns Kommune betoner Nirás Konsulenterne (2008a:29) en bekymring over fagligheden på botilbudsområdet. I rapporten fremskriver Nirás Konsulenterne eksplicit at ”... undersøgelsen efterlader det indtryk, at der på flere botilbud ikke lader sig identificere en klar og eksplicit pædagogisk strategi for det pædagogiske arbejde. Når medarbejderne spørges direkte, har de ofte svært ved at formulere klart og præcist, hvilke konkrete mål og pædagogiske metoder, de agerer efter i det daglige arbejde” (Niras Konsulenterne, 2008b:4). Endvidere konkluderer Niras Konsulenterne ”... at en væsentlig del af det pædagogiske arbejde bygger på erfaringsbaseret – indimellem tavs – viden hos den enkelte medarbejder snarere end en klar og sammenhængende pædagogisk praksis” (Niras Konsulenterne, 2008a:29). Undersøgelsen blev iværksat af Københavns Kommune i kølvandet af blandt andet Strandvænget-sagen i 2007²⁷ om uacceptable levekår for beboere.

I 2009 udgav Hur publikationen *Frigørelsens magt – pædagogiske roller i relation til frie, udviklingshæmmede voksne*. Publikationen formidler resultaterne af et interaktions- og governmentality analytisk perspektiv på, hvilke roller pædagoger på botilbud påtager sig i interaktionen med de udviklingshæmmede beboere. I rapporten konkluderer Hur, at Serviceloven formelt set har givet beboerne magt til selv at bestemme. Ifølge Hur betyder dette ikke, at magten over for beboerne er formindsket. Tværtimod. Den virker blot mere skjult (Hur, 2009:60). I en ny form bliver magten ifølge Hur ikke længere udformet som en ydrestyring, men via en indre styring af beboerne ved at påtage sig forskellige roller som fortrolig, træner og mediator i eksempelvis konfliktsituationer (Hur, 2009:60). Ifølge Hur påtager pædagogerne sig en professionel rolle, som er passende til individer med en refleksionsevne. Udfordringen er ifølge Hur, at udviklingshæmmede ikke har en refleksionsevne og de kan ”... have svært ved at forvalte sin frihed [og som følge heraf] er der fare for en ekskludering, da det bliver tydeligt, at beboeren ikke reelt kan anvende sine formelle kompetencer” (ibid.). I publikationen konkluderer Hur, at følgerne af Serviceloven er, at ”... magten i praksisregimet således både er inkluderende og ekskluderende i forhold til den udviklingshæmmede” (Hur: 2009:60).

²⁷ Der refereres bl.a. til Strandvænget-sagen, hvor journalisten Adam Dyrvig Tatt via skjult kamera afslørede problematiske forhold på botilbuddet Strandvænget i TV2-dokumentaren ”Er du åndssvag?”. Dokumentaren blev sendt den 13. februar 2007. Strandvænget er et botilbud for voksne udviklingshæmmede beliggende i Nyborg.

På baggrund af en spørgeskemaundersøgelse af det daglige socialpædagogiske arbejde på botilbud udgiver Langager i 2009 rapporten *Socialpædagogik i botilbud for voksne med varig nedsat psykisk funktionsevne* (Langager m.fl., 2009). Undersøgelsen involverede 245 medarbejdere og 15 ledere i Københavns Kommune, og der konkluderes på baggrund heraf, at Servicelovens ”ånd” er blevet en integreret del af den socialpædagogiske fagforståelse (Langager m.fl., 2009). Det konkluderes på grundlag af, at det pædagogiske personale i væsentlig grad synes ”... at støtte den enkelte borger til udvikling af en positiv identitet, og dermed understøtte individets oplevelse af at være en ”borger i udvikling”, mod højere grad af selvstændighed og integritet - som en integreret del af medarbejdernes faglige opgaveforståelse” (Langager m.fl. 2009: 114-115). Undersøgelsen viser altså, at det pædagogiske personale har en opfattelse af, at den pædagogiske opgave er at arbejde udviklingsorienteret med de udviklingshæmmede beboere på botilbuddene. I forbindelse med måden, hvorpå pædagoger udfolder deres pædagogiske praksis, er der ifølge Langager m.fl., (2009:124) ingen indikationer på, at hverdagene på botilbuddene er kendetegnet ved at være ”institutionaliseret” eller ”teknisk rutinepræget” af det pædagogiske personale.

I publikationen *Neuropædagogik og faglighed i botilbud for voksne udviklingshæmmede* fra 2011 formidler O'Donnell og Jensen resultaterne af deres undersøgelse af socialpædagogeres anvendelse af neuropædagogik på ni forskellige botilbud. Med tilknytning til KvaliKomBo-projektet²⁸ har O'Donnell og Jensen undersøgt, hvilken betydning anvendelsen af neuropædagogik²⁹ som pædagogisk specialisering har for udviklingsmulighederne hos voksne borgere med udviklingshæmning på botilbud. Særligt har de haft fokus på, hvor træfsikker den komplette neuropædagogiske screeningsmetode *Kuno Beller screening* er. På baggrund af interview med det pædagogiske personale på de ni involverede botilbud konkluderer O'Donnell og Jensen, at en pædagogisk praksis, som kun

²⁸ KvaliKomBo-projektet er et kvalitets- og kompetenceudviklingsprojekt i botilbud, som forløb i perioden 2010-2012. Ud fra et ”bottom-up” handlekompetenceudviklingsforløb var formålet at udvikle fagligheden på botilbud. I projektet deltog ca. 300 pædagogiske medarbejdere fra ni forskellige botilbud, og sideløbende bidrog forskere fra DPU/Århus Universitet med sparring og indsamling af materialer til projektet til igangsættelse af forandringsprocesser (Langager, 2009:5).

²⁹ Neuropædagogik er en metode, som er udviklet i et samspil mellem pædagogik og neuropsykologi. Pædagogik betragtes ud fra en neuropædagogisk forståelse som ”opdragelseskunst”. Neuropsykologi som viden om, hvilke hjerneprocesser, der er aktivt fungerende, og hvilke, der er beskadiget hos en borger (Bengtsson m.fl., 2015:70). Begrebet neuropædagogik sammenkobler med andre ord viden om nervesystemet og viden om opdragelse og undervisning i relation til udvikling (O'Donnell & Jensen, 2011:109). Kuno Beller Screeninger udgør en del af en komplet neuropædagogisk test. Med udgangspunkt i en udviklingspsykologisk forståelsesramme har Kuno Beller Screeninger til formål at fastslå borgerens udviklingsalder på baggrund af borgerens færdigheder (O'Donnell & Jensen, 2013:112)

anvender *Kuno Beller Screeninger*, ikke vil betragte udvikling som en mulighed for botilbuddets borgere. Ifølge O'Donnell og Jensen vil en pædagogisk praksis, "... som arbejder ud fra hele den neuropædagogiske referenceramme, hvor *Kuno Beller Screeninger* kun udgør et delelement, derimod betragte udvikling som værende en realistisk mulighed for borgere på botilbud, uanfægtet hvilken udviklingsalder borgeren har" (O'Donnell & Jensen, 2011:134). O'Donnell og Jensen anfægter med andre ord, at botilbuddenes udelukkende brug af *Kuno Beller Screeningerne*, og ikke hele den neuropædagogiske referenceramme, hæmmer det pædagogiske personale i at se beboernes udviklingsmuligheder. Dette skyldes, at resultaterne af *Kuno Beller Screeningerne* kun determinerer hvilken udviklingsalder, den enkelte beboer er på – ikke beboerens udviklingsmuligheder. På baggrund heraf konkluderer O'Donnell og Jensen (2011:134), at anvendelsen af *Kuno Beller Screeninger* alene i den pædagogiske praksis kan "... betragtes som "diagnosticering" i pædagogiske fåreklæder". Dette forstået således, at *Kuno Beller Screeninger* i praksis anvendes mere som et styringsredskab i form af "objektive udredninger" som et led i forhold til at dokumentere indsatsen over for myndighederne, end de anvendes til at skabe udviklingsmuligheder for beboerne (O'Donnell & Jensen, 2011:132).

På baggrund af undersøgelsen *Hverdagsliv, kommunikation og interaktion i botilbud for svært udviklingshæmmede*, som belyser pædagogs forståelse af udviklingshæmmede på botilbud, påpeger Hoffmann i 2012, at der er grundlæggende problemer i personalets forståelse og syn på de udviklingshæmmede beboere (Hoffmann, 2012: 90). Dette gør sig ifølge Hoffman særligt gældende i forhold til personalets syn på beboernes udviklingspotentiale. Personalets syn er ifølge Hoffmann, at beboerne har et manglende udviklingspotentiale (Hoffman, 2012: 90). Dette blandt andet i forhold til at udviklingshæmmede personer ikke evner at træffe selvstændige beslutninger (ibid.). Hoffman knytter personalets manglende blik på udviklingspotentiale hos udviklingshæmmede beboere til den neuropædagogiske referenceramme. En referenceramme som de seneste årtier har taget sit indtog i det socialpædagogiske fagområde, og som ifølge Hoffmann har medført, at udviklingshæmmede personer i "... stigende grad [bliver] set som stagnerede på en udviklingsalder, der kobles til fysiske forhold i hjernen (Hoffmann, 2009:90). På baggrund af kvalitative studier på to botilbud konkluderer Hoffmann, at den neuropædagogiske referenceramme i praksis anser de udviklingshæmmede beboere "... som passive objekter, som i kun meget ringe grad har indflydelse på ting i hverdagen" (Hoffmann, 2012:91). Hoffmanns undersøgelse påpeger således, hvordan personalets refleksioner af beboernes udviklingspotentiale har betydning for, at beboerne har indflydelse på eget liv, således som de har ret til i henhold til Servicelovens lovbestemmelse vedrørende brugerinddragelse.

Høgsbro m.fl. konkluderer ligeledes i rapporten *Når grænserne udfordres. Arbejdsbelastninger og pædagogiske udfordringer i specialpædagogiske boenheder*

i 2012 "... at der er tale om en grundlæggende problematik i forhold til den dominerede forståelse af beboernes problemer og den støtte, de reelt har behov for" (Høgsgbro, 2012:10). Høgsgbro m.fl. bygger deres konklusion på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse og et etnografisk studie med anvendelse af både observation og kvalitative interviews med det pædagogiske personale og ledelsesrepræsentanter på fem boformer for udviklingshæmmede voksne og andre med udviklings- og adfærdsforstyrrelser (Høgsgbro, 2012). Et studie som havde til formål at undersøge sammenhængen mellem pædagogik, konflikthåndtering og den psykiske belastning. På baggrund af studiet fremhæver Høgsgbro m.fl., at pædagogernes manglende problemforståelse indikerer manglende faglig "dømmekraft". En faglig dømmekraft som ifølge Høgsgbro m.fl. (2012:129) skyldes, at personalet mangler "... adækvate referencerammer for forståelsen af problemer". Ligeledes mangler de en faglig dømmekraft, som ifølge Høgsgbro m.fl. besværliggør pædagogernes måde at håndtere udfordrende adfærd på. Mere specifikt fremhæver de, at der forekommer "... en overdreven fokusering på konfliktdæmpende adfærd fra personalets side, som resulterer i, at der i ringe grad stilles almindelige regulerende krav til beboerne" (Høgsgbro m.fl., 2012: 123). Ifølge Høgsgbro m.fl. medfører dette, "... at beboerne ikke konfronteres med andre menneskers behov, og at de ender i en reelt isoleret tilstand, hvor de mest betydningsfulde personer i deres hverdag har trukket sig ind i et mentalt glashus" (Høgsgbro m.fl., 2012: 123).

På baggrund af refleksioner fra KvaliKomBo-projektet betoner Langager i 2013 i artiklen *Det afmålte liv – socialpolitik og socialpædagogisk faglighed i tilbud til voksne med udviklingshæmning*, at der blandt det pædagogiske personale på de ni involverede boformer forekom at være en grundlæggende forglemmelse af socialpædagogikkens kerne, nemlig udviklingsaspektet (Langager, 2013:277). Personalets forståelse af selvbestemmelsesretten indikerer, ifølge Langager at der blandt pædagogerne hersker en forståelse af de udviklingshæmmede beboere som værende "urørlige som individer", således at pædagogerne ikke må gribe ind i beboernes liv. Langager konkluderer, at dette kan medføre, at pædagogerne på botilbuddene "... undlader at handle i situationer, hvor borgerens affektive reaktion tolkes som en modvilje, selv om man egentligt mener, at der burde handles" (Langager, 2013:282-283). Langager betoner pædagogernes forståelse af selvbestemmelsesretten som en problematisk forståelse, der skaber et kontraproduktivt etisk dilemma og dermed kan hindre enhver form for udvikling af den daglige praksis på botilbuddene ud fra det pædagogiske argument. Ifølge Langager kan det "... ses som overgreb på en eller flere af beboerne" (Langager, 2013:284).

Langager uddyber det kontraproduktive etiske dilemma med udgangspunkt i den "... måde, hvorpå samfundsmæssige individualiseringsprocesser op gennem 2000'erne ser ud til at være annekteret i en socialpædagogisk handicapforståelse" (Langager, 2013:280-281). Det fremvoksede individualiserede subjektsyn har, ifølge Langager, svækket den socialpædagogiske "... faglige identitet som

forandrings- og udviklingsorienteret indsatsform” (ibid.). Nærmere bestemt er den tidligere empowerment-orienterede opgaveforståelse erstattet med en ”service-hjælperolle” (ibid.). Et skifte som ifølge Langager har betydet en ændring af den socialpædagogiske faglighed som dagsordensættende og målrettet på et overordnet niveau til fordel for en altdominerende individfokuseret forståelse af det pædagogiske arbejde (ibid.). Et skifte som har betydet, at beboerne, trods italesættelse som subjekter, på ny er blevet objektgjorte i en individualiseringslogik med fokus på personorientering og ikke sagsorientering (Langager, 2013:281-282). Ifølge Langager har anvendelsen af den Neuropædagogiske metode ydermere haft indflydelse på pædagogers holdninger i forhold til ikke at stille krav til de udviklingshæmmede beboere. Ifølge Langager er metoden Neuropædagogik ”... gået fra at være et ”udviklingsredskab” til i dag at være et ”undgåelsesredskab”, det vil sige ”... at det tolkes, som hvad man skal undgå at gøre i det daglige arbejde med borgeren frem for at anvise, hvad man i udviklingens navn ”bør gøre”, også selvom det kan være forbundet med møje og modstand” (Langager, 2013:289).

På trods af bekymringerne vedrørende den socialpædagogiske faglighed konkluderer Højmark i 2013 i artiklen *Kontaktsomhed, tilsætning og personlighed – om pædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning på botilbud* ”... at der hersker en stor faglig bevidsthed på botilbud området” (Højmark, 2013:62). Højmark konkluderer dette på baggrund af et antropologisk feltstudie på tre botilbud. ”Men [som Højmark påpeger] er det også tydeligt, at arbejdet med beboerne i botilbuddene er et komplekst handlingsfelt, hvor det er nødvendigt at arbejde med at erkende – både udefra og indefra – at der foregår mange forskellige typer af pædagogisk handling, hvoraf nogle er nemmere at sætte ord på, synliggøre som pædagogiske og dokumenterer og måle end andre” (Højmark, 2013:62). Ifølge Højmark kræver det pædagogisk, at man har et nuanceret kendskab til den enkelte beboers kontaktformer og dels, at det pædagogiske personale har nogle gode kigge-, lytte- og ofte også gætteevner i forhold til at fortolke beboernes kommunikative budskaber (Højmark, 2013). På baggrund af observationer af samhandlingerne mellem medarbejderne og beboerne konkluderer Højmark, at beboerne påvirker personalet i en sådan grad, at det hæmmer personalet i deres opgaveløsning i forhold til at følge en stringent metode. Beboernes indflydelse på den daglige praksis kræver ifølge Højmark, at det pædagogiske personale må handle opfindsomt i forhold til de behov for interventioner, som dukker op (ibid.) At handle opfindsomt betoner Højmark, er ikke at ”... handle hovedløst eller tilfældigt”. Det er en tilgang, som kan kompensere for det, beboerne selv ville have gjort. I følge de interviewede pædagoger er det at være opfindsom en måde at arbejde målrettet i forhold til at fremme beboerens ressourcer fremfor deres funktionsnedsættelse (Højmark, 2009:78).

I ph.d. afhandlingen fra 2014 *Professionel praksis i botilbud for mennesker med udviklingshæmning – om den daglige kamp for (en menneskelig) omsorg* konkluderer Engen, at tilrettelæggelsen af socialpædagogiske indsatser er lokalt

betinget i forhold til indsatsens målgruppe. På baggrund af et kvalitativt studie af, hvordan omsorg udfoldes i samspillet mellem det pædagogiske personale og beboerne på tre botilbud for voksne med udviklingshæmning og autisme spektrum forstyrrelser, identificerer Engen to socialpædagogiske indsatsformer: *Den kollektivt orienterede omsorgspraksis* og *en omsorgspraksis orienteret mod individet* (Engen, 2014:5). På baggrund heraf betoner Engen, at socialpædagogiske indsatser tilrettelægges alt "... afhængigt af, om medarbejderne *primært* er orienteret imod at understøtte *beboerens bevægelse hen i mod kollektivet*, og at sikre hans eller hendes plads i fællesskabet, eller i mod *det enkelte individs partikulære hverdagsliv i boligen*" (Engen, 2014: 6). I forhold til indsatsen på botilbuddene med beboere med udviklingshæmning var personalet ifølge Engen orienteret mod fællesskabet, hvorimod personalet på botilbud med beboere med autisme primært var orienteret mod individet (ibid.). Med udgangspunkt i en sociologisk analyse af omsorgens udøvelse i den daglige socialpædagogiske hverdagspraksis konkluderer Engen endvidere, "... at omsorgsopgaven – det at tage sig af den andens afhængige behov – er gledet i baggrunden" (Engen, 2014:5). En faktor som ifølge Engen skyldes, at socialpædagogens fokus i højere grad er på udvikling, læring, mestring og understøttelse af beboernes eget ansvar end på betoningen af omsorgsopgaven – det at tage sig af den afhængige andens behov (Engen, 2014: 5).

På baggrund af en kortlægning af botilbuddene i Region Syddanmark har Bengtsson m.fl. kortlagt de mest anvendte metoder, som anvendes på regionens botilbud for voksne udviklingshæmmede.³⁰ Kortlægningen fremviser, at der anvendes mange forskellige metoder. De mest anvendte metoder er i nævnte rækkefølge *anerkendende pædagogik* og *neuropædagogik*. De næstmest anvendte metoder er *handleplaner (§141)*, *systemisk tilgang*, *relationspædagogik* og *struktur i hverdagen*. Kun et enkelt botilbud ud af de samlede 127 botilbud i Syddanmark anvender *Gentle Teaching*, som er den overordnede pædagogiske referenceramme, som anvendes på Sødisbakke. På baggrund af kortlægningen fremhæver Bengtsson m.fl., at det er interessant, at der ikke forekommer ét botilbud i Syddanmark, som anvender metoden *Active Support*.³¹ Dette er ifølge Bengtsson m.fl. interessant, fordi *Active Support* er den metode "... som der internationalt foreligger mest evidens for effekten af i botilbud til mennesker med udviklingshæmning" (Bengtsson, 2015:61). Det, som kendetegner de metoder, som anvendes i Syddanmark, er ifølge Bengtsson m.fl. (2015:10), at de "... knytter sig ikke til bestemte psykiatriske diagnoser eller bestemte problematikker, men er mere

³⁰ Undersøgelsen bygger på data fra tilbudsportalen, www.tilbudsportalen.dk, og en international litteraturrensmengang om metoder i forhold til mennesker med udviklingshæmning (Bengtsson m.fl., 2015:11)

³¹ *Active Support* har lighedspunkter med ADL træning, men der er forskelle. Metoden beskrives som en pakke procedure, der indeholder forskellige aktivitets- og støtteplanlægning i forhold til at fremme en almindelig livsstil for mennesker med udviklingshæmning ved at skabe meningsfulde hverdagsaktiviteter (Bengtsson m.fl. 2015:134)

generelle". Som følge heraf fremhæver Bengtsson m.fl., at metoderne mangler et fagligt grundlag. Et manglende fagligt grundlag som kan medføre en usystematisk brug af metoder på botilbud for mennesker med udviklingshæmning og andre udviklings- og adfærdsforstyrrelser (Bengtsson, 2015:10).

En sammenfatning i forhold af anvendelsen af eksisterende viden

Som nævnt indledningsvist skriver afhandlingen sig ind i det generelle socialpædagogiske forskningsfelt vedrørende voksne udviklingshæmmede *uden* dom, som er blevet gennemgået i det foregående. Afhandlingen skriver sig ind i feltet ved at anvende nogle af de centrale problemstillinger, som forskningen har fremdrevet i forhold til at identificere hvilke forhold, der medfører, at indsatsen over for domfældte udviklingshæmmede kan karakteriseres som en pædagogisk dilemmafyldt og vanskelig indsats at tilrettelægge og udøve for pædagogerne. De gennemgåede centrale problemstillinger fra det generelle socialpædagogiske forskningsfelt anvendes med andre ord til at identificere og diskutere problematiske forhold i forbindelse med at skulle tilrettelægge og udøve en socialpædagogik med en positiv kriminalpræventiv effekt. Blandt andet anvender jeg resultaterne fra Hoffmann og Høgsbros forskning, hvor der forekommer problemer i pædagogernes syn og forståelse på de udviklingshæmmede beboere (Hoffman, 2012; Høgsbro, m.fl. 2012). Denne kendte problemstilling anvendes til at identificere og diskutere, hvordan pædagogernes syn på de domfældte beboere som udviklingshæmmede personer danner grundlag for et af flere dilemmaer, som er med til at vanskeliggøre indsatsen i et pædagogisk perspektiv.

Endvidere anvender jeg Sørensens (2005) resultater i forhold til at analysere og diskutere, hvordan pædagogerne lokalt på Bakkebo fortolker indsatsens lovgivningsmæssige rammer. Analysen af pædagogernes fortolkning af lovgivningen anvendes til at belyse og diskutere, hvordan pædagogernes fortolkning af indsatsens juridiske spændingsfelt mellem Straffeloven og Serviceloven udgør et grundlæggende pædagogisk dilemma. Den teoretiske redegørelse for, hvordan det juridiske dilemma i praksis medfører et pædagogisk dilemma for pædagogerne på Bakkebo, anvendes særligt i forhold til feltets diskussioner om pædagogers fortolkning af selvbestemmelsesretten (Langager, 2013; Sørensen, 2005). Diskussionen om pædagogers fortolkning af selvbestemmelsesretten som et problematisk anliggende anvendes til dels for at belyse, hvilken rolle pædagogerne påtager sig over for de domfældte beboere, og til dels for at undersøge, hvordan den rolle, de påtager sig, kan være ekskluderende for de domfældte beboere (jævnfør Hur, 2009). Ligeledes anvendes diskussionen til at belyse de domfældtes forståelse af at "de intet har lært" under deres ophold på Bakkebo (Langager, 2013).

I det hele taget anvendes forskningen fra det generelle forskningsfelt til at identificere og diskutere, hvordan pædagogerne indholdsbestemmer den kriminalpræventive indsats i form af metoder, tilgange, strukturer, fysiske rammer

med videre. I forhold til at identificere hvilke metoder og tilgange pædagogerne benytter i praksis, anvendes bl.a. kortlægningen af Bengtsson m.fl. (2015) til at belyse, hvori den kriminalpræventive indsats består. Kortlægningen bruges til at identificere det centrale dilemma, at indsatsen, trods dets kriminalpræventive formål, tilrettelægges og udøves med anvendelse i almindelige anvendte pædagogiske metoder og tilgange på baggrund af manglende kriminalpræventive metoder. Den præsenterede forskning giver således anledning til på den ene side at diskutere pædagogernes faglighed og på den anden side at identificere, hvordan indsatsfeltet i større grad end det generelle socialpædagogiske indsatsområde er et komplekst felt, som gør arbejdet vanskeligt for det pædagogiske personale.

1.8. AFRUNDING

I dette afsnit er afhandlingens problemfelt blevet præsenteret. Det er blevet præsenteret, hvordan afhandlingens formål er at belyse, hvilken pædagogisk dilemmafyldt indsats den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede er. På baggrund af dette foretages en analyse, som sammenstiller pædagogernes og de domfældte beboeres betragtninger og opfattelser af hinanden på botilbuddet Bakkebo. Den kvalitative empiriske analyse af aktørernes forståelser tager udgangspunkt i Bryderups analysemodel. Formålet er at forstå de socialpædagogiske indsatser, som diskuteres med udgangspunkt i centrale bidrag fra det generelle socialpædagogiske forskningsfelt og i forhold til afhandlingens teoretiske perspektiv. Afhandlingens teoretiske perspektiv benyttes altså til at belyse de dilemmaer, som karakteriseres på botilbud for domfældte udviklingshæmmede. Der tages afsæt i Goffmans teori om sociale situationer på totalinstitutioner (1961) og hans teorier om stigma og afvigelse (Goffman, 1961). Det teoretiske perspektiv anvendes som nævnt til at diskutere afhandlingens fund op i mod de dilemmaer, som centrale bidrag fra forskningsfeltet vedrørende dilemmafyldte indsatser allerede har fremvist. Dette gøres med henblik på at belyse, hvordan den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede i særlig grad udgør et pædagogisk komplekst indsatsområde.

Som afrunding på dette første kapitel skal kappens struktur i det følgende præsenteres som en læsevejledning. *Kappens andet kapitel* introducerer afhandlingens forskningsmetode. Dette indebærer en introduktion til den videnskabsteoretiske grundantagelse, som jeg bygger afhandlingen på, samt hvilke forskningsmæssige redskaber, jeg har anvendt, og hvilke metodiske refleksioner, jeg har gjort mig i forhold til at undersøge pædagogernes og de domfældte beboeres betragtninger og opfattelser af hinanden. *Kappens tredje kapitel* omfatter den empiriske analyse af de domfældte beboeres betragtninger og opfattelser af dem selv, anbringelsens formål og socialpædagogikken på Bakkebo. Den empiriske analyse udgør beboerperspektivet, som danner grundlag for den teoretiske analyse i kappens fjerde kapitel. *Kappens fjerde kapitel* sammenstiller de to empiriske

analyser af henholdsvis pædagogernes og de domfældte beboeres betragtninger og opfattelser af hinanden i forhold til teoretisk at belyse og diskutere de dilemmaer, som kan identificeres i forhold til de to aktørgruppers forskellige forståelser. Det teoretiske perspektiv i den analytiske sammenstilling har afsæt i Goffmans teori om sociale situationer på total institutioner, hvilket diskuteres i forhold til centrale forskningsbidrag fra det socialpædagogiske felt vedrørende dilemmafyldte indsatser på botilbud.

KAPITEL 2. AFHANDLINGENS FORSKNINGSTILGANG

I dette kapitel introduceres afhandlingens forskningstilgang i forhold til at undersøge og belyse socialpædagogernes og de domfældte beboeres respektive overvejelser og betragtninger af den socialpædagogiske indsats på Bakkebo. For at gøre afhandlingens forskningstilgang så transparent som muligt, er formålet med kapitlet at præsentere, hvordan mine grundlæggende antagelser og mine metodiske valg og udfordringer har haft betydning for udformningen af afhandlingens forskningsspørgsmål, det konkrete undersøgelsesarbejde og ikke mindst afhandlingens konklusioner. Kapitlet indledes med en introduktion til, hvordan afhandlingens videnskabsteoretiske antagelser er funderet i den symbolske interaktionisme. Dette omfatter en præsentation af, at afhandlingen ontologisk bygger på den grundantagelse, at den sociale verden skabes gennem meningsproduktion i de sociale interaktioner mellem aktivt handlende mennesker. Endvidere omfatter det en præsentation af, at afhandlingen epistemologisk bygger på den antagelse, at for at skabe viden om den sociale virkelighed skal forskningstilgangen afspejle en respekt for den empiriske verden. Efter beskrivelsen af mine videnskabsteoretiske grundantagelser præsenteres afhandlingens forskningsproces med henblik på at belyse, hvordan jeg specifikt har tilrettelagt afhandlingens forskningstilgang med inspiration i forskningsmetoden Grounded Theory, og hvordan jeg undervejs i undersøgelsen har ændret forskningsstrategi. Kapitlet afsluttes med at præsentere afhandlingens samlede analysestrategi samt de etiske overvejelser, som jeg har gjort mig undervejs. Løbende igennem kapitlet reflekterer jeg kritisk over mine metodiske valg.

2.1. AFHANDLINGENS ONTOLOGISKE GRUNDANTAGELSE

Min ontologiske grundantagelse af den sociale verden er funderet i den symbolske interaktionisme, således som Blumer formulerede denne i hans essaysamling *Symbolic Interactionism – Perspectives and Methods* (Blumer, 1969). Det, som karakteriserer den symbolske interaktionisme, er en grundlæggende forståelse af, at den sociale verden skabes i interaktionerne mellem aktivt handlende mennesker. I det symbolsk interaktionistiske perspektiv, som Blumer anser sig selv for at være grundlæggeren af, handler mennesker på baggrund af den mening, de tillægger det, der sker omkring dem. Mening skabes ifølge Blumer både i den interaktion,

mennesker indgår i med andre mennesker, og i menneskets indre refleksioner.³² Den symbolske interaktionisme bygger ifølge Blumer på følgende tre grundteser:

“The first premise is that human beings act toward things on the basis of the meanings that the things have for them,

The second premise is that the meaning of such things is derived from, or arises out of, the social interaction that one has with one’s fellows,

The third premise is that these meanings are handled in, and modified through, an interpretative process used by the person in dealing with the things he encounters” (Blumer [1969]1998:2).

I et symbolsk interaktionistisk perspektiv bliver den sociale verden altså hverken skabt af nogle overordnede samfundsmæssige strukturer eller af menneskers individuelle adfærd; den sociale verden skabes gennem meningsproduktion (Blumer, 1969:3). Den sociale verden antages i den symbolske interaktionisme at være et socialt produkt af de meninger og fortolkninger, som mennesker handler på baggrund af. Den socialpædagogiske indsats skabes i interaktion mellem mennesker og i den mening, disse mennesker tillægger de rammer, de er omgivet af. Afhandlingens ontologiske grundantagelse er, som følge heraf, at en socialpædagogisk indsats er en meningsproduktion, som er skabt på baggrund af de tolkninger og meninger, som pædagogerne og de domfældte beboere har gjort sig i forhold til dem selv, hinanden, men ligeledes indsatsen og dens kontekst, herunder de lovgivningsmæssige rammer i form af Straffelovens og Servicelovens bestemmelser.

Afhandlingens ontologiske grundantagelse er med andre ord, at den socialpædagogiske indsats er et produkt af mennesket. Dette betyder, at en socialpædagogisk indsats ikke er et produkt af faktorer - således som det ifølge Blumer gjorde sig gældende inden for datidens psykologi og sociologi. Denne antagelse af mennesket adskiller sig ifølge Blumer fra de – på daværende tidspunkt – dominerende opfattelser af mennesket inden for psykologien og sociologien (Blumer, 1969: 65). Med udgangspunkt i hans mere socialpsykologiske perspektiv, fremhæver han, at det symbolsk interaktionistiske perspektiv adskiller sig fra disse to herskende teorier. I både psykologien og sociologien ses menneskers handlinger ifølge Blumer som produkter af faktorer frem for produkter af mennesket selv. Inden for psykologien nævner han eksempler som psykologiske stimulationer,

³² Blumer formulerede den symbolske interaktionisme ved primært at trække på George Herbert Mead tidligere betegnelse af ”social behaviorisme” (Levin & Trost, 2005:106). Det skal understreges, at afhandlingen afgrænser sig til Blumers version af symbolsk interaktionisme som ramme til at beskrive afhandlingens grundsyn. Det er ikke afhandlingens formål at inddrage eller diskutere Blumer op i mod andre teoretikere såsom Mead (1959/1934) inden for det samlede perspektiv af den symbolske interaktionisme.

behov, følelser, ubevidste og bevidste motiver, mens det inden for sociologien er faktorer som normer, værdier, roller, institutionelt pres etc. (Blumer, 1969:15 & 65). I det følgende redegør jeg for, hvilken forståelse af mennesket den symbolske interaktionisme er funderet i. Ligeledes redegør jeg for forståelsen af interaktioners betydning, herunder det som Blumer kalder *symbolsk interaktion* og *joint actions*. Den følgende redegørelse har til hensigt at fremhæve det ontologiske grundsyn, hvorpå jeg bygger afhandlingen, og forskningsmæssigt tager afsæt med henblik på at analysere den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på et botilbud.³³ En forståelse som undersøges ved at belyse den meningsproduktion, gennem hvilken indsatsen bliver skabt – det være sig de betragtninger og opfattelser som aktørerne gør sig i forhold til sig selv, hinanden og indsatsen, og som de handler på baggrund af i mødet med hinanden.³⁴

Mennesket i den symbolske interaktionisme

Mennesket er i et symbolsk interaktionistisk perspektiv kendetegnet ved at have et selv, som gør det i stand til at reflektere over sig selv og handle i forhold til sig selv. Mennesket kan med andre ord gøre sig selv til genstand for sine handlinger:

"Thus, he can recognize himself, for instance, as being a man, young in age, a student, in debt, trying to become a doctor, coming from an undistinguished family and so forth. In all such instances he is an object to himself; and acts toward himself in his actions toward others on the basis of the kind of object he is to himself" (Blumer, 1969/1998:12).

Menneskets evne til at fortolke sin omverden og handle aktivt på baggrund af den mening og betydning, det tillægger sig selv som objekt og den objektive omverden – fysisk som socialt – er en central antagelse i den symbolske interaktionisme. For det, at et menneske kan handle på baggrund af sine fortolkninger, betyder ifølge Blumer, at "... the human being becomes a mere medium or forum for the factors that produce the behavior" (Blumer, 1969:65).

Handlinger forstås i den symbolske interaktionisme nærmere bestemt som "...conduct which is constructed by the actor instead of the response elicited from some kind of preformed organization in him" (Blumer, 1969:65). Denne antagelse betyder, at mennesket ikke blot reagerer på ydre eller indre stimuli. Det skaber tværtimod aktivt sine egne handlinger på baggrund af dets fortolkninger af omverdenen. I forhold til afhandlingens formål med at belyse den socialpædagogiske indsats som en dilemmafyldt indsats, vil indsatsens juridiske spændingsfelt mellem Straffeloven og Serviceloven i et symbolsk interaktionistisk perspektiv ikke blot kunne ses som årsager i en simpel årsag-virkning-model. I et symbolsk interaktionistisk perspektiv skal årsagerne til aktørernes handlinger

³³ Jeg anvender begrebet grundsyn for min samlede betegnelse for afhandlingens ontologiske og epistemologiske grundantagelse.

³⁴ Det skal fremhæves, at den følgende redegørelse ikke er fyldestgørende i forhold til at redegøre for den symbolske interaktionisme i sin helhed.

derimod findes i aktørernes fortolkninger og de meningstilskrivelser, der bliver skabt i interaktionerne mellem det pædagogiske personale og de domfældte beboere.

Interaktioner – symbolsk interaktion

Menneskets evne til at fortolke sin omverden og handle aktivt på baggrund af dette udgør det, Blumer kalder, en *symbolsk interaktion*. Denne proces, som kobler fortolkning og handling, er det mest centrale element i den symbolske interaktionisme i forhold til at forstå interaktioner. Men et menneske fortolker ikke altid, inden det handler. I et fåtal af tilfælde handler et menneske per refleks. Dette betegner Blumer som *ikke-symbolske interaktioner*:

“Non-symbolic interaction takes place when one responds directly to the action of another without interpreting that action; symbolic interaction involves interpretation of the action. Non-symbolic interaction is most readily apparent in reflex responses, as in the case of a boxer who automatically raises his arm to parry a blow. However if the boxer reflectively to identify the forthcoming blow from his opponent as a feint designed to trap him, he would be engaging in symbolic interactionism” (Blumer, 1969:8)

Symbolsk interaktion er således kendetegnet ved, at det indebærer fortolkning. De enkelte aktører fortolker hinandens handlinger og agerer på baggrund af disse fortolkninger. Derudover indebærer *symbolsk interaktion*, at den enkelte aktør indikerer over for andre, hvordan han vil handle, hvilket af Blumer betegnes som:

Human association consists of a process of such interpretation and definition. Though this process the participants fit their own acts to the ongoing act of one another and guide others in doing so (Blumer, 1969:66).

Grundantagelsen i den symbolske interaktionisme er således, at interaktionen mellem mennesker har en betydning i sig selv. Der sker noget særligt i sådanne interaktioner. Aktørerne, der indgår i interaktionerne – i afhandlingens tilfælde det pædagogiske personale og de domfældte beboere – anses altså som mennesker, som hele tiden tilpasser deres handlinger på baggrund af de fortolkninger, de laver af de andres handlinger. Fortolkningerne afføder således forskellige definitioner, betragtninger eller opfattelser i forhold til, hvad andre indikerer med deres handlinger.

Symbolsk interaktion dækker ifølge Blumer alle menneskets former for forbindelser til hinanden (Blumer, 1969:17). Dette være sig uanset om det er mellem mennesker, eller om det er mellem samfundsmæssige institutioner. Samfundet er ifølge Blumer en *symbolsk interaktion*, som er skabt på baggrund af, hvad han kalder *joint actions*, som er en kæde af handlinger – ”a societal organization of conduct of different acts of diverse participants” (Blumer, 1969:17). I et symbolsk interaktionistisk

perspektiv er en institution – såsom et botilbud som Bakkebo – en samfundsmæssig institution, som er skabt på baggrund af en historisk række af *joint actions* mellem dets professionelle personale og dets beboeres forskellige perspektiver:

“One should recognize what is true, namely, that the diverse array of participants occupying different points in the network engage in their actions at those points on the basis of using given sets of meanings. A network or institution does not function automatically because of some inner dynamics or system requirements; it functions because people at different points do something, and what they do is a result of how they define the situation in which they are called to act” (Blumer, 1969:19)

At institutioner produceres i de sociale processer mellem aktører med forskellige meningsfortolkninger betyder dels, at det er ”... the social processes in group life that creates and upholds the rules, not the rules that create and uphold the group life” (Blumer, 1969:19). Det betyder også, at institutioner – og samfundet – har en dynamisk karakter i og med, at symbolske interaktioner og *joint actions* altid må undergå en formationsproces (Blumer, 1969:17). En institutionsstruktur, normer, værdier og gruppeadfærd er således ifølge Blumer kun stabile, i det omfang aktørerne bekræfter dem. Som han fremhæver ”... let interpretations that sustain them [the established patterns of group life] be undermined or disrupted by changed definitions from others and the patterns can quickly collapse” (Blumer, 1969:67). Den symbolske interaktions formative karakter består således ikke kun i, at den former den mening individet fortolker ud fra den objektive verden, det indgår i (Blumer, 1969:19). Interaktionen er også formativ i den forstand, at nye opfattelser, relationer og typer af gruppeadfærd kan opstå (Blumer, 1969:67).

Afhandlingen bygger således på det grundsyn, at den socialpædagogiske indsats på et botilbud er en meningsproduktion - et socialt produkt af interaktionerne mellem det pædagogiske personale, de domfældte beboere og det omkringliggende samfund.³⁵ Det er en indsats, som produceres på baggrund af de to aktørgruppers respektive betragtninger og opfattelser af dem selv, hinanden og indsatsen. Det er på baggrund af ovenstående grundsyn at jeg i afhandlingen vælger at belyse den socialpædagogiske indsats ved at undersøge, hvordan pædagogerne og de domfældte beboere hver især definerer sig selv, hinanden og indsatsen. Som Blumer fremhæver det: ”... in order to understand the action of people it is necessary to identify their world of objects” (Blumer, 1969:11). Min ontologiske grundantagelse betyder med andre ord, at det ikke er tilstrækkeligt at undersøge de lovgivningsmæssige rammer i form af henholdsvis Straffelovens og Servicelovens formålsbestemmelser. Det handler i stedet om at se, hvordan disse formålsbestemmelser – og alle de andre strukturer, de er omgivet af – bliver fortolket og tillægges betydninger af pædagogerne og de domfældte beboere. Det er

³⁵ Jeg bruger grundsyn som en samlet betegnelse for min ontologiske og epistemologiske grundantagelse.

disse fortolkninger og betydningsdannelser, jeg anvender til at forstå, hvorfor den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud karakteriseres som en dilemmafyldt og vanskelig indsats at tilrettelægge og udøve for det pædagogiske personale. I det følgende afsnit om afhandlingens epistemologiske antagelse præsenteres, hvordan jeg har valgt at indsamle viden i forhold til at belyse den meningsproduktion, gennem hvilken den socialpædagogiske kriminalpræventive indsats bliver skabt.

2.2. AFHANDLINGENS EPISTEMOLOGISKE GRUNDANTAGELSE

Som jeg har præciseret i det ovenstående, bygger jeg afhandlingen på en dybere ontologisk forståelse af, at verden er mere end bare årsagssammenhænge. Som mennesker handler vi på baggrund af de forståelser, som vi har skabt os i de interaktioner, vi har gennemlevet. I forhold til at skaffe viden om pædagogernes og de domfældte beboeres opfattelser medfører min ontologiske grundantagelse, at jeg bryder mig fra den positivistiske forskningstilgang, "... som kræver, at studier skal være replicerbare og derved give det samme resultat" (Levin & Trost, 2005:125). Min epistemologiske antagelse i forhold til at indsamle viden om pædagogernes og de domfældte beboeres overvejelser og betragtninger af sig selv, hinanden og indsatsen er nærmere bestemt, at dette skal undersøges gennem et empirisk studie af aktørernes opfattelser af sig selv, hinanden og indsatsen på Bakkebo. Mit valg af forskningstilgang tager med andre ord afsæt i det, som Blumer kalder respekt for den empiriske verden (Blumer, 1969:21). Den empiriske verden er ifølge Blumer:

"... the world of everyday experience, the top layers of which we see in our lives and recognize in the lives of others. The life of a human society, or of any segment of it, or of any organization in it, or of its participants consists of the action and experience of people as they meet the situations that arise in their respective worlds (Blumer, 1969: 35).

Epistemologisk bygger jeg afhandlingen på den antagelse, at viden om den socialpædagogiske indsats, herunder pædagogernes og de domfældte beboeres objektive verdener, skal søges empirisk ved at udforske denne. Afhandlingen bygger med andre ord på den epistemologiske grundantagelse, at viden *ikke* skal søges gennem det, Blumer kalder en filosofisk doktrin, det vil sige et teoretisk deduktivt afsæt (Blumer, 1969:21). Viden om indsatsens meningsproduktion skal i stedet søges eksplorativt i den empiriske verden uden en forudindtaget teoretisk rammesætning:

"This empirical world must forever be in central point of concern. It is the point of departure and the point of return in case of empirical science [...]. It stands over against the scientific observer, with a character that has to

be dug out and established through the observation, study and analysis
(Blumer, 1969:21)

Den empiriske verden – hvilken jeg forstår som den socialpædagogiske praksis på Bakkebo – er altså mit udgangspunkt for at søge viden om pædagogernes og de domfældtes betragtninger og opfattelser af dem selv, hinanden og den socialpædagogiske indsats. Det er ved at analysere deres meningskonstruktioner – det vil sige de meninger og betydninger, som de tillægger dem selv, hinanden og indsatsen – at afhandlingen søger viden om aktørernes objektive verdener. Dette bliver grundlaget i forhold til at forstå, hvorfor den socialpædagogiske indsats kan karakteriseres som en pædagogisk dilemmafyldt og vanskelig indsats at praktisere med et kriminalpræventivt sigte.

I forhold til at generere data, som kan belyse pædagogernes og de domfældte beboeres respektive objektive verdener, har jeg altså forskningsmetodisk haft for øje, at formålet med feltstudiet ikke har været at afdække aktørernes livsverdener, således som det gør sig gældende inden for fænomenologien (Starks & Trinidad, 2007: Järvinen, 2005). Som Jørgensen (2008) påpeger, så er der ontologiske og epistemologiske ligheder og forskelle mellem de to videnskabsteoretiske tilgange. Selvom fænomenologien og den symbolske interaktionisme har det tilfælles, at de betragter mennesket, som et individ der i ”... en eller anden grad kan tænke, føle, handle selvstændigt, [og] at de beskæftiger sig med de motiver der ligger bag menneskers oplevelser, tolkninger og handlinger”, så adskiller de sig også fra hinanden (Jørgensen, 2008:226-227). Hvorom både fænomenologien og den symbolske interaktionisme bygger epistemologisk på en induktiv forskningstilgang, hvor de med Blumers ord har respekt for den empiriske verdens karakter, så har afhandlingen ikke til hensigt, at den socialpædagogiske indsats skal belyses fænomenologisk ud fra aktørernes erfaringer af og oplevelser med det formål at opnå en deskriptiv beskrivelse af, hvordan aktørerne oplever den socialpædagogiske indsats og deres sociale positioner (Jørgensen, 2008:226). Ved at sammenstille de aktørgruppers opfattelser af dem selv, hinanden og indsatsen er formålet med afhandlingen at belyse, hvorfor den socialpædagogiske indsats kan karakteriseres som en dilemmafyldt indsats.

2.3. AFHANDLINGENS FORSKNINGSMETODISKE TILGANG

Med inspiration i Blumers metodiske perspektiv bygger jeg afhandlingen på den antagelse, at viden om indsatsens dilemmaer skal findes i en sammenstilling af indsatsens to aktørperspektiver. Blumer formulerer dét at undersøge problemstillinger i organisationer i et symbolsk interaktionistisk perspektiv på følgende måde:

The point of view in symbolic interactionism is that large-scale organization has to be seen, studied and explained in terms of the process of interpretation engaged by the acting participants as they handle the situations at their respective positions in the organization. Such study, it may be noted, would throw a great deal of light on a host of matters of concern [...] Problems such as morale, the functioning of bureaucracy, blockage in effective communication, corruption and ranges of bribery, "exploiting" the system, favoritism and cliquishness, the rise (and decline) of control, the disintegration of the organization, or the fusion of new vigor into the organization (Blumer, 1969:58-59)

Med udgangspunkt i Blumers antagelse om, at dilemmaer i en organisation skal belyses ved at sammenstille de deltagende aktørers opfattelser og betragtninger, har jeg forskningsmetodisk tilrettelagt afhandlingens forskningsdesign som et kvalitativt studie, som har til hensigt at indsamle data om aktørernes respektive opfattelser og tilskrivninger af mening. Til at belyse de dilemmaer, som til sammen karakteriserer den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede som en dilemmafyldt indsats at tilrettelægge og udøve pædagogisk, har jeg forskningsmetodisk designet afhandlingen som et kvalitativt studie. Nærmere bestemt har jeg foretaget et observationsstudie af den daglige praksis på Bakkebo og interviewet Bakkebos to aktørgrupper - pædagogerne og de domfældte beboere. I alt har jeg interviewet seks pædagoger (inklusive Bakkebos boafsnitsleder og afdelingsleder) og fire domfældte beboere med henblik på at generere data om deres opfattelser af sig selv, hinanden og indsatsen. De kvalitative interviews med henholdsvis det pædagogiske personale og de domfældte beboere udgør med andre ord det datamateriale, som jeg analytisk sammenstiller i forhold til at belyse indsatsens dilemmaer.

I forhold til afhandlingens forskningsdesign skal det fremhæves, at selve forskningsprocessen har været indledt med at observere den daglige praksis på Bakkebo og er blevet afsluttet med at interviewe de pædagogiske medarbejdere og de domfældte beboere. Mit udgangspunkt for studiet var fra dets spæde start at belyse, hvordan den socialpædagogiske indsats udfoldede sig ved en kriminalpræventiv indsats ved at observere interaktionerne mellem pædagogerne og de domfældte beboere. Som det vil fremgå i det følgende, reviderede jeg undervejs i observationsstudiet afhandlingens forskningsspørgsmål og mit analytiske blik, da det skulle vise sig at være udfordrende at observere interaktionerne mellem pædagogerne og de domfældte beboere. Jeg reviderede undervejs i forskningsprocessen afhandlingens forskningsspørgsmål fra at have fokus på, hvordan den kriminalpræventive indsats udfoldede sig i interaktionerne mellem aktører til i stedet at belyse aktørernes betragtninger og opfattelser af dem selv, hinanden og indsatsen. Som følge af min revidering af afhandlingens forskningsspørgsmål valgte jeg at inddrage Bryderups analysemodel som et analytisk hjælperedskab til at belyse de to aktørgruppers respektive opfattelser af

sig selv, hinanden og indsatsen på Bakkebo. Bryderups analysemodel har med andre ord udgjort min styrende strukturerede ramme i forhold til at organisere og systematisere de kvalitative interviews og den senere analytiske kodningsfase af det empiriske materiale, hvilket vil blive uddybet i den efterfølgende præcision af afhandlingens forskningsmetodiske tilgang.

Til at undersøge pædagogernes og de domfældtes respektive meninger og fortolkninger har afhandlingens forskningsdesign været tilrettelagt med inspiration i Blumers metodiske antagelser i forhold til at lave empiriske undersøgelser. Endvidere skal det fremhæves, at afhandlingens forskningsdesign fra projektets start ligeledes er tilrettelagt med inspiration i forskningsmetoden Grounded Theory, således som Glaser & Strauss udviklede metoden i publikationen fra 1967, *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for qualitative research*. Glaser & Strauss udviklede Grounded Theory som en kvalitativ forskningsmetodik til udvikling af teori på baggrund af data, som indsamles og analyseres efter systematik (Glaser & Strauss, 1967). Grounded Theory er en forskningsmetode, som indsamler empiri ved at stille spørgsmål til et fænomen for følgelig systematisk at kode data med henblik på at sammenstille kodninger og udvikle teori om et socialt fænomen (Glaser & Strauss, 1967:30). Det er en metode bestående af en systematisk og kontinuerlig vekselvirkning mellem dataindsamling og analysefaser, herunder kodningsprocesser og konstante sammenstillinger af de genererede kodninger til at udvikle en teori om det sociale fænomen, man undersøger (ibid.). Glaser og Strauss beskrev selv metoden som en "general method of comparative analysis", hvorom det at foretage sammenstillinger er den basale strategi og tankegang bag forskningsmetoden i forhold til at udvikle en teori (Glaser & Strauss, 1967:30). Formålet er med andre ord, at man gennem kontinuerlig sammenstilling af forskelle og ligheder mellem kodningerne i sit datamateriale udvikler en teori, som kan forklare eller forudsige de sociale processer / den sociale adfærd, som skaber et fænomen – såsom den dilemmafyldte indsats på botilbud for domfældte udviklingshæmmede (Glaser & Strauss, 1967:1).

Forskningsmetodisk har afhandlingen været tilrettelagt med inspiration i to forskningsmetodiske tilgange, som videnskabsteoretisk går hånd i hånd. Dette forstået på den måde, at de to metodiske tilgange bygger på samme videnskabsteoretiske fundering - idet Grounded Theory netop udspringer fra den Symbolske Interaktionisme (Starks & Trinidad, 2007).³⁶ Grounded Theory er, ligesom Blumers metodiske perspektiv med *eksploration* og *inspektion*, en metodisk tilgang, som induktivt undersøger den empiriske verden uden et teoretisk deduktivt afsæt, som er styrende for dataindsamlingen. Begge forskningstilgange omfatter, at forskeren konstant stiller sig det spørgsmål, som Glaser og Strauss fremhæver som værende grundlæggende for et empirisk studie: "What's going on?"

³⁶ Glaser og Strauss antager altså ligesom Blumer, at mening er forhandlet og forstået i sociale processer gennem interaktioner med andre (Stark & Trinidad, 2007).

(Glaser & Strauss, 1967). Det er forskningstilgange, hvor – som allerede nævnt – empirien står over forskeren, hvilket betyder, at forskeren løbende i undersøgelsesfasen må, såsom Blumer (1969:41) forklarer det, revidere sine forskningsspørgsmål og analytiske fokus (*inspektion*) i forhold til de resultater, som fremkommer af den empiriske verden.

Med inspiration i Blumers forskningsmetodiske perspektiv og Grounded Theory har afhandlingen i udgangspunktet været tilrettelagt som et induktivt studie forskningsmetodisk. Selvom mit forskningsmetodiske udgangspunkt har taget et induktivt afsæt, har afhandlingen karakter af det, som Jacobsen kalder, en adaptiv slutningsform (Jacobsen, 2007:263-264). Dette forstået således, at jeg med inddragelsen af Bryderups analysemodel som en strukturerende ramme har vekslet mellem at være induktiv og deduktiv i min forskningstilgang i både undersøgelses- og analysefasen. Min forskningstilgang har med Layders (1998) ord bestået af en vedvarende vekselvirkning mellem induktion og deduktion i form af Bryderups analysekomponenter samt i forhold til min viden om indsatsens kontekst. Min forskningsmetodiske tilgang har været pragmatisk og eklektisk. Dette betyder, at afhandlingen har en abduktiv slutningsform, som har bestået af en dobbeltproces, hvor empirien og teorien gensidigt har beriget hinanden i en kreativ proces mod udvikling af en teori om dilemmaer i den socialpædagogiske indsats (Jacobsen, 2007:264). Min tilgang har ifølge Jacobsen, bestået af en ”modificeret Grounded Theory”, hvilket er en tilgang, som anerkender, ”... at vi ikke kan erkende eller undersøge verden uden forudgående teori, og at en hver forestilling om *tabula rasa* derfor er utopisk og meningsløs” (Jacobsen, 2007:263-264).

Jeg anvender Bryderups analysemodel som en relationel dialogisk analysemodel, hvilket betyder, at analysemodellen ikke er fundereret på det, Blumer kalder definitive begreber - men derimod sensitiverende begreber. Med *begreber* refererer jeg til det, som jeg igennem hele afhandlingen kalder analysemodellens analysekomponenter. Dette være sig opfattelser og meningstilskrivelser i forhold til *målgruppen, formålet med indsatsen, socialpædagogikken og de domfældtes udviklings- og læreprocesser*. Blumer definerer mere specifikt sensitiverende begreber som værende guidende begreber i forhold til, hvad man i studiet kan kigge efter for at finde svar på sine forskningsspørgsmål, hvor i mod definitive begreber foreskriver, hvad du som forsker *skal* kigge efter:

A definitive concept refers precisely to what is common to a class of objects, by aid of a clear definition in terms of attributes or fixed bench marks.... A sensitizing concept lacks such specification of attributes or bench marks and consequently it does not enable the user to move directly to the instance and its relevant content. Instead, it gives the user a general sense of reference and guidance in approaching empirical instances. Whereas definitive concepts provide prescriptions of what to see,

sensitizing concepts merely suggest directions along which to look (Blumer, 1954 & 1969 i Bowen, 2006: 2)

Min betragtning af Bryderups analysemodel som en model med sensitiverende begreber betyder, at jeg i forhold til at indsamle viden om pædagogernes og de domfældte beboeres respektive forståelser af dem selv, hinanden og indsatsen har anvendt analysekomponenterne induktivt - dels som guide til eksplorativt at indsamle data om aktørernes respektive betragtninger og opfattelser og dels til at systematisere min kodnings- og analysestrategi af de kvalitative interviews.

I henhold til Blumer skal sensitiverende begreber testes løbende i en undersøgelse for at blive verificeret i forhold til, om de eventuelt skal redefineres for at skærpe det analytiske fokus eller lignende (Blumer, 1969; Bowen, 2006). Afhandlingen søger ikke at teste eller redefinere analysekomponenterne, således som Blumer fremskriver det i hans metodiske perspektiv. Med inspiration i Grounded Theory anvender jeg i stedet analysemodellen og de tilhørende "sensitiverende" analysekomponenter som et systematisk fundament for min kodnings- og analysestrategi af datamaterialet (Bowen, 2006; Glaser & Strauss, 1967). Nærmere bestemt anvender jeg analysekomponenterne som "... substantive codes with a view to developing thematic categories of research data" (Bowen, 2006:3). Mit formål med at kategorisere de to aktørperspektivers respektive betragtninger og opfattelser af dem selv, hinanden og indsatsen med udgangspunkt i analysemodellen er at opnå det, som Glaser & Strauss kalder "... a well-codified set of propositions" (Glaser & Strauss, 1967:31). Det vil sige, at afhandlingens formål i forhold til de kvalitative interviews er at kode aktørernes forståelser således, at deres betragtninger og forståelser fremstår jævnfør Blumer "... central in their own right" (Blumer, 1969:3). Sammenstillingen af de to uafhængige aktøranalyser er derimod at fremstille en "... running theoretical discussion using conceptual categories and their properties" (Glaser & Strauss, 1967:31). Dette betyder, at formålet med at sammenstille aktørperspektiver analytisk set er at diskutere de ligheder og forskelle, der kan identificeres i sammenstillingen af to aktørgruppers respektive overvejelser og betragtninger af sig selv, hinanden og indsatsen.

Endvidere er formålet med den teoretiske analyse at diskutere afhandlingens analyseresultater med eksisterende forskning på det socialpædagogiske forskningsfelt og i forhold til Goffmans teorier om totalinstitutioner og stigmatisering. Formålet med denne teoretiske diskussion er at generere det, Glaser & Strauss (1967:32-34) kalder en substantiv teori, som skaber teoretisk viden om dilemmaerne på et botilbud for domfældte udviklingshæmmede. Mere specifikt er en substantiv teori den ene af to teorier, som man kan udvikle på baggrund af en teoretisk sampling inden for Grounded Theory (Glaser & Strauss, 1967:32). En *substantiv theory* er en teori, som er udviklet indholdsmæssigt til at forklare et bestemt empirisk felt - såsom den socialpædagogiske indsats over for domfældte

udviklingshæmmede. En *formal theory* er en teori, som er udviklet "... for a formal, or conceptual, area of sociological inquiry, such as stigma, deviant behavior (Glaser & Strauss, 1967:32). En substantiv teori er en altså en teori, som er udviklet med relevans for et givent socialt område, hvorimod en formel teori er en teori, som kan anvendes til at belyse et givent socialt område ud fra nogle mere generelle begreber (Glaser & Strauss, 1967:34)

Som et single-casestudie³⁷ af det socialpædagogiske botilbud på Bakkebo har afhandlingens formål med andre ord ikke været at opnå generelle indsigter eller udvikle en substantiv teori om dilemmaerne i den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud. Tværtimod. Mit ønske med afhandlingen har været praksisrettet i forhold til at belyse de meningsproduktioner, som skaber den socialpædagogiske indsats på botilbuddet Bakkebo i dets egen form. Selvom Glaser & Strauss fremhæver – "A single case can indicate a general conceptual category or property; a few more cases can confirm the indication (Glaser & Strauss, 1967: 30) – så har afhandlingens formål mere specifikt været at synliggøre, hvilke dilemmaer og vanskeligheder pædagogerne på Bakkebo står over for i forhold til tilrettelægge og udøve en socialpædagogisk indsats med et kriminalpræventivt sigte. Som Glaser & Strauss fremhæver, vil en generalisering af afhandlingens fund på tværs af botilbud for domfældte udviklingshæmmede kræve flere cases af lignende botilbud (ibid.). Mit formål har med andre ord været at generere en substantiv teori, som på baggrund af pædagogernes og de domfældte beboeres betragtninger og opfattelser kan forklare de dilemmaer, som karakteriserer den kriminalpræventive indsats på Bakkebo som vanskelig at tilrettelægge og udøve for det pædagogiske personale. For at skabe transparens i forhold til hvordan min praksiserfaring har haft indflydelse i projektets forskellige faser, reflekterer jeg i det efterfølgende afsnit over, hvordan min pædagogiske praksisindsigt har påvirket forskningsprocessens forskellige faser fra genereringen af empiri til afhandlingens samlede konklusioner.

³⁷ I forhold til at jeg i rapporten (Rømer, 2015:37) fremskriver, at undersøgelsen af den socialpædagogiske indsats på Bakkebo er designet som et empirisk single-casestudie, skal det præciseres, at afhandlingen forskningsmetodologisk ikke anvender casestudiet som en forskningsstrategi (Antoft & Salomonsen, 2007:32; Yin, 2014:17). Min definition af Bakkebo som et empirisk single-casestudie skal med andre ord indskrænkes til Yins første del af hans "... *twofold definition of case study* (Yin, 2014:16): "A case study is an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon (the "case") in depth and within its real-world context, especially when the boundaries between phenomenon and context may not be clearly evident" (Yin, 2014:16). Jeg fremskrev undersøgelsen som et empirisk single-casestudie ud fra afhandlingens formål om at forstå det kriminalpræventive indsatsfelt over for domfældte udviklingshæmmede ud fra dets virkelige kontekst i form af et dybtgående empirisk studie af "casen" Bakkebo (ibid.). Min fremskrivning af undersøgelsen som et single-casestudie var altså for at understrege afhandlingens empiriske afsæt.

2.3.1. FORSKERENS ROLLE

Hvad angår epistemologi er forskere jævnfør Blumer at betragte som outsiders, når de begiver sig ud i den empiriske verden. Dette fordi, at man som forsker ikke har specifik førstehåndsviden om den specifikke empiriske verden, der undersøges (Blumer, 1969:36). Som Blumer betoner: "He is rarely a participant in that sphere and usually is not in touch with the actions and the experiences of the people who are involved in that sphere; as such he is markedly limited in simple knowledge of what takes place in the given sphere of life" (Blumer, 1969:35). Blumer tillægger med andre ord ikke forskerens – praksiserfaring betydning. Dette afsnit har til hensigt at præsentere, hvordan min epistemologiske antagelse ikke blot er, at viden om pædagogernes og de domfældte beboeres opfattelser skal undersøges empirisk. I modsætning til Blumer er det min epistemologiske grundantagelse, at jeg som forsker aktivt er med til at påvirke og forme den meningsproduktion, som skabes i dataindsamlingen og den efterfølgende analyse af den socialpædagogiske indsats på Bakkebo. Mit interaktionistiske perspektiv har – således som Mik-Meyer & Järvinen (2005:15) fremskriver det i deres formulering af det interaktionistiske perspektiv – indflydelse på, hvordan jeg genererer og bearbejder mit empiriske materiale. Min grundantagelse er med andre ord, at jeg i min interaktion med de interviewede informanter i interviewsituationen aktivt har påvirket den fortælling, de har skabt i situationen. Ligesom at jeg i observationsstudiet med mit specifikke blik, aktivt har bidraget til skabe information om den meningsproduktion, der foregår på Bakkebo (Mik-Meyer & Järvinen (2005:15). Min pædagogiske praksiserfaring i form af min pædagogiske indsigt i det socialpædagogiske arbejde på botilbud og min måde at interagere med pædagogerne og de domfældte beboere i mit feltstudie på Bakkebo har haft en indflydelse på afhandlingens endelige resultater.

I modsætning til Blumer, som ikke betoner, hvordan forskerens interaktion med informanter, og det felt han/hun undersøger, har metodisk konsekvens for den viden, man skaber, så er det min grundantagelse, at særligt min pædagogiske indsigt har haft påvirkning på valg af fokus og begrebsramme i forhold til at belyse indsatsens meningsproduktion. Som Mik-Meyer & Järvinen (2005:15) betoner, så er eksempelvis et interview ikke blot en "søg-og-afdæk-mission". Det er en "metode, i hvilken intervieweren selv aktivt påvirker den fortælling, der skabes" (ibid.). I modsætning til Blumer, som overordnet betragter forskere som outsiders, når de begiver sig ud i den empiriske verden, så er det min betragtning, at jeg qua min praksisindsigt i det socialpædagogiske arbejde på botilbud *ikke* er en outsider, når jeg har begivet mig ud for at indsamle empiri på Bakkebo. Qua min praksiserfaring på feltet har jeg en insiderviden. En insiderviden som dog ikke kan betragtes som det, Blumer kalder førstehåndsviden, om Bakkebos specifikke indsats. Min insiderviden omfatter derimod førstehåndsviden om socialpædagogiske indsatser over for voksne med udviklingshæmning og andre på botilbud. Hvor Blumer ikke betoner forskerens praksiserfaring betydning, så er det

altså min grundantagelse, at jeg som outsider/insider i min måde at interagere med aktørerne i feltstudiet og med mit pædagogiske blik har haft indflydelse på genereringen og bearbejdningen af det empiriske materiale, som jeg bygger afhandlingens konklusioner på.

At Blumer ikke tildeler en forskers – i mit tilfælde – praksiserfaring nogen betydning, skyldes at man som forsker ikke er interesseret i at komme frem til det, som Jørgensen kalder "... én sandhed, men at blotlægge det, som er sandhed for de mennesker, der er i fokus for forskerens undersøgelser" (Jørgensen, 2008:236). I modsætning til Blumer fremhæver Glaser & Strauss (1967:251) derimod, at alle ved, at kilden til signifikante analyser og teoretiseringer af et fænomen er forskeren. Særligt påpeger de, at forskere kan få "... crucial insights not only during his research (and from his research) but from his own personal experiences prior to or outside it" (Glaser & Strauss, 1967:252). Glaser & Strauss anerkender således, at en forskers praksiserfaring har betydning for undersøgelsesprocessen, særligt i forhold til at systematisere en analyse. De betoner nærmere bestemt, at en forsker bør fremhæve sine refleksioner over betydningen af egen praksiserfaring i forskningsprocessen, da der generelt er en tendens til at "... suppress them, or give them the status of mere opinions, rather than looking at them as springboards to systematic theorizing (Glaser & Strauss, 1967:252).

Det skal påpeges, at Glaser & Strauss skrev ovenstående i 1967, og at der siden er skrevet meget om forskerens rolle, hvilket jeg ikke har intentioner om at gå dybere ind i i forhold til nærværende afhandling. Som følge af min epistemologiske grundantagelse om, at min praksiserfaring har påvirket afhandlingens samlede meningsproduktion af den socialpædagogisk indsats på Bakkebo, har jeg løbende igennem forskningsprocessen reflekteret over, hvordan min pædagogiske praksiserfaring har haft betydning i projektets forskellige undersøgelsesfaser. Blandt andet har jeg i forbindelse med observationsstudiet skulle forholde mig til, hvorvidt jeg skulle påtage mig en total deltagende rolle som pædagog. Ifølge Blumer bør en forsker tage sådan en rolle (Blumer, 1969), men i forhold til min rolle som forsker, og ikke pædagog, fravalgte jeg dette. Som Orme & Powell (2007) påpeger i forhold til forskere, som forsker i egen praksis: "Self image may act as a barrier, with social workers viewing themselves as helpers rather than intellectuals. Becoming research-minded in this context is as much as a process of identity construction as acquisition of competence" (Orme & Powell, 2007; Cook m.fl. 2002). I forhold til min egen identitetsproces, hvor jeg har skulle bevæge mig fra at være pædagog til forsker, fravalgte jeg at påtage mig en pædagogisk rolle over for både det pædagogiske personale og over for de domfældte beboere.

2.4. FORSKNINGSPROCESSEN

I dette afsnit uddybes mit feltarbejde på Bakkebo med det formål at skabe gennemsigtighed i de refleksioner og valg, jeg har gjort mig undervejs i forskningsprocessen i forhold til at indsamle data. Nærmere bestemt præsenteres de forskningsmetodiske refleksioner og valg, som jeg har gjort mig, da det viste sig at være en udfordring at skaffe data i forhold til interaktionerne mellem de pædagogiske personale og de domfældte beboere, hvilket var mit egentlige udgangspunkt for feltarbejdet. Et centralt aspekt medførte dog et brud i feltarbejdet og dermed et skifte i det analytiske blik. Endvidere præsenterer afsnittet mine refleksioner i forhold til at ”forske i egen praksis”, herunder hvilken betydning min pædagogiske praktisk erfaring med at arbejde på bosteder og interagere med pædagoger og personer med udviklingshæmning har haft i forhold til afhandlingens dataindsamling, og de data de empiriske analyser bygger på. Den følgende beskrivelse af min forskningsproces starter, hvor feltarbejdet begyndte, nemlig med observationsdelen, som havde til formål at indsamle data i form af feltnoter om, hvordan pædagogerne tilrettelægger og udøver en kriminalpræventiv indsats over for de domfældte beboere, samt hvordan interaktionerne mellem pædagogerne og de domfældte beboere viser sig i praksis.³⁸

2.4.1. OBSERVATIONSSTUDIET

Mit formål med observationsstudiet var fra begyndelsen at indsamle data som primær kilde til at belyse, hvordan pædagogerne på Bakkebo i praksis tilrettelagde og udøvede en kriminalpræventiv behandlingsindsats over for de domfældte beboere. Fokus skulle her især være rettet mod at belyse, hvordan behandlingsindsatsen afspejlede sig i interaktionerne mellem pædagogerne og de domfældte beboere. Som nævnt i rapporten (Rømer, 2015:38-44) påbegyndte jeg mit feltarbejde med at observere personalets teammøder i foråret 2013. Inden jeg påbegyndte mine observationer af teammøderne, gjorde jeg mig flere refleksioner i forhold til hvilken feltrolle, jeg skulle påtage mig, samt hvordan jeg skulle forholde mig til min egen praksiserfaring. En ting er, hvilken rolle man som forsker vælger at påtage sig, en anden ting er den rolle, som man kan blive pålagt af feltet, man observerer (Hammersley & Atkinson, 2007; Kristiansen, 2007). Allerede inden jeg påbegyndte mine observationer, oplevede jeg på personalemødet, hvor jeg introducerede det pædagogiske personale for mit projekt, at blive pålagt den rolle, at jeg var en af ”os”. Dette fremkom, da afdelingslederen på personalemødet præsenterede mig som ”Bakkebos forsker” med den markante understregning, at ”Mette er uddannet pædagog og har flere års praksiserfaring – hun er en af ”os”. Jeg oplevede således, allerede inden jeg påbegyndte observationsstudiet, at jeg ikke blot skulle forholde mig til mine to identiteter som henholdsvis pædagog og forsker. Jeg

³⁸ Det følgende afsnit om mit observationsstudie og de kvalitative interviews med det pædagogiske personale er en uddybelse af kapitel 2 i rapporten ”Undersøgelsens forskningsdesign” (Rømer, 2015:37-52).

skulle ligeledes forholde mig til ikke at lade mig blænde af min pædagogiske praksiserfaring. Ifølge Hammersley og Atkinson (2007:81) kan dette netop være en faldgrube for forskere, som ikke optræder i rollen som novice – altså som en fremmed, der bevæger sig ind i et nyt ukendt felt. De fremhæver, at et forhåndskendskab til det felt man undersøger kan medføre en blindhed for feltets selvfølgeligheder (ibid.). For at hindre dette er man som forsker nødt til at finde en måde, hvorpå man kan bemærke selvfølgelighederne - netop fordi de er selvfølgelige og således har afgørende indflydelse på hverdagens handlinger (Hammersley & Atkinson, 2007:81;Hastrup, 2010:80)

Mine to observationsdage af teammøderne er et godt eksempel på, hvordan jeg både skulle forholde mig til at blive betragtet som pædagog af personalet, og hvordan dette på samme tid var en fordel og en ulempe i forhold til at rette opmærksomheden mod det selvfølgelige i det pædagogiske fag. Inden teammøderne havde jeg på forhånd besluttet at påtage mig en, så vidt muligt, passiv rolle ved ikke at være aktivt deltagende, men jeg stillede dog nogle opklarende spørgsmål undervejs. På begge teammøder oplevede jeg, at pædagogerne var meget bevidste om min tilstedeværelse. Dette fremkom i deres måde at byde mig velkommen på, deres interesse i min praksiserfaring og deres nysgerrighed i forhold til, om jeg havde specifik erfaring med konkrete problemstillinger. Sidstnævnte viste sig ved, at jeg blev stillet spørgsmål om, hvilken erfaring jeg havde i forhold til forskellige problemstillinger, som man oplevede og diskuterede vedrørende de enkelte beboere. Jeg blev således betragtet som en pædagog på lige fod med de ansatte pædagoger. Dette forsøgte jeg at håndtere ved ikke at komme med løsningsforslag på problemstillinger, men i stedet anerkende de problemstillinger, de stod over for – og som kunne have flere løsningsmuligheder. Selvom det var en udfordring at blive betragtet som en pædagog på lige fod med dem selv, var fordelene herved, at de ”glemte” min rolle som forsker. De syntes at glemme, at jeg faktisk sad der for at observere deres arbejde. Personalet syntes altså i stedet at betragte mig som en ny medarbejder, som skulle oplæres i, hvordan de tilrettelagde deres kriminalpræventive indsats ved at formulere mål og delmål i det elektroniske journalsystem på bostedet.

Som Kristiansen påpeger, er feltarbejde en særlig måde at forske og indsamle data på (Kristiansen, 2007:226). Det er en forskningsmetode, hvor man som forsker interagerer mere eller mindre intenst i en dynamisk relation med feltets aktører, og hvor selve forskningsprocessen kan være præget af uforudsigelighed, brud og skift (Kristiansen, 2007:226). Ligesom ved teammøderne var mit udgangspunkt for observationerne af den daglige hverdagspraksis på Bakkebo at påtage mig feltrollen som ”følvagt”, hvilket betyder, at jeg ligesom en nyansat medarbejder ville følge personalet som en novice, der skulle belæres om Bakkebos hverdagsstruktur. Imod min egen forventning blev observationsstudiet langt mere udfordrende og uforudsigeligt end antaget - dels i forhold til at følge pædagogerne som ”følvagt” og dels i forhold til at observere interaktionerne mellem det pædagogiske personale og

de domfældte beboere. Allerede på min første observationsdag blev jeg udfordret i forhold til at følge pædagogerne som ”følvt”. Dette skyldes ikke eksplicit, at pædagogerne ikke ønskede, at jeg fulgte dem som føl. Som beskrevet i rapporten skete der en stor udskiftning i personalegruppen før og under observationsstudiet, som betød, at der på hovedparten af mine observationsdage stort set kun var én fastansat pædagog på vagt sammen med to vikarer, som oftest var relative nye på Bakkebo. Pædagogerne havde således ikke kun mig som føl. De havde flere nyansatte eller vikarer, som de skulle sætte ind i hverdagsrytmen, samtidig med at de skulle holde styr på, at alle aftaler og hverdagens struktur blev overholdt over for beboerne.³⁹

Til min store forbløffelse – et begreb som benyttes i antropologisk forskning om *den særlige overraskelse*, der er forbundet med observation af forskellige kulturer (Hastrup, 1992:7) – var det minimalt, hvad der skete af interaktionerne mellem pædagogerne og beboerne. Denne observation gjorde jeg mig allerede på min første observationsdag, som var en dagvagt. På denne dagvagt forekom der kun at være interaktion med beboerne omkring det fælles morgenbord, hvor beboere, som var med i kostkassen, kom forbi og spiste deres morgenmad for derefter hurtigt at tage videre til deres beskæftigelsesarbejde. Igen var der interaktion, da beboerne kom tilbage fra arbejde for at spise frokost i maksimum 30 minutter, før de atter returnerede til deres beskæftigelse eller fortrak til deres værelser. Interaktionerne med de to beboere, som havde pædagogisk hjemmedag, var ligeledes minimalt. Den ene beboer sov til klokken 10.00, hvorefter han løb en tur, inden han fik privat besøg. Interaktionerne med den anden beboer i dagvagtens tidsrum mellem klokken 7.30 og 15.00 var, udover de to måltider, afgrænset til, at pædagogen hjalp vedkommende med at komme i bad. Resten af tiden brugte beboeren på sit værelse. De tre pædagoger brugte hovedsageligt tiden på det lille personalekontor bag de to computere travlt beskæftiget med at orientere sig i deres elektroniske journalsystem, Bosted Systemet, samt at dokumentere observationer med mere.

Til min store forbløffelse viste det samme mønster sig på samtlige typer af vagter, som jeg observerede – uanset om det var en aften- eller weekendvagt: Pædagogerne opholdte sig meget af tiden på personalekontoret, hvilket – som beskrevet i rapportens kapitel to om undersøgelsens forskningsdesign – blev bekræftet af en beboer, som havde observeret det samme og over for en medarbejder kommenterede: ”... gå nu ind på kontoret, hvor I altid sidder bag computeren” (feltnote). Jeg stod med andre ord over for den metodiske udfordring, at der faktisk var begrænset med muligheder for at observere interaktionerne med pædagogerne

³⁹ Mine feltnoter er som udgangspunkt udarbejdet som feltnoter med en – jævnfør Van Maanen (1988) – realistisk fortælling, der er neutral, objektiv, realistisk og distanceret, dvs. feltnoter, som beskriver de faktiske hændelser. Feltnoter er udover de realistiske fortællinger suppleret med reflekterende noter.

og de domfældte beboere. De interaktioner, som jeg observerede mellem pædagogerne og de domfældte beboere, foregik overvejende omkring fællesmåltiderne med de beboere, som var en del af kostkassen, og hvor beboere, som ikke var en del af kostkassen, ofte ikke var til stede. Endvidere stod jeg over for den metodiske udfordring at skulle tage stilling til min egen observationsrolle i min relation med de domfældte beboere. For hver observationsdag der gik, op søgte de mig mere og mere i forhold til at lave aktiviteter sammen med mig. Jeg afviste ikke beboernes initiativ til at interagere, men forsøgte at agere passivt i forhold til ikke at agere pædagogisk ved eksempelvis at bidrage med løsningsforslag ved eventuelle konflikter mellem beboerne – eller mellem beboerne og pædagogerne. Men dette efterlod mig i den rolle, at jeg ofte var alene med de domfældte beboere, hvilket fratog mig muligheden for at observere pædagogerne, som var det oprindelige formål. Formålet med observationsstudiet var ikke at agere pædagog.

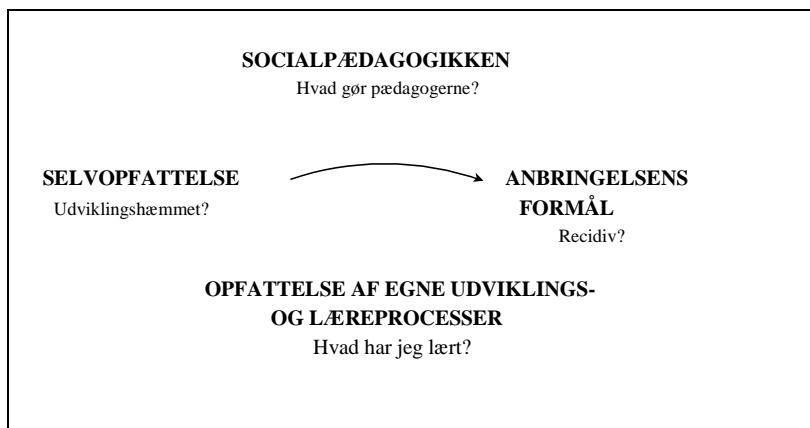
I mit observationsstudie på Bakkebo oplevede jeg det, som Kristiansen (2007) påpeger, at feltarbejde kan være præget af, nemlig uforudsigelighed. Det var uforudsigeligt, at interaktionerne mellem det pædagogiske personale og de domfældte beboere skulle vise sig at være så minimalt, som det forekom at være. På den ene side et interessant fund, for det stiller unægtelig spørgsmålet ved, hvori den kriminalpræventive indsats egentligt består? På den anden side stod jeg med data, som ikke på kvalificerende vis ville kunne belyse mit forskningsspørgsmål om, hvordan Bakkebos socialpædagogiske indsats i praksis tilrettelægges og udøves som en kriminalpræventiv indsats. På baggrund af manglende kvalificeret data til at belyse interaktionerne mellem det pædagogiske personale og de domfældte beboere kombineret med mit ønske om ikke at ville påtage mig rollen som en total deltager, som en pædagog på lige fod med personalet, for på egen krop at erfare, hvordan man arbejder kriminalpræventivt med de enkelte beboere (Gold, 1958; Spradley, 1979), var jeg nødsaget til at lave, hvad Kristiansen kalder et brud og skifte i mit feltarbejde. Med forundring over det minimale antal af interaktioner som jeg observerede mellem det pædagogiske personale og de domfældte beboere, flyttede jeg mit analytiske blik fra at undersøge den daglige praksis til at undersøge pædagagernes og de domfældte beboeres betragtninger og opfattelser af hinanden. Det analytiske skifte lavede jeg sideløbende med, at jeg valgte at anvende Bryderups analysemodel i mit analytiske blik. Et valg som fik betydning for, at de kvalitative interviews med det pædagogiske personale og de domfældte beboere udgør afhandlingens primære kilder, mens observationerne er blevet de sekundære kilder i forhold til, gennem analyse at fremskrive hvor vidt den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud kan karakteriseres som et pædagogisk dilemma fyldt og vanskeligt felt. I det følgende afsnit beskrives mine forskningsmæssige valg og refleksioner i forhold til at interviewe det pædagogiske personale og de domfældte beboere.

2.4.2. DE KVALITATIVE INTERVIEWS

Som afslutning på observationsstudiet interviewede jeg i efteråret 2013 det pædagogiske personale for at afdække hvilke refleksioner og opfattelser, de gør sig i forhold til at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats over for Bakkebos domfældte beboere. Måden, hvorpå de kvalitative interviews er blevet gennemført i praksis, beskrives i rapporten og vil derfor ikke blive uddybet nærmere i dette kapitel (Rømer, 2015: 39-41). I stedet vil jeg i det følgende præsentere de valg og refleksioner, jeg har gjort mig i forhold til at interviewe de domfældte beboere.

Interview med de domfældte beboere

Formålet med at interviewe de domfældte beboere var at indsamle data, som kunne belyse afhandlingens forskningsspørgsmål om, hvordan de domfældte beboere definerede og oplevede sig selv, anbringelsens formål og socialpædagogikken. Nærmere bestemt var formålet at indsamle data, som jeg analytisk kunne sammenstille med medarbejderperspektivet i forhold til at identificere ligheder og forskelle i de to aktørgruppers oplevelser og betragtninger af hinanden og pædagogikken på Bakkebo. Dette betyder, at de kvalitative interviews med de domfældte beboere ligesom ved interviewene med pædagogerne har taget udgangspunkt i Bryderups analysemodel. For at gøre spørgsmålene i interviewguiden (se appendix B) så åbne og forståelige som muligt for de domfældte beboere, tilpassede jeg analysemodellens fire analysekomponenter til et brugerperspektiv med omformuleringer og analytiske fokuspunkter, som det illustreres i figur 2.:

Figur 2: Bryderups analysemodel tilpasset til de domfældte beboeres brugerperspektiv (Bryderup, 2005; Bryderup & Frørup, 2011, Bryderup & Trentel, 2013).

Som figur 2 illustrerer, er analysekomponenterne i Bryderups analysemodel blevet tilpasset til et brugerperspektiv med følgende analytiske fokuspunkter:

- **Målgruppen** er blevet omformuleret til **Selvopfattelse**. Det analytiske fokuspunkt er at analysere, hvordan beboerne betragter sig selv og hinanden som personer med udviklingshæmning, således som de i strafferetsligt perspektiv er kategoriseret. Endvidere er fokuspunktet, hvordan de domfældte beboere definerer *udviklingshæmning*.
- **Formålet med indsatsen** er blevet omformuleret til **Anbringelsens formål**. Det analytiske fokuspunkt er at analysere, hvilken forståelse beboerne har i forhold til, at de er anbragt på Bakkebo, det vil sige, hvorvidt de oplever og betragter sig selv som domsanbragte beboere, som strafferetsligt er dømt til at underkaste sig socialpædagogikken på Bakkebo med henblik på at hindre recidiv.
- **Socialpædagogikken** er som den eneste analysekomponent ikke blevet omformuleret. Det analytiske fokuspunkt er at analysere, hvordan de domfældte beboere oplever indsatsen i form af hverdagens indhold, samt hvordan de betragter og opfatter pædagoger, det vil sige, hvordan de tolker, at pædagogerne handler i hverdagen i forhold til at iværksætte aktiviteter og hjælpe dem i forhold til deres dom og formålet med denne.
- **De domfældtes udviklings- og læreprocesser** blev omformuleret til **Opfattelse af egne udviklings- og læreprocesser**. Det analytiske fokuspunkt er her, hvilken udvikling og læring de domfældte beboere selv oplever at have gennemgået under deres ophold på Bakkebo.

Ovenstående tilpasning af Bryderups analysemodel til et brugerperspektiv har dannet udgangspunkt dels for udarbejdelse af interviewguide og dels for analysestrukturen. For at skabe transparens i forhold til, hvordan de kvalitative interviews med de fire domfældte beboere er produceret, præsenteres i det følgende nogle af de refleksioner og valg, som jeg har gjort mig i forhold til at interviewe de domfældte udviklingshæmmede beboere på Bakkebo. Dette omfatter nærmere bestemt en præsentation af udvælgelseskriterierne, udarbejdelse af interviewguide, min spørgeteknik og interviewform.

Udvælgelseskriterier

Efter at have udarbejdet den forskningsorienterede rapport med de empiriske analyser af de refleksioner og overvejelser, som det pædagogiske personale gør sig i forhold til Bakkebos kriminalpræventive indsats, interviewede jeg i januar 2015 i alt fire af de domfældte beboere, som var bosat på Bakkebo under mit observationsstudie. For at undgå en forskel i medarbejder- og beboerperspektiver, var udvælgelseskriterierne for mine informanter, at det skulle være de beboere, som var bosiddende under observationsstudiet. På grund af det tidsmæssige hul fra jeg

interviewede pædagogerne til jeg i januar 2015 var klar til at interviewe de domfældte beboere, var over halvdelen af beboerne fraflyttet Bakkebo. For at have undgået dette ville det have været optimalt, at jeg havde foretaget interviewene i efteråret 2013, samtidig med at jeg interviewede det pædagogiske personale. På daværende tidspunkt havde jeg ikke fokus på dette grundet udarbejdelsen af rapporten, som havde til formål kun at rumme medarbejderperspektivet (Rømer, 2015). Med udgangspunkt i udvælgelseskriterierne, om at samtlige beboere skulle interviewes, kontaktede jeg efter aftale med Bakkebos afdelingsleder de fire beboere, som var fraflyttet Bakkebo. En beboer ønskede ikke at deltage. En anden beboer var midlertidigt indlagt på psykiatrisk afdeling, hvorfor hans nuværende bosted ikke fandt, at beboeren evnede at lade sig interviewe i den pågældende periode. De to beboere, som var flyttet til Bakkebos udslusningstilbud Vestergade, takkede begge ja til at deltage.

Hvad angår de fire beboere, som på interviewtidspunktet stadig var bosiddende på Bakkebo, ønskede to beboere at deltage. De to andre beboere blev efter samtaler med afdelingsleder og personalet fravalgt. Den ene beboer fordi han ifølge personalet i en længere periode havde været utilregnelig på grund af stofmisbrug og desuden var i politiets søgelys for at have begået forskellige lovovertrædelser. Den anden beboer blev fravalgt, da personalet vurderede, at han ikke var i stand til at blive interviewet på grund af en sværere grad af udviklingshæmning end de øvrige beboere. Sammenfattende er kendetegnet for afhandlingens fire informanter, at de alle var bosiddende på Bakkebo under mit observationsforløb. På interviewtidspunktet er informanterne således kendetegnet ved at være inddelt i to grupper. Den ene gruppe bestående af Ib og Steffan (anonymiserede navne), som stadig er bosiddende på Bakkebo og omtaler Bakkebo i nutid. Den anden gruppe bestående af Niels og Arkin (ligeledes anonymiserede navne), som på interviewtidspunktet er fraflyttet Bakkebo og i stedet bosiddende på Bakkebos udslusningstilbud beliggende i Hobro. På baggrund af beboernes fraflytning omtales Bakkebo af Niels og Arkin i datid. Dette gør de, selvom de stadig er tilknyttet Sødisebakkes interne beskæftigelsestilbud – og trods udflytningen stadig kommer dagligt på Bakkebo for at spise frokost.

De kvalitative interviews med de fire domfældte beboere består af i alt tre interviews. To individuelle interviews og et gruppeinterview. Begrundelsen herfor skal findes i det større forskningsprojekt, *En fremtid uden dom*, som blandt andet havde til formål at eksperimentere med forskellige måder at indsamle empiri på i forhold til generere viden om udviklingshæmmedes hverdagsliv. Som følge heraf blev det i forskningsgruppen besluttet, at jeg skulle forsøge at interviewe de domfældte beboere i form af gruppeinterviews. Samtlige informanter er således blevet spurgt, om de var interesseret i at blive interviewet to og to sammen. Ib og Steffan var meget markante i deres svar herpå. De ønskede kun at blive interviewet alene. Niels og Arkin derimod ville gerne interviewes sammen. På baggrund heraf er det samlede antal interviews således endt på tre interviews – to individuelle

interviews og et gruppeinterview. De to individuelle interviews med Ib og Steffan er begge foretaget i deres private lejligheder på Bakkebo. Tidsmæssigt har disse interviews forskellige varigheder. Det ene er på henholdsvis en time og femten minutter. Det andet er på tre og en halv time. Gruppeinterviewet med Arkin og Niels blev foretaget i Vestergades fælleshus over kaffebordet og varede tre og en halv time.

Tilstede under gruppeinterviewet var Vestergades pædagog. Det skulle vise sig, at den tilstedeværende pædagog var en af de pædagoger, som under observationsstudiet var blevet forflyttet til Vestergade. Både Niels og Arkin ønskede pædagogens tilstedeværelse og syntes ikke hindret ved hendes tilstedeværelse i forhold til at fortælle om deres oplevelser fra Bakkebo. Tværtimod henvendte de sig til pædagogen, når de var i tvivl om noget eller ikke kunne huske, eksempelvis hvordan teaterstykket Olsenbanden faktisk begyndte. Enkelte gange konfronterede pædagogen beboerne med nogle af de fortællinger, de fortalte. Eksempelvis da Arkin fortalte om, hvad han lavede på hans beskæftigelsesarbejde, stillede pædagogen ham det afklarende spørgsmål, hvor tit han egentligt gik på arbejde, imens han boede på Bakkebo. Et spørgsmål hvortil Arkin svarede med et smil på læben: "Aldrig". Pædagogens tilstedeværelse og ikke mindst hendes kendskab til beboernes historik på Bakkebo var således medskabende til at frembringe et mere nuanceret billede i forhold til informanternes formidling af deres oplevelser og betragtninger af dem selv - herunder anbringelsens formål og forholdet til pædagogerne på Bakkebo. Ifølge Taylor & Bogdan udgjorde pædagogen en pålidelig kilde i forhold til at hindre uklarheder i beboernes fortællinger (Taylor & Bogdan, 1998:63).

Interviewform

I forhold til at interviewe mennesker med udviklingshæmning er der nogle særlige vilkår, som gør sig gældende, i og med at de i forskellige grader har nedsatte kognitive, mentale og kommunikative evner (Breumlund & Hansen, 2015; Ellingsen, 2010; Taylor & Bogdan, 1998). I et forskningsinterview er man som forsker netop afhængig af disse evner, hvilket gør, at der forekommer en forskel i at interviewe mennesker med udviklingshæmning i forhold til mennesker med en normal intelligens (Breumlund & Hansen, 2015:30). Da et forskningsinterview er en kommunikativ handling, er der altså særlige forhold, man må tage i betragtning vedrørende den interviewform, man vælger med henblik på at belyse og indhente viden med udviklingshæmmede personer (Breumlund & Hansen, 2015:30; Ellingsen, 2010; Taylor & Bogdan, 1998). Ifølge Perlman m.fl. (2005:7) er det at interviewe mennesker med udviklingshæmning et spørgsmål om at skabe et velfungerende kommunikationsmiljø. Et velfungerende kommunikationsmiljø er ifølge Perlman m.fl. (2005:7) et spørgsmål om at "skabe rammer for at lade kommunikation og samspil opstå og udfolde sig på begge involverede parter præmisser". Et interview med en udviklingshæmmed person er ifølge Perlman m.fl. (2005) ikke et spørgsmål om, hvorvidt denne er i stand til at kommunikere. Det er

et spørgsmål om, "... hvorvidt to mennesker er i stand til at kommunikere. Brugere både kan og vil kommunikere – men det er op til [intervieweren] at finde frem til den måde og de kanaler, brugeren selv finder det nemmest og mest naturligt at anvende" (Perlt m.fl. 2005:7).

I forhold til at interviewe de domfældte informanter har min interviewform haft karakter af en *interaktiv* interviewform – et begreb som jeg har lånt af Gubrium & Holstein (1995 i Järvinen, 2005:29) – hvor jeg som interviewer er "medproducent af viden" (Mik-Meyer & Järvinen, 2005:15). En *interaktiv* interviewform betyder ifølge Järvinen "at undersøgelsens materiale er formet af intervieweren og interviewpersonen i fællesskab og præget af interaktionen i selve interviewsituationen" (Järvinen, 2005:28). I modsætning til den semi-strukturerede fænomenologiske interviewform, hvor forskeren ventes at sætte sin forforståelse i "parentes" for at få indblik i informantens subjektive erfaring og mening, så er antagelsen bag den interaktive interviewform ifølge Järvinen "et socialt møde, hvor en erfaring bliver fortolket og mening bliver skabt" (Järvinen, 2005:29-30). Den *interaktive* interviewform er med andre ord en interviewform, hvor intervieweren er aktiv medskabende til at forme datamaterialet i form af vedkommendes engagerede tilstedeværelse (Järvinen, 2005:28). Det er en interviewform, hvor interviewer og informant i fællesskab fortolker og skaber mening i samtalen (Järvinen, 2005; Gubrium & Hostein, 1995). Mit valg af den *interaktive* interviewform betyder med andre ord, at de kvalitative interviews med de domfældte beboere i væsentlig grad er formet af interaktionen mellem de domfældte informanter og mig som interviewer - ikke at forglemme pædagogen, som også var til stede under gruppeinterviewet (Järvinen, 2015:29).

Jeg valgte at anvende den *interaktive* interviewform på baggrund af de særlige forhold, der gør sig gældende i forhold til at interviewe udviklingshæmmede personer (Sonander & Nilsson-Embros, 1984). Dette være sig blandt andet deres kommunikationsvanskeligheder og manglende evne til at reflektere og tænke abstrakt (Ellingsen, 2010; Sonander & Nilsson-Embros, 1984). På baggrund af de udviklingshæmmedes funktionsnedsættelse valgte jeg nærmere bestemt at anvende den *interaktive* interviewform for at skabe tillid og tryghed for de domfældte beboere i interviewsituationen, men også for at skabe en vis kvalitet i datamaterialet. Interviewformen gav mig med andre ord mulighed for at være styrende og målrettet i min interviewform ved at være vedholdende i forhold til mine spørgsmål. Mest af alt gav det mig mulighed for at undgå korte ja- og nej svar, hvilket udviklingshæmmede personer let kan komme til på grund af deres manglende evne til at tænke abstrakt (Ellingsen, 2010). På baggrund af de problemstillinger, som kan forekomme i forhold til at interviewe udviklingshæmmede personer, fandt jeg den interaktive interviewform relevant at vælge i forhold til at skabe mest mulig dybde i datamaterialet. I det følgende præsenteres, hvordan selve interviewformen har udfoldet sig fra udarbejdelse af interviewguide til min spørgeteknik under selve interviewene.

Interviewguide og spørgeteknik

Interviewguiden har jeg udformet til beboerinterviewene med udgangspunkt i analysemodellen, således som jeg havde tilpasset den til brugerperspektivet. Endvidere har jeg udformet interviewguiden med inspiration i Taylor & Bogdans (1998:62) anbefalinger i forhold til at interviewe personer med udviklingshæmning, nemlig med åbne spørgsmål som ikke indebærer vurderinger eller bedømmelser. Selvom interviewguiden er udarbejdet med åbne spørgsmål, har jeg i selve interviewsituationerne sprogligt justeret spørgsmålene i forhold til den enkelte informant med henblik på at sikre mig, at den enkelte informant forstod mit spørgsmål. Den sproglige justering af mine spørgsmål har betydet, at interviewguiden hovedsageligt har været brugt som rettesnor for at sikre, at materialet ville dække alle fire analysekomponenter. Min sproglige justering undervejs har også betydet, at min spørgeteknik har været præget af min praksiserfaring i forhold til at interagere med personer med udviklingshæmning. At sikre en god reliabilitet i sine videnskabelige data, er det ifølge Ellingsen netop "...åbenbart at erfaring fra samtaler, samvær og intervju-lignende situationer med personer med udviklingshemming er en forudsætning" (Ellingsen, 2010:233).⁴⁰ Ellingsen betoner explicit, at erfaring med at interagere med personer med udviklingshæmning er at betragte vigtigere, jo mere sensitive og nærgående spørgsmålene er (ibid.).

Manglende erfaring med at interagere med udviklingshæmmede personer kan ifølge Ellingsen medføre, at data kan blive "...svekket av både tilfældige og mer systematiske feil" (ibid.). Data kan forekomme at være svækket, hvis forskeren ifølge Ellingsen ikke formår at tilnærme sig de udviklingshæmmede informanter på en forsigtig og respektfuld måde eller ikke er opmærksom på, at personer med udviklingshæmning er en uhomogen gruppe med forskellige grader af kognitive funktionsnedsættelser, som medfører, at de individuelt har forskellige udfordringer i forhold til at belyse og begribe verden. Det enkelte individ har altså i forskellige grader vanskeligt ved at analysere komplekse spørgsmål og/eller overskue omfanget af spørgsmål (Ellingsen, 2010: 232-233).⁴¹ På baggrund af min praksiserfaring med at interagere med voksne udviklingshæmmede personer, har jeg stræbt efter det forskningsmæssige ideal at opnå validitet og reliabilitet. Dette har krævet, at de udviklingshæmmede forstod spørgsmålene og formåede at besvare disse i forhold til deres respektive sproglige og kognitive niveauer. Derfor

⁴⁰ Foruden at have erfaring med at interagere med personer med udviklingshæmning fremhæver Sonander & Nilsson-Embros (1984) yderligere, at for at interviewe personer med udviklingshæmning kræver det: at man som interviewer har erfaring med at interviewe; at man er moden og har en selvindsigt; at man kan tilpasse sig sproglige niveauer og gøre sig forstået, ligesom at man kan forstå; at man kan skabe tryghed og tillid i interviewsituationen (Sonander & Nilsson-Embros, 1984).

⁴¹ For at undgå svækkede data fremhæver Ellingsen sågar, at man som forsker skal drage sig erfaringer med at indgå i et samspil med målgruppen, inden man foretager sig interviews med personer med udviklingshæmning (Ellingsen, 2010:233)

henvendte jeg mig til dem i et sprog, som jeg (erfaringsmæssigt) vurderede at tilsvare informanternes (Ellingsen, 2010, 236).

I forhold til at belyse de domfældtes svar har jeg endvidere anvendt spørgeteknikken om at stille fortolkende spørgsmål. Det betyder, at jeg har omformuleret informantens svar undervejs for at få bekræftet, at de domfældte informanter har forstået mit spørgsmål, og at jeg har forstået deres respektive svar (Kvale & Brinkmann, 2009:157). Den fortolkende spørgeteknik har endvidere haft analytisk betydning i kodningsprocessen, idet Ib og Steffan i enkelte tilfælde reformulerede mine fortolkende spørgsmål med henblik på at cementere deres holdning mere markant. Et eksempel herpå er kodningen *Kontrol og overvågning*. Denne kodning opstod på baggrund af, at Ib først fortæller, at han synes, at Bakkebo *ligner* et fængsel. Da jeg stiller ham mit fortolkende spørgsmål, om det er rigtigt forstået, at han synes, at Bakkebo *ligner* et fængsel, reformulerer han mit spørgsmål med følgende: ”Det *er* et fængsel”. I forhold til anvendte spørgeteknikker skal det endvidere påpeges, at jeg har været opmærksom på, at personer med udviklingshæmning på grund af deres funktionsnedsættelse har en lang responstid. Dette har jeg forholdt mig til i interviewsituationerne ved at forholde mig tavs og ventende på et svar efter at have stillet et spørgsmål. Dette har jeg vedholdt selv i de situationer, hvor tavsheden overgik til pinlig tavshed, førend den enkelte beboer svarede mit spørgsmål. Dette gjorde sig særligt gældende i interviewet med Steffan, som generelt talte langsomt og derudover var længe om at besvare et spørgsmål. Steffans langsomme tale og lange responstid fremgik særligt tydeligt under selve transskriberingen⁴² af interviewet, hvor man kunne transskribere hans tale, ord for ord, uden at trykke på pauseknappen eller spole tilbage for at genhøre hans sætninger.

Mine fortolkende spørgsmål har ikke blot været med til at hindre misforståelser imellem informanterne og mig som interviewer. De domfældtes reformulerede svar betoner endvidere, at ingen af de interviewede informanter var mig underlegen eller havde en autoritetstro over for mig, som gjorde, at de anstrengte sig ekstra for at give de svar, som de troede, at jeg som forsker ønskede at høre i interviewsituationen. En manglende opmærksomhed fra forskerens side på netop de udviklingshæmmede informanternes læringshistorie med henblik på fx underlegenhed eller en særlig autoritetstro over for professionelle kan ifølge Ellingsen være med til at svække data og deres reliabilitet (Ellingsen, 2010:237). Særligt Ib og Steffan var ikke tilbageholdende med være bedømmende og vurderende i forhold til, hvordan de oplevede og betragtede sig selv, men i særdeles anbringelsens strafferetslige formål og pædagogernes måde at agere på i forhold til dem. I modsætning hertil havde Arkin og Niels’ svar et nærmere fokus på, hvad de selv foretog sig, end de

⁴² Samtlige interviews er transskriberet ord for ord.

var reflekterende og bedømmende over for de domsvilkår, som de var underkastet.⁴³ For at undgå, at beboerne *kun* stillede sig kritiske eller beskrivende over for den pædagogiske tilgang på Bakkebo og det strafferetslige system, udfordrede jeg dem ved at stille spørgsmål om deres egen adfærd, som jeg undervejs i observationsstudiet havde observeret. Disse spørgsmål skabte ofte et brud i interviewet i forhold til at fortsætte med et nyt emne. Et eksempel herpå er nedenstående interviewpassage:

Mette: "Bliver der røget en masse hash her på Bakkebo?"

Ib: Det ved jeg ikke. Jeg ser ikke noget af det herinde.

Mette: Du sidder herinde?

Ib: Jeg kommer næsten aldrig ind til nogen beboere, kun engang imellem

Mette: Man kan se, når nogen af dem (de andre beboere) er påvirket

Ib: Kan man det?

Mette: Ja, jeg kan godt se det.

Ib: Det kan du da ikke se, kan du dét?

Mette: Jo.

Ib: Nå, jeg troede ikke, at du kunne se sådan noget.

Mette: Jo, det kan jeg godt. Du har da også været det engang imellem.

Ib: Ikke mens du har været her?

Mette: Jo, jeg kan huske engang, hvor du var påvirket, da jeg var her, men det er lang tid siden.

Ib: Det må det være. Det må være ovre på det gamle Bakkebo så.

Mette: Ja det var.

Ib: Det var ikke her!

Mette: Nej det var ikke her. Du behøver ikke at fortælle om det. Det er ikke noget jeg...

Ib: Nej nej" (interview, Ib: 29-30)

Ovenstående interviewpassage viser, hvordan jeg har udfordret beboerne i deres fortællinger om deres egen adfærd, som følgelig har medført et brud i interviewene i forhold til at få en dybere indsigt i, hvordan beboerne forholder sig til eller håndterer specifikke situationer. Eksempelvis fortæller Ib i forlængelse af ovenstående interviewpassage, hvordan han strategisk har valgt ikke længere at ryge hash, men at drikke alkohol i stedet, fordi dette minimerer risikoen for at få skærpet sin dom i forhold til at være i besiddelse af euforiserende stoffer. Et aspekt

⁴³ Det skal hertil siges, at Arkin og Niels' besvarelser i gruppeinterviewet dels kan være påvirket af, at de ser tilbage til tiden på Bakkebo, dels at de var anbragte på Bakkebo på baggrund af en tilsynsdom og – i modsætning til Ib og Steffan – havde mulighed for at forlade Bakkebo, når de havde lyst.

som skulle vise sig at være analytisk centralt i forhold til at belyse, hvordan beboerne laver egne strategier med henblik på at hindre recidiv.

Sammenfattende som afslutning på min præsentation af forskningsprocessen skal det fremhæves, at selvom min praksiserfaring i nogen grad har haft betydning i forhold til mine metodevalg, analytiske blik og ikke mindst i forhold til at interviewe de domfældte beboere, så ændrer dette ikke ved beboernes – og for den sags skyld pædagogernes – oplevelser og betragtninger af dem selv, hinanden og indsatsen. Som Blumer (1969:3) fremhæver, så er pædagogernes og beboernes meninger og fortolkninger "... central in their own right". Der kan med andre ord ikke sættes spørgsmålstejn ved deres meningsfortolkninger. Dog skal man have for øje, at jeg i min måde at interagere med informanterne på kan have påvirket måden, hvorpå de har fremstillet deres meningsfortolkninger. Som jeg allerede har indikeret i det ovenstående, og som det endvidere vil fremgå af de kommende analyser, så havde de fire interviewede domfældte beboere meget vidtrækkende og markante betragtninger og opfattelser af dem selv, hinanden og anbringelsens formål, som vil blive skrevet frem i forhold til de etiske overvejelser, jeg har gjort mig i forbindelse med at skulle forske på et sensitivt felt, således som indsatsfeltet over for domfældte udviklingshæmmede i denne afhandling forekommer at være. Mine etiske overvejelser i forhold til et "write up" af de empiriske analyser vil blive præsenteret i det følgende.

2.5. ETISKE OVERVEJELSER I FORHOLD TIL AT FORSKE PÅ ET SENSITIVT FELT

At forske på et sensitivt felt, således som den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede anses for at være, i og med at de er anbragt under "tvang", har krævet løbende etiske overvejelser. Det har krævet etiske overvejelser i forhold til, hvordan jeg med afhandlingens studie ikke bidrager til yderligere marginalisering eller stigmatisering af de domfældte beboere (Jacobsen m.fl. 2005:256). Mine etiske overvejelser, som vil blive fremhævet i det følgende, har særligt omfattet, hvordan jeg på den ene side formidler afhandlingens analyser uden at marginalisere de domfældte beboere yderligere og på den anden side ikke tager falske hensyn, som er til ulempe for de domfældte beboere, pædagogerne eller jeg som forsker (Ibid:256.). Et etisk dilemma, som har været udfordrende i forhold til at formidle afhandlingens resultater, har været Region Nordjyllands ønske om ikke at anonymisere Bakkebo som bosted. At Bakkebo fremkommer med oprindeligt navn, er altså en ekstern beslutning, som har gjort det etisk udfordrende i forhold til at sikre de involverede pædagoger og beboere anonymitet. For at sikre de individuelle pædagoger anonymitet, således at de ikke fremstår genkendelige for udeforstående, er ingen af de interviewede pædagoger i afhandlingen betegnet ved navne. Jeg har således refereret til dem alle under fællesbetegnelsen *pædagog*. Det samme gør sig gældende for den interviewede afdelingsleder og afsnitsleder, som – efter eget

ønske, som blev ytret i forbindelse med kommentering af rapporten – fremstår under fællesbetegnelsen *ledelsen*. Fællesbetegnelsen pædagog og ledelse er med andre ord valgt med henblik på at sikre personalet anonymitet, således at den enkelte medarbejder ikke skal komme til at fremstå som individuelt ansvarligt for det pædagogiske arbejde på Bakkebo.

Hvad angår beboerne, er de betegnet med anonymiserede navne og fremstår som individuelle personer. De oplysninger, som fremkommer om beboernes kriminalitetsforhold og arten af den kriminalitet, de er dømt for at begå, domstyper samt historik med navne på fx tidligere bosteder eller fængsler, hvor informanterne også har afsonet dom, er ikke anonymiseret. Mit etiske argument for ikke at anonymisere de andre oplysninger er ikke at bidrage til en yderligere marginaliseringsproces af de domfældte beboere (Beresford, 2013). Men som Beresford (2013:146) påpeger, vil marginaliserede udsatte grupper gerne forandre og forbedre forholdene for sig selv og andre. Som et led i at belyse, hvad der pædagogisk vanskeliggør socialpædagogiske indsatser over for domfældte beboere på botilbud, har jeg på baggrund af ovenstående valgt at inddrage beboernes personlige kriminalitetsoplysninger af to centrale grunde. For det første for at belyse hvilken kompleks målgruppe, pædagogerne står over for i det daglige. For det andet – og det vigtigste argument – fordi det danner grundlag for en dybere indsigt i beboernes fortælling og forståelse af de forhold, som de er anbragt under.

Det skal fremhæves, at de fleste af beboerne i interviewene selv fortæller om deres personlige oplysninger i forhold til, hvorfor de er domsanbragte på Bakkebo, hvilken kriminalitet de har begået m.m.. Endvidere skal det fremhæves, at samtlige beboere har givet mundtligt samtykke til, at jeg kan anvende deres personlige oplysninger på betingelse af, at deres navne bliver anonymiseret. I forlængelse af Beresford (2013) havde anonymisering ikke haft nogen betydning for en enkelt af de fire informanter. Hans argument herfor var, at "... de (pædagogerne) godt kender min mening om at bo her på Bakkebo, så det kan være lige meget". Beboerens udtalelse indikerer, hvordan vedkommende ikke er tilfreds med de forhold, som han er dømt til at underkaste sig, hvilket han ikke er den eneste om at mene. En anden beboer hævder på samme vis, at "... det ikke er i orden at bo her på Bakkebo" og her bliver der også præsenteret alternative løsninger, som fx at få en fodlænke, i stedet for/i forhold til at skulle anbringes på et botilbud. Sammenfattende anvendes de personlige oplysninger altså ikke med henblik på at udstille de domfældte beboere som vanskelige, end de er. De personlige oplysninger anvendes som centrale mellemregninger i forhold til at belyse de forhold, som gør det pædagogisk vanskeligt og dilemmafyldt at arbejde kriminalpræventivt med domfældte beboere på botilbud. Afslutningsvis skal det understreges at samtlige lovovertrædelser som omtales i de følgende analyser er anmeldt til politiet.

2.6. PRAKSISFORSKNING?

I afhandlingens forskningsrapport skriver jeg, at feltstudiet på Bakkebo har været tilrettelagt som et praksisforskningsprojekt. I det følgende vil det blive uddybet, hvordan studiet, på trods af et begrænset samarbejde med ledelsen og de pædagogiske medarbejdere på Bakkebo, kan betegnes som praksisforskning (Rømer, 2015:15 & 44). Praksisforskning er ifølge Uggerhøj m.fl. en forskningstilgang inden for det sociale arbejdes forskningsfelt, hvor forskere indgår i et tæt samarbejde med praktikere i forhold til at udvikle et praksisnært forskningsprojekt med det overordnede formål at kvalificere det sociale arbejde⁴⁴ (Uggerhøj, 2014; Börjeson & Johansson, 2014). Praksisforskning er en forskningstilgang, som fordrer, at man som forsker er praksis-minded i forhold til at indgå i en forhandlingsdialog med de involverede praktikere i alle forskningsprocessens faser - fra udformning af forskningsspørgsmål til forskningsdesign, analyser m.m. (Uggerhøj, 2014:44). Det fordrer endvidere, at man som forsker løbende reflekterer sammen med praktikerne over identificerede problemstillinger og på baggrund heraf iværksætter initiativer, som har til sigte at skabe positive forandringer. Man har således et fortsat fokus på synliggørelse af forbedringer i praksis (Uggerhøj, 2014:44). Ifølge Uggerhøj gør det tætte samarbejde, i form af forhandlingsdialoger mellem praktikere og forskere, at praksisforskning ikke blot kan karakteriseres som en forskningstilgang, men også som et mødepunkt mellem forskning og praksis. Det fælles mål er herigennem at åbne op for nye forståelser, nye traditioner og nye forandringsprocesser (Uggerhøj, 2014:44).

Inden for praksisforskning karakteriserer Uggerhøj i alt tre forskningstilgange, hvoraf *Praksisforskning i socialt arbejde* er den forskningstilgang, som danner grundlag for, at jeg i rapporten betegner afhandlingens studie af den socialpædagogiske indsats på Bakkebo som et praksisforskningsprojekt (Uggerhøj, 2014:52).⁴⁵ *Praksisforskning i socialt arbejde* karakteriserer den forskningstilgang, som læner sig mest op af den traditionelle forskning. Dette forstået således, at det er forskeren – dog på baggrund af dialoger med praktikerne – som bestemmer og udformer projektets forskningsspørgsmål, forskningsdesign, dataindsamling og analyser. Dette betyder, at "... the practice has no real say" (Uggerhøj, 2014:52). Selvom intentionen fra projektets start *har været* at indgå i et tæt samarbejde med praksisfeltets aktører, har dialogen med ledelsen og pædagogerne på Bakkebo i forhold til selve forskningsprocessen altså været yderst begrænset. Dette på trods af, at der fra projektstart blev oprettet en arbejdsgruppe, som havde til formål løbende

⁴⁴ Praksisforskning er en forskningsramme, som ifølge Helsinki Statement on Social Work Practice Research bygger på "... en proces hvor nysgerrighed, kritisk refleksion, og kritisk tænkning fra både forskere, praktikere og brugerne er i fokus" (Nordic Social Work Research, 2014: 9, min oversættelse).

⁴⁵ De to andre forskningstilgange omfatter henholdsvis "Practitioner Research" og "Practice Research" (Uggerhøj, 2014:52).

at drøfte forskningsprojektets udformning og resultat. Den nedsatte arbejdsgruppe mødtes kun en enkelt gang i projektets opstart, hvorefter gruppen blev opløst. Dette skete som følge af, at tre af de i alt fire medlemmer i arbejdsgruppen enten sagde deres stilling op eller blev overflyttet til en anden afdeling på Sødisebakke. Mit samarbejde med aktørerne i praksis blev således tidligt i processen indskrænket til dialoger med afdelingslederen. Disse omhandlede hovedsageligt selve tilrettelæggelsen af mit observationsstudie og de kvalitative interviews med både pædagogerne og beboerne. Endvidere havde afdelingsleder og jeg også løbende drøftelser af mine observationer. Dette var med henblik på at få indsigt i de ledelsesmæssige hensigter og retningslinjer for, hvordan det pædagogiske arbejde blev udført. Ligeledes kommenterede afdelingsleder, forstander og viceforstander på rapporten inden dens publicering med henblik på at rette eventuelle faktuelle fejl.⁴⁶ Det er på baggrund af det begrænsede samarbejde med ledelsen og pædagogerne, at afhandlingens forskningsmæssige tilgang karakteriseres som *Praksisforskning i socialt arbejde*. Dette indikerer et forskningsprojekt, som læner sig op af traditionel forskning, og dermed ikke inddrager praktikerne i alle forskningsprocessernes faser. Kernen i forskningsarbejdet er nærmere et specifikt fokus på det sociale arbejdes praksis. (Uggerhøj, 2014:52).

2.7. AFHANDLINGENS KODNINGS- OG ANALYSESTRATEGI

Som afslutning på dette metodekapitel præsenteres i det følgende den kodnings- og analysestrategi, hvormed afhandlingens data er blevet analytisk bearbejdet inden for afhandlingens interaktionistiske ramme. Nærværende afsnit præsenterer indledningsvis den kodnings- og analysestrategi, hvorpå jeg bygger afhandlingens resultater. Efterfølgende præsenteres min strategi i forhold til at fremstille de to selvstændige empiriske analyser af henholdsvis pædagogernes overvejelser og de domfældtes opfattelser af sig selv, hinanden og indsatsen. Afslutningsvis præsenteres min analytiske strategi for den afsluttende teoretiske analyse, hvor jeg sammenstiller de to aktørperspektiver med henblik på de dilemmaer, som tilsammen medfører, at den socialpædagogiske indsats over for domfældte beboere på botilbud kan karakteriseres som dilemmafyldt og vanskelig at tilrettelægge og udøve for det pædagogiske personale.

Kodningsstrategi

Datamaterialet som præsenteres i afhandlingens analyser har været genstand for en række kodningsprocedurer, fortolkninger og analyser på tværs af aktørernes fortællinger og udsagn. Ligesom Bryderups model har udgjort min strukturerede ramme i forhold til genereringen af data, har den ligeledes været min strukturerende ramme for kodningsbearbejdningen af datamaterialet. Kodningsprocessens første

⁴⁶ Det skal fremhæves, at afdelingslederen ved kommentering af rapporten genkendte resultater og fremhævede over for forstanderledelsen, at rapporten gav et præcist billede af socialpædagogikken på Bakkebo i den periode, hvor feltstudiet fandt sted.

trin har nærmere bestemt været en skematisk typologisering af de individuelle interviews og feltnoter ud fra analysemodellens fire analysekomponenter. Dette betyder, at datamaterialet først og fremmest er blevet systematisk organiseret i et skema for i det næste trin at kunne sammenligne og gå på tværs af det samlede datamateriale (Bryderup, 2010:56). Hvorom den indledende skematiske typologisering har taget udgangspunkt i analysemodellens fire fastlagte analysekomponenter – det vil sige *Målgruppen*, *Indsatsens formål*, *Socialpædagogikken* og *De domfældtes udviklings- og læreprocesser* – så har min kodning på tværs af datamaterialet taget afsæt i en Grounded Theory-tænkning i kategorier og begreber. Min kodningsstrategi på tværs af materialet har med udgangspunkt i en Grounded Theory-tænkning omfattet en kodningsprocedure med henblik på at udvikle kategorier og begreber, som knytter et eller flere nøgleord til aktørernes opfattelser og betragtninger (Bryderup, 2010:54-56). Min kodningsprocedure på tværs af datamaterialet af henholdsvis pædagogernes og de domfældtes opfattelser har med andre ord bestået i en åben kodning, hvor de valgte kategorier er blevet udvidet med underkategorier. Et eksempel herpå er den overordnede kategori *En kompleks målgruppe* i et medarbejderperspektiv, som blev udvidet med underkategorierne: *De bedre fungerende udviklingshæmmede* og *de typisk udviklingshæmmede*. For analytisk at ”mætte” kodningsproceduren har kodningsstrategien omfattet gentagende systematiserede kodninger af data i forhold til at finde ligheder og forskelle i aktørernes individuelle betragtninger og opfattelser (Glaser & Strauss, 1967:61)

De empiriske analyser

Efterfulgt af den ovenstående kodningsproces er kodningsresultaterne blevet analytisk fremstillet i de to selvstændige empiriske analyser, som henholdsvis præsenterer pædagogernes og de domfældte beboeres respektive opfattelser af sig selv, hinanden og indsatsen. De empiriske analyser er struktureret med udgangspunkt i kodningsresultaterne.⁴⁷ Selvom Glaser & Strauss fremhæver, at essensen for en samlet analyse ”... is not to provide a perfect description of an area, but to develop a theory that accounts for much of the relevant behavior”, så er de empiriske analyser fremstillet med karakter af deskriptive analyser (Glaser & Strauss, 1967:30). Mit formål med min deskriptive fremstilling er at illustrere kategoriseringerne i forhold til de forskelligheder og sammenligneligheder, som der dels forekommer at være på tværs af aktørerne inden for det enkelte aktørperspektiv, men også på tværs af de to aktørperspektiver. Med deskriptiv karakter (jf. Glaser & Strauss, 1967) skal forstås således, at de empiriske analyser tager udgangspunkt i datamaterialet og gengiver informanternes tolkninger uden at belyse nærmere med sociologisk teori. Mit udgangspunkt for fremstillingen af de

⁴⁷ Se den grafiske illustration for kodningsresultaterne af kategoriseringerne af medarbejderperspektivet i rapporten (Rømer, 2015:170). Kodningsresultaterne af de domfældte beboeres opfattelser illustreres i den analytiske fremstilling af beboerperspektivet i kappens kapitel 3.0.

empiriske analyser er med andre ord en induktiv tilgang, hvor jeg lader empirien alene fremstille aktørernes opfattelser. Men i forhold til at fremstille aktørernes opfattelser af dem selv, hinanden og indsatsen har jeg inddraget indsatsens kontekst, blandt andet i form af indsatsens lovgivningsmæssige rammer, for at belyse aktørernes betragtninger og opfattelser. Dette betyder, at jeg, på trods af min induktive intention, har vekselvirket mellem at lade empirien tale for sig selv (induktion) og tolket empirien (deduktion). I forhold til at skabe, hvad Blumer kalder, et billede (image) af indsatsens kompleksitet er de empiriske analyser fremstillet på baggrund af en kreativ proces, hvor aktørernes opfattelser og indsatsens kontekst på gensidig vis har beriget hinanden (Jacobsen, 2007:264).

Den analytiske sammenstilling

Analysens sidste del består af en sammenstilling af de to aktørperspektiver og udgør afhandlingens teoretiserende analysedel. Som angivet tidligere i dette kapitel, er formålet ved at sammenstille de to aktørperspektiver at udvikle en substantiv teori (Glaser & Strauss, 1967:32). Formålet er at udvikle en substantiv teori, som kan forklare hvorfor den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud kan karakteriseres som pædagogisk dilemmafyldt og vanskelig i praksis (Glaser & Strauss, 1967:32). Sammenstillingen af de to aktørperspektiver tager afsæt i de fire analysekomponenter i Bryderups analysemodel. Eksempelvis sammenstilles pædagogens opfattelse af beboerne med beboerens selvopfattelser af dem selv som udviklingshæmmede personer, som følgelig teoretisk belyses i forhold til at identificere eventuelle dilemmaer, som disse to respektive meningskonstruktioner skaber for den socialpædagogiske praksis. Sammenstillingen har til formål at fremanalysere de ligheder og forskelle, der forekommer at være imellem aktørperspektiverne og inden for de enkelte analysekomponenter. Som tidligere fremhævet, skriver afhandlingen sig ind i det socialpædagogiske forskningsfelt ved at inddrage centrale bidrag fra feltet til at identificere de dilemmaer, som forekommer at eksistere i de respektive aktørers meningsfortolkninger. I den sammenhæng inddrager jeg Goffmans sociologiske teorier om totalinstitutioner og stigma i forhold til at generere en substantiv teori om dilemmaerne i den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud. Min begrundelse for dette teoretiske valg vil blive udfoldet i det følgende afsnit, hvorimod præsentationen af Goffmans teorier vil blive introduceret løbende i den teoretiske analyse.

2.8. AFHANDLINGENS TEORETISKE PERSPEKTIVER

Mit teoretiske perspektiv er funderet i Goffmans skildring om totalinstitutioner, således som han formulerede teorien i publikationen *Asylums* i 1961.⁴⁸ Baggrunden for dette teoretiske valg skal ses i lyset af mit overordnede formål om at forstå, hvad

⁴⁸ *Asylums* er oversat til dansk undertitlen *Anstalt og menneske – Den totale institution socialt set* (1967/1961).

det er for nogle dilemmaer og vanskeligheder det pædagogiske personale på botilbuddene står over for i deres møde med de domfældte beboere i forhold til at varetage den kriminalpræventive indsats, som de strafferetsligt er pålagt at fuldbyrde. Set i lyset af mit praksisrettede fokus på at belyse dilemmaer, som det pædagogiske personale på Bakkebo står over for, finder jeg Goffmans teori om livet i den totale institutions lukkede verden relevant at anvende. Teorien giver mig begrebsmæssige redskaber til at forstå og forklare, hvilke dilemmaer det juridiske spændingsfelt mellem Straffeloven og Serviceloven stiller det pædagogiske personale i i forhold til at fuldbyrde deres strafferetslige opgave. Tilsvarende mit videnskabsteoretiske grundsyn om, at verden skabes i interaktionerne mellem aktivt handlende mennesker, har Goffmans videnskabsteoretisk rødder i den symbolske interaktionisme. Goffmans teori om total institutioner og hans teori om ”Stigma”, som i øvrigt anvendes, er således kendetegnet som samhandlingsteorier, der har fokus på de sociale processer, der sker i mødet mellem individer såsom pædagogerne og de domfældte beboere på Bakkebo. Det særlige ved at vælge netop Goffmans teori om totalinstitutioner er, at det giver et institutionelt perspektiv til at analysere de tolkninger, som ligger bag aktørernes handlinger. Hermed menes, at teorien ikke blot giver mulighed for at belyse, hvilke tolkninger og handlinger pædagogerne og de domfældte gør sig i forhold til hinanden. Den giver ligeledes mulighed for at forklare de institutionelle forhold, der ligger til grund for aktørernes tolkninger og handlinger, og som i praksis stiller pædagogerne i nogle dilemmafyldte og vanskelige situationer i forhold til at varetage den strafferetslige opgave.

Eftersom de domfældte beboere i princippet ikke er anbragt på en institution, men bor i egen bolig på et bosted, kan der argumenteres for, at mit teoretiske valg af Goffmans teori om totalinstitutioner kan forekomme forældet, eftersom institutionsbegrebet blev ophævet med implementeringen af Serviceloven i 1998 og erstattet med boligbegrebet. Men ud fra betragtningen, at Straffeloven i modsætning til Serviceloven stadig operationaliserer med institutionsbegrebet, og at den socialpædagogiske indsats således befinder sig i et juridisk spændingsfelt mellem et institutions- og et boligbegreb, bliver det teoretiske valg netop relevant. Goffmans skildring af totalinstitutioner gør det muligt at demonstrere, hvordan de anbringelsesdømte beboere oplever at sidde i fængsel til trods for, at de principielt er anbragt i egen bolig. Kombineret med centrale bidrag om dilemmafyldte indsatser på botilbud for udviklingshæmmede voksne gør en teoretisk anvendelse af Goffmans karakteristik af totalinstitutioner det muligt at belyse, hvorvidt institutionsbegrebet overhovedet er muligt at ophæve i praksis i forhold til domfældte udviklingshæmmede. Mere overordnet gør mit teoretiske perspektiv det muligt at diskutere, hvorvidt de domfældtes anbringelse på et botilbud som Bakkebo kan karakteriseres som det Goffman karakteriserer som nøglen til den totale institution: ”varetagelsen af mange menneskelige behov gennem en bureaukratisk organisering af store menneskegrupper, ganske uanset om denne socialorganisatoriske metode i det foreliggende tilfælde er nødvendig eller ej, for

slet ikke at sige effektiv” (Goffman, 1961: 14-15). Mit valgte teoretiske perspektiv gør det muligt at diskutere, hvorvidt den strafferetslige indsatsform over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud efter den retlige regulering på feltet stadig består i opbevaring, således som det historisk gjorde sig gældende for de farlige og forbryderiske åndssvage på datidens anstalter (Kirkebæk, 2010; Rønn, 1996, Kragh, m.fl., 2015).

Hvor Goffmans tanker, om det at arbejde med mennesker i en totalinstitution, ofte er blevet anvendt som afsæt for en professionskritik (Jacobsen & Kristiansen 2002), så skal det understreges, at dette ikke har været udgangspunktet for mit teoretiske valg. Som jeg har redegjort for igennem afhandlingen, er mit formål med afhandlingens analyser, at forstå hvorfor den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede kan karakteriseres som dilemmafyldt og vanskelig at praktisere i praksis for pædagogiske personaler på botilbuddene. Mit udgangspunkt har ikke været at forbedre praksis på botilbuddene, men at udvikle en substantiv teori ”for i stedet for om mennesker” der kan udvide vores viden om det, vi er en del af, men som vi ikke kan forstå direkte” (Smith, 2001:161).⁴⁹ Dette betyder, at min intention ikke har været at lave en professionskritisk analyse af det pædagogiske arbejde, som udfoldes på Bakkebo, således som Goffmans teori om totalinstitutioner ofte anvendes (Jacobsen & Kristiansen, 2002). Mit mål er at bibringe viden om, hvordan interaktioner mellem pædagogerne og de domfældte beboere afhænger af deres individuelle tolkninger af den organisatoriske kontekst, som danner rammen for ”mødet” mellem parterne. Nærmere bestemt er mit mål at bibringe viden ”som giver de udforskede mulighed for, at se deres handlinger som en del af en større kompleksitet, de ellers ikke ville se (Mik-Meyer, 2004:36). Mine analyser skal altså læses i den forståelse, at det er en substantiv teori ”for” i stedet for ”om” pædagoger og domfældte udviklingshæmmede på botilbud (Glaser & Strauss, 1967).

2.9. AFRUNDING

I dette kapitel har jeg præsenteret afhandlingens ontologiske og epistemologiske grundantagelse, samt hvilken forskningsmetodisk tilgang afhandlingen bygger på. Det er blevet præsenteret, hvordan afhandlingen er funderet i den symbolske interaktionisme, således som Blumer formulerede den i 1969. Det er blevet

⁴⁹ Udsagnet ”for i stedet for om mennesker” kommer fra den institutionelle etnografi (jf. Smith, 2001; 2002). Det understreger udgangspunktet for institutionel etnografi, som den type forskning der altid er lokalt forankret med det formål ”at tilvejebringe viden om den ”sammenhæng”, som binder personaler og klienter sammen i et større institutionelt kompleks” (Mik-Meyer, 2004:36). Som forskningsstrategi søger institutionel etnografi altså ikke at ”afsløre subjektive tilstande, men at lokalisere og spore sammenhænge mellem individer, der arbejder i forskellige dele af den komplekse institutionelle aktivitet” (DeVault & McCoy, 2002:753).

præsenteret, hvordan jeg med fundering i den symbolske interaktionisme søger at forstå den socialpædagogiske indsats på Bakkebo ved at sammenstille pædagogernes og de domfældtes meningsfortolkninger:

However, in seeing the organization as an organization of actions symbolic interactionism takes a different approach. Instead of accounting for the activity of the organization and its parts in terms of organizational principles or system principles, it seeks explanation in the way in which the participants define, interpret, and meet the situations at their respective points. The linking together of this knowledge of the concatenated actions yields a picture of the organized complex (Blumer, 1969:58).

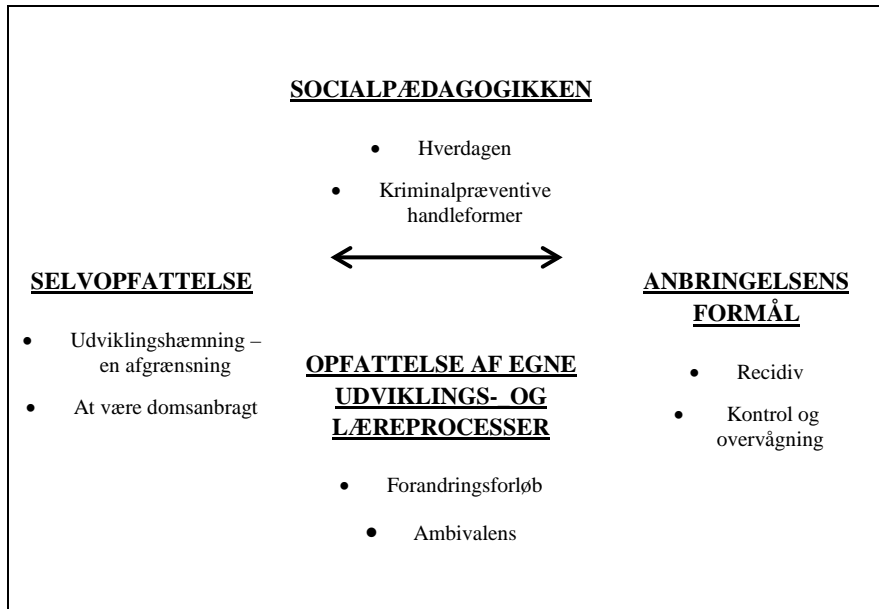
Nærværende afhandling har således ikke blot til formål at blotlægge aktørernes meningsfortolkninger deskriptivt, men at sammenstille de to aktørperspektiver med henblik på at identificere de dilemmaer, som er medskabende til, at den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud kan karakteriseres som pædagogisk dilemmafyldt og vanskelig at tilrettelægge og udøve i praksis. Ved at undersøge de opfattelser, som danner grund for de meningskonstruktioner, pædagogerne og de domfældte beboere skaber, søger afhandlingen at skabe et billede af den kompleksitet, som karakteriserer den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud.

KAPITEL 3. DE DOMFÆLDTES OPFATTELSE AF SIG SELV, ANBRINGELSENS FORMÅL OG SOCIALPÆDAGOGIKKEN - BEBOERPERSPEKTIVET

I dette kapitel belyser jeg de kvalitative interviews, som jeg har foretaget med fire af Bakkebos domfældte beboere. Nærmere bestemt er mit formål med kapitlet at formidle forskningsspørgsmålet om, hvordan de domfældte beboere betragter og opfatter sig selv, anbringelsens formål og socialpædagogikken på Bakkebo. Den følgende analyse omfatter med andre ord afhandlingens andet perspektiv – brugerperspektivet – som i det efterfølgende kapitel har til formål at blive sammenstillet med medarbejderperspektivet i forhold til teoretisk at identificere de dilemmaer ved indsatsen, som medfører, at den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud karakteriseres som dilemmafyldt og vanskelig at tilrettelægge og udøve for det pædagogiske personale. Med udgangspunkt i de domfældtes fortællinger belyser jeg i det følgende, hvordan de domfældte informanter definerer den situation, som de befinder sig i som udviklingshæmmede lovovertrædere domsanbragt på Bakkebo. Mit analytiske fokus er at analysere de domfældtes selvbeskrivelser, ikke som rapporter fra et indre oplevelsesrum, men som fortællinger som et socialt meningsprodukt i forhold til, hvordan de betragter og opfatter sig selv, hinanden og indsatsen. Det, jeg søger svar på, er med andre ord, hvordan de domfældte definerer sig selv i forhold til: ”hvem jeg mener, at jeg er”, ”hvad jeg mener, at mit formål med at være anbragt på Bakkebo er”, ”hvad jeg mener, pædagogerne gør”, ”hvad jeg mener at have lært under mit ophold på Bakkebo”. Mit formål er med Blumers ord at få indblik i de domfældtes objektive verden i forhold til at belyse de meninger og tolkninger, hvorpå de domfældte beboere handler i interaktionerne med det pædagogiske personale (Blumer, 1969).

Eftersom de kvalitative interviews med de domfældte beboere og den systematiske kodning af interviewene har været styret og struktureret med udgangspunkt i Bryderups analysemodel, fremstilles den følgende analyse tilsvarende med udgangspunkt i Bryderups analysemodel. Dette betyder, at kapitlet er inddelt i fire hovedafsnit, som enkeltvis præsenterer de enkelte kategorier, som kodningen af de fire analysekomponenter har fremdrevet. Resultaterne af den samlede kodning af *Selvopfattelse, Anbringelsens formål, Socialpædagogikken og Opfattelse af egne*

udviklings- og læreprocesser illustreres med udgangspunkt i Bryderups analysemodel i Boks 3.0.

Boks 3.0. Resultaterne af den samlede kodning af de domfældte beboeres Selvpfattelse, Anbringelsens formål, Socialpædagogikken og Opfattelse af egne udviklings- og læreprocesser.

Med udgangspunkt i kodningsresultaterne, belyser jeg i analysens første afsnit *Selvopfattelse*, hvordan kodningen har fremdrevet de to kategorier *Udviklingshæmning – en afgrænsning* og *At være domsanbragt*. Jeg belyser, hvilken selvpfattelse de domfældte beboere har af sig selv i forhold til at være strafferetsligt kategoriseret som mennesker med udviklingshæmning, og hvorvidt de har en forståelse af, at de er domsanbragte på baggrund af, at de har begået en eller flere kriminelle lovovertrædelser. I det andet afsnit *Anbringelsens formål* belyser jeg de to kategorier *Recidiv* og *Kontrol og overvågning*. Analysen af kategorien *Et fængsel* indebærer en analyse af, hvordan der forekommer at være forskel i, hvordan de domfældte tillægger anbringelsens formål betydning i forhold til, om de er anbringelsesdømte eller tilsynsdømte. I forhold til kategorien *Recidiv* belyser jeg, hvordan de domfældte beboere forholder sig til, at de er anbragte på Bakkebo ud fra det behandlingsmæssige formål at forebygge nye lovovertrædelser. Det belyses, hvordan de tillægger anbringelsens kriminalpræventive formål betydning, og hvordan denne forståelse har betydning for deres måde at definere anbringelsens samlede formål.

I tredje afsnit belyser jeg *Socialpædagogikken*, hvor jeg fremstiller kategorierne *Hverdagen* og *Kriminalpræventive handleformer*. I forhold til kategorien *Hverdagen* belyser jeg de domfældtes opfattelse af hverdagens pædagogiske og kriminalpræventive indhold på Bakkebo. Det belyses, hvilke kriminalpræventive tiltag de domfældte beboere oplever, at pædagogerne iværksætter i hverdagen. Endvidere belyses det, hvilke kriminalpræventive handleformer som udvikles i forhold til at hindre de domfældte beboere i at begå ny kriminalitet. De kriminalpræventive handleformer belyses i forhold til kategorien med samme navn. I det fjerde og sidste analytiske afsnit belyses kategorierne *Forandringsforløb* og *Ambivalens*, som er de to kategorier, som kodningen af analysekomponenten *Opfattelsen af egne udviklings- og læreprocesser* har genereret. I forhold til de to kategorier belyser jeg de domfældtes opfattelser af de forandringer, som de selv oplever at have gennemgået under deres ophold, samt hvordan de tillægger pædagogerne betydning i forhold til at opnå positive forandringer i forhold til deres kriminelle problemstillinger. I kapitlets afsluttende afsnit *Afrunding* sammenfatter jeg analysens samlede resultater i forhold til at illustrere, hvordan der forekommer at være en sammenhæng mellem analysens forskellige typer af kategorier. Nærmere bestemt fremhæves det, hvordan kategorierne gensidigt skaber hinanden. Som indledning til den empiriske analyse præsenterer jeg i det følgende afsnit de fire domfældte informanter.

3.1. DE DOMFÆLDTE INFORMANTER – EN KARAKTERISTIK

Som en indledende introduktion til den empiriske analyse introduceres de fire domfældte informanter i form af deres baggrunde i nedenstående boks 3.6.1 Min baggrund for at karakterisere de fire beboere individuelt er, at jeg i den følgende analyse fremstiller de domfældte informanternes individuelle meningskonstruktioner. Dette gør jeg for at skabe en dybde i analysen med henblik på at illustrere, hvordan de domfældte informanternes forskellige baggrunde og forskellige domstyper har betydning for, hvordan de på forskelligvis definerer sig selv, hinanden og indsatsen. I forhold til at anonymisere de domfældte informanter, er de anvendte navne på beboerne anonyme navne, som jeg har givet dem. Karakteristikken af de enkelte domfældte informanter er fremskrevet på baggrund af informanternes egne oplysninger om sig selv samt oplysninger, som jeg undervejs i mit feltstudie er blevet præsenteret for af det pædagogiske personale på Bakkebo. Som beskrevet i afsnit 2.5 *Etiske overvejelser i forhold til at forske på et sensitivt felt*, er mit formål med den følgende karakteristik ikke at bidrage til en yderligere marginaliseringsproces af de domfældte informanter. Mit formål er at give en dybere indsigt i, hvilken kompleks målgruppe pædagogerne står over for i det daglige i forhold til at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats.

Ib	Mand, 56 år. Ib har siddet i fængsel i tretten år efterfulgt af ti års anbringelse på den sikrede afdeling Kofoedsminde, inden han flyttede ind på Bakkebo. Ib har været anbragt på Bakkebo i to år på interviewtidspunktet. Ib har dom for begåelse af overgreb af seksuel karakter (domstype 2). Ib har et aktivt forbrug af alkohol, selv om han er på antabus, og i perioder har han et aktivt forbrug af hash.
Steffan	Mand, ca. 40 år. Steffan har siddet i fængsel ad flere omgange og været anbragt på flere bosteder de seneste ti år, før han flyttede ind på Bakkebo. Steffan har været anbragt på Bakkebo i to år på interviewtidspunktet. Steffan har flere voldsdomme bag sig samt domme i forhold til besiddelse af euforiserende stoffer. Han kommer fra et motorcykelmiljø med tilhørende salg af euforiserende stoffer. Steffan er anbragt på baggrund af en domstype 3 med anbringelse på institution. Steffan er fraskilt efter at have været gift i tre år. Steffan har haft et aktivt misbrug af euforiserende stoffer siden barndommen.
Niels	Mand i slutningen af 30'erne. Niels er fraflyttet Bakkebo og er på interviewtidspunktet bosiddende på Bakkebos udslusningstilbud, Vestergade. Niels var bosiddende i 5 år på Bakkebo og har erfaring med at bo på institution siden sin barndom. Niels blev anbragt på Bakkebo som følge af en tilsynsdom (domstype 4) for vold på tjenestemand samt pædofili. Niels er under økonomisk værge.
Arkin	Mand ca. 40 år med tyrkiske rødder. Arkin er fraflyttet Bakkebo og er på interviewtidspunktet bosiddende på Bakkebos udslusningstilbud, Vestergade. Arkin var bosiddende på Bakkebo i fem år. Arkin sad i fængsel, inden han flyttede på Bakkebo, hvilket var første gang, at Arkin har boet på institution. Inden Arkin kom i fængsel, boede han i egen lejlighed og har været påbegyndt social- og sundhedshjælperuddannelsen. Arkin har en tilsynsdom for overfald og røverier (domstype 4). Arkin er medicineret for skizofreni og har sukkersyge i svær grad.

Boks. 3.6.1 De domfældte informanter – en karakteristik

Som det fremgår af karakteristikken, så forekommer der at være forskel i de fire domfældte informanters personlige baggrunde. Nærmere bestemt forekommer der at være forskel i dimensionerne: alder, etnisk baggrund, økonomisk værge, aktive misbrug, erfaring med ophold på bosteder/institution, fængsels erfaring samt domstyper. Som det vil fremgå af den følgende empiriske analyse, så udgør særligt informanternes forskellige domstyper en central analytisk betydning. Informanternes forskellige domstyper medfører specifikt, at informanterne er opdelt

i to grupper – de domsanbragte og de tilsynsanbragte – som har betydning for måden, hvorpå de tillægger anbringelsens formål og den socialpædagogiske indsats som pædagogerne udøver, betydning.⁵⁰

3.2. SELVOPFATTELSE

I dette første analyseafsnit belyses analysemodellens første analysekomponent, *Selvopfattelse*. Mit analytiske fokus i forhold til at belyse de domfældtes selvopfattelser er at fremstille de refleksioner, som de domfældte beboere gør sig i forhold til at være dømt til socialpædagogik. Med udgangspunkt i Straffelovens § 16 er mit formål med nærværende analyse at belyse, hvordan de domfældte informanter forholder sig til den strafferetslige kategorisering, som de er dømt til at underlægge sig, nemlig personer med udviklingshæmning. Mit formål er at belyse, hvordan de domfældte definere sig selv som objekt i forhold til at være en person med udviklingshæmning, og hvordan de definere sig selv som objekt i forhold til at være en kriminel person, som er domsanbragt på Bakkebo for begåelse af lovovertrædelser. Afsnittet er struktureret med udgangspunkt i de to kategorier, som kodningsresultaterne har fremdrevet. Den første kategori *”Udviklingshæmmet – en afgrænsning”* belyser de domfældtes meningskonstruktion i forhold til at være strafferetsligt dømt som en person med udviklingshæmning. Den anden kategori *”At være domsanbragt”* belyser de domfældtes meningskonstruktion i forhold til at være domsanbragt på Bakkebo.

3.2.1. UDVIKLINGSHÆMMET – EN AFGRÆNSNING

Når jeg med udgangspunkt i den strafferetslige kategorisering for foranstaltningsdømte har spurgt de fire domfældte informanter, om de betragter sig selv som en person med udviklingshæmning, afgrænser samtlige fire informanter sig herfra. Ingen af de fire informanter gør sig selv til objekt for den strafferetslige kategorisering i forhold til at være udviklingshæmmet i lettere eller sværere grad. Deres afgrænsning herfra fremstiller de på forskelligvis. Ib udtaler eksempelvis følgende i forhold til at betragte sig selv som objekt for den strafferetslige kategori *udviklingshæmning*:

Mette: ”Du bor jo her på Bakkebo, og dem der bor her har en dom, og er det, som nogen kalder for udviklingshæmmet...”

Ib: Det synes jeg da ikke, jeg er!

Mette: Nej. Ved du hvad det vil sige at være udviklingshæmmet?

Ib: Nej, det forstår jeg ikke noget af, fordi jeg går ud og søger mit eget arbejde. Det kan sådan én ikke.

⁵⁰ For en bredere karakteristik af beboergruppen på Bakkebo henvises der til rapportens afsnit 3.1. Beboergruppen (Rømer, 2015:53-55).

Mette: Har du så fået forklaret, hvorfor du er her?

Ib: Kan du forklare mig et bosted, der har psykiatriske fanger? Der er ikke nogen bosteder i hele Danmark, der har psykiatriske fanger. Mange af dem, der kommer her, de kommer fra "psyken".

Mette: Gør de det?

Ib: Det gør de da, og det er et bosted det her. Det har jeg ikke forstået noget af endnu. Det har jeg ikke papir på. Jeg har ikke papir på noget som helst.

Mette: Så mange af de andre beboere, de kommer altså fra en psykiatrisk afdeling?

Ib: Ja.

Mette: Og det gør du ikke?

Ib: Nej. Det gør jeg satme ikke. Det gør jeg ikke! [...]Jamen altså alt det, de [pædagogerne] går og siger til folk her – det halve er løgn. De siger, der er normale mennesker her. Er der dét? Nej! Jeg har ikke set nogen normale endnu. De har sagt til nogen, der bor her, at de ikke havde sådan nogen som Klaus. At de ikke havde nogen, der kom fra en psykiatrisk afdeling. Det gør de da. De er fulde af løgn. De siger nogle ting, der ikke passer. Vi har Klaus. Han er skide sød, men han kan ikke klare sig selv.

Mette: Er der nogen, der har sagt det til dig, at du har udviklingshæmning?

Ib: Nej. Jeg er bare dømt til det. Jeg ved ikke hvorfor.

Mette: Er der aldrig nogen førhen, der har sagt det?

Ib: Nej, det er der ikke nogen som helst, som har sagt. Du er ikke udviklingshæmmet fordi, at du ikke kan læse og skrive. Det er der mange, der går rundt ude i samfundet, der ikke kan. Der er mange, der ikke kan læse og skrive i dag, og de klarer sig ganske fint. [...] Jeg klarer det hele selv, også banken. Jeg har altid ordnet min betalingsservice. Den klarer jeg selv. Jeg klarer selv rengøring. Jeg har ikke brug for hjælp af nogen" (s. 24-25 & 35).

Ud fra den selvopfattelse, at han aldrig tidligere i sit liv har fået tildelt diagnosen *udviklingshæmning*, og at han selv formår at klare sig uden hjælp fra pædagogerne, afgrænser Ib sig fra at være en person med udviklingshæmning. Ib tillægger ikke den strafferetslige kategori *udviklingshæmning* betydning ud fra den selvopfattelse, at han selv administrerer alt vedrørende sin økonomi samt rengøring i egen bolig, og at han endvidere selv klarer at søge arbejde i et lokalt supermarked. Ib skaber med andre ord mening i sin afgrænsning fra at være udviklingshæmmet ved at modstille sig de andre beboere på Bakkebo. Ved at betragte de andre beboere som psykiatriske fanger og personer, der ikke kan klare sig selv, argumenterer Ib for, at

han er en normal person, der er en del af samfundet. Og dette på trods af, at han ikke kan læse og skrive. Ib skaber med andre ord mening i sin selvforståelse af at være en person med *udviklingshæmning* ved ikke at anerkende, at han er en udviklingshæmmet person, som har brug for hjælp til at klare sig selv. Som han betoner, så er han ”bare dømt til det”.

Da jeg stillede Steffan spørgsmålet om, hvorvidt han betragter sig som en person med udviklingshæmning, svarede han følgende:

Mette: ”Ser du dig selv som udviklingshæmmet?”

Steffan: Nej!”(s. 4)

I sit svar på mit spørgsmål var Steffan påfaldende markant i forhold til at afgrænse sig fra den strafferetslige kategori, som han er blevet gjort til objekt for i forhold til at være blevet dømt til socialpædagogik. Hans afgrænsning fra at betragte sig selv som en person med *udviklingshæmning*, uddyber han på følgende måde:

Steffan: ”Jeg var ikke særlig stolt ved at skulle være her... [...] ... altså nu har jeg ikke noget imod udviklingshæmmede personer, vel. Heller ikke folk, der ikke kan klare sig selv, men hvorfor skulle jeg lige pludselig sendes ind blandt 117 andre mennesker, som ikke kan klare sig selv?”

Mette: Og her tænker du på samtlige beboere her på Sødisebakke?”

Steffan: Ja. Alle rundt omkring ...Hvis du er udviklingshæmmet, så er det fordi, at du ikke kan klare hverdagen fuldt ud selv, ikke. Og hvis den heroppe [peger på hovedet] ikke fungerer som i den alder, du egentlig har. Du kan jo bare se sådan en som Klaus. Han er snart 30 [år], tror jeg. Men oppe i hovedet på ham, der er han altså kun én på 5. Det er altså ikke sjovt” (s. 4-6).

Med udgangspunkt i en normalitetstænkning afgrænser Steffan sig fra den strafferetslige kategori *udviklingshæmning* ved at betragte de andre beboere på Sødisebakke/Bakkebo som personer, der – i modsætning til ham selv – ikke kan klare sig selv i hverdagen som følge af en nedsat intelligens. Ved at modstille sig de andre beboere på Sødisebakke/Bakkebo afgrænser Steffan sig fra at være udviklingshæmmet ud fra den tolkning, at han kan klare sig selv i forhold til hverdagens daglige funktioner uden pædagogisk støtte. Ud fra en normalitetstænkning om at han selv klarer hverdagens daglige funktioner og således ikke har brug for pædagogisk støtte til at klare sig selv, skaber Steffan altså mening i hans selvopfattelse af at være strafferetsligt dømt som en person med udviklingshæmning, ved at afgrænse sig fra kategorien udviklingshæmning.

I forhold til hvordan de betragter dem selv som udviklingshæmmede personer, svarede Niels følgende, da jeg spurgte Niels og Arkin herom i gruppeinterviewet:

Mette: ”Når man læser om Bakkebo, så står der på Bakkebos hjemmeside, at beboerne typisk er det, man kalder udviklingshæmmet. Kender I det begreb?”

Niels: Ja.

Mette: Kan I beskrive, hvad det betyder, hvis man er udviklingshæmmet?

Niels: Nogen af de der ud... ud... [udviklingshæmmede] nogen af dem, de skulle have sådan en tavle [som viste], hvad de skulle lave af arbejde og det. Vi andre, vi vidste sådan dagen. Om fredagen så fik vi altid at vide – fredag inden vi tog hjem – hvad vi skal lave om mandagen..

Mette: På arbejde?

Niels: Ja, og nogen af dem, de skulle have sådan en tavle, hvor de skulle...[en pause]

Mette: Man brugte piktogrammer?

Niels: Ja, hvor de [kunne se]hvad de skulle lave, for når vi andre, vi fik det at vide om fredagen, så kunne vi huske: "Nå, det skal vi lave mandag. Det skal vi lave tirsdag. Det skal vi lave onsdag. Det skal vi lave torsdag, og det skal vi lave fredag", hvor vi ikke behøver at have sådan en tavle.

Mette: Så det vil sige, at når man er udviklingshæmmet, så har man brug for hjælp til at huske hvad man skal lave ved bl.a. at have en tavle med piktogrammer?

Niels: Ja. Ja.

Mette: Okay. Er der noget, udviklingshæmmede personer har svært ved så?

Niels: Nej.

Mette: Har de svært ved at snakke nogen af dem, for eksempel?

Niels: Nej. Nogen af dem de kan godt snakke.

Mette: Er der nogen på Bakkebo, der var udviklingshæmmet, hvis I selv skulle se på det?

Niels: Ja sådan en som Karsten [en tidligere beboer bosiddende på Bakkebo]. Han skulle have sådan en tavle,[som viste ham] hvad han skulle lave mandag, når han tog på arbejde og hvad han skulle lave, når han kom hjem og det.

Mette: Han havde brug for hjælp til at huske, hvad han skulle?

Niels: Ja.

Mette: Er det også sådan, at du forstår dét at være udviklingshæmmet, Arkin?

Arkin: Ja![nikker]"(s. 26-27)

Af interviewpassagen fremgår det, at Niels afgrænser sig fra at være en person med udviklingshæmning. Niels' afgrænsning fra at gøre sig selv til objekt for kategorien

udviklingshæmning tager udgangspunkt i en institutionaliseret tænkning, som omfatter en forståelse af, at personer med udviklingshæmning er personer, som har brug for en piktogramtavle til at strukturere deres hverdag. Efter at have boet på institutioner fra sin tidlige barndom, er det Niels' tolkning, at personer med udviklingshæmning har brug for pædagogisk støtte til at klare hverdagen i form af piktogramtavle. I og med at han ikke selv har brug for pædagogisk støtte i form af form af en piktogramtavle til visuelt at strukturere hans hverdag, betragter Niels sig selv som et normalt menneske, som klarer hverdagens daglige funktioner uden pædagogisk støtte. Niels' meningsskabelse i forhold til at være dømt som en person med udviklingshæmning er altså at afgrænse sig fra den kategori, som han strafferetsligt er blevet gjort objekt for, nemlig *udviklingshæmning*.

Når jeg har spurgt de fire informanter, om de betragter sig selv som udviklingshæmmede personer, er der altså ingen af de fire informanter, som betragter sig selv som personer med udviklingshæmning. Ingen af de domfældte informanter har med Blumers ord gjort sig til objekt for kategorien *udviklingshæmning*, som ligger til grund for, at de strafferetsligt er blevet ikendt dom til socialpædagogik med afsoning på en boform inden for Servicelovens rammer. Kendetegnende for samtlige informanter er altså, at de afgrænser sig fra kategorien *udviklingshæmning* ud fra en selvopfattelse af, at de ikke brug har hjælp og støtte fra pædagogernes side i forhold til at klare hverdagens daglige funktioner. Fælles for informanterne er, at de bygger deres afgrænsning på den meningskonstruktion, at *udviklingshæmning* er en tilstand, hvor en person ikke kan klare hverdagen selv og som følge heraf har brug for pædagogisk støtte og omsorg. Uanset hvilken grad af *udviklingshæmning*, de domfældte informanter end må have, afgrænser de sig fra kategorien *udviklingshæmning* ved at fokusere på, hvordan de selv evner at klare hverdagens daglige funktioner uden pædagogisk støtte og omsorg. De bygger deres afgrænsning fra at være udviklingshæmmede på en anden formulering end WHO' ICD-10' diagnostiske kriterier for *udviklingshæmning*, som formulerer *udviklingshæmning* som en tilstand, hvor en person ikke er i stand til at klare hverdagen selv uden hjælp fra andre på grund af en samlet nedsat intelligensniveau med en IQ på under 70 (WHO, 2010). Med undtagelse af Steffan som fremdrager, at *udviklingshæmning* er en tilstand, hvor man kognitivt ikke formår at agere i forhold til sin biologiske udviklingsalder, forekommer de domfældtes fælles meningskonstruktion af *udviklingshæmning* at være indskrænket til en forståelse af, om man som person formår at klare sig selv, eller om man har brug for hjælp i form af pædagogisk støtte og omsorg.

Det, som kendetegner beboernes måde at afgrænse sig fra at være udviklingshæmmede, er en "dem og os" -tænkning. De domfældtes meningskonstruktion i forhold til at afgrænse sig fra at være personer med udviklingshæmning bygger med andre ord på en tænkning i normalitet og afvigelse, hvor de følgelig betragter *udviklingshæmning* som en afvigelse fra normaliteten. Informanternes tænkning i normalitet og afvigelse fremkommer af deres måde at afgrænse sig fra kategorien *udviklingshæmning*. Nærmere bestemt fremkommer det i deres måde at sammenstille sig selv med, hvordan personer med sværere grad af udviklingshæmning har brug for pædagogiske støtte og hjælp til. Ib afgrænser sig

eksempelvis ved at fremhæve, at han selv formår at søge et ”normalt” arbejde i det lokale supermarked, hvilket en person med *udviklingshæmning* i hans opfattelse ikke evner og formår. Steffan finder ikke mening i, at han skal anbringes på Bakkebo, hvor de andre beboere er kendetegnet ved ikke at kunne agere kognitivt i forhold til deres udviklingsalder. Niels afgrænser sig fra at være udviklingshæmmet ved at modstille sig ”de andre” beboere med *udviklingshæmning*, som har brug for en piktogramtavle til visuelt at strukturere og klare hverdagen. Selvom de domfældte informanter på tværs af interviewene afgrænser sig fra at påtage sig kategorien udviklingshæmning ud fra en normalitetstænkning, forekommer der at være forskel i informanternes måder at definere normalitet. Ib og Steffans normalitetstænkning synes i høj grad at være rettet mod samfundet i forhold til at have et job og en normal intelligens. Niels’ normalitetstænkning synes i højere grad at være institutionelt rettet i forhold til hvilke beboere på Bakkebo, der har brug for hjælp i form af en struktureret pædagogik. Ib og Steffans afgrænsning synes med andre ord at tage udgangspunkt i en selvopfattelse af, at de betragter sig selv som samfundsborgere i samfundet på lige fod med andre normale borgere. I modsætning hertil synes Niels’ afgrænsning at tage udgangspunkt i en mere institutionaliseret forståelse i forhold til, om man formår at klare sig uden pædagogernes støtte og omsorg. De domfældtes normalitetsopfattelse, hvorpå de bygger deres meningskonstruktion om, at de ikke betragter sig som udviklingshæmmede personer, forekommer med andre ord at være påvirket af informanternes personlige baggrunde og erfaringer i forhold til enten at have boet på institution siden sin spæde barndom eller at have været en del af samfundet som en almindelig normal samfundsborger. Men trods forskellige personlige baggrunde afgrænser de sig fra den strafferetslige kategorisering, som de er dømt til, nemlig *udviklingshæmning*.

3.2.2. AT VÆRE DOMSANBRAGT

Ligesom jeg har haft analytisk fokus på, hvordan de domfældte informanter forholder sig til at være strafferetsligt kategoriseret som udviklingshæmmede personer, har mit fokus ligeledes været på, hvordan de forholder sig til sig selv som lovovertrædere. Nærmere bestemt hvordan de forholder sig til, at de er blevet domsanbragt som ”straf” for at have begået en eller flere lovovertrædelser. Af interviewene fremkommer det, at ingen af de interviewede beboere er i tvivl om, hvorfor de er anbragt på Bakkebo – det skyldes dommen. Samtlige fire domfældte informanter er af den opfattelse, at de er anbragte på Bakkebo på baggrund af, at de har modtaget en social foranstaltningsdom som straf for begåelse af en eller flere lovovertrædelser. Niels fortæller følgende i forhold til, hvorfor han blev anbragt på Bakkebo:

”Det er fordi, jeg havde fået en dom nede fra [sit tidligere botilbud], fordi jeg slog en pædagog ned, og det måtte man ikke. ...[...]... men jeg var også oppe ved forstanderen og sagde deroppe, at jeg havde sagt til dem, at når jeg var sur, så skulle de ikke komme ind på værelset, og så var der en pædagog, hun blev ved med at gå ind på værelset, selvom jeg havde sagt, at hun ikke skulle, og så blev jeg så sur, at jeg slog hende ned” (s. 22).

Niels' selvopfattelse er, at han er domsanbragt på Bakkebo som følge af at have begået vold mod en pædagog på hans tidligere botilbud. Niels skaber mening i sin selvopfattelse af at være domsanbragt på Bakkebo ved at erkende, at han afsoner dom for at have begået en lovovertrædelse. Selvom Niels betoner, at pædagogen pressede ham til at begå lovovertrædelsen ved ikke at respektere hans personlige grænse, vedkender Niels sig, at han med lovovertrædelsen afsoner dom i form af en tvangsmæssig anbringelse på Bakkebo for at have begået en afvigende adfærd.

Steffan fremstiller følgende præsentation, i forhold til hvorfor han blev anbragt på Bakkebo:

"... der hvor jeg boede før, der kom jeg op at slås med en fra personalegruppen og ham medarbejderen der, han blev faktisk så bange, at han måtte sige sit arbejde op, og så måtte der en anden mand til bagefter.

M: Så blev man enige om, at du skulle flytte derfra?

I: Så måtte jeg ikke bo der længere" (s. 37)

Steffans opfattelse i forhold til at være anbragt på Bakkebo er, at han er blevet anbragt som følge af at have været i fysisk konflikt med en pædagogisk medarbejder på hans tidligere bosted. Det er hans opfattelse, at han på grund af det fysiske håndgemæng med personalet ikke længere "måtte" bo på bostedet, og følgelig blev flyttet til Bakkebo uden medindflydelse. Steffan tillægger ikke alene episoden fra hans tidligere bosted årsagen til, at han er anbragt på Bakkebo. Som det vil fremgå i den følgende interviewpassage, så har Steffan flere års erfaring med at afsone dom i fængsler og på andre bosteder:

Mette: "Hvor længe sad du i fængsel, kan du huske det?"

Steffan: Alt i alt med den dom jeg har fået nu her, så har jeg siddet i 10 [år].

Mette: Og det er hovedsageligt på grund af domskendelser for vold?

Steffan: Ja, og andre kriminelle handlinger. Jeg havde jo også et stort salg af stoffer.

Mette: Okay, så du var pusher eller hvad hedder sådan noget, også?

Steffan: Ja. Det er først inden for de sidste tre år, jeg har holdt" (s.27-28).

Steffan skaber ikke blot mening med, at han er anbragt på Bakkebo, fordi han har modtaget en dom og således afsoner dom som følge af at have overfaldet en pædagog på hans tidligere bosted. Steffans selvopfattelse er, at han er en kriminel person, som afsoner flere domme som straf for vold og andre kriminelle gerninger begået i forbindelse med hans tidligere salg af euforiserende stoffer.

Ib og Arkins selvopfattelse af at de er anbragt på Bakkebo, hæfter de ligeledes til den foranstaltningsdom, som de er blevet ikendt som følge af kriminelle lovovertrædelser. De stiller med andre ord ikke spørgsmålstegn ved, at de er

domsanbragte. Men i modsætning til Niels og Steffan, betoner de ikke i deres selvpræsentation hvilken form for kriminalitet, de afsoner dom for at have begået, og stiller ej heller spørgsmålstegn ved, at de er domsanbragte. Når de fire informanternes selvopfattelser af at være anbragt på Bakkebo sammenstilles, forekommer de alle at tillægge dommen betydning for, at de er domsanbragte på Bakkebo på baggrund af, at de strafferetsligt afsoner en dom for at have begået en eller flere lovovertrædelser. De domfældte beboere tager således ansvar for deres kriminelle gerninger ved ikke at stille spørgsmålstegn ved deres afvigende kriminelle handlinger. I modsætning til den normalitetstænkning, som de domfældte informanter anvender til at afgrænse sig fra den strafferetslige kategorisering som udviklingshæmmede personer, fremstiller de domfældte informanter sig som afvigere ved at afsoner dom for begåelse af lovovertrædelser i form af kriminelle handlinger. De fremstiller ikke blot sig selv som afvigere i forhold til at være lovovertrædere. Ib og Steffan fremstiller endvidere, at de med de strafferetslige foranstaltningsdomme, som de er blevet ikendt, afviger fra de normale kriminelle, som ikendes domme med afsoning inden for kriminalforsorgens fængselsvæsen. Dette udtrykker Ib på følgende måde:

".. hvis du satte en normal mand ind et sted som her, tror du så, at han ville være ude om to år? Nej! Det pædagogiske det tager hundrede år. Det gør det (s. 16).

På baggrund af deres mangeårige fængsels erfaring er det Ib og Steffans meningsopfattelse, at de som dømte udviklingshæmmede afviger fra de normale kriminelle, som modtager tidsbegrænsede domme. Selvom at de domfældte beboere ikke stiller spørgsmålstegn ved, at de er lovovertrædere, så forekommer de anbringelsesdømte at have en normalitetstænkning i forhold til at være domsanbragt på ubestemt tid, og således ikke oplever de samme muligheder for at blive "løsladt" som de normale kriminelle.

Sammenfatning

Sammenfattende forekommer der at være en dobbelthed i de domfældtes selvopfattelser. En dobbelthed i form af en tænkning i både normalitet og afvigelse. Dobbelttheden i de domfældtes selvopfattelser fremstår i de domfældtes måde at afgrænse sig fra den strafferetslige kategorisering *udviklingshæmning* ud fra en normalitetstænkning om, at de ikke afviger fra det normale og således ikke har brug for pædagogisk støtte til at klare hverdagens daglige funktioner. Og på den anden side i en tænkning i, at de som domsanbragte lovovertrædere afviger fra det normale ved at have begået kriminelle gerninger, som de afsoner dom for. De domfældtes dobbelthed danner grundlag for, at de domfældte beboere forekommer at have en ambivalens i forhold til at modtage støtte og hjælp fra det pædagogiske personale, hvilket vil blive belyst yderligere i afsnit 3.5 *Opfattelse af egne udviklings- og læreprocesser*. I det følgende afsnit af analysekomponenten *Anbringelsens formål*, vil det blive belyst, hvordan de domfældte beboere forholder sig til det strafferetslige princip om, at de som personer med udviklingshæmning er uegnede til at påtage sig straf for deres gerninger.

3.3. ANBRINGELSENS FORMÅL

I dette afsnit belyses analysemodellens anden komponent, *Anbringelsens formål*. Mit analytiske fokus med analysekomponenten er at få indsigt i de domfældtes opfattelser af, hvorfor de strafferetsligt er blevet tvangsmæssigt anbragt på Bakkebo. Med udgangspunkt i Straffelovens princip om, at personer med udviklingshæmning er uegnede til at påtage sig straf for deres gerninger, er mit analytiske formål nærmere bestemt at belyse, hvilken forståelse de domfældte beboere har dannet sig i forhold til anbringelsens formål i forhold til, at de jævnfør Straffelovens § 68 skal underkaste sig socialpædagogisk behandling med henblik på at forebygge, at de begår nye lovovertrædelser. Afsnittet er struktureret med udgangspunkt i de to kategorier, som kodningsresultaterne har fremdrevet. Den første kategori, som belyses, er *Recidiv*, som omfatter en analyse af, hvordan de domfældte beboere forholder sig til dommens recidive formål om at hindre dem i at begå ny kriminalitet. Den anden kategori, *Kontrol og overvågning*, omfatter en analyse af, hvordan de domfældte beboere opfatter det strafferetslige princip om at blive dømt til socialpædagogik i eget hjem inden for Servicelovens rammer på et bosted med mulighed for at bestemme over eget liv. Hvor mit formål med analysen *Recidiv* er at belyse de domfældtes opfattelse af indsatsen på det individuelle niveau, er mit formål med kategorien *Kontrol og overvågning* at belyse de domfældtes opfattelser af anbringelsens formål på et institutionelt niveau.

3.3.1. RECIDIV

Denne kategori, *Recidiv*, belyser hvilket mønster, der forekommer at være i de domfældtes opfattelser og ikke mindst fokus i forhold til anbringelsens formål om, at de er anbragt på Bakkebo for individuelt at underlægge dem en socialpædagogisk indsats med henblik på at forebygge, at de begår nye lovovertrædelser. Jeg indleder analysen med at præsentere Ibs fokus og opfattelse i forhold indsatsens individuelle formål, som fremgår af den følgende interviewpassage, hvor Ib fortæller om to andre beboere på Bakkebo, som dagen forinden interviewet havde begået et indbrud i Sødissbakkes administrationsbygning og beskæftigelsesværksted:

I: "Altså, man brækker ind på værkstedet for at stjæle et koben for at kunne brække ind på administrationskontoret. Ej hvor fanden er vi henne mand, og så et sted, hvor der er kamera på. Det går ikke. Så er det altså langt ude, det er, og der er kameraer over alt her på Sødissbakke. Og de ved det - hvorfor gør de dét så? Det ryger lige i overvågningskameraet, du er jo taget på fersk gerning. Det er dumt ...[...]... og den ene af dem, han har jo [en tilsynsdom]. Hvad vil de gøre der? Der kommer en dag, der kommer dommeren – bang, bang! Det kan du være sikker på, der gør. Du skal bare have rigeligt mange tyverier eller noget omkring, så skal du bare se, så slår det hårdt på et tidspunkt.

M: Så får de en anbringelsesdom i stedet for en tilsynsdom?

I: Ja, det er jo det. Det er dumt at lave sådan noget der. De brækker ind i et værksted for at finde et koben, hvor der er alarm på, og der er overvågning på. Ha. Jeg vil ind at sidde!” (s. 21-22).

Ibs opfattelse af anbringelsens individuelle formål er, at man skal undgå at begå ny kriminalitet under opholdet. Og hvis man begår kriminalitet under anbringelse, kan det få konsekvenser for ens dom i form af, at den kan blive skærpet fra eksempelvis en tilsynsdom til en anbringelsesdom.⁵¹ På baggrund af ovenstående opfattelse skaber Ib mening i anbringelsens kriminalpræventive formål ved, at han som anbringelsesdømt beboer selv skal påtage sig et ansvar i forhold til at undgå at begå ny kriminalitet, da alt andet unægtelig vil medføre en skærpet domskendelse.

Ligesom Ib har Steffan fokus på, at for at opnå mulighed for at få sin dom ophævet, gælder det om ikke at begå ny kriminalitet under opholdet på Bakkebo. Steffan præsenterer sine overvejelser i forhold til anbringelsens individuelle formål på følgende måde:

I: ”Ej jeg skal godt nok passe på, hvad det er, jeg foretager mig det næste halvandet år.

M: Når du siger, at du skal passe på det næste halvandet år, så er det i forhold til din dom, når dommeren tager den op igen til vurdering?

I: Ja. Jeg gider sgu ikke, at få fem år eller ti år næste gang [i retten] bare for at klappe en eller anden ned” (s. 25).

For at få sin dom ophævet og således opnå muligheden for at kunne fraflytte Bakkebo, er det Steffans opfattelse, at han skal undgå at begå nye lovovertrædelser under sin anbringelsen på Bakkebo. På baggrund af hans erfaringer på et tidligere botilbud i forhold til tidligere at havde begået vold mod tjenestemand, er det hans forståelse, at han skal undgå at begå nye lovovertrædelser. Ligesom Ib er han af den opfattelse, at dette kan få den strafferetslige konsekvens at hans domsvilkår vil blive skærpet eller eventuelt forlænget. For at undgå en skærpelse eller forlængelse i hans domsvilkår er det Steffans meningsskabelse af anbringelsens kriminalpræventive formål, at han selv må påtage sig ansvaret for at hindre recidiv under anbringelsen. En meningsskabelse han bygger på den forståelse, at han ikke – som han betoner et andet sted i interviewet – kan fraflytte Bakkebo ”før end min dom er opsagt”.

Når jeg sammenstiller de fire interviews på tværs i forhold til at belyse anbringelsens individuelle formål i forhold til at underkaste sig socialpædagogisk behandling i forhold til at hindre recidiv, så er det kun Ib og Steffan, som har fokus på det og således præsenterer deres opfattelse af, at de skal undgå at begå ny kriminalitet under deres ophold på Bakkebo. For at undgå at begå ny kriminalitet bygger de deres opfattelse på den meningskonstruktion, at de selv må påtage sig

⁵¹ For nærmere beskrivelse af de forskellige typer af foranstaltningsdomme i afsnit 1.2.1 Foranstaltningsdomme i rapporten (Rømer, 2015:20-23)

ansvaret for ikke at begå ny kriminalitet, hvis de vil opnå at få deres dom ophævet og følgelig opnå mulighed for at fraflytte Bakkebo. I forhold til at de er dømt til at underkaste sig en socialpædagogisk behandlingsindsats tillægger Ib og Steffan ikke pædagogerne betydning i forhold til at hjælpe dem med at skabe positive forandringer i deres kriminelle adfærd. Hvordan, Ib og Steffan selv påtager sig ansvaret for at undgå at begå ny kriminalitet under opholdet, vil blive belyst senere i afsnittet 3.4.2 *Kriminalpræventive handleformer*.

Dét, som kendetegner Ib og Steffan i forhold til Niels og Arkin, som ikke har fokus på anbringelsens individuelle formål, er, at de er anbringelsesdømte. Dette betyder, at de i modsætning til Niels og Arkin, som er tilsynsanbragte, er underkastet Straffelovens bekendtgørelse om udgangstilladelse. I modsætning til Niels og Arkin, der som tilsynsanbragte på Bakkebo kan bevæge sig frit i samfundet uden pædagogisk ledsagelse, er Ib og Steffan som domsanbragte underkastet en skærpet frihedsberøvelse i forhold til, at de ikke kan bevæge sig i samfundet uden for Bakkebos matrikel uden pædagogisk ledsagelse. Forskellen i de domfældtes forskellige domstyper har således betydning for, hvorvidt de forholder sig til, at de strafferetsligt er tvangsanbragte på Bakkebo i forhold til behandlingsmæssigt at skulle skabe forandringer i deres kriminelle løbebane. Opdelingen af de domfældte informanter i anbringelsesdømte og tilsynsdømte har ikke blot betydning i forhold til deres fokus på anbringelsens individuelle formål. Som det vil fremgå i det følgende, forekommer opdelingen af de domfældte i to grupper at være et gennemgående mønster i analysen. I den følgende analyse af kategorien *Kontrol og overvågning* vil det eksempelvis fremgå, hvordan det alene er Ib og Steffan, som definerer Bakkebo som et fængsel.

3.3.2. KONTROL OG OVERVÅGNING

Når jeg har spurgt de domfældte beboere om, hvorfor de er blevet anbragt på Bakkebo, har de – som allerede belyst i afsnit 3.2.2. *At være domsanbragt* – den opfattelse, at de er domsanbragte. Denne kategori, *Kontrol og overvågning*, belyser, hvordan der forekommer at være forskel på de anbringelsesdømtes og de tilsynsdømtes måde at betragte Bakkebo som et bosted. Med udgangspunkt i princippet om, at de domfældte beboere på det institutionelle niveau bliver dømt til anbringelse i eget hjem, belyser nærværende kategori, hvordan de domfældtes betragter dét at være domsanbragt i eget hjem på en boform. Ib fortæller følgende om, hvordan han betragter Bakkebo:

Mette: "Hvad var begrundelsen for at du skulle anbringes på Bakkebo?"

Ib: Det var et bosted, og det synes jeg da ikke, at det ligner et bosted det her. Det ligner nærmere et fængsel, en spejderlejr.

Mette: Du synes, at det ligner et fængsel?"

Ib: Det er et fængsel det her, et af de store. Det kunne godt være lavet mere smart end det er.

Mette: Men hvad er det der gør, at du er her, for du har jo siddet i et fængsel?

Ib: Jeg har siddet tretten år inde i fængslet.

Mette: Ja, men hvorfor sidder du så ikke i fængsel mere, ved du det?

Ib: Fordi jeg fik at vide, at jeg havde siddet inde for lang tid. Jeg burde være på Kofoedsminde (den sikrede afdeling for domfældte udviklingshæmmede) – jeg ville hellere have været ude der.

Mette: Du ville hellere have været løsladt dengang?

Ib: Ja det ville jeg i hvert fald. Det her, det er sværere (s. 15).

Med udgangspunkt i den forståelse, at han blev anbragt på Bakkebo, fordi det var et bosted uden lås og tremmer for døre og vinduer, er det Ibs betragtning, at Bakkebo er et fængsel. At Ib betragter Bakkebo som et fængsel, betoner han særligt i forhold til, at pædagogerne har afmonteret dørhåndtaget på hans terrassedør i hans lejlighed, som jo principielt er hans private hjem:

Ib: "Vi har ikke fået at vide hvorfor. De har bare fyldt os med løgn. For det der med betragte det som et stort vindue fordi, at det skal omlægges til et eller andet plejehjem om ti år. Den tror jeg ikke særlig meget på. Det tror jeg ikke, de laver [bygger et ny Bakkebo] til så mange millioner og så lave det om til et plejehjem.

Mette: Er det alle pædagogerne, der giver den forklaring eller er det nogle enkelte?

Ib: Nej, det er nogle [af pædagogerne]. Der er også nogen, der siger, at det der, det er dybt godnat. Du kan kravle ud af dit vindue og ikke din [have]dør. Det er ligesom den omvendte verden.

Mette: Så du mener at de lige så godt kan sætte håndtaget på døren.

Ib: Ja, det synes jeg, og de har også taget håndtaget deroppe [peger op øverst på døren]. Det var sådan, at personalet kunne låse døren. Hvorfor er der så ikke håndtag i? Hvis der er nogen, der stikker af, kan de jo bare lukke den øverste.

Mette: Du ser ingen mening i galskaben?

Ib: Nej det er der ikke. Det er ikke pædagogisk det dér på nogen tidspunkter. Det er det ikke.

Mette: Tror du, det har noget med at gøre, at alle I har en dom, når I er her?

Ib: Det er lige meget. Der er jo nogen, der stikker af alligevel, og dem der sidder ude i Randers, de fleste de har en § 108 dom, som jeg har. De kan gå ud i deres egen have. Hvorfor kan vi så ikke her? Det har jeg satme ikke forstået noget af det der... Det synes jeg er træls, når det nu er bygget

til, at du kan gå ud i din egen have, og de har lavet det så flot, og så får du af vide af personalet, at du kan hoppe ud ad vinduet for at sidde ude i din egen have. Er det ikke dobbeltmoralsk at hoppe ud af et vindue, når der er en dør?

Mette: Har personalet sagt, at du kan hoppe ud ad vinduet og..

Ib: Ja, og så sætte mig ovre på den anden side. Det er dobbeltmoralsk, og det er ikke noget med at stikke af at gøre, for hvis du vil stikke af, så tager du bare vinduet... Jeg ved ikke hvorfor de hænger sig i det der. De bliver ved med at sige, at det er et stort vindue. Det kan de ikke bruge til noget. Der er jo en dør...[pause imens Ib lukker vinduet]... Det her er et fængsel. De kan ikke lukke den her [peger på døren] med mindre din sagsbehandler siger, at du må godt lukke den, så må du gerne lukke den, men hvis hun ikke siger det, så kan de ikke lukke noget – og min sagsbehandler har ikke sagt ja til det [at håndtaget skal pilles af døren og døren skal låses]” (s.6-7).

Den mening Ib skaber i forhold til at være anbragt på Bakkebo er, at han bliver kontrolleret og overvåget i sit eget hjem, ligesom som han blev, da han sad i fængsel og var anbragt på den sikrede afdeling Kofoedsminde. Denne meningskonstruktion bygger han på den opfattelse, at pædagogerne låser hans dør til lejligheden for at hindre ham og de andre beboere i at stikke af. Et tiltag som Ib opfatter som en ”omvendt verden”, det vil sige, et tiltag som han ikke sammenkobler med pædagogik. Med kendskab til Servicelovens § 137j som foreskriver indgrebsmuligheden om at aflåse en domsanbragts bolig for natten, er det Ibs opfattelse, at pædagogerne handler uretmæssigt, eftersom kommunalbestyrelsen i hans hjemkommune ikke har givet pædagogerne på Bakkebo beføjelse til at effektuere indgrebsmuligheden over for ham personligt. Som Ib fremhæver, så skal kommunalbestyrelsen i hans hjemkommune vedtage et sådan indgreb, og dette har ikke gjort sig gældende for hans vedkommende. På baggrund af ovenstående er det altså Ibs tolkning, at selvom han principielt er anbragt i eget privat hjem på et åbent bosted, så omfatter formålet med hans anbringelse på Bakkebo at blive kontrolleret og overvåget. Et aspekt, som han ligestiller med at sidde i fængsel.

Steffan fortæller følgende i forhold til, at han principielt afsoner dom i eget hjem på et bosted:

Steffan: ”Jeg bryder mig ikke om, at sådan nogen som personalet, at de har en nøgle ind til min lejlighed. Det synes jeg ikke er i orden.

Mette: Det synes du ikke er i orden?

Steffan: Nej.

Mette: Bruger de den og kommer ind på dit værelse uden din tilladelse?

Steffan: Ja.

Mette: Okay. Det er noget, du oplever?

Steffan: Ja.

Mette: Dagligt eller?

Steffan: De gør det sådan i hvert fald en fire-fem gange om ugen, og jeg synes, det er irriterende. Jeg sidder sgu ikke i fængsel mere, vel? Så er det ikke ensbetydende med, at personalet skal rende og holde øje med en, om du er her, eller du ikke er her" (s.3).

Eftersom at pædagogerne krænker hans privates sfære ved blandt andet at låse sig ind i hans lejlighed for at tjekke hans færden, er Steffans betragtning af Bakkebo som boform ligesom Ibs, at det er et fængsel. En institutionel betragtning som han bygger ud fra den opfattelse, at pædagogerne ikke anerkender hans ret til at bestemme over sit eget liv, således som det står foreskrevet i Serviceloven. Steffans meningsskabelse i forhold til at være institutionelt anbragt på Bakkebo er ligesom Ibs at blive kontrolleret og overvåget på samme vis, som da han sad i fængsel. Denne meningskonstruktion bygger han ligeledes på en opfattelse af, at personalet uretmæssigt har afmonteret dørhåndtaget til hans terrassedør, samt at al tilgang til personaleafdelingen er aflåst, ligesom samtlige køkkenskabe og -skuffer er aflåste. Endvidere bygger han det på en opfattelse af, at pædagogerne låser sig ind i hans hjem flere gange om ugen for at tjekke hans færden. Steffans opfattelse er med andre ord, at han hverken bliver retsligt anerkendt i forhold til hans ret til at bestemme over eget privatliv eller i forhold til at blive inddraget i tilrettelæggelse af den socialpædagogiske indsats, således som det ellers står foreskrevet i Serviceloven.

I modsætning til Ib og Steffan, som i høj grad har fokus på de institutionelle barrierer, som de oplever i forhold til at være anbringelsesdømte på Bakkebo, har Niels og Arkin som er tilsynsdømt i langt mindre grad fokus herpå. Af nedenstående interviewpassage illustrerer Niels, Arkin og den tilstedeværende pædagog, hvordan de agerede og opfattede dét at være tilsynsanbragt i eget hjem på Bakkebo:

Pædagog: "[Niels] var så aktiv, da han boede på Bakkebo. Han gik i Klub 85 to gange om ugen og kørte rundt og besøgte folk og sådan noget.⁵² Altså [Niels] var ikke så meget hjemme i den tid, han boede på Bakkebo. Han fortalte dig bare, at så kørte han lige en tur til Skanderborg, og hvis scooteren den var ved mekanikeren, så tog han bare cyklen.

Niels: Ja og andre gange, så lånte jeg altid en scooter ude ved [mekanikeren], som lavede den. Han havde altid en låneknallert, imens min var på værksted, så kunne jeg låne en knallert derude fra og køre på.

⁵² Klub 85 er en klub for udviklingshæmmede personer i en større provinsby tæt på Sødisbakke

Pædagog: Det var ikke altid lige nemt, kan jeg huske, at følge med i, hvad du havde arrangeret, og hvad du havde besluttet dig for.

Niels: Nej. Jeg skulle jo bare sige, hvor jeg tog hen. Jeg kunne vælge at sige om lørdagen, at jeg kører allerede klokken seks om morgenen og kommer først tilbage klokken 22.30. Jeg skulle ikke sådan søge ved statsadvokaten til hvor lang tid, jeg skulle bruge.

Mette: Du måtte være ude eller havde tilladelse til at komme og gå som det passede dig?

Niels: Ja!

Mette: Men nogle af de andre beboere, de skulle søge om tilladelse?

Niels: Ja, der var nogen, der skulle søge ved statsadvokaten, hvis de skulle hjem til familien – også [hvis de] skulle sove ved familien, så skulle de søge ved statsadvokaten om det. De skulle have en seddel på, hvad de måtte, imens de var ved familien. Det var der, hvor jeg sagde: ”Fredag når jeg får fri fra arbejde, så tager jeg ned til [et par venner] og er der til søndag”, og så tog jeg ned til dem og var til søndag, og så kom hjem. Andre gange, hvis togene ikke lige passede om søndagen, så ringede jeg altid hjem og sagde, jeg bliver der til mandag, og så kommer jeg hjem mandag, fordi så passede togene altid” (s.19).

Mette: Kunne du også forlade Bakkebo uden at have ledsager med?

Arkin: Jo på byture og familiebesøg...[pause]. Jeg har også været i København alene, [men] selvfølgelig er man i kontakt med hinanden og ringer med hinanden, eller pædagogerne ringer [og spørger]: ”Er du kommet hjem, eller er du på vej?”.

Mette: Så pædagogerne havde hele tiden styr på, hvor I var henne?

Arkin: Ja” (s.19)

I modsætning til Ib og Steffan, som i høj grad havde fokus på de institutionelle barrierer ved at være anbringelsesdømte på Bakkebo, har Niels og Arkin fokus på deres bevægelsesfrihed. Niels og Arkins opfattelse af at være tilsynsanbragte på Bakkebo medfører en højere grad af fokus på, at de frit kunne færdes i samfundet uden pædagogisk ledsagelse så længe de orienterede personalet. At, de havde denne bevægelsesfrihed, betød i praksis, at Niels og Arkin var minimalt tilstedeværende på Bakkebo. Selvom Niels og Arkins fokus på anbringelsens institutionelle formål i forhold til principielt at være anbragt i egen bolig forekommer at være minimalt, så tillægger de personalets tilsyn med deres færden i samfundet en væsentlig betydning i forhold til at være anbragt. På trods af deres bevægelsesfrihed er det Niels' og Arkins meningsskabelse, at de på baggrund af pædagogernes tilsyn af deres færden institutionelt er anbragt med henblik på at blive kontrolleret og overvåget. Selvom der forekommer forskel i, hvordan de anbringelsesdømte og de tilsynsdømte informanter betragter Bakkebo som et bosted, så er det deres fælles

opfattelse, at anbringelsens institutionelle formål er at blive kontrolleret og overvåget.

Sammenfatning

Sammenfattende forekommer der altså at være en forskellighed i de domfældtes opfattelse af *anbringelsens formål* på både det individuelle og institutionelle niveau. En dobbelthed som er tilknyttet de forskellige domsvilkår, som de domfældte informanter er anbragt på baggrund af, og som har betydning for, i hvilken grad de har fokus på anbringelsens formål. De domfældtes inddelinger i de to grupper af anbringelses- og tilsynsdømte har således en central betydning i forhold til, at der forekommer at være et mønster i, i hvilken grad de vægter anbringelsens formål, og følgelig hvordan de opfatter anbringelsens formål. I forhold til anbringelsens strafferetslige formål om, at udviklingshæmmede lovovertrædere er domsanbragte på Bakkebo med henblik på at underkaste sig socialpædagogisk kriminalpræventiv behandlingsindsats, er det bemærkelsesværdigt, at ingen af de fire domfældte beboere tillægger anbringelsen anden betydning, end at de oplever at pædagogerne kontrollerer og overvåger deres færden. I det følgende afsnit, ”*Socialpædagogikken*”, vil det blive belyst, hvordan de domfældte beboere oplever hverdagens indhold på Bakkebo, og hvorfor de ikke tillægger pædagogernes kriminalpræventive behandlingsindsats betydning, men i stedet selv forsøger at påtage sig et ansvar i forhold til at hindre, at de begår nye strafbare gerninger under opholdet.

3.4. SOCIALPÆDAGOGIKKEN

Dette afsnit belyser analysemodellens tredje komponent, *Socialpædagogikken*. Mit analytiske fokuspunkt er at belyse de domfældte informanternes betragtninger og opfattelser af den socialpædagogiske kriminalpræventive behandlingsindsats, som de strafferetsligt er dømt til at underkaste sig, jævnfør Straffelovens § 68, stk. 2. Nærmere bestemt belyser afsnittet, hvad det er for en kriminalpræventiv indsats, som de domfældte beboere oplever, at pædagogerne på Bakkebo iværksætter i hverdagen. Afsnittet er inddelt i de to kategorier, som kodningen har fremdrevet, nemlig *Hverdagen* og *Kriminalpræventive handleformer*. Afsnittet indledes med at belyse kategorien *Hverdagen*, som belyser beboernes opfattelse af hverdagens indhold på Bakkebo. Herefter følger en analyse af kategorien *Kriminalpræventive handleformer*, som belyser, hvilke overvejelser de domfældte beboere gør sig i forhold til at hindre recidiv.

3.4.1. HVERDAGEN

Som det blev belyst i forbindelse med kategorien *Kontrol og overvågning* i afsnit 3.3.2, er det de domfældte informanternes fælles opfattelse, at anbringelsens institutionelle formål er at blive kontrolleret og overvåget. I det følgende belyses kategorien *Hverdagen*, som omfatter en analyse af de domfældtes fortællinger om

deres hverdag på Bakkebo i forhold til at identificere hvilken kriminalpræventiv behandlingsindsats, pædagogerne tilrettelægger og udøver foruden at kontrollere og overvåge de domfældte beboer. I forhold til at få indblik i hvilke kriminalpræventive initiativer pædagogerne iværksætter i dagligdagen, belyser jeg med kategorien *Hverdagen* de domfældte beboeres betragtninger af hvilke aktiviteter, de deltager i og oplever, at der bliver iværksat dagligt. Analysen indledes med at illustrere de anbringelsesdømtes fortællinger om deres hverdag på Bakkebo. På mit spørgsmål om, hvordan hans hverdag er struktureret i forhold til aktiviteter m.m., fortæller Ib følgende:

Mette: "Hvordan er din hverdag her på Bakkebo? Hvad laver du fra, at du står op om morgenen til, at du går i seng om aftenen?"

Ib: Sidder og ryger smøger... Jeg laver ikke noget andet.

Mette: Det gør du ikke?

Ib: Så går jeg en tur engang i mellem

Mette: Du har ikke et arbejde her?

Ib: Det er fandeme sjældent, jeg arbejder her.

Mette: Hvordan kan det være? Jeg kan huske, at da jeg var her sidst, der hjalp du til handicapridning, er det ikke rigtigt?

Ib: Det gør jeg ikke mere.

Mette: Okay, men det var dit arbejde dengang?

Ib: Ja, ja. Det har jeg ikke gjort i lang tid. Jeg har ikke lavet noget i næsten et år.

Mette: Af hvilken årsag, fordi du ikke har lyst eller...

Ib: Fordi jeg ikke gider arbejde her. Det er ikke et arbejde for mig.

Mette: Det er ikke et arbejde for dig?

Ib: Nej, hvis man kan gå på arbejde for 16 kroner i timen, hvem gør det? Hvem gør det? Ikke en gang en "polakker" kan du få til det.

Mette: Når du ikke går på arbejde, så tjener du ikke penge ved siden af din pension?

Ib: Nej nej. Det er også lige meget, hvis jeg kun får hundrede kroner, så er det lige meget.

Mette: Men når du ikke går på arbejde, har du så nogle andre arbejdsopgaver, du skal lave her i huset?

Ib: Ja, jeg skal vaske dem her [peger på sine bukser] engang i mellem, ellers så har jeg ikke – og det ordner jeg selv.

Mette: Der er ikke nogen, der kommer og siger, at der er noget, du skal lave?

Ib: Nej det er der ikke. Nej det er der sgu ikke!

Mette: Men sker der så noget i løbet af hverdagen, udover at du sidder og ryger smøger, som du siger?

Ib: Nej det gør der ikke. Der sker ikke noget i hverdagen" (s. 2-4).

Som det fremkommer af ovenstående, er det Ibs opfattelse, at der er et fravær af meningsfulde aktiviteter i hverdagen Et fravær som betyder, at han selv fylder hverdagen ud med at "ryge smøger" i sin lejlighed hele dagen. Det eneste initiativ, som beboerne pædagogisk tilbydes i hverdagen, er i hans betragtning beskæftigelsestilbuddet. Et tilbud som han ikke tilskriver mening, og som han følgelig har fravalgt ud fra den meningskonstruktion, at han ikke føler sig værdsat. Nærmere bestemt er det hans opfattelse, at han med den lave timeløn føler sig mindre værd end en polak. Ib indikerer med andre ord, at han har fravalgt sit beskæftigelsestilbud fordi, at han ikke opnår en samfundsmæssig værdighed, men i stedet bliver tilskrevet en anden og mere stigmatiserende kategori end en polak i Danmark. Med manglende pædagogiske aktiviteter og tilbud understreger Ib sin opfattelse af, at den kriminalpræventive indsats fra pædagogernes side består af at kontrollere og overvåge ham.

På mit spørgsmål om, hvordan hans hverdag ser ud på Bakkebo, fortæller Steffan følgende:

Mette: "Hvordan er det at bo her på Bakkebo – hvordan ser din hverdag ud?

Steffan: Det er ikke i orden.

Mette: Det er ikke i orden at bo på Bakkebo. Hvad tænker du da på?

Steffan: Altså, hvis man skal arbejde her på Bakkebo, så skal du have en normal løn... Altså, at arbejde for syv kroner efter skat, det er der altså... man er godt nok dum, hvis man går på arbejde for syv kroner i timen.

Mette: Det vil sige, I arbejder for meget og får udbetalt for lidt?

Steffan: Altså, vi arbejder for noget, som en "polakker" han arbejder for... Nu har jeg været med til at bygge den gamle stald derovre om til værksted, og så har jeg bygget møddingspladsen for syv kroner i timen.

Mette: Så det vil sige, at arbejdet er ok, men hvis du fik en almindelig løn, så ville du gerne gå på arbejde?

Steffan: Så vil jeg gerne lave noget.

Mette: Ja, men når du så ikke går på arbejde, hvad laver du så her i hverdagen?

Steffan: Ikke noget. Passer mig selv...(...)... Der sker ikke en skid medmindre, at du selv sætter gang i et eller andet, før sker der ingenting

Mette: Siger du, at der gerne må være noget mere at foretage sig i hverdagen?

Steffan: Ja. Ikke bare at stå op klokken halv otte og så gå ud og spise din morgenmad mellem klokken halv otte og klokken otte, og så gå på arbejde klokken halv ni, og så have fri igen klokken halv tre.

Mette: Og så er der ikke mere at lave?

Steffan: Så er der ikke mere at foretage sig. Det ligger jo ligesom... jamen ude på Lars Tyndskids mark det her, ikke. Skal jeg nogle steder hen skal jeg betale 4,75 øre pr. kilometer" (10-11 & 32)

Steffans opfattelse af hverdagens indhold er et fravær af meningsfulde aktiviteter. I tråd med Ib er det Steffans opfattelse, at det eneste tilbud, som pædagogerne tilbyder og iværksætter i hverdagen, er beskæftigelsestilbuddet, hvilket han har fravalgt, da han ej heller finder mening med arbejdet. Steffan bygger sit fravalg af beskæftigelsestilbud på de lønvilkår, der eksisterer for arbejdet. Ligesom Ib bygger Steffan sit fravalg af beskæftigelsestilbuddet med udgangspunkt i en normalitetstænkning i forhold til ikke at blive lønmæssigt værdsat for sit arbejde. Så længe der ikke forekommer at være et økonomisk incitament for at arbejde, tillægger Steffan ikke beskæftigelsestilbuddet mening. At der forekomme at være et fravær af meningsfulde aktiviteter i hverdagen tillægger Steffan den betydning, at pædagogerne ikke iværksætter andre pædagogiske tiltag eller kriminalpræventive initiativer udover beskæftigelsesarbejdet. Hvis hverdagen skal have et meningsfuldt indhold, er det hans betragtning, at han selv skal tage initiativ hertil. Sammenfattende er der således ingen af de to anbringelsesdømte beboere, som kan identificere hvori den kriminalpræventive indsats, som de er dømt til at underkaste sig, består, udover at de bliver kontrolleret og overvåget af pædagogerne

Som det allerede blev belyst i afsnittet 3.3.2. *Kontrol og overvågning*, så vægter Niels og Arkins muligheden for som tilsynsanbragte frit at færdes i samfundet uden pædagogisk ledsagelse højt i deres meningskonstruktioner. Et element som betød, at deres tilstedeværelse på Bakkebo i dag- og aftentimerne var begrænset. I forhold til at få indsigt i hverdagens indhold svarer de følgende, da jeg spørger ind til deres beskæftigelsestilbud:

Mette: "Hvis vi skal snakke om hverdagen, så havde i et arbejde, da I boede på Bakkebo, er det rigtigt?

Arkin: Det var på udeholdet. Jeg var i ridehallen. Jeg er stadig i ridehallen

Mette: Så du har det samme arbejde i dag, som dengang du boede på Bakkebo?

Arkin: Ja. Jeg hjælper i ridehallen og på Bøgely en gang imellem

Pædagog: Prøv lige at hør... nu sladre jeg lidt: Hvor tit var det, du gik på arbejde, da du boede på Bakkebo?

Arkin: Aldrig (smiler)

Mette: Du gik ikke på arbejde på Bakkebo?

Arkin: Nej.

Mette: Hvordan kan det være, at du ikke gik på arbejde?

Arkin: Det ved jeg ikke" (s. 7).

Som det fremkommer af ovenstående interviewpassage, varetog Arkin ikke sit beskæftigelsesarbejde i ridehallen, da han boede på Bakkebo. Som det ligeledes fremkommer, angiver Arkin ikke en meningsforklaring på, hvorfor at han fravalgte sit beskæftigelsesarbejde, da han boede på Bakkebo. Ej heller fremkommer han med en forklaring på, hvorfor han efter fraflytningen fra Bakkebo til Vestergade tillægger beskæftigelsestilbuddet en anden betydning i forhold til pludselig at varetage sit arbejde. Arkins beretninger om hverdagens indhold på Bakkebo bærer således præg af hans minimale tilstedeværelse.

Niels' opfattelse af hverdagens pædagogiske indhold adskiller sig fra Arkin og de anbringelsesdømte, som har fravalgt beskæftigelsestilbuddet:

Mette: "Hvad med dig, Niels – gik du på arbejde?

Niels: Ja, ja – jeg gik på arbejde hver dag.

Pædagog: Niels – i alle de år, du har boet på Bakkebo der holdt du jo ikke på den måde ferie, du passede altid dyrene.

Niels: Ja.

Pædagog: Fordi selvom der var lukket, så var du jo næsten altid ovre at give kaninerne vand og alt sådan noget.

Niels: Ja om sommeren, der holdt jeg øje med hestene, om de havde vand og det, og hvis de ikke havde, så havde vi sådan en vandvogn, og så havde Karl (den ansvarlige for udeholdet) snakket med personalet, at nøglen til den gamle traktor vi har derovre, at den var på kontoret. Hvis jeg sagde til personalet, nu vil jeg gerne over at give hestene vand, så fik jeg altid nøglen, og så kunne jeg køre rundt og give hestene vand, og så skrev personalet, hvor mange timer, jeg har været derovre. Det skrev de til Karl, og så kunne han se om mandagen, når han kom tilbage fra ferie, så kunne han se, at jeg har været så mange timer derovre. Så lagde han dem på den næste løn, vi fik" (s. 37-38)

Selvom Niels hovedsageligt ikke var tilstedeværende på Bakkebo, tillagde han sit arbejde stor mening, som medførte at han gik på arbejde dagligt. At Niels skabte mening i sit beskæftigelsesarbejde, fremhæver han i forhold til, at han dels gik på arbejde hver dag. I modsætning til de anbringelsesdømte har Niels ikke fravalgt sit

beskæftigelsestilbud ud fra et almindeligt lønmæssigt krav. Tværtimod. Niels synes i stedet at tillægge sit arbejde stor betydning, eftersom han bliver givet et selvstændigt ansvar for blandt andet at passe dyrene på Sødisebakke i ferieperioderne. En arbejdstjans som han blev aflønnet for at udføre.

I forhold til at Arkin og Niels kun forekom at være begrænset tilstede på Bakkebo, skal det påpeges, at Arkin og Niels sammen i gruppeinterviewet fremhæver, at de i deres første år på Bakkebo var med til at opstarte et teaterstykke, *Olsen Banden*, som i den grad gjorde hverdagen på Bakkebo meningsfuld.⁵³ I deres fortælling om teaterstykket, *Olsen Banden*, fremkommer det, at begge synes ”at det var sjovt”, da de var med til at bestemme rollerne, lave kostumer og scene m.m.. Glæden ved teaterstykket var stor, hvilket betød, at de tillagde teaterstykket en central betydning i hverdagen:

Mette: ”Gik I på arbejde, da I øvede teaterstykket?

Niels: Ja, fordi vi øvede efter, at vi havde fri fra arbejde.

Mette: Så I gik på arbejde om dagen og så øvede I teaterstykket om aftenen.

Niels: Ja.

Arkin: Det var om aftenen - ja.

Niels: Og så var det, at vi øvede lørdag-søndag, hvor vi havde fri hele dagen. Så øvede vi bare om formiddagen, også om aftenen, og så skulle vi øve på scenen også, når den var ledig” (s.3).

Som det fremkommer af citatet, tillagde Arkin og Niels teaterstykket mening i sådan en grad, at de i denne periode var tilstedeværende på Bakkebo på alle tider af døgnet. De fremhæver særligt teaterstykket som meningsfyldt i forhold til, at de ikke blot fremviste teaterstykket for Sødisebakkes andre afdelinger og pårørende. De blev så populære, at folk udefra kom for at se dem performe, og at der blev skrevet om dem i de lokale aviser. Med teaterstykket oplevede de drømmen om at opnå ligeværd og værdighed fra samfundets side. Dette fremhæver de særligt i forhold til, at der kom flere hold af pædagogstuderende fra et nærliggende pædagogseminarium, som havde interesse i at undersøge, hvad de lavede. At de begge fremstiller hverdagens indhold som meningsfyldt, i den periode de øvede og performede Olsen Banden, tillægger de endvidere de pædagoger på Bakkebo, som var involveret i projektet. For som de begge fremhæver, så var det nogle bestemte pædagoger, som var involveret og engageret i projektet i forhold til at indgå i en ligeværdig samarbejdsrelation med dem:

Mette: ” Kan I huske, hvorfor teaterstykket stoppede?

⁵³ Den periode, der refereres til, er en tid med en anden afdelingsleder og pædagogisk medarbejdergruppe.

Arkin: Jeg tror det var fordi, at Karen [pædagog] ikke mere var på Bakkebo, er det ikke rigtigt?

Niels: Jo!

Mette: Okay, så en af pædagogerne stoppede på Bakkebo?

Arkin: Ja.

Mette: Var det nogle bestemte pædagoger, der kørte projektet?

Arkin: Ja det var Karen og Anne Sophie og Kresten [to pædagoger og en pædagogmedhjælper]”(s.4).

Arkin og Niels tillægger således de involverede og engagerede pædagoger en central betydning i forhold til, at teaterstykket gjorde hverdagen meningsfuld i sådan en grad, at de i den nærværende periode var tilstedeværende på Bakkebo.

I forhold til at identificere, hvad den kriminalpræventive behandlingssats består af foruden at blive kontrolleret og overvåget, forekommer det – med undtagelse af teaterstykket *Olsen Banden* – ingen af de fire domfældte beboere at fremhæve pædagogiske initiativer, som har karakter af en kriminalpræventiv behandlingsindsats. Velvidende at meget pædagogisk arbejde er skjult arbejde, er der ingen af de domfældte beboere, som nævner nogle pædagogiske tiltag i hverdagen i forhold til at arbejde med deres kriminelle løbebane eller andre pædagogiske udviklingsmål. Bemærkelsesværdigt er det, at ingen af de domfældte beboere omtaler deres handleplaner i form af eventuelle mål/delmål, som de sammen med pædagogerne har formuleret, eller tillægger deres kontaktmøder med pædagogerne betydning. I forhold til at beskrive hverdagen er deres fokus i stedet på fraværet af meningsfulde aktiviteter. Med udgangspunkt i deres normalitetsforståelse af, at de er en del af samfundet, synes de anbringelsesdømtes fokus at være på beskæftigelsestilbuddet, hvilket i deres betragtning er det eneste tilbud, som pædagogisk iværksættes i hverdagen, og som de ikke tillægger mening, fordi de ikke føler værdsættelse på baggrund af lønvilkårene. Som modstykke til de anbringelsesdømtes normalitetstænkning i forhold til at være afsondret og dermed muligheden for at opnå et almindeligt job med normale lønvilkår som andre i samfundet, synes de tilsynsdømte at have fokus på, hvordan de følte sig anerkendt og mødt af dels pædagogerne, men i høj grad også samfundet, i forbindelse med deres teaterstykke, *Olsen Banden*. På trods af de domfældtes forskellige fokus i forhold til, hvordan de tillægger hverdagens indhold mening, forekommer deres fælles opfattelse af socialpædagogikken på Bakkebo at omfatte kontrol og overvågning af deres færden. Ingen af de fire domfældte informanter er af den betragtning, at pædagogerne iværksætter initiativer med en kriminalpræventiv hensigt. I det følgende belyses kategorien *Kriminalpræventive handleformer*, i forhold til hvordan de domfældte beboere som følge af deres opfattelse af socialpædagogikken som en kontrol- og overvågningsindsats på egen hånd udvikler deres egne kriminalpræventive handleformer i forhold til at hindre recidiv.

3.4.2. KRIMINALPRÆVENTIVE HANDLEFORMER

Som følge af de domfældtes opfattelse af at pædagoger ikke iværksætter en kriminalpræventive behandlingsindsats, belyser jeg med denne kategori, *Kriminalpræventive handleformer*, hvordan de forsøger selv at påtage sig ansvaret i forhold til at hindre recidiv. Formålet med nærværende kategori er nærmere bestemt at belyse, hvordan de domfældte beboere på forskellig vis har udviklet deres egne kriminalpræventive handleformer som følge af pædagogernes manglende kriminalpræventive initiativer. Analysen starter i det følgende med at illustrere Steffans beretning i forhold til at have brug for pædagogernes hjælp til misbrugsbehandling af hans aktive brug af euforiserende stoffer:

Mette: "Snakker du med pædagogerne omkring, at du ryger eller er afhængig af stoffer?"

Steffan: Jeg vil ikke have, at personalet, at de skal komme og hjælpe mig i forhold til det misbrug, jeg har.

Mette: Okay, så du er ikke interesseret i at få hjælp til afvænning, eller hvad det kunne være?

Steffan: Nej! Jeg har været det (misbruger) i 32 år (s. 20).

Steffans selvopfattelse er, at han ikke har brug for pædagogernes hjælp til misbrugsbehandling og tager således afstand fra at modtage pædagogernes hjælp. Hans selvopfattelse bygger han på den meningskonstruktion, at han har haft et aktivt misbrug i 32 år. Steffan identificerer således sig selv som misbruger og finder således ikke mening i at få hjælp til afvænning, da dette ikke kan være anderledes.

I forhold Steffans aktive brug af euforiserende stoffer er det Steffans betragtning, at pædagogerne overvåger hans brug af stoffer, og ved formodninger om at han er i besiddelse heraf, anmelder ham til politiet. På baggrund heraf har Steffan udviklet sin egen strategi for opbevaring af euforiserende stoffer:

"[Det] handler om ikke at gemme dét i lejligheden. Sådan noget som hårde euforiserende stoffer, det er ikke sådan noget, du skal gemme inde i lejligheden. [...] Sådan noget som hash og sådan noget som, skunk og pot, det kan du sagtens gemme i lejligheden. [...] Sådan noget som amfetamin og kokain og heroin og hvad der ellers er, skal du aldrig gemme i din lejlighed. Det er dobbelt så dyrt at blive taget med hårde euforiserende stoffer, end det er at blive taget med bare et gram hash. Den sidste bøde jeg fik her[på Bakkebo] den var på 8000,- kr." (s.10)

Steffan har udviklet sin egen strategi for, hvordan han skal opbevare de euforiserende stoffer, som han er i besiddelse af, i forhold til at politiet skulle komme uanmeldt for at ransage hans lejlighed. Steffans opfattelse er, at pædagogerne kontrollerer og overvåger hans færden, og ved formodninger om opbevaring af euforiserende stoffer anmelder ham til politiet. På baggrund af risikoen for, at politiet kan komme på uanmeldt besøg, har han ud fra af et

økonomisk aspekt i forhold til bødens størrelse udviklet sine egne strategier i forhold til at opbevare euforiserende stoffer.

Steffan er ikke blot afstandstagende fra at modtage pædagogernes hjælp i forhold til hans aktive misbrug af euforiserende stoffer. Han har ligeledes udviklet sine egne kriminalpræventive handleform i forhold til at hindre ham selv i at begå nye voldelige overfald, således som han strafferetsligt er ikendt flere domme for:

Steffan: "Det er ikke andet end for en uge, fjorten dage siden.[...].. der blev jeg uenig med ham den nye. Han irriterede mig så meget, så jeg fik faktisk lyst til at slå ham" [...]

Mette: Så det, du siger, det er, at det er en udfordring for dig i forhold ikke at "klappe" til de andre beboere, når de bliver provokerende og irriterende, eller I er i risiko for at komme i konflikt, når I eksempelvis skylder hinanden penge?

Steffan: Mmh...[pause] Så skal du til at have andre folk til at gøre det for dig, så skal du betale dem for at slå dem ned for dig

Mette: Så du vil betale andre for at slå nogen ned for dig?

Steffan: Ja, for at jeg ikke skal blive dømt for det og ikke skal få en ny dom

Mette: Kan du finde på at gøre det?

Steffan: Ja.

Mette: Har du gjort det?

Steffan: Ja.

Mette: Har du gjort det herpå Bakkebo?

Steffan: Nej" (s.27 & 38).

I forhold til at undgå at blive dømt for begå nye lovovertrædelser under anbringelse er det Steffans strategi at betale andre for fysisk at overfalde beboere, som udfordrer ham i at agere voldeligt. Ifølge Steffan er det ikke en strategi, som han har praktiseret på Bakkebo, men det er en strategi, som han kender til fra det motorcykel- og narkomiljø, som han har været tilknyttet, inden han blev domsanbragt, og stadig har tilknytning til:

Steffan: "Jeg har altså også været en hård gut på gaden.

Mette: En hård gut på gaden?

Steffan: Ja.

Mette: Kunne det tænkes, at du var en af dem, der blev sendt ud og skulle tæve dem, der skyldte penge?

Stefan: Ja. Det kunne godt tænkes, jeg var en af dem" (s.22).

Det er ikke kun i forhold til de andre beboere, at Steffan har udviklet sin egne kriminalpræventive handleform i forhold til at hindre recidiv. Han har ligeledes udviklet sine egne strategier i forhold til at undgå konfrontationer med det pædagogiske personale:

"Her for et stykke tid siden, der manglede Hans penge. Så spørger han mig, om jeg vil købe et fjernsyn af ham. Så siger jeg, det vil jeg da gerne. Så går der tre dage og så kommer han tilbage igen og siger: "at han er ked af det, at jeg har lige fået en skideballe af [afdelingslederen]". Hvorfor har du det? Fordi jeg har solgt mit fjernsyn til dig. Det vil [afdelingslederen] ikke have. Så siger jeg: "Nå fint, så får du da bare lov til at købe fjernsynet tilbage igen. Jeg gider ikke noget pis med hverken [afdelingsleder] eller dig eller nogen andre". Så siger jeg så til Hans: "Ved du hvad, du giver mig det samme, som jeg betalte for dit fjernsyn". Så ville han give mig 1000 kroner. Så sagde jeg: "Ved du hvad, jeg har ikke givet 1000,- kroner for det der fjernsyn. Så skal du da heller ikke give mig 1000,- kroner tilbage igen". Nå men, hvad det var, han så havde givet mig. Det kunne han ikke lige huske. Så siger jeg til ham: "Ved du hvad, du har ikke givet mig andet end 600,- kroner, eller jeg har ikke betalt andet end 600,- kroner for det der fjernsyn". Så giver han mig ikke andet end de der 600,- kroner tilbage igen" (s. 16).

I forhold til at undgå konfrontationer med de andre beboere og det pædagogiske personale har Steffan udviklet den strategi at være samarbejdsvillig med såvel de andre beboere som det pædagogiske personale i situationer, hvor det kan have konsekvenser for hans dom som eksempelvis i situationen med salg/køb af fjernsyn. Som følge af Steffans betragtning af at den socialpædagogiske indsats består i en kontrollerende og overvågende indsats, tager Steffan afstand fra det pædagogiske personale i forhold til at modtage hjælp. Steffan tillægger således ikke pædagogerne betydning, hvilket har medført, at han har udviklet sine egne kriminalpræventive handleformer i forhold til at hindre ham i at begå nye lovovertrædelser. Ud fra Steffans meningsskabelse af, at han er domsanbragt på Bakkebo for at afsone dom og ikke flytter fra Bakkebo, førend hans dom er ophævet, har han konstrueret sine egne kriminalpræventive handleformer, som skal hindre ham i at blive dømt for nye lovovertrædelser.

Ligesom Steffan tillægger Ib ikke pædagogerne betydning i forhold til at hjælpe ham eller de andre med positivt at forandre sig i forhold til at hindre recidiv. Dette fremhæver han på følgende måde i forhold til at svare på mit spørgsmål, om han var bekendt med pædagogernes pædagogiske redskab *Knus og kram*:

Ib: "Jeg sad her juledag, så kommer der en eller anden kvinde og kysser mig, altså få det da væk. Det var [en pædagog]. Jeg skulle have et kys på kinden, fordi det var jul.

Mette: Sagde hun det?

Ib: Ja. Ha! Det synes jeg ikke er normalt. [...]... Det synes jeg ikke har noget med kriminalitet at gøre. Det har ikke noget med kriminalitet at

gøre... Det synes jeg da er meget unormalt at rende rundt og knuse alle. Det kan du da ikke lære noget af. Du kan heller ikke gøre det, når du kommer udenfor, så får du et par på hovedet, så det er da ikke smarte sager... Det der med at knuse hinanden og kramme, det lærer du da ikke noget af, fordi det er jo en omvendt verden. Hvis du gør det ved en eller anden kvinde ude fra byen, fordi du er vant til det her, så får du én på hovedet... [...]... det er den omvendte verden, det her, de lærer nogle mennesker ting, som ikke kan bruges udenfor.

Mette: Det tænker du?

Ib: Ja. Det kan ikke bruges udenfor...[...]... fordi hvis de prøver på, at knuse og kramme for, at de kan få en bedre dagligdag, så får de i hvert fald ingen god dagligdag, hvis de går ud og knuser en eller anden ude i byen dagen efter. Så er det en nedtur...[...]... Der er jo nogle børn, der har brug for det. Der aldrig har fået det. Det er fint nok, men ikke voksne mennesker. Og sådan en som Klaus [en anden beboer] kunne du ikke se sådan en som Klaus, at han går ud og knuser en anden, den lokale købmand, så vil han måske få én på hovedet (s. 32-35).

I forhold til pædagogerne pædagogiske redskab *Knus og kram* – som vi ved, at pædagogerne anvender med henblik på at skabe en god relation – er det Ibs opfattelse, at *Knus og kram* ikke er et anvendeligt redskab til at hjælpe ham og de andre beboere kriminalpræventivt til at blive integreret i samfundet.⁵⁴ Med udgangspunkt i hans normalitetstænkning om at han er en del af det normale samfund, er det Ibs opfattelse, at pædagogerne dels barnliggør ham i forhold til ikke at have fået nok knus og kram. Dels forsøger de at lære dem nogle redskaber, som ikke stemmer overens med normerne i det danske samfund. På baggrund af at han er domsanbragt for at have begået overgreb på kvinder af seksuel karakter, er det altså Ibs opfattelse, at pædagogerne med deres pædagogiske redskab *Knus og kram* lærer de domfældte beboere adfærd, som kan hindre en domfældt i at blive integreret i samfundet, hvis vedkommende ikke kender til samfundets normer for et andets menneske privates sfære. På baggrund heraf tillægger Ib ikke pædagogerne betydning i forhold til at modtage hjælp. i forhold til den kriminalitetsart han har modtaget dom for eller i forhold til hans aktive misbrug af cannabis og alkohol:

Ib: "[P]å et tidspunkt har jeg valgt, at jeg hellere vil gå ned at købe noget, der var lovligt, og du må gerne købe en seks – ti øl. Det er lovligt nok. Det må du købe i alle butikker. Jeg ryger ikke meget hash. Det gør jeg sjældent. Jeg har gjort det engang imellem. Jeg er også blevet taget af personalet i at ryge en joint engang" ...

Mette: "Er det fordi at du keder dig, at du drikker i hverdagen?"

Ib: "Nej, det er fordi at jeg synes, at det smager godt.

Mette: Drak du også på [dit tidligere bosted]?"

⁵⁴ Se rapportens afsnit 7.2.1 *Knus og kram – et pædagogisk redskab* (Rømer, 2015:141-143)

Ib: Nej, der var alkoholpolitik. Der var politik med alkohol. Du måtte tage to øl hver søndag eller noget... [...]... Nu må du jo drikke, det siger [Bakkebos afdelingsleder] at, du må drikke alt, hvad du har lyst til. Du skal bare gøre det med måde, og det er fint nok at få lov at styre det selv, så kan du blive fuld engang imellem” (s.23).

Selvom Ib er på antabus, har han udviklet den handleform at drikke alkohol i stedet for at ryge hash. Denne kriminalpræventive handleform bygger han på den meningskonstruktion, at det er lovligt at være i besiddelse af alkohol, det vil sige, at der ikke forekommer risiko forbundet hermed i forhold til, at det kan påvirke hans dom, hvis politiet skulle komme uanmeldt for at ransage hans bolig. Endvidere har han udviklet den kriminalpræventive handleform i forhold til, at der ikke forekommer en alkoholpolitik på Bakkebo, det vil sige husregler om at drikke på Bakkebo, således som det gjorde sig gældende på hans tidligere bosted. Ib skaber ikke blot mening i hans udviklede kriminalpræventive handleform i forhold til, at det mindsker risikoen for at blive pågrebet for besiddelse af euforiserende stoffer. Ib har udviklet sin kriminalpræventive handleform om hovedsageligt at have et forbrug af alkohol på baggrund af den meningskonstruktion, at han dels selv kan kontrollere og styre sit forbrug uden indblanding fra det pædagogiske personale og dels ganske enkelt synes godt om smagen af øl.

Niels og Arkins betragtning af den kriminalpræventive indsats, som pædagogerne udøver i den daglige praksis i forhold til de domsvilkår, som de er underkastet, er som belyst, at de bliver kontrolleret og overvåget. På baggrund af deres meningskonstruktion om, at de som tilsynsdømte frit kan bevæge sig i samfundet, så længe de informerer pædagogerne om deres færden, synes de (jævnfør analysen i afsnit 3.3.2 *Kontrol og overvågning*) at have udarbejdet den kriminalpræventive handleform at være mindst muligt tilstedeværende på Bakkebo. I tråd med deres selvopfattelse af, at de ikke har brug for pædagogernes hjælp til at klare hverdagen (jævnfør afsnit 3.2.1 *At være udviklingshæmmet*), synes Niels og Arkin med andre ord at agere i forhold til den opfattelse, at de ikke har brug for pædagogernes hjælp og støtte til at arbejde kriminalpræventivt med de kriminelle problemstillinger, som de er dømt at arbejde med i forhold til at hindre recidiv. Niels og Arkins betragtning synes at danne grundlag for deres egne kriminalpræventive handleform om selv at klare deres kriminelle problemstillinger ved at være afstandstagende fra det pædagogiske personale ved at være mindst muligt tilstede på Bakkebo.

Sammenfatning

Sammenstillingen af de fire beboeres måde at skabe mening i den socialpædagogiske kontrollerende og overvågende indsats, som det pædagogiske personale i informanternes betragtning udøver, viser, at de fire domfældte beboere som følge heraf udvikler deres egne kriminalpræventive handleformer i forhold til at hindre, at de begår lovovertrædelser, som kan skærpe deres dom og dermed forlænge deres anbringelsesperiode. Pædagogernes kontrol og overvågning af deres færden medfører, at de tager afstand fra pædagogerne ved at fremhæve, at de ikke har brug for pædagogernes hjælp og støtte i forhold til deres kriminelle adfærdsudfordringer. Hvor de tilsynsbragte synes at tage afstand fra pædagogerne

ved at udnytte deres domsvilkår i forhold til frit at kunne bevæge sig i samfundet uden pædagogisk ledsagelse, synes de anbringelsesdømte i højere grad at bygge deres afstandstagen ud fra deres normalitetstænkning om, at de ikke er udviklingshæmmede og dermed kan klare sig selv uden pædagogisk støtte. Sammenfattende medfører de domfældtes opfattelser af pædagogerne kontrol og overvågning, at de laver deres egne strategier i forhold til at forebygge, at de begår nye lovovertrædelser. I den følgende analyse af analysekomponenten *Opfattelse af egne udviklings- og læreprocesser*, vil de domfældte beboeres opfattelse af, hvad de har lært under deres ophold på Bakkebo i forhold til at skabe positive forandringer i deres kriminelle adfærd, blive belyst.

3.5. OPFATTELSE AF EGNE UDVIKLINGS- OG LÆREPROCESSER

I dette afsnit belyses analysemodellens fjerde og sidste analysekomponent, *Opfattelse af egne udviklings- og læreprocesser*. Afsnittet har til formål at belyse de udviklings- og læringsprocesser, som beboerne selv opfatter at have gennemgået under deres ophold på Bakkebo. Afsnittet belyser de to kategorier, som kodningen fremdrev. Den første kategori, *Forandringsforløb*, belyser de domfældte informanternes selvopfattelse af, hvad de har lært under deres ophold, samt den betydning, de tillægger deres forandringsforløb. Den anden kategori, *Ambivalens*, belyser, hvordan de domfældte informanter betragter og opfatter pædagogerne i forhold til at skabe positive forandringer i deres kriminelle adfærdsmønstre, således som det er anbringelsens strafferetslige formål.

3.5.1. FORANDRINGSFORLØB

Når de interviewede beboere bliver bedt om at beskrive, hvad de har lært under deres ophold på Bakkebo, forekommer der at være forskel på beboernes opfattelser af, hvad de har lært under deres ophold, og hvilke betydninger de tillægger deres forandringsprocesser. Steffans betragtning er, at han har lært følgende:

"Jeg har lært at prøve at slappe lidt mere af, end jeg egentlig har gjort, inden jeg kom her. Der sker ikke en skid i Mariager. Det er helt ned i tomgang" (s. 47)

Steffans meningskonstruktion i forhold til at have lært at slappe af under sit ophold bygger han på, at der ikke sker noget i hverdagen, og at dette skyldes Bakkebos placering i Mariager, hvor han opfatter sig som afsondret fra at kunne deltage i samfundet.

Ibs betragtning af hvilke forandringsforløb, han har gennemgået under sit ophold på Bakkebo, er som følger:

"Jeg har ikke lært en skid her. De redskaber, jeg har haft med, dem kunne jeg de sidste tyve år, så jeg har ikke fået nogle redskabet her på Bakkebo" (s.18).

Ibs opfattelse er, at han ikke har lært nogle redskaber under sit ophold på Bakkebo. Denne meningskonstruktion bygger han på, at pædagogerne ikke har lært ham nye redskaber i forhold til dels at klare sig selv i hverdagen og dels at hindre ham i at recidivere. Ibs betragtning er endvidere, at pædagogerne spænder ben for ham, når han selv tager ansvar for sine egne udviklings- og læreprocesser:

Ib: "Det [pædagogerne] er gode til, det er at spænde ben.

Mette: Okay. Hvordan det?

Ib: Det er de jo nogle gange, når du... jeg har jo søgt arbejde, og så spænder de ben.

Mette: Spænder de ben fordi, at de ikke syntes, at du skulle søge det nye job du lige har fået eller hvad?

Ib: Det skal de da ikke bestemme.

Mette: Nej okay.

Ib: Jeg er ikke handicappet eller noget som helst... Det er fordi de ikke kender mig – ikke engang efter to år. Det gør de ikke!" (s.18)

Når Ib tager ansvar for at udvikle sine kompetencer med henblik på at blive integreret i samfund, er det hans opfattelse, at pædagogerne ikke støtter og hjælper ham heri og således ikke giver ham muligheden for at blive integreret i samfundet. Dette eksemplificerer han i forhold til, at han på egen hånd har søgt arbejde i et lokalt supermarked og fik jobbet med at sætte varer på hylderne nogle timer om ugen. En situation hvor det er Ibs opfattelse, at pædagogerne har "spændt ben" for ham ved ikke at hjælpe og støtte ham i jobsøgningsprocessen. Ved at insistere på at han ikke betragter sig selv som en person med udviklingshæmning, konstruerer Ib den meningsforståelse, at pædagogerne ikke kender ham. Dette fremhæver han på en måde, så man forstår, at det burde de. Pædagogernes manglende kendskab til ham medfører i hans opfattelse, at de ikke har kendskab til hans personlighed i forhold til, hvad han faktisk evner og formår, og som følge heraf forsøger at holde ham afsondret på Bakkebo. Ib tillægger således pædagogerne en væsentlig betydning i forhold til, at han ikke har tillært sig nogle redskaber i forhold til at håndtere sine kriminelle problemstillinger, og for at hindre ham i at være en del af samfundet.

Arkins betragtning af, hvad han har lært under sit ophold på Bakkebo, er, at han har:

"... lært at stå op selv, og at have mere respekt for hinanden, fordi vi er ikke ens eller har ens tankegang. Alle er forskellige" (s. 21)

Det er Arkins opfattelse, at han har lært at klare den daglige hverdagsfunktion om selv at stå op om morgenen samt socialt at have lært at interagere med andre mennesker på en anerkendende måde. Arkins meningskonstruktion i forhold til at have gennemgået denne positive forandring tillægger han pædagogerne:

Arkin: "Det var pædagogerne der hjalp med, at vi skal hjælpe hinanden og respektere hinanden og opføre sig ordentligt. ... Hvis en beboer keder sig, eller han er trist, så må du bare lukke dig ind på værelset.

Pædagog: Hvad skete der så, hvis man havde det sådan lidt træls?

Arkin: Så sad jeg alene.

Pædagog: Ja, sad du så alene?

Arkin: Ja.

Pædagog: Kom der sommetider nogen, og satte sig for at snakke?

Arkin: Ja, pædagogen siger, at det skal nok gå.

Mette: Okay, så pædagogerne kom ind og snakkede med dig, når du var trist?

Arkin: Mmh ...

Mette: Ja, hvad gjorde du så, hvis der kom nogle beboere ind i din lejlighed imens du var trist, kunne du så godt, sige noget til de beboere?

Arkin: Nej, [så skulle jeg]altid snakke med min kontaktperson først, når jeg havde brug for råd ...

Mette: Okay, så pædagogerne hjalp dig med at så sige fra over for de andre

Arkin: Ja. Det er ligesom, når jeg kommer i konflikt med [en anden beboer], så hjælper pædagogerne os, så vi bliver gode venner igen" (s.18).

I modsætning til de anbringelsesdømte som ikke tillægger pædagogerne betydning i hverdagen, tillægger Arkin i høj grad pædagogerne betydning i forhold til at lære at klare sig selv i hverdagen og indgå i interaktioner med de andre beboere på Bakkebo. At, Arkin i højere grad tillægger pædagogerne betydning i forhold til socialt at lære at indgå i interaktioner med de andre, kan skyldes, at det er hans første anbringelse på en institution, og han således er positivt indstillet i forhold til at indgå i relation med pædagogerne. Arkins manglende erfaring med institutionsverdenen står i modsætning til både Steffan og Ib, som begge har en lang karriere med at bo på institutioner, og som har domme for vold mod tjenestemand.

Sammenstillingen af de domfældte informanternes betragtninger fremviser, at der forekommer forskel i de domfældtes opfattelser af, hvad de har lært under deres ophold, samt hvordan de skaber mening hermed. De to anbringelsesdømte informanter, det vil sige Ib og Steffan, har den opfattelse, at de ikke har lært noget under deres ophold. Den tilsynsranbragte informants opfattelse – det vil sige Arkin –

er, at han har lært at klare en enkelt hverdagsfunktion samt udviklet sig socialt i forhold til at indgå i sociale interaktioner med de andre beboere. Selvom der forekommer forskelle i deres opfattelser af deres egne udviklings- og læreprocesser, er der sammenfattende ingen af de domfældte informanter, som eksplicit betoner, at de har gennemgået et positivt forandringsforløb i forhold til deres kriminelle løbebane, således som det er anbringelsens strafferetslige formål. I forhold til at gennemgå positive forandringsforløb forekommer der at være forskel i hvilken grad, de tillægger pædagogerne betydning. Arkin tillægger pædagogerne stor betydning i forhold til at skabe mening i hans positive forandringsforløb. Steffan og Ib tillægger ikke pædagogerne betydning i forhold til deres forandringsforløb eller mangel på samme. Selvom Ib og Steffan konstruerer den mening, at de ikke tillægger pædagogerne betydning i forhold til skabe positive forandringer i deres kriminelle løbebane, så fremviser den følgende analyse af kategorien *Ambivalens*, hvordan de to anbringelsesdømte beboere, på trods af deres selvopfattelse af at de klarer sig selv, udtrykker et behov for hjælp fra pædagogerne.

3.5.2. AMBIVALENS

Til trods for at de to anbringelsesdømte informanter er afstandstagende over for pædagogerne i forhold til, at de ikke har brug for hjælp til hverken at klare hverdagens daglige funktioner eller i forhold til at hjælpe dem i forhold til deres kriminelle løbebaner, så udtrykker Ib og Steffan også et ønske om hjælp fra pædagogernes side i gennem positive interaktioner. Steffan udtrykker følgende svar på spørgsmålet om han godt kunne tænke sig, at pædagogerne hjalp ham med hans aggressive temperament, som har medført, at han er blevet ikendt flere domme for vold:

Steffan: "Ja! Altså i den tid man var her, så ville jeg da ikke have noget imod, at de kom og sagde, nu synes jeg, at du skal slappe lidt af og prøve at gøre, hvad vi siger til dig i stedet for bare at sige: "... nu kan du rende mig i røven". Det er sådan noget, jeg kan finde på at sige til folk, til pædagogerne.

Mette: Så du kunne godt tænke dig, at de svarede igen?

Steffan: Jeg er sgu da ligeglad, om de svarer mig igen, men personalet her de er jo ikke så ligeglade, vel. Hvis jeg siger til en eller anden, lad os bare sige en kvindelig pædagog: "at hun ligner da godt nok en ko, der har vendt vrangen udad", ikke – så vil hun jo blive pissefornermet, og så vil hun gå ind for at notere det i mine papirer derinde [på kontoret], hvad jeg har sagt til hende eller om hende ikke? Det hører jo ikke nogen steder hjemme! Hvorfor dølen kan de så ikke komme og sige til en bagefter - hvorfor sagde du egentlig sådan der? De kommer ikke tilbage til en og spørger, hvorfor gjorde du sådan, og hvorfor sagde du ditten, og hvorfor gjorde du datten?

Mette: Oplever du også dette, når du er gået herfra, har rømmet og sådan noget?

Steffan: Ja. De snakker kun med én, når du laver nogle dumme ting medmindre du selv går ind og siger det til dem: "Nu vil jeg godt lige snakke med dig om det der". Ellers er de egentlig ligeglade med mig.

Mette: Okay, oplever du, at personalet holder afstand til dig?

Steffan: Ja, fordi jeg har sagt til dem, at jeg ikke gider have dem rendende i tide og i utide inde på mit værelse" (s. 30-31).

Ud fra hans forståelse af, at anbringelsens formål er at underkaste sig en kriminalpræventiv indsats med henblik på at forebygge nye lovovertrædelser, har Steffan et ønske om, at pædagogerne konfronterer ham med hans adfærd. Steffan forekommer som følge af denne ytring at være ambivalent i sin betragtning af, hvorvidt pædagogerne skal hjælpe ham med hans adfærdsmæssige udfordringer. På den ene side er han afstandstagende fra pædagogerne i forhold til, at han kan klare alting selv og ikke har brug for pædagogernes hjælp. På den anden side ytrer han et ønske om, at pædagogerne hjælper ham i forhold til den voldelige adfærd, som han er ikendt flere domme for. I Steffans betragtning af det pædagogiske personale forekommer der således at være en ambivalens imellem ikke at tillægge pædagogerne mening i forhold til at skabe forandringer i hans adfærd til ligeledes at ønske pædagogernes hjælp med at ændre hans adfærd ved at udfordre ham på hans uhensigtsmæssige adfærd.

Måden, hvorpå Steffan skaber mening med, at pædagogerne kan hjælpe ham med hans temperament, er ud fra ønsket om, at de vil indgå i interaktioner med ham. Steffan konstruerer med andre ord sit ønske om pædagogernes hjælp ud fra en opfattelse af, at pædagogerne ikke indgår i interaktioner med ham, nærmere bestemt at de er "ligeglade" med ham. Steffans forståelse af at pædagogerne er "ligeglade" med ham, konstruerer han dels på baggrund af sin opfattelse af, at pædagogerne er afstandstagende fra ham, efter at han har advaret dem imod at opsøge ham i hans lejlighed. Endvidere skaber han mening i sin forståelse i forhold til, at pædagogerne dokumenterer al hans adfærd og færd fremfor at konfrontere ham ansigt til ansigt med hans uhensigtsmæssige adfærd. Steffans ønske om hjælp fra pædagogernes side i forhold til at skabe positive forandringer i hans temperament konstruerer han med andre ord på baggrund af, at pædagogerne kun kommer, når det er negativt ellers ikke.

Tilsvarende med Steffan fremkommer Ib med et ønske om hjælp fra pædagogernes side. Dette udtrykker han på følgende måde i forlængelse af hans insisteren på, at han ikke har brug for pædagogerne til at klare sig i hverdagen eller i forhold til sin kriminelle løbebane:

Mette: "Laver du noget sammen med pædagogerne her på stedet..."

Ib: Nej det gør jeg ikke.

Mette: Det gør du ikke?

Ib: Nej.

Mette: Nej. Er det noget, du selv har valgt...

Ib: Ja, det har jeg selv valgt.

Mette: Er der en bestemt årsag til det eller...

Ib: Det har jeg selv valgt.

Mette: Okay. Kan du forklare hvorfor?

Ib: Jeg klarer mig selv her.

Mette: Du klarer dig selv her.

Ib: Ja. Jeg skal ikke have hjælp af nogen.

Mette: Stiller pædagogerne nogen krav til dig, om at du måske skal være med til at deltage i nogle bestemte ting i forhold til den kriminalitet som du er dømt for?

Ib: Nej, nej. Det gør de ikke.

Mette: Det gør de ikke?

Ib: Nej det gør de ikke.

Mette: Så du får lov til at passe dig selv?

Ib: Ja, ja.

Mette: Men arrangerer pædagogerne ikke aktiviteter for jer?

Ib: Nej! De er pakket ind i vat efterhånden.

Mette: Pædagogerne?

Ib: Ja. De må vel ikke engang lave noget efterhånden.

Mette: På grund af hvad?

Ib: Det ved jeg ikke? De er jo pakket ind i vat. De sidder på deres flade ende: "Vil du med ned i byen i dag? Jeg har ikke tid i dag. Nå, er du ikke pædagog?" Jeg har aldrig nogen pædagog med. Det er sjældent det sker... Så er det godt, at vi er gode til det selv her. Så er det godt, jeg bare kan gå i byen, når jeg vil, for jeg kan sagtens gå i byen selv flere gange om dagen, hvis det var det.

Mette: Okay. Så du synes, at de er pakket ind i vat pædagogerne.

Ib: Ja... De laver for lidt, synes jeg.

Mette: Men er de så gode til at hjælpe de andre beboere, som har brug for hjælp?

Ib: Ja ja. Ja ja. Helt sikkert. Det er fint nok i hvert fald.

Mette: Nu ved jeg blandt andet, at [en beboer] har brug for hjælp, ikke, til at komme i bad...

Ib: Jo jo. Det får han så også.

Mette: Ja, men sådan en som dig, du oplever ikke at få hjælp?

Ib: Nej, jeg har ikke noget at bruge dem til – jeg har ikke brug for hjælp” (s.28).

Ibs meningskonstruktion med, at han har ”valgt” ikke at interagere med pædagogerne, synes at være sammenhængende med hans opfattelse af, at pædagogerne ikke ønsker at indgå i interaktioner med ham. Ib skaber med andre ord mening i sin afstandstagen fra pædagogerne ud fra den opfattelse, at han er tvunget til at klare sig selv, da pædagogerne ikke laver noget. Denne opfattelse bygger han på, at pædagogerne hverken ”stiller krav” til ham eller ”iværksætter aktiviteter” i hverdagen, som har til hensigt at skabe positive forandringer i hans kriminelle løbebane eller på anden vis danner mulighed for en positiv forandring. Endvidere bygger han sin opfattelse på, at pædagogerne er afstandstagende overfor ham, da de afviser hans initiativer til interaktion. I forlængelse af Ibs opfattelse af at han ”klarer sig selv” og således er afstandstagende over for pædagogerne, ytrer Ib et ønske om at indgå i positive interaktioner med pædagogerne. Positive interaktioner hvor pædagogerne hjælper ham i forhold til at skabe positive forandringer i hans kriminelle løbebane med henblik på eksempelvis at færdes mere i samfundet igen. Ligesom Steffan forekommer Ib at være ambivalent i sin måde at tillægge pædagogerne betydning. På den ene side er han afstandstagende fra at have brug for pædagogernes hjælp til at klare sine kriminelle problemstillinger. På den anden side ønsker han positive interaktioner med pædagogerne i forhold til blandt andet at blive integreret i samfundet efter at have afsonet dom i over 23 år i et fængsel på den sikrede afdeling, Kofoedsminde og nu også Bakkebo. Trods en insisteren på, at han kan klare sig selv i hverdagen, har Ib altså en erkendelse af, at han i forhold til sin kriminelle problemstilling er afhængig af pædagogernes støtte og hjælp i forhold til at opnå muligheden for at få sin dom ophævet. Dette betoner Ib særligt ved at sammenligne forskellen mellem at afsone en fængselsdom og en social foranstaltningsdom:

Mette: ”Du mener altså, at det er svært at komme [ind i det sociale system]?”

Ib: Ja, for helvede ti år efter jeg kom ud af fængslet... Det er noget åndssvagt noget det her.

Mette: Hvis du kigger i forhold til dengang, at du sad i fængsel, er der så forskel på fængselsbetjente og pædagoger?

Ib: Ja der er fandeme stor forskel på socialforsorgen og kriminalforsorgen. Det er der helt sikkert. Jeg vil hellere være i kriminalforsorgen, så havde det været nemmere for mig at komme ud, for Serviceloven den er så indviklet det lort.

Mette: Så du oplever, at der er for mange regler omkring Serviceloven i forhold til, hvad I må og ikke må?

Ib: Ja for helvede, og så laver de om på det, mand.

Mette: Sådan var det ikke i fængslet?

Ib: Der fik du at vide, hvad du måtte der, og hvis du søgte [om eksempelvis udgang], så fik du også mange gange mere derinde. Men Serviceloven det er noget helt andet, det dumme noget...(pause)... hvis du satte en normal mand ind et sted som her, tror du så, at han ville være ude om to år? Nej! Det pædagogiske det tager hundrede år. Det gør det.

Mette: Okay, du mener simpelthen, at pædagogerne er længere tid om at få arbejdet med "tingene", så I kan komme ud end de er inde i fængslet?

Ib: Det er de helt sikkert. Det kører på en helt anden måde i fængslerne. Det er nogle helt andre regler, der er derinde end under Serviceloven. Serviceloven og kriminalforsorgen det er to forskellige ting. Det kan du ikke sammenligne" (s.16).

Ved at sammenligne forskellen mellem at afsone en fængselsdom inden for Kriminalforsorgen og afsone en foranstaltningsdom inden for det sociale system er det Ibs opfattelse, at det ville have været nemmere for ham at blive løsladt, hvis han afsonede dom i Kriminalforsorgen, end det er inden for det sociale system. Måden, hvorpå Ib skaber mening i forhold til, at det er svært at få sin dom ophævet, er netop ved at tillægge pædagogerne en central betydning. På baggrund af den opfattelse, at pædagogerne tager afstand fra ham i hverdagen, er det hans opfattelse, at det pædagogiske tager hundrede år. I forhold til at opnå muligheden for at få sin dom ophævet og få opfyldt drømmen om at komme tilbage til samfundet har Ib et ønske om, at pædagogerne vil hjælpe ham ved at indgå i positive interaktioner med ham med henblik på at skabe muligheder for forandringer.

Sammenstillingen af Ibs og Steffans betragtninger af pædagogernes betydning i forhold til at skabe forandringer i deres kriminelle løbebaner fremviser, at de forekommer at være ambivalente i deres opfattelser. På den ene side er det deres betragtning, at de kan klare sig selv og således er markant afstandstagende fra at modtage hjælp fra pædagogerne. På den anden side udtrykker de også et ønske om og hermed et behov for pædagogernes hjælp i forhold til at hjælpe dem med deres problemstillinger, hvis de skal opnå en mulighed for at skabe positive forandringer, som kan føre til lempelse af deres domsvilkår. De to anbringelsesdømtes ambivalente betragtninger synes dels at udspringe af deres ønske om at fastholde deres drøm om at leve et normalt liv igen dels at være udledt af deres oplevelse af, at pædagogerne er ligeglade med dem. Pædagogernes afstandstagen foranlediger, at de føler sig tvunget til at klare sig selv i forhold til deres kriminelle problemstillinger, hvilket skaber den kontraproduktivitet, at de domfældte beboere tager afstand fra pædagogerne. Som det vil blive sammenfattet i den følgende afrunding, danner de domfældte beboeres ambivalente betragtninger af pædagogerne og disses betydning for deres forandringsforløb grundlag for ét af de dilemmaer, som er medskabende til, at den socialpædagogiske indsats over for

domfældte udviklingshæmmede på botilbud karakteriseres som en dilemmafyldt og en pædagogisk vanskelig indsats at tilrettelægge og udøve i praksis.

3.1. AFRUNDING

I de foregående afsnit er analysen af interviewene med de domfældte beboere blevet formidlet. I dette afsluttende afsnit sammenfatter jeg analyserne i forhold til at konkludere på forskningsspørgsmålet: *Hvordan betragter og opfatter de domfældte beboere sig selv, anbringelsens formål og socialpædagogikken på botilbuddet?* Med udgangspunkt i analysemodellen – som illustreres i boks 3.0. med en oversigt over de samlede kategorier, som kodningsprocessens fremdrev – sammenfatter jeg analyseresultaterne i forhold til at belyse, hvordan der forekommer at være en gensidig sammenkædning mellem de enkelte kategorier i forhold til, at den ene kategori medfører den næste. Mit formål med at sammenfatte den gensidige sammenkædning mellem kategorierne er at belyse, hvilken betydning de enkelte kategorier har i forhold til den samlede måde, hvorpå de domfældte informanter forstår sig selv, hinanden og indsatsen. I tråd med analysens struktur i analysemodellen indleder jeg sammenfatningen med at belyse, hvordan dobbeltheden i de domfældtes *selvopfattelse* som både normale og afvigende personer bevirker, at der kan identificeres to spor i forhold til måden, hvorpå de betragter og opfatter *anbringelsens formål og socialpædagogikken*. Herefter fremhæver jeg, hvordan kategorierne på tværs af de enkelte analysekomponenter forekommer at være gensidig sammenkædede.

Mit analytiske fokuspunkt i forhold til analysekomponenten *Selvopfattelse* var at belyse, hvordan de domfældte informanter gør sig til objekt for den strafferetslige kategori *udviklingshæmning* og i forhold til at være domsanbragte lovovertrædere. Jeg stillede spørgsmålet, om de overhovedet betragtede sig selv som udviklingshæmmede personer, og om de i det hele taget var bekendt med, at de var anbragt på Bakkebo for at have begået en eller flere lovovertrædelser. Som analysen af kategorierne *Udviklingshæmning – en afgrænsning* og *At være domsanbragt* fremviste, så afgrænser de domfældte informanter sig på den ene side fra kategorien *Udviklingshæmning*, og på den anden side påtager de sig kategorien lovovertrædere ved at betragte sig selv som domsanbragte på Bakkebo. Analysen fremviste mere specifikt, at dobbeltheden fremkommer som følge af, at de domfældte på en og samme tid har en tænkning i normalitet og afvigelse. Denne dobbelthed i, at de på den ene side ikke ser sig selv afvigere fra det normale, og på den anden side betragter sig selv som anbragte lovovertrædere, som afvigere fra det normale, medfører, at der i den samlede analyse kan identificeres to spor i forhold til måden, hvorpå de betragter og opfatter *anbringelsens formål og socialpædagogikken*. I forhold til at belyse hvordan kategorierne *Udviklingshæmning – en afgrænsning* og *At være domsanbragt* udgør centrale kategorier, som har betydning for, hvordan de domfældte i de efterfølgende

kategorier definerer deres situation på Bakkebo, identificerer jeg i det følgende de to gensidige spor, som deres tænkning i både normalitet og afvigelse på en og samme tid skaber.

Kategorien *Udviklingshæmning – en afgrænsning* danner grundlag for det ene spor, som kan spores i den samlede analyse. De domfældtes normalitetstænkning i kraft af deres ønsker og livsdrømme om at være en del af samfundet på lige fod med andre danner grund for den grundlæggende opfattelse, at de, ligesom mennesker som lever en normal tilværelse, kan klare sig selv og således ikke har brug for pædagogernes hjælp i hverdagen. Deres selvopfattelse i forhold til, om at de kan klare sig selv, danner grundlag for den strategi, som kender tegner dette spor, nemlig at de ikke har brug for pædagogernes støtte og omsorg. Dette fremkommer dels i forhold til deres måde, hvorpå de selv påtager sig ansvaret i forhold til at hindre *recidiv*, som medfører, at de udvikler deres egne *kriminalitetspræventive strategier*. Dels fremkommer det i de domfældtes normalitetstænkning i, at de ikke har brug for pædagogisk støtte og omsorg. Det kan identificeres i form af deres modstand og afstandstagen over for det pædagogiske personale i institutionel sammenhæng. Denne modstand er særlig markant i forbindelse med de domfældtes fravalg af deres respektive beskæftigelsestilbud. Et fravalg som de to anbringelsesdømte begrundet ud fra normalitetsønske om at opnå lønvilkår på lige fod med andre normale lønarbejdere. De domfældtes normalitetstænkning danner med andre ord grundlag for deres strategi i forhold til selv at påtage sig ansvaret i forhold til at klare sig selv, hvilket altså medfører en institutionel modstand i form af en afstandstagen fra pædagogerne.

Hvorom de domfældtes normalitetstænkning danner grundlag for det ene spor, danner de domfældtes tænkning i afvigelse i kategorien, *At være domsanbragt*, grundlag for det andet spor, som kan identificeres i den samlede analyse. De domfældtes afvigende betragtninger af sig selv som domsanbragte lovovertrædere danner grundlag for deres forståelse af, at de er anbragt på Bakkebo for at afsone en dom for at have begået en eller flere kriminelle gerninger. Kategorien medfører skabelsen af kategorierne *Recidiv* og *Kontrol og overvågning*. Der eksisterer således en sammenhæng imellem de domfældtes selvopfattelse som domsanbragte beboere og deres betragtning af anbringelsens formål i forhold til, at de skal undgå at begå ny kriminalitet under deres ophold, og at deres opfattelse af at være anbragt på Bakkebo er at blive kontrolleret og overvåget. De domfældtes selvopfattelse af, at de er domsanbragte på Bakkebo, er altså sammenhængende med en forståelse af, at de afsoner dom for deres kriminelle gerninger ved at blive kontrolleret og overvåget på Bakkebo. Endvidere synes de domfældtes opfattelse af anbringelsens formål at være gensidigt sammenhængende med kategorierne *Hverdagen* og *Kriminalpræventive handleformer*. Dette forstået således, at de domsanbragtes betragtning af, at pædagogerne ikke iværksætter kriminalpræventive initiativer i hverdagen, synes at forstærke deres meningskonstruktion af, at den socialpædagogiske behandlingsindsats kun omfatter kontrol og overvågning, hvilket

medfører, at de selv forsøger at påtage sig ansvaret i forhold til at hindre recidiv under deres anbringelse ved at udarbejde deres egne kriminalpræventive handleformer.

De domfældtes meningskonstruktioner i analysekomponenten, *Socialpædagogikken*, i forhold til at pædagogerne ikke iværksætter den kriminalpræventive behandlingsindsats, som de er dømt til at underkaste sig, medfører ikke blot, at de udarbejder deres egne kriminalpræventive handleformer. Det medfører endvidere en opfattelse af, at de ikke har gennemgået positive forandringsforløb, således som det er anbringelsens strafferetslige sigte. Kategorierne, *Hverdagen* og *De kriminalpræventive handleformer*, kan således sammenkædes med kategorien, *Forandringsforløb*. De domfældtes meningskonstruktion af, at pædagogerne ikke iværksætter en kriminalpræventiv behandlingsindsats, er altså sammenhængende med, at de ikke tillægger pædagogerne betydning i forhold til at gennemgå positive forandringer i deres kriminelle løbebane. De domfældtes meningskonstruktion af, at pædagogerne intet laver i forhold til anbringelsens strafferetslige formål, afstedkommer tilmed kategorien *Ambivalens*. Det faktum, at de domfældte beboere ikke tillægger pædagogerne betydning i deres forandringsforløb, kan sammenkobles med, at de domfældte beboere tager afstand fra pædagogerne ud fra analysens andet spor, det vil sige deres normalitetstænkning i, at de kan klare sig selv og som følge heraf ikke har brug for pædagogernes hjælp.

De domfældtes selvopfattelse som domsanbragte lovovertrædere danner ikke blot grundlag for sammenkædningen af kategorierne inden for analysekomponenterne *Anbringelsens formål*, *Socialpædagogikken* og *Opfattelse af egne udviklings- og læreprocesser*. De domfældtes selvopfattelse som domsanbragte danner ligeledes grundlag for et tredje spor, som kan identificeres i den samlede analyse, nemlig hvordan de domfældtes forskellige foranstaltningstyper adskiller dem i de to grupper: de anbringelsesdømte og de tilsynsanbragte. Af analysen kan det identificeres, hvordan de forskellige foranstaltningstyper har betydning for, i hvilken grad de dels har fokus på anbringelsens kriminalpræventive formål og socialpædagogiske behandlingsindsats, og dels i hvilken grad de har en normalitetstænkning i forhold til at betragte sig som en del af samfundet. De anbringelsesdømte synes i langt højere grad end de tilsynsanbragte at have en normalitetstænkning, som danner grundlag for en mere markant institutionel modstand og afstandtagen fra pædagogerne, end det gør sig gældende for de tilsynsanbragte. Dette fremkommer særligt i kategorien, *Pædagogerne*, som fremviser, at de to anbringelsesdømte beboere forekommer at være ambivalente i forhold til deres egen meningskonstruktion om, at de kan klare sig selv uden hjælp fra pædagogernes side. På baggrund af manglende positive forandringer i deres kriminelle adfærd udtrykker de på trods af deres afstandtagen fra pædagogerne et behov for pædagogernes hjælp.

De domfældtes ambivalens i forhold til pædagogernes hjælp kan sammenkædes med de to analytiske spor, som kategorierne *At være udviklingshæmmet* og *At være domsanbragt* i analysekomponenten, *Selvopfattelse*, har skabt. De domfældtes ambivalens i forhold til at modtage pædagogernes hjælp skabes og medskabes af de domfældtes meningskonstruktion af, at de kan klare sig selv. Meningskonstruktionen om *at kunne klare sig selv* skabes dels som følge af, at de domfældte beboere ikke stiller spørgsmål ved, at de er kriminelle personer, det vil sige, at de ikke prøver at bortforklare, at de er domsanbragte på baggrund af begåelse af lovovertrædelser. De forsøger derimod at tage ansvar i forhold til deres dom ved at lave deres egne kriminalpræventive handleformer på baggrund af den meningskonstruktion, at pædagogerne ikke iværksætter kriminalpræventive initiativer, som de kan profitere af. De domfældtes opfattelse af pædagogernes manglende iværksættelse af kriminalpræventive initiativer konstruerer med andre ord det forhold, at de på baggrund af en anerkendelse af, at de har behov for hjælp, er tvunget til selv at udvikle deres egne kriminalpræventive handleformer. Med deres manglende kriminalpræventive initiativer og deres afstandstagen fra de domfældte beboere er pædagogerne således medskabende til, at de domfældte beboere agerer kontraproduktivt ved at tage afstand fra dem ud fra den meningskonstruktion, at de kan klare sig selv.

De domfældtes ambivalens i forhold til at modtage pædagogernes hjælp og støtte ud fra den opfattelse af, at de kan klare sig selv, bestyrkes yderligere i forhold til deres afgrænsning fra at betragte sig selv som personer med udviklingshæmning. En afgrænsning som de gør sig ud fra en meningskonstruktion af *udviklingshæmning* som en tilstand, hvor en person ikke kan klare hverdagen selv uden hjælp fra andre. De domfældtes meningskonstruktion af, at de kan klare sig selv, er således dobbeltsidet, forstået således at den ikke alene er medskabt af den socialpædagogiske praksis i form af pædagogernes manglende kriminalpræventive initiativer og positive interaktioner med de domfældte beboere. Meningskonstruktionen er ligeledes skabt af de domfældtes normalitetstænkning med forestillingen om at kunne klare sig selv. En tænkning som indebærer et ønske om at leve en tilværelse med mulighed for at deltage i samfundet på lige fod med andre mennesker, der lever en normal, selvforsørgende tilværelse ved at have et samfundsrelevant arbejde. De domfældtes opfattelse af, at de kan klare sig selv, forstærkes således ved at være dobbeltsidet i den forstand, at de to meningskonstruktioner tilsammen overgår deres selverkendende behov for at modtage hjælp fra pædagogernes side. De domfældtes dobbeltsidede selvopfattelse af at afgrænse dem fra *at være udviklingshæmmet* og *at være domsanbragt* styrker ikke blot deres opfattelse af at kunne klare sig selv. Den sammenfletter ligeledes kategorierne på tværs af de fire analysekomponenter i en gensidig vekselvirkning imellem de forskellige typer af meningskonstruktioner, som har genereret de enkelte kategorier.

Sammenfattende forekommer analysekomponenternes selvstændige kategorier således at være sammenkædet med hinanden. En sammenkædning som gensidigt skabes på tværs af de to typer af kategorier, som jeg har identificeret i kodningsprocessen. Nemlig den type af kategorier som konstrueres af de domfældtes indre refleksioner i forhold til sig selv, såsom deres selvopfattelse af at være udviklingshæmmet. Og den type af kategori som konstrueres på baggrund af de domfældtes sociale interaktioner med pædagogerne, såsom at pædagogernes kontrol og overvågning tvinger dem til at udvikle deres egne kriminalpræventive handleformer. De to forskellige typer af kategorier medfører det, som Hacking kalder ”interaktive kategorier”, hvilket refererer til, at der sker en vekselvirkning mellem en kategori og den kategoriserede (Hacking, 1998). Dette betyder, at der forekommer at være en vekselvirkning mellem den strafferetslige kategorisering af de domfældte som både lovovertrædere og udviklingshæmmede personer og de domfældtes udvikling af følelser og adfærd, som kan være betinget af, at de er blevet kategoriseret som udviklingshæmmede og lovovertrædere på én og samme tid. Hacking fremhæver mere specifikt, at ”... kategorier, når de er kendte og begyndt, at blive anvendt i institutionelle sammenhænge, kan forandre, hvordan mennesker oplever sig selv, og føre til, at der udvikles følelser og adfærd, som kan være betinget af, hvordan de er blevet kategoriserede” (Hacking, 1998:177). Den sammenkædede analyse af de domfældtes betragtninger og opfattelser af sig selv, hinanden og indsatsen synes i høj grad at være betinget af, at de er blevet kategoriseret som både udviklingshæmmede personer og lovovertrædere på én og samme tid. ”At være dømt til socialpædagogik” kan således opfattes som *en interaktiv kategori*, hvor der sker en vekselvirkning mellem selve de kategorier, som de domfældte strafferetsligt idømmes, og så de kategoriserede domfældte.

KAPITEL 4. DEN DILEMMAFYLDTE INDSATS

Dette kapitel udgør afhandlingens afsluttende teoretiske analyse. Det er i dette kapitel at afhandlingens to selvstændige empiriske analyser af pædagogerne og de domfældte beboeres tolkninger sammenstilles. Dette er med henblik på at identificere de dilemmaer, som pædagogerne lokalt på Bakkebo står i, når de skal tilrettelægge og udøve en socialpædagogisk indsats med en kriminalpræventiv effekt. Formålet med sammenstillingen er at udvikle en substantiv teori, som skaber viden om de enkelte dilemmaer, som tilsammen karakteriserer den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud som dilemmafyldt og vanskelig at tilrettelægge og udøve for det pædagogiske personale (Glaser & Strauss, 1967). Det er altså i nærværende kapitel, at jeg søger at forstå og forklare, hvorfor den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede forekommer at være en dilemmafyldt indsats. Analytisk belyses indsatsens dilemmaer gennem en anvendelse af Goffmans (1961;1963) sociologiske begrebsdannelse om totale institutioner og stigma samt eksisterende forskning om dilemmafyldte indsatser på botilbud inden for det socialpædagogiske forskningsfelt. Kapitlet indledes med kortfattet at præsentere de af Goffmans begreber, som jeg anvender i den efterfølgende teoretiske fortolkning af de empiriske analyser. Herefter er analysen struktureret med udgangspunkt i Bryderups analysemodel, således som det har været tilfældet i begge de empiriske analyser.

Med udgangspunkt i Bryderups analysemodel er den følgende analytiske sammenstilling struktureret i fire underafsnit, som belyser sammenstillingen af de fire analysekomponenter. I det *første* afsnit, *Det institutionelle dilemma – ”dem og os”- dikotomien*, sammenstilles analysekomponenterne *Målgruppen/Selvopfattelse*. Her belyser jeg, hvilke dilemmaer forskellen mellem pædagogernes målgruppeopfattelse af de domfældte udviklingshæmmede og de domfældtes selvopfattelse skaber i praksis. I det *andet* afsnit, *Mellem Straffelov og Servicelov – det juridiske dilemma*, belyser jeg på baggrund af pædagogernes og de domfældtes tolkninger af indsatsens formål, hvilke dilemmaer deres tolkninger af de juridiske rammer medfører i praksis. I kapitlets *tredje* afsnit, *Det faglige dilemma - mellem tvang og humanisering*, belyser jeg på baggrund af aktørernes tolkninger af *socialpædagogikken*, hvordan pædagogerne befinder sig i et fagligt dilemma i forhold til at skulle leve op til de administrative standarder (den Danske Kvalitetsmodel) og samtidig ikke kunne se effekt heraf i de domfældtes adfærd. I det *fjerde* og sidste analytiske afsnit, *De domfældtes ambivalens – det relationspædagogiske dilemma*, sammenstilles analysekomponenten *De domfældtes udviklings- og læreprocesser*. Det belyses her, hvordan pædagogerne står over for

en ambivalent beboergruppe, som på den ene side afgrænser sig markant fra at have brug for pædagogernes hjælp, og på den anden side ønsker at pædagerne hjælper dem i forhold til deres kriminelle problemstillinger. Kapitlet afsluttes med afsnittet, *Afrunding*, hvori jeg sammenfatter analysens resultater i en substantiv teori. Med henblik på at eksemplificere mine analytiske pointer omkring de dilemmaer, som pædagerne står overfor i den daglige praksis, anvendes der kapitlet igennem feltnoter fra mit empiriske observationsstudie.

4.1. DEN TEORETISKE ANALYSERAMME

Som indledning til den teoretiske analyse præsenterer jeg i det følgende de af Goffmans begreber, som jeg anvender til at belyse den dilemmafyldte indsats. Den følgende præsentation udgør en introduktion af de enkelte begreber, som jeg anvender fra Goffmans sociologiske analyse af den totale institution i publikationen *Asylums* (1961) samt hans sociologiske forståelse af stigmatiserede mennesker i publikationen *Stigma* (2009/1963). Formålet er ikke at give en samlet introduktion af de to sociologiske værker, men en introduktion til de begreber, som jeg anvender i den følgende analyse. Nærmere bestemt er formålet at give en kortfattet introduktion til, hvordan jeg konkret anvender begreberne analytisk i det følgende. Præsentationen indledes med kort at introducere Goffmans definition af den totale institution i *Asylums* (1961/1967) og de begreber, som jeg anvender herfra. Efterfølgende introducerer jeg hans sociologi om *Stigma* og de begreber, som jeg anvender fra hans publikation herom (Goffman, 2009/1967). Afslutningsvis introduceres Goffmans (1959/2014) teatermetaforer *frontstage* og *backstage*.

Asylums (1961) omfatter en sociologisk analyse af livet i den totale institutions lukkede verden. Den skildrer den sociale tilværelse på totalinstitutionerne, som Goffman overordnet definerer som "... et opholds- og arbejdssted, hvor et større antal ligestillede individer sammenfører en indelukket, formelt administreret tilværelse, afskåret fra samfundet udenfor i en længere periode" (Goffman, 1967/1961:9). Goffman nævner selv fængslet som et eksempel på en total institution, når man – som han siger – "... gør sig klart at det fængselsagtige ved fængslerne også findes i institutioner, hvis medlemmer ikke har overtrådt nogen lov" (ibid.). Det som Goffman i almindelighed karakteriserer den *totale* karakter ved en totalinstitution er, at symbolske "barrierer mod socialt samspil eller interaktion med omverdenen og mod at kunne gå, når man vil, som ofte er direkte indbygget i institutionen, f.eks. låste døre, høje mure, pigtrådshegn, klipper, vandgrave, skove og så fremdeles" (Goffman, 1961:12). Det er ikke i sig selv den totale institutions fysiske rammer, som Goffmans sociologiske analyser omhandler. Det er de sociale processer, som udfolder sig inden for rammerne af den totale institution imellem de tilstedeværende to grupper på institutionen: klienterne og opsynsstyrken i form af det professionelle personale, som han har analytisk fokus

på (Goffman, 1961:14).⁵⁵ Det er forståelsen af den sociale afstand mellem personalet og klienterne som to fjendtlige stereotyper, som Goffman analyserer og begrebsliggør i *Asylums* i forhold til, hvad dette gør ved klienternes personlighedsstruktur.

En af de sociale processer, som Goffman begrebsliggør i sin karakteristik af den totale institution, er de radikale ændringer en klient oplever i sin *moralske karriere* som følge af de personlige krænkelser, som personalet anvender i forhold til at få klienterne til at tilpasse sig institutionens normer og strukturer (Goffman, 1967/1961:19). *Moralsk karriere* er et begreb, Goffman anvender til at karakterisere de ændringer, en klient gennemgår i forhold til sit forestillingsbillede af sig selv ved sin indtræden på en total institution. Nærmere bestemt skildrer han klienternes *moralske karriere* som ”et psykisk udviklingsforløb, sammensat af de progressive forandringer i hans tro på sig selv og andre af betydning for ham” (Goffman, 1967/1961:19). Begrebet *moralsk karriere* anvendes i den følgende teoretiske analyse til at belyse, hvordan de domfældte ikke vil påtage sig den strafferetslige kategori, som de er dømt til: nemlig udviklingshæmning. I Goffmans forstand anvendes begrebet til at belyse de dilemmaer, pædagogerne står over for i forhold til at få de domfældte til at tilpasse sig den institutionelle identitet, som pædagogernes tilskriver dem som udviklingshæmmede lovovertrædere. (Goffman, 1967/1961:19).

I forbindelse med ovenstående anvendes også begrebet *looping*, som er det begreb, Goffman anvender til at beskrive klienternes forsvarsreaktioner for at bevare deres personlighed over for de ydmygende krav, herunder de lydighedstest som de bliver udsat for fra personalets side i forhold til at tilpasse dem institutionens kultur (Goffman, 1967/1961:33). *Looping* er den reaktion en klient udviser, når han med Goffmans ord ”ikke mere kan forsvare sig på den sædvanlige måde ved at etablere afstand mellem sig og den krænkende situation” (ibid.). Det er den forsvarsreaktion som en klient foretager sig ”for ikke at tabe ansigt” over for personalets ydmygende krav. En handlingssituation som personalet i form af en *looping-effekt* direkte straffer klienten ved at anføre yderligere krænkende krav og holde ham op på hans opførsel med ydmygende kommentarer i en anden sammenhæng som en vis form for kontrol af hans adfærd (Goffman, 1967/1961:33-34). Begrebet *looping-effekten* anvendes i den teoretiske analyse i en anden forstand end Goffman: nemlig som en omvendt *looping-effekt*. Som en videreudvikling af begrebet anvendes det til at belyse, hvordan de domfældtes selvbestemmelsesret stiller pædagogerne i en magtesløs situation i forhold til ikke at have beføjelser i forhold til at kontrollere de domfældte beboere.

⁵⁵ Når jeg i det følgende refererer til Goffmans sociologiske teori, anvender jeg begrebet ”klient”, hvilket er det begreb, der anvendes i den danske oversættelse af den engelske term ”inmates”. Jeg anvender begrebet klient synonymt med beboer.

I forhold til at belyse pædagogernes og de domfældtes tolkninger af hvordan socialpædagogikken tilrettelægges og udøves på Bakkebo anvender jeg det, Goffman karakteriserer som *Den totale institutions rationelle perspektiver* (Goffman, 1967/1961:67). Dette omhandler hvilket *moralsk klima* pædagogerne vælger at anlægge i forhold til at opfylde institutionens officielle mål, ”når de står ansigt til ansigt med klientellets fjendtlighed og krav” (Goffman, 1967/1961:67). Som Goffman betoner er ”det almindelig kendt, at totale institutioner mangler meget i at nå deres officielle mål. Der er mindre forståelse for, at alle disse officielle mål er egnede som nøgle til en dybere mening med det hele – en slags forklaringens sprog som personalet og sommetider også klientellet kan benytte i de fjerneste kroge af institutionens aktiviteter” (Goffman, 1967/1961:67). Hermed betoner Goffman, at de officielle mål ligger op til et ”frit spillerum for en doktrin med egne inkvisitorer og egne martyrer, og inden for institutionernes verden lader der ikke til at være en naturlig bremse for den frie fortolkning, som bliver resultatet” (Goffman, 1967/1961:67). Dette betyder i Goffmans forstand, at hovedmålet for personalet inden for de officielle formåls frie spillerum bliver at skaffe kontrol over klienterne – en kontrol som opretholdes med privilegier og afstraffelser uden hensyn til klienternes velfærd (Goffman, 1967/1961:68-69). Begrebet *moralsk klima* anvendes til at belyse og diskutere, hvilket såkaldt rationelt perspektiv der ligger til grund for måden, hvorpå pædagogerne fuldbyrder den strafferetslige opgave.

I forhold til at belyse de domfældtes opfattelser af hverdagens socialpædagogiske indhold, og hvordan de får tiden til at gå i hverdagen, anvender jeg endvidere begrebet *removal activities* (Goffman, 1961:67). Ifølge Goffman er der en stærk følelse blandt klienter, at de ikke bare er afsondret fra omverdenen, men at tiden, de er afsondret i, er tid, som bliver frataget deres liv. Et demoraliserende aspekt som påvirker klienterne (ibid.). I forhold til at ”pine tiden ud”, som Goffman kalder det, finder klienterne på *removal activities*, altså diverse selvopfundne aktiviteter, der ”kan hjælpe individet til at modstå den psykiske belastning, det sædvanligvis affødes af angreb på personligheden” (Goffman, 1967/61:57). Det er akkurat – ifølge Goffman – ”i disse aktiviteters utilstrækkelighed, man kan finde en væsentlig del af den totale institutions degraderende virkning” (Goffman, 1967/61:57). Begrebet anvendes med andre ord til at belyse, hvordan de domfældtes opfattelser er, at der forekommer at være et fravær af pædagogiske aktiviteter samt hvilke udfordringer pædagogerne står over for i forhold til at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats over for en beboergruppe, som ikke er motiveret til at deltage i hverdagens fællesstruktur og – aktiviteter.

I analysen anvendes yderligere Goffmans begreb *selvets territorier* (Goffman, 2004/1964:160). Dette er et begreb, som han anvender til at beskrive ”det sociale livs organisering i forhold til et individs ønskede tilstand om retten til at besidde, råde over eller anvende eller skille sig af med godet” (Goffman, 2004/1964:160). Selvets territorier er med andre ord et begreb, hvormed Goffman karakteriserer individets personlige område – et reservat – som han forsvarer mod indtrængen

(ibid.). En indtrængen som et individ vil opleve som krænkende. Nærmere bestemt er det et personligt rum, som Goffman karakteriserer som det rum, ”der omgiver et individ således, at han føler sig trådt for nær, hvis en anden trænger ind i det. Indtrængen vækker mishag og får nogle gange individet til at trække sig væk” (Goffman, 2004/1964:160). Ifølge Goffman ”... er et indlysende tilfælde hvor et individ går ind på et territorium som han ikke har retsmæssig adgang til, eller på anden måde forurener et reservat. Oprindelsen til denne indtrængen kan veksle: Handlingen kan være utilsigtet, eller et erkendt biprodukt af en presserende plan, eller ondsindet, det vil sige udført udelukkende for at krænke” (Goffman, 1964/2004:181-182). Begrebet *selvets territorier* anvendes i analysen til at belyse de domfældtes boliger som deres private *territorier* og den situation, pædagogerne står over for i forhold til at være strafferetslig forpligtiget til at føre tilsyn med de anbringelsesdømte, som principielt bor i egen privat bolig.

Jeg præsenterer i det følgende de begreber, som anvendes fra Goffmans sociale teori *Stigma*, som anses for at være en videreudvikling af *Asylums* (2009/1967). Goffmans sociologiske forståelse af *Stigma* ”omhandler det sociale samspil, som finder sted imellem såkaldt ”normale mennesker” og de stigmatiserede, som er de personer, som bærer et fysisk, psykisk eller socialt ”miskrediterende særtræk”, som adskiller dem fra flertallet” (Goffman, 2009/1967:20). Med *Stigma* teorien udviklede Goffman en sociologisk forståelse af, hvordan stigmatisering opstår og opretholdes (ibid.). Han har i Stigma-teorien et tredelt fokus på de sociale processer, som producerer en stigmatiseret person som til sammen beskriver ”hvordan stigmatiserede personer håndterer sig selv og deres stigma i den sociale samhandling med andre mennesker, samt hvordan disse håndteringer påvirker den stigmatiseredes oplevelse af sig selv” (Goffman, 2009/1963:20). Kendetegnet for stigmaten er, at den er præget af en ensartet og stereotyp enten-eller-tænkning mellem normalitet og afvigelse både i hverdagsliv og institutionsliv (Goffman, 2009/1963:11). Dette forstået i den forstand at professionelle jævnfør stigmatens grundtanke enten anser en person for at have eller ikke at have et stigma, som kan hindrer dets udfoldelsesmuligheder i samfundet (Goffman, 2009/1963). *Stigma* anvendes til at belyse, hvorfor de domfældte beboere på Bakkebo ikke vil påtage sig den strafferetslige kategorisering – det vil sige stigmaet – som udviklingshæmmede. Ydermere anvendes den til at beskrive, hvordan de domfældte beboere kategoriseres og stemples af pædagogerne, og hvilken betydning dette har for, at de domfældte betragter anbringelsen som opbevaring i forhold til kun at blive kontrolleret og overvåget. Endvidere anvendes *Stigma* til at belyse en dobbeltstigmatiseringsproces i forhold til målgruppens kompleksitet.

Helt grundlæggende definerer Goffman i *Stigma*, hvordan stigma er en betegnelse for en persons afvigende status (Goffman, 2009/1963:44). Det er en egenskab, der er dybt miskrediterende, og som bedst forstås som en diskrepans mellem en persons

tilsyneladende og faktiske sociale identitet (Goffman, 2009/1963:20).⁵⁶ Som han beskriver:

"Mens den fremmede er til stede i vores nærhed, kan det vise sig, at han besidder en egenskab, der skiller ham ud fra andre personer i den kategori, hvori han kunne tænkes indplaceret, og det af en mindre ønskværdig slags – han kan i ekstreme tilfælde vise sig at være en person, der er helt igennem ond, farlig eller svag. Han reduceres derfor i vores bevidsthed fra at være et helt og almindeligt menneske til et fordærvet, nedvurderet menneske. At blive stemplet på denne måde indebærer et stigma, især når den pågældende derved bringes i meget stærk miskredit; af og til bliver det også kaldt for en svaghed, en brist, et handicap. Det indebærer en særlig uoverensstemmelse mellem den tilsyneladende og den faktiske sociale identitet (Goffman, 2009/1963:44).

Som Jakobsen og Kristiansen skriver, er det, som der er på spil i Goffmans Stigmatteori, en forståelse af den "social[e] proces, hvor igennem nogle menneskers normale identitet ødelægges som følge af omgivelsernes reaktion, kategorisering og bedømmelse. Igennem sådanne definitions- og kategoriseringsprocesser placeres mennesker, som fremviser ikke-kulturelt accepterede egenskaber eller adfærdsformer, i nedvurderende sociale stereotyper" (Jakobsen & Kristiansen, 2009:20). Et stigma består med Goffmans ord "i virkeligheden af en særlig form for relation mellem en egenskab og en stereotyp klassificering af mennesker" (Goffman, 2009/1963:44). En stereotyp klassificering betyder med andre ord, at en stigmatiseret person kategoriseres i forhold til *den tilsyneladende sociale identitet*, som vedkommende tilskrives af andre, og ikke i forhold til *hans faktiske sociale identitet* i form af de egenskaber, som han besidder.

I forhold til at belyse de domfældtes måde at håndtere den strafferetslige kategori *udviklingshæmning* samt belyse pædagogernes forståelse af domfældtes afgrænsning fra den strafferetslige kategori *udviklingshæmning* anvender jeg begreberne *Miskrediterede* og *potentielt miskrediterede*. Når der ifølge Goffman "råder en uoverensstemmelse mellem et individs faktiske sociale identitet og hans tilsyneladende sociale identitet, er det muligt, at dette forhold kommer til vores, de normales, kendskab, inden vi kommer i kontakt med ham, eller at det bliver helt åbenbart for os, når vi ser ham for første gang" (Goffman, 2009/1963:83). Goffman kalder denne type af stigmatiserede for *de miskrediterede*, da disse som ofte er bekendte med, at de tilstedeværende har kendskab til den miskrediteredes særpræg, og det sociale samspil tager udgangspunkt fra dette bekendtskab (Goffman, 2009/1963:83). Hos den *potentielt miskrediterede* derimod lader hans særpræg imidlertid ikke at være i øjnefaldende, hvilket betyder, at de tilstedeværende ikke

⁵⁶ Goffman anvender begrebet *social identitet*, som et begreb hvorpå et andet menneske kan forudsige, hvilken "kategori han tilhører, samt hvilke egenskaber han besidder, eller kort sagt hans "sociale identitet" for nu at anvende et udtryk, der er bedre end "social status", eftersom der er tale om personlige egenskaber som for eksempel "hæderlighed" såvel som strukturelle som for eksempel "erhverv" (Goffman, 2009/1963:44)

kender til disse særpræg (ibid.). En af de mest anvendte løsninger brugt af *potentielt miskrediterede personer* i forhold til at passere i samarbejdet med normale, herunder personale på institutioner, er, at de lader deres særpræg gå ubemærket hen i den sociale interaktion (Goffman, 2009/1963:83). De forsøger med et andet begreb at "*passere*" med henblik på ikke at få deres særpræg afsløret. I deres hemmeligholdelse af deres særpræg søger de mere specifikt at kontrollere *den sociale information*, det vil sige, oplysninger om dem selv, som ikke forekommer andre relevant (Goffman, 2009/1963:84). Begrebet *at passere* og *den sociale information* (som jeg refererer til som *informationskontrol*) anvendes som et led i at belyse domfældtes håndtering af den strafferetslige kategori, og hvordan dette påvirker de sociale interaktioner med pædagogerne.

Det sidste begreb, som jeg anvender fra *Stigma*, er begrebet *personlig identitet*. Ifølge Goffman påvirkes "hele problemet med at klare et stigma af spørgsmålet om, hvorvidt vi kender den stigmatiserede personligt" (Goffman, 2009/1963:96). For som han betoner, så er der en "bred forestilling om, at upersonlige kontakter mellem fremmede er særligt udsatte for stereotype reaktioner, men at denne kategoriske indstilling svækkes, efterhånden som folk lærer hinanden bedre at kende, for til sidst at blive erstattet af sympati, forståelse og en realistisk bedømmelse af personlige egenskaber (Goffman, 2009/1963:92). Med begrebet *personlig identitet* formulerer Goffman en forståelse af det enkelte medlem af en social gruppe som en "enestående" person. Begrebet omfatter med andre ord en forestilling om den enkelte individs eneståenhed i form af en "identitetsknaqe", som afspejler den enkeltes egenskab, som skelner ham entydigt fra alle de andre (ibid.: 96-97). En adskillelse som bygger på, at "selve kernen i hans væsen er et generelt og centralt aspekt hos ham, som gør ham helt igennem forskellig, ikke bare identificerbart forskellig, fra dem, som mest ligner ham" (Goffman, 2009/1963:97). Begrebet *personlig identitet* anvendes i forhold til at belyse, hvorfor de domfældte beboere er ambivalente i forhold til på den ene side at være markant afstandsstagende fra pædagogernes hjælp og på den anden side at ønske pædagogernes hjælp. I kombination med begrebet *ambivalens* anvendes begreberne til at belyse, hvordan pædagogerne forekommer dels at være blinde over for de domfældtes mangfoldige identiteter og ikke mindst deres *ambivalens* i forhold til deres eget jeg i forhold til at have brug for pædagogernes hjælp. Et aspekt som ifølge Goffman er en indbygget tilknytning til et stigma (Goffman, 2009/1963:79).

Foruden de ovenstående introducerede begreber anvendes desuden Goffmans (1959/2014) teatermetaforer *frontstage* og *backstage*, som ikke blot rummer et fysisk-rumlige aspekt, men også det som Goffman betegner som "områdeadfærd", som skaber fordringer på og mulighed for adfærd (Goffman, 2014/1959:22). *Frontstage* er det offentlige rum, hvor individet spiller og tilpasser sin rolle, mens *backstage* er det sted individet kan trække sig tilbage, slappe af og samle energi (Goffman, 2014/1959). Desforuden er det *backstage*, at det enkelte individ overvejer og ændrer de strategier, vedkommende benytter på frontstage (ibid.). De to begreber anvendes til at belyse, hvordan de domfældte i deres tilbagetrækning i deres lejligheder (*backstage*) lægger strategier for deres interaktioner med

personalet og de andre beboere *frontstage*. Begreberne anvendes altså til teoretisk at analysere, hvordan de domfældte beboere udarbejder deres egne kriminalpræventive handleformer i forhold til ikke at begå ny kriminalitet under deres anbringelse af blandt andet voldelig karakter. Sammenfattende belyses den følgende teoretiske sammenstilling med udgangspunkt i de af Goffmans præsenterede begreber og den eksisterende forskning, som er præsenteret i afsnit 1.7 *Forskning i den dilemmafyldte indsats på botilbud*.

4.2. "DEM OG OS" – DET INSTITUTIONELLE DILEMMA

Den analytiske sammenstilling i forhold til at identificere indsatsens dilemmaer påbegyndes i dette afsnit med at sammenstille pædagogernes opfattelse af *målgruppen* med de domfældtes *selvopfattelse*. Når disse to selvstændige empiriske analysekomponenter sammenstilles, viser der sig en markant forskel i de to aktørgruppers opfattelser. Pædagogerne definerer Bakkebos domfældte beboere ud fra en diagnostisk forståelse som individer med *udviklingshæmning* og gør de domfældte til objekter, som har brug for hjælp til at klare hverdagens almindelige funktioner og deres kriminelle problemstillinger. Pædagogernes forståelse og syn på de domfældte bygger nærmere bestemt på en stereotyp forestilling af dem som udviklingshæmmede ud fra den diagnostiske forståelse, at udviklingshæmning er noget iboende mennesket. Dette ses bl.a. ud fra deres måde at opdele beboergruppen på, således at der opstår underkategorier i form af *de bedre fungerende udviklingshæmmede* og *de typisk udviklingshæmmede*. Deres argumentation for denne opdeling bygger på den grad af udviklingshæmning, som de tillægger de individuelle domfældte.

De domfældte beboere derimod betragter ikke sig selv som personer med *udviklingshæmning*. De afgrænser sig fra den strafferetslige kategori og gør sig ikke til objekt for pædagogernes hjælp. I Goffmans perspektiv afspejler pædagogernes og de domfældtes modsatrettede opfattelser det dilemma, som han karakteriserer som karakteristisk for totalinstitutioner: nemlig dilemmaet om, at klienterne ikke vil påtage sig den institutionelle rolle, som personalet tilskriver dem som "inmates" (Goffman, 1961). De to gruppers modsatrettede tolkninger afspejler i Goffmans forstand resultaterne af en tosidet social proces imellem personalet og klienterne, hvor hver aktørgruppe har "... en tendens til at opfatte den anden stereotyp fjendtligt" (Goffman, 1961/1967:14). Den afspejler nærmere bestemt den "dem og os" dikotomi, som ifølge Goffman er karakteriseret ved totalinstitutioner, og som viser sig i form af "... to forskellige sociale og kulturelle verdener, som humper af sted ved siden af hinanden med enkelte, officielle kontaktpunkter, men uden ret megen gensidig indtrængning (Goffman, 1961/1967:15-16).

Med anvendelse af Goffmans begreber om *moralsk karriere*, *de miskrediterede* og *de potentielt miskrediterede* og *informationskontrol* søger jeg i det følgende at

forstå og forklare, hvorfor de domfældte ikke vil påtage sig den institutionelle rolle, som pædagogerne tillægger dem som udviklingshæmmede. I det første underafsnit *De domfældtes moralske karriere* belyses det, hvorfor de domfældte beboere afgrænser sig fra den strafferetslige kategori, som de er dømt til; nemlig udviklingshæmning. I det andet underafsnit *De miskrediterede og de potentielt miskrediterede domfældte* belyses det, hvordan de domfældte beboere håndterer den strafferetslige kategori forskelligt. I det tredje underafsnit *Informationskontrollen* belyses de dilemmaer, som pædagogerne står over for i forhold til de bedre fungerende udviklingshæmmede, som forsøger at kontrollere al information om dem som et led i at blive accepteret og respekteret som en normal person. I det fjerde og sidste underafsnit *Pædagogernes problemforståelse* belyses det med udgangspunkt i den eksisterende forskning, hvordan pædagogernes stereotypiske diagnostiske syn og forståelse af de domfældte udviklingshæmmede er med til at forstærke ”dem og os” dikotomien. Sammenfattende er formålet med afsnittet altså at skabe en forståelse af og en forklaring på hvilke forhold og tolkninger, der lægger til grund for at pædagogerne står i det vanskelige dilemma: at være pålagt at fuldbyrde en kriminalpræventiv behandlingsindsats over for en beboergruppe, som ikke er motiveret for at underkaste sig den socialpædagogiske behandlingsindsats. Med henblik på at eksemplificere mine analytiske pointer omkring de dilemmaer som pædagogerne står overfor i den daglige praksis, anvendes feltnoter fra mit empiriske observationsstudie.

4.2.1. DE DOMFÆLDTES MORALSKE KARRIERE

At de domfældte beboere ikke er motiveret for at underkaste sig den kriminalpræventive indsats, som det pædagogiske personale har tilrettelagt og har til formål at udøve, kan i Goffmans perspektiv ses i lyset af de domfældtes *moralske karriere*. Tilsvarende andre individer med anbringelse på totalinstitutioner, kan de domfældtes afgrænsning fra den strafferetslige kategori forstås som de domfældtes kamp for at fastholde deres egen identitetsopfattelse som værende ”normale” individer. De domfældtes afgrænsning er i Goffmans forstand et almindelig led i de domfældtes psykiske udviklingsforløb i forhold til ikke at påtage dem rollen som udviklingshæmmede personer (Goffman, 1967/1961:19). En afvigende rolle, som i deres perspektiv er kendetegnet ved, at et menneske har brug for andres hjælp til at klare hverdagens almindelige funktioner, hvilket de i deres meningstolkninger tager stærk afstand fra. De domfældtes afgrænsning fra at påtage dem rollen som udviklingshæmmede og distanceringen fra pædagogerne ved ikke at underkaste sig indsatsen, som pædagogerne har tilrettelagt, er med andre ord de domfældtes måde at håndtere den sociale ”afklædningsproces” på (Goffman, 1967/1963). Det er deres måde at håndtere den rolleberøvelse, som de tvinges til i forhold til at skulle tilpasse sig Bakkebos institutionelle normer og struktur (Goffman, 1967/1963:14). På grund af den miskrediterende egenskab, som *udviklingshæmning* er, skal de domfældtes afgrænsning fra *udviklingshæmning*, i

Goffmans perspektiv ses som et led i at modstå ekskludering fra samfundet (Goffman, 2009/1963).

I forhold til at "forme" og "kode" de domfældte beboere som udviklingshæmmede beboere, således som pædagogerne definerer de domfældte, står pædagogerne ikke bare over for det dilemma, at de domfældte beboere afgrænser sig fra kategoriseringen. De står endvidere over for det dilemma, at de med lovhjemmel i Serviceloven ikke har magtbeføjelser til at "forme" og "kode" de domfældte igennem lydighedstest, således som Goffman karakteriserede personalets måde at få klienterne til at tilpasse sig totalinstitutionernes normer og struktur i 1960'erne, da han skrev værket *Asylums*. Med lovhjemmel i Serviceloven har pædagogerne ikke de samme muligheder for at opretholde autoritet via ydmygelsesprocesser i forhold til de domfældte beboeres underkastelse. Dette er ifølge Goffman et typisk karaktertræk ved totalinstitutionerne og kan eksempelvis ske ved at udsætte de modvillige klienter for "synlige straffeforanstaltninger, der tager til, indtil denne åbenlyst "beder om nåde" og gør sig ydmyg" (Goffman, 1967/1961:21). Pædagogernes manglende lovhjemmel i Serviceloven om at de ikke må anvende fysisk magt, medmindre en beboer er til skade for sig selv eller andre, kombineret med de domfældtes ret til brugerinddragelse og ret til at bestemme over eget liv stiller altså pædagogerne i et vanskeligt dilemma i forhold til at få de domfældte beboere til at tilpasse sig Bakkebos institutionelle normer og strukturer. Et dilemma som efterlader pædagogerne i en position, hvor motivation er deres eneste pædagogiske redskab til at motivere de domfældte beboere til at tilpasse – eller med straffelovens begreb, at underkaste – sig Bakkebos normer og struktur, således som de er strafferetsligt dømt til at underkaste sig.

Måden, hvorpå det i de empiriske analyser synliggøres, at de domfældte beboere ikke vil påtage sig den institutionelle tildelte rolle, er i de situationer, hvor de domfældte fravælger at deltage i sociale fællesaktiviteter, melder sig ud af kostkassen eller ikke ønsker at varetage deres beskæftigelsestilbud m.m. Disse situationer indikerer, hvordan de domfældte beboere ikke underkaster sig den institutionelle struktur og de sociale normer, hvorpå pædagogerne har tilrettelagt og udøver deres indsats. De domfældtes meningstolkninger af deres ret til at bestemme over dem selv er altså medskabende til pædagogernes oplevelse af, at de domfældte beboere er umotiverede for at indgå i et positivt samarbejde med pædagogerne. De domfældtes tolkning af retten til at bestemme over deres eget liv udfordrer således pædagogerne i forhold til at få de domfældte beboere til at tilpasse sig Bakkebos institutionelle normer og struktur. Den følgende feltnote eksemplificerer, hvordan beboeren Ib allerede fra hans indflytning på Bakkebo udfordrer pædagogerne i forhold til ikke at ville tilpasse sig Bakkebos institutionelle struktur og normer:

Da jeg kom ind i køkkenet, hilste jeg på en beboer, som jeg ikke har hilst på før. Jeg var faktisk i tvivl om, det var en beboer eller en medarbejder, da beboeren var veltalende og udadvendt i forhold til at stille mig

spørgsmål om, hvem jeg var, og hvad jeg lavede på Bakkebo. Beboeren fortalte mig, at han var flyttet ind på Bakkebo tre dage forinden... Imens jeg sad ved køkkenbordet og drak te sammen med den nye beboer, trådte en anden beboer og to pædagoger ind i køkkenet. Den nye beboer spurgte, om den anden beboer var ved at vaske tøj - om han havde vaskedag? Beboeren svarede ja til hans spørgsmål. Den nye beboer snakkede herefter om serviceniveauet på Bakkebo i forhold til, hvad han kunne få pædagogerne til at gøre for ham. I forlængelse heraf fortalte han, at han klokken syv samme morgen havde ringet ned til pædagogerne på kontoret for at bestille roomservice – han ville bestille en kop kaffe. Alle grinede, hvorefter pædagogen, som havde modtaget opkaldet, betonedede, at der ikke var roomservice på Bakkebo. Der var selvbetjening! Beboeren kommenterede, at: ”går den, så går den”, og han mente i øvrigt ikke, at han havde brug for hjælp til at klare sig selv, men han kunne godt lide at være en ”pædagog-passer”, som sørgede for at pædagogerne fik lavet noget (feltnote).

Feltnoten indikerer ikke blot, hvordan Ib fra sin tidlige ankomst til Bakkebo distancerer og positionerer sig fra at have brug for pædagogernes hjælp. På baggrund af hans mangeårige institutionserfaring har Ib kendskab sin ret til at bestemme over sig selv, hvilket medfører, at han strategisk tester pædagogerne i forhold til, om de vil påtage sig en ”servicerolle” over for ham eller ej.

De domfældtes rettigheder til brugerinddragelse og til at bestemme over deres eget liv samt deres distancering fra pædagogerne har set i et Goffmans perspektiv medført en bestyrkelse af de domfældtes muligheder for at beskytte og forsvare sig imod pædagogernes kategoriserings- og disciplineringsprocesser. Hvor looping-effekten på Goffmans totalinstitutioner gjorde klienterne magtesløse i forhold til ikke at kunne forsvare sig imod personalets kategoriserings- og disciplineringsprocesser, synes looping-effekten mellem pædagogerne og de domfældte beboere på Bakkebo at være omvendt (Goffman, 1967/1961:33). De domfældtes rettigheder til at bestemme over eget liv synes i stedet at have styrket deres position i forhold til klienterne på de af Goffmans totale institutioner. Ud fra en Goffmansk forståelsesramme kan det betegnes som de domfældtes ”beskyttelsesforanstaltninger mod angreb på deres personlighed” (Goffman, 1967/1961:33). De domfældtes tolkninger i forhold til at de selv kan bestemme hvorvidt de vil deltage i hverdagens fællesstruktur som fx at deltage i kostkassen, fællesaktiviteterne, beskæftigelsestilbud m.m. tegner netop et billede heraf. De domfældtes rettigheder og de domfældtes tolkninger efterlader altså personalet magtesløse, idet de ikke kan tvinge de domfældte til at deltage i fællesstrukturen. De kan udelukkende forsøge at motivere dem hertil. De domfældtes ret til brugerinddragelse og ret til at bestemme over eget liv synes altså lokalt på Bakkebo at have medført, at pædagogerne står i en pædagogisk magtesløshed i forhold til at få de domfældte til at tilpasse sig Bakkebos normer og struktur. En pædagogisk magtesløshed som en af pædagogerne i den empiriske analyse udtrykker på følgende måde i forbindelse med det at skulle arbejde kriminalpræventivt med de

domfældtes misbrugsproblemer: ”De er pisseligeglade, de griner os op og ned ad ryggen: ’Hvad vil du gøre? Hvad kan du gøre?’” (Rømer, 2015:105). De domfældtes kendskab til Servicelovens gældende regler om at gribe ind i deres selvbestemmelsesret er altså medskabende til at vanskelig at udøve en kriminalpræventiv indsats.

4.2.2. DE MISKREDITEREDE OG DE POTENTIelt MISKREDITEREDE DOMFÆLDTE

Det er ikke ene og alene de domfældtes kamp for normalitet, som gør indsatsen dilemmafyldt og kompleks for pædagogerne. Pædagogernes diagnostiske syn på de domfældte som udviklingshæmmede og som følge heraf deres manglende forståelse for, at de domfældtes *moralske karrierer* er præget af en kamp for normalitet, er ligeledes med til at gøre indsatsen dilemmafyldt. I Goffmans perspektiv virker en stereotype forestilling om *udviklingshæmning* som værende en iboende karakter forblindende i forhold til at forstå de domfældte. Pædagogerne ser således ikke de domfældtes kamp for normalitet som en måde at håndtere den strafferetslige kategorisering eller stigma på (Goffman, 2009/1963:44). I Goffmans forstand er pædagogerne altså blinde overfor, hvordan de domfældte beboere håndterer den strafferetslige kategorisering forskelligt, alt afhængig af om de er at betragte som *miskrediterede* eller *potentielle miskrediterede* (Goffman, 2009/1963:83). Hermed menes, at de domfældte tolker den strafferetslige kategorisering forskelligt alt afhængig af, om de ”er bærere af en afvigelse, som ikke lader sig skjule, eller om der er tale om en afvigelse, der ikke er kendt eller observeret af omgivelserne” (Goffman, 2009/1963:22). I det følgende anvendes begreberne den *miskrediterede* og den *potentielt miskrediterede* til at forstå, hvordan pædagogernes stereotype forestillinger og kategoriseringsprocesser i væsentlig grad er medskabende i forhold til at øge – med Goffmans ord – den ”fjendtlige afstand” imellem pædagogerne og de domfældte beboere.

Selvom pædagogerne karakteriserer gruppen af de bedre fungerende som udviklingshæmmede med en IQ tæt på normalområdet, fastholder pædagogerne deres diagnostiske syn på disse beboere/de bedre fungerende. Deres forståelse rækker ikke udover en diagnostisk og stereotyp forestilling, hvilket specifikt viser sig ved, at de ikke tillægger de domfældtes psykiske tillægsdiagnoser betydning, fordi de er velmedicinerede. Pædagogernes fokus er altså stereotyp på, at de bedre fungerende domfældte er udviklingshæmmede. Den diagnostiske forståelse af de domfældte som udviklingshæmmede deles af ledelsen, som fremhæver, at de bedre fungerende udviklingshæmmede har: ”et skævt billede [af hvad de evner og formår], selvom de på nogle områder er oppe at peake i normalområdet” (Rømer, 2015:92). På trods af pædagogernes egen tolkning om, at de bedre fungerende ikke er født udviklingshæmmede, og de stiller spørgsmålstejn ved, hvorvidt de er udviklingshæmmede eller ej, så er det pædagogernes overordnede betragtning, at de er udviklingshæmmede. Denne betragtning er udtryk for, at pædagogernes

kategoriseringsprocesser bygger på en institutionel diagnostisk forståelse og et syn på beboerne på Bakkebo som udviklingshæmmede – uanset om de domfældte ikke betragter dem selv som udviklingshæmmede personer og diagnostisk set har en samlet intelligens på under 70 eller ej.

I den empiriske analyse af pædagogernes målgruppe og opfattelse af de domfældte beboere forekommer det, at pædagogerne ikke blot stereotypt definerer samtlige beboere som udviklingshæmmede. Pædagogernes problemforståelse i forhold til de udviklingshæmmede synes i samme grad at bygge på de institutionelle problemer, som pædagogerne står over for. Institutionelle problemer som de finder dilemmafyldte at håndtere i praksis, og som de altså ikke relaterer til en mere abstrakt forståelse i forhold til, at dilemmaet kunne skyldes de domfældtes kamp for normalitet. Pædagogernes tankegang domineres således af konkrete institutionelle problemforståelser af de domfældtes manglende økonomiske formåen, misbrugsproblemer, adfærdsproblemer og det faktum, at beboergruppen er uhomogen på grund af spredningen i de domfældtes grader af udviklingshæmning. Der lader sig ikke ane en mere abstrakt problemforståelse, som rækker ud over den stereotype diagnostiske forståelse i forhold til at forstå, hvorfor de domfældte beboere er umotiverede for at underkaste sig den socialpædagogiske indsats, herunder hvorfor de oplever et fravær af meningsfulde aktiviteter i hverdagen. Pædagogernes syn og forståelse synes altså at bygge på en stereotyp diagnostisk forståelse, som betyder, at de overordnet har fokus på, hvorvidt de domfældte beboere tilpasser sig den institutionelle identitet og rolle som udviklingshæmmede personer, som de er dømt til at påtage sig.

At pædagogerne i overordnet grad har fokus på, hvorvidt de domfældte beboere tilpasser sig den institutionelle rolle som udviklingshæmmede eller ej betyder, at pædagogerne i Goffmans perspektiv synes at være blinde for, at de domfældtes adfærdsmønstre kan skyldes deres måde at håndtere den strafferetslige kategorisering på (Goffman, 2009/1963:83). Pædagogerne tænker i Goffmans perspektiv ikke udover institutionens rammer i forhold til at forstå at de forskellige problemstillinger og interaktionsformer, som de erfarer med henholdsvis de bedre fungerende og de typisk udviklingshæmmede. De synes ikke at have forståelse for, at de to typer af udviklingshæmmede tolker og handler forskelligt, alt afhængig af om de håndterer den institutionelle kategoriseringsproces som *miskrediterede* eller *potentielle miskrediterede* (Goffman, 2009/1963:83). Ud fra en Goffmansk optik kan de typisk udviklingshæmmede betragtes som *miskrediterede* domfældte, altså de synligt udviklingshæmmede, som har været diagnosticeret som udviklingshæmmede fra barndommen af. Det modsatte gør sig gældende for gruppen af de bedre fungerende udviklingshæmmede, som kan karakteriseres som de *potentielt miskrediterede*. En gruppe hvor kategoriseringen er ny for de domfældte, og hvor stigmaet *udviklingshæmning* så at sige først er blevet personligt og offentligt bekendt som følge af den strafferetslige foranstaltning. Det er en gruppe, hvor stigmaet ikke er offentligt synligt. Som ledelsen eksemplificerede:

”Gik jeg forbi dem på strøget, ville jeg kunne gå forbi dem uden at tænke ”Der var noget der”. Hvorimod de andre [de typisk udviklingshæmmede], der kan vi jo se det” (Rømer, 2015:92).

For at forstå de domfældtes kamp for normalitet handler det ifølge Goffman om at forstå, hvordan de domfældte socialt ”håndterer” stigmaet, da det netop er i interaktionen mellem pædagogerne og de domfældte, at problemer og dilemmaer opstår (Goffman, 2009/1963:28). Det handler om at forstå, at de domfældte, som *miskrediterede* og *potentielle miskrediterede*, tænker i normalitet og afvigelse. Inden for de to grupper forekommer der forskelle i, hvilke grader af normalitetstænkning de har og i deres måde at interagere med omverden på. Et livslangt kendskab til stigmaet ’udviklingshæmmet’, som *miskrediteret* domfældt, afføder en højere grad af tilbagetrukkethed i forhold til samfundet, end det ses hos de *potentielle miskrediterede*. Dette skyldes især, at de *miskrediterede* ofte har livslang institutionel erfaring (Goffman, 2009/1963). De synes i højere grad at være institutionaliseret og distanceret fra samfundet end de *potentielle miskrediterede*. Et eksempel herpå i de empiriske analyser er Niels’ måde at afgrænse sig fra *udviklingshæmning*. Her fremgår det, at hans mange årige institutionserfaring danner grundlag for hans afgrænsning fra det øvrige samfund, fordi han udelukkende sammenligner sig med andre beboere, der har brug for en piktogramtavle til at huske dagens struktur. Niels’ normalitetstænkning forekommer at være mere institutionaliseret end eksempelvis Steffan og Ibs mere markante normalitetstænkning i henhold til begreberne om normalitet og afvigelse. Deres markante normalitetstænkning forekommer i højere grad at være samfundsrelateret i forhold til dét at blive accepteret og respekteret som normale, hvilket fremstår i de empiriske analyser i form af deres krav om lønvilkår tilsvarende en normal medarbejder på det danske arbejdsmarked.

4.2.3. INFORMATIONSKONTROLLEN

Nogle af de institutionelle problemstillinger som pædagogerne oplever i forhold til de domfældte beboere kan altså i Goffmans perspektiv relateres til deres kamp for at blive betragtet som normale. De kan nærmere bestemt relateres til forskellige måder, hvorpå de domfældte, som *miskrediterede* og *potentielle miskrediterede*, håndterer og formidler deres dobbeltidentitet, som de strafferetsligt er blevet kategoriseret til som værende både *lovovertrædere* og personer med *udviklingshæmning*.⁵⁷ De institutionelle problemstillinger i forhold til de

⁵⁷ I Goffmans perspektiv står pædagogerne over for at skulle arbejde kriminalpræventivt med en beboergruppe, som ikke blot er blevet tilskrevet et stigma i form af den strafferetslige kategorisering *udviklingshæmning*. Som domsanbragte beboere er de ligeledes stemplet som *lovovertrædere*. Dette betyder, at pædagogerne står over for en beboergruppe, som i særlig grad befinder sig i et skel mellem normalitet og afvigelse ved at være dobbeltstigmatiserede. Hvorom de domfældte ikke stiller spørgsmålstejn ved deres afvigende status som *lovovertrædere*, idet de vedkender sig at have begået kriminelle gerninger, så afgrænser de

miskrediterede (typiske) domfældte kan i Goffmans forstand ses som den spænding, der opstår imellem de domfældte og pædagogerne som følge af, at de domfældte er usikre i forhold til, hvordan pædagogerne betragter dem. En usikkerhed som kan opstå hos de domfældte på baggrund af, at pædagogerne ikke åbenlyst lader sig mærke af deres afvigende egenskaber (Goffman, 2009/1967:23). Dette er et særligt spændingsforhold, hvor de *potentiel miskrediteredes* håndtering af kategoriseringen som udviklingshæmmede synes at være medskabende i forhold til, at indsatsen over for de domfældte forekommer dilemmafyldt. Deres markante afgrænsning fra *udviklingshæmning* kan i Goffmans perspektiv ses som deres måde at *passere*, skjule eller hemmeligholde kategoriseringen i et forsøg på at bevare deres "normale" identitet (Goffman, 2009/1963). Forsøg på at tilsløre kategorien *udviklingshæmning* er netop kendetegnet ved denne målgruppe, idet de anstrenger sig for at *informationskontrollere*, hvem der ved hvad, og hvad der i pædagogisk henseende bliver dokumenteret om dem (Goffman, 2009/1967:84-85; Goffman, 1961:32). I deres anstrengelse for at *informationskontrollere* kan de i Goffmans terminologi komme til at handle uheldigt ved at fremvise andre afvigende træk. I de empiriske analyser kan Ib og Steffans tolkninger og fokusering på, at pædagogerne dokumenterer alle deres handlinger og i det hele taget bruger meget tid foran computeren, anses som deres forsøg på at *informationskontrollere* med henblik på at blive accepteret og respekteret som en normal person.

At pædagogernes opfattelse af målgruppen hovedsageligt bygger på en institutionel stereotyp forståelse af de domfældte ud fra et diagnostisk perspektiv, og at de i mindre grad har fokus på de domfældtes måde at kontrollere information, som bliver dokumenteret om dem, eksemplificeres i nedenstående feltnote:

Den pædagogiske vikar spørger en beboer, hvorfor han var blevet anholdt få dage tidligere. Beboeren fortæller, at en af de ansatte havde fortalt ham, at hun havde læst hans journalpapirer igennem fra A-Z. Dette var han blevet vred over, fordi han fra sine tidligere bosteder var vant til, at det kun er ledelsen, som er bekendt med alle hans papirer. Ifølge beboeren "ragede" det ikke den ansatte, hvad han har lavet i sin ungdom. I sin arrigskab havde han taget brandslukkeren – en 10 kg pulverslukker – som hang ved siden af døren ind til det aflåste personalekontor. Han havde brugt pulverslukkeren til at banke døren op med ind til kontoret, hvor den ansatte havde søgt ly. Da det ikke lykkedes at banke døren op, fordi at det var en branddør, var han gået udenfor. Personalet havde tilkaldt politiet, som kom, da han stod udenfor – og så blev han anholdt (feltnote).

Situationen i ovenstående feltnote indikerer, hvordan der forekommer at være en manglende forståelse blandt det pædagogiske personale for de domfældtes kamp for normalitet. Nærmere bestemt er feltnoten et eksempel på en manglende pædagogisk

sig altså fra kategoriseringen *udviklingshæmning*. Jeg kommer senere i analysekapitlet ind på de domfældtes dobbeltstigmatiserede identitet.

forståelse for måden, hvorpå *potentielle miskrediterede* domfældte forsøger at informationskontrollere oplysninger om dem selv i kampen om at blive betragtet som normal. Den vidtgående konsekvens, som situationen medførte i forhold til, at den domfældte blev anholdt på grund af hans voldelige og truende adfærd, betoner ikke blot, hvordan der forekommer problemer i pædagogernes forståelse af de domfældtes problemer og ressourcer. Feltnoten betoner desuden, hvordan pædagogerne med deres manglende forståelse af de domfældtes situation, kan være med til at presse dem ud i en situation, hvor de begår kriminalitet under deres anbringelse. Et forhold som de strafferetsligt er anbragt for at forhindre. I forhold til at forstå, hvilke dilemmaer pædagogernes og de domfældtes modsatrettede opfattelser af målgruppen/dem selv medfører i praksis for pædagogerne, så eksemplificerer feltnoten altså, hvordan pædagogernes manglende forståelse for de domfældtes kamp for normalitet er medskabende til at forstærke ”dem og os” - dikotomien mellem det pædagogiske personale og de domfældte beboere på Bakkebo.

4.2.4. PÆDAGOGERNES PROBLEMFORSTÅELSE

Inden for den eksisterende forskning er det en velkendt problemstilling, at der forekommer at være grundlæggende problemer i pædagogers problemforståelse og syn på voksne udviklingshæmmede på botilbud (Hoffman, 2012; Høgsbro m.fl. 2012; Langager, 2013).⁵⁸ Langager (2013) konkluderede tilsvarende på baggrund af KvaliKomBo projektet, at pædagogerne synes at være fokuseret på de konkrete institutionelle problemer, som de står over for ”face to face” med beboerne. Som Langager mere specifikt fremhæver, savnes der hos pædagoger på botilbud ”bevægelse og skift i synsvinklerne fra det meget konkrete og situationsrettede til det mere abstrakte og overordnede perspektiv” (Langager, 2013:280). Høgsbro m.fl. (2012:129) fremhæver ligeledes på baggrund af deres undersøgelse på botilbud, at der forekommer at være grundlæggende problemer i pædagogernes problemforståelse. Ifølge Høgsbro m.fl. (2012) viste dette sig særligt i forhold til de udfordringer, som de oplevede at pædagogerne stod over for i forhold til at håndtere udfordrende adfærd. På baggrund heraf konkluderer Høgsbro m.fl. (2012:129), at pædagogerne ikke bare mangler faglig dømmekraft. Pædagogerne mangler fagligt adækvate referencerammer, som gør dem i stand til at se udover deres stereotypiske diagnostiske forståelse af de udviklingshæmmede beboere (Høgsbro, 2012:129). At pædagogerne på Bakkebo har en manglende forståelse med hensyn til de domfældtes kamp for at blive betragtet som normale kan ifølge Høgsbros m.fl. ses som et resultat af, at pædagogerne fagligt mangler adækvate referencerammer til at tolke og forstå de domfældtes mangfoldige identiteter.

⁵⁸ Det skal pointeres at Hoffmans (2012) undersøgelse som den eneste kun omfattede voksne udviklingshæmmede med sværere grad af udviklingshæmning. De andre undersøgelser af Høgsbro m.fl. (2012), O'Donnell & Jensen (2011) og Langager (2013) omfatter voksne udviklingshæmmede generelt.

At pædagogerne mangler adækvate referencerammer til at forstå voksne udviklingshæmmedes problemer, påpeger Hoffman (2012) på baggrund af hendes undersøgelse på et botilbud for svært udviklingshæmmede. Som Hoffman (2012) viser i undersøgelsen, forekommer der specifikt at være grundlæggende problemer i pædagogernes syn på de svært udviklingshæmmedes udviklingspotentiale. De synes således ikke at anerkende, at de har et udviklingspotentiale. Undersøgelsen fremviser, hvordan pædagogerne på botilbuddet ikke betragter de udviklingshæmmede som personer med et udviklingspotentiale, men derimod som personer, der ud fra en neuropædagogisk tankegang er stagneret på en bestemt "udviklingsalder" (Hoffman, 2012:90). At der forekommer at være problemer i forhold til pædagogernes syn på de udviklingshæmmedes udviklingspotentialer fremgår ligeledes af pædagogernes betragtninger i afhandlingens empiriske analyse. Den empiriske analyse pointerer på samme vis som Hoffmans undersøgelse (2012), at pædagogernes eksplicitte tolkning af de typisk udviklingshæmmedes udviklingspotentiale forekommer – som en af pædagogerne kalder det – at være et "no-go" (Rømer, 2015:100). Pædagogernes forståelse af beboerne som værende stagnerede i deres udvikling knytter Hoffman (2012) til den neuropædagogiske referenceramme. Som hun fremhæver, medfører den neuropædagogiske referenceramme i praksis, at pædagogerne betragter de udviklingshæmmede med sværere grad af udviklingshæmning som "passive objekter" (Hoffman, 2012:91). Konsekvensen heraf bliver, at de udviklingshæmmede i ringere grad har mulighed for at få indflydelse på deres hverdagsliv (Hoffman, 2012:91).

Selvom at pædagogerne på Bakkebo ikke direkte anvender den neuropædagogiske referenceramme i den daglige praksis i form af Kuno Beller Screeninger m.m., kan der spores en underlæggende problemforståelse hos pædagogerne, som har afsæt heri. En problemforståelse som viser sig i pædagogernes måde at tolke de domfældtes adfærd på. Dette fremkommer af følgende uddrag fra et af interviewene med en pædagog: "Han er jo de der 2-3 år, så han opfører sig jo og handler ud fra det, som han kan, og med den alder, han har" (Rømer, 2015:97). Pædagogernes indikationer af de domfældtes problemadfærd bekræfter, at pædagogernes overordnede syn og forståelse af de domfældte udviklingshæmmede bygger på, at *udviklingshæmning* er en iboende karakter hos de domfældte. Tilsvarende med deres diagnostiske forståelse af udviklingshæmning som en iboende karakter, fremkommer det altså, at pædagogerne mangler adækvate referencerammer til blandt andet at forstå de domfældtes kamp for at blive betragtet som normale og for at have indflydelse på deres eget liv (Høgsbro m.fl. 2012). Pædagogerne synes at mangle referencerammer til at skabe forståelse for de domfældtes kamp for at blive accepteret i samfundet. De mangler referencerammer, som kan være medskabende til at håndtere pædagogernes og de domfældtes modsatrettede opfattelser, som altså skaber en dilemmafyldt "dem og os" dikotomi. En dikotomi som i praksis viser sig i form af, at de domfældte distancerer sig fra pædagogerne ved ikke at være motiverede for at deltage i et positivt samarbejde eller på anden vis deltage i den daglige fællesskabsstruktur, som pædagogerne tilrettelægger.

Hoffman (2012) er ikke alene om at sætte spørgsmålstegn ved, om den neuropædagogiske referenceramme er en adækvat referenceramme til at forstå udviklingshæmmede. O'Donnell & Jensen (2011) og Langager (2013) sætter på linje med Hoffman (2012) spørgsmålstegn herved. Problematikken med den neuropædagogiske referenceramme er ifølge Langager, at den er gået fra et "udviklingsredskab" til at være en "undgåelsesredskab". Den er gået fra at være et udviklingsredskab, som kunne hjælpe pædagogerne til at anvise hvad, der i udviklingens navn "bør gøres", til hvad, man bør undgå at gøre i det daglige arbejde med udviklingshæmmede. Som O'Donnell & Jensen fremhæver er det på det socialpædagogiske felt blevet almindeligt kun at anvende dele af den neuropædagogiske referenceramme. Dette har netop medført, at den i dag udelukkende anvendes som en objektiv udredning af de udviklingshæmmede. Mere specifikt argumenterer O'Donnell & Jensen (2011:132) for, at den neuropædagogiske referenceramme ikke anvendes som et udviklingsredskab, men som et styringsredskab i form af en "diagnosticering" i pædagogiske fåreklæder. Et styringsredskab hvor udviklingslogikken ifølge Langager (2013:288) ikke længere er drivkraften hos pædagogerne.

En anvendelse af de neuropædagogiske referencerammer skaber dilemmafyldte problemstillinger i forhold til pædagogers tolkninger og anvendelse heraf. Som Langager (2013) beskriver, betyder det, at pædagogerne som følge af Serviceloven synes at have glemt udviklingsaspektet i socialpædagogikken. Pædagogerne synes ifølge Langager at have glemt, at socialpædagogikken må have *det overskridende* som mål (Langager 2013). Hermed mener han, at socialpædagogiske indsatser "må muliggøre erfaringsdannelse som mere end tilvænning til faste rutiner og ritualer som i centralinstitutionernes æra" (Langager, 2013: 277). Langagers pointe er med andre ord, at pædagogerne siden implementeringen af Serviceloven i 1998 synes at have glemt socialpædagogikkens bidrag i forhold til at skabe forandringer hos de udviklingshæmmede og ikke mindst kampen for bedre vilkår for de udviklingshæmmede (2013:282). Pædagogerne synes med andre ord at have glemt grundsynet i Serviceloven og dets egentlige formål med at adskille bolig og ydelse. Dette med henblik på en yderligere afinstitutionalisering og afklientisering af de udviklingshæmmede (Langager, 2013:281). Afhandlingens empiriske analyser indikerer i tråd hermed, at *udviklingshæmning* stadig forekommer at være en institutionel identitet, som pædagogerne stereotypt søger at tillægge de domfældte i forhold til at få dem til at tilpasse sig Bakkebos normer og struktur.

4.3. MELLEM STRAFFELOV OG SERVICELOV – DET JURIDISKE DILEMMA

I dette andet analyseafsnit sammenstilles pædagogernes forståelse af *formålet med indsatsen* og de domfældtes opfattelse af *anbringelsens formål*. Når disse to selvstændige analysekomponenter sammenstilles på aktørniveau, viser det sig, at

der forekommer en lighed i de to aktørgruppers tolkning af indsatsens/anbringelsens kriminalpræventive formål. Pædagogernes tolkning er, at de skal håndhæve de restriktioner, som de domfældte strafferetsligt er ikendt, herunder at det forebygges, at de begår nye lovovertrædelser. De domfældtes tolkning er, at de er anbragt på Bakkebo på baggrund af en dom, som de har modtaget for at have begået en eller flere lovovertrædelser. På den ene side fremgår det, hvordan de domfældte afgrænser sig fra den strafferetslige kategori *udviklingshæmning*, og på den anden side stiller de domfældte ikke spørgsmålstegn ved, at de er domsanbragte på Bakkebo. De domfældte vedkender sig altså, at de er anbragt på et bosted, fordi de har begået afvigende adfærd af kriminel karakter. Den eneste forskel, som kan spores i sammenstillingen, er, at pædagogernes forståelse af den kriminalpræventive forebyggelse i højere grad er på langsigtede forandringsprocesser. Som en pædagog siger: ”formålet, det er at give [de domfældte] nogle andre strategier end dem, de tidligere har brugt” (Rømer, 2015:122). De domfældtes kriminalpræventive fokus er mere konkret på dommen i forhold til, at de skal undgå at begå kriminalitet under opholdet med henblik på ikke at få dommen skærpet eller forlænget. Selvom de domfældte beboere har en forståelse for, at de er ”dømt til socialpædagogik”, er deres fokus ikke på langsigtede forandringsprocesser, som det gør sig gældende for pædagogerne. De domfældte beboere er mere strategisk rettet imod, hvordan de med Steffans ord: ”skal passe på, hvad det er [de] foretager sig” i forhold til at hindre at modtage en ny dom.

Hvor der findes en lighed i aktørernes forståelse på aktørniveauet af indsatsens/anbringelsens formål, gør det modsatte sig gældende på det institutionelle niveau. Når aktørernes tolkninger på det institutionelle niveau sammenstilles, viser det sig nemlig, at der forekommer en forskel i måden, hvorpå pædagogerne og de domfældte definerer Bakkebo som bosted. Pædagogerne tolker Bakkebo som et bosted, hvor de i henhold til det strafferetslige formål skal skabe nogle pædagogiske udviklingsrammer, som danner mulighed for positive forandringer i de domfældtes kriminelle løbebaner. Endvidere er det pædagogernes opfattelse, at de ud over den strafferetslige opgave skal arbejde mere generelt med at fremme de domfældtes mulighed for at klare sig selv på et mindre indgribende botilbud. En forståelse som i høj grad har rødder i Servicelovens tænkning om hjælp til selvhjælp. De domfældte beboere derimod betragter Bakkebo som et fængsel, hvor de i forskellige grader, alt afhængig af om de er anbringelses- eller tilsynsanbragte, føler sig dels kontrolleret og overvåget af pædagogerne og dels afsondret fra at deltage i samfundet. Sammenstillingen af indsatsens/anbringelsens formål på det institutionelle niveau viser, at pædagogernes opfattelse heraf – når de bliver spurgt eksplicit – i væsentlig grad relaterer sig til Servicelovens boligtænkning i forhold til, at de domfældte bor i egen privat bolig og har ret til i videst mulig omfang at bestemme over eget liv. På baggrund af den – med Goffmans ord – personlige indskrænkning, som de udviklingshæmmede oplever i forhold til at være afsondret, kontrolleret og overvåget relaterer deres opfattelser sig

derimod i højere grad til Straffelovens institutionstænkning om afsondring og social kontrol af lovovertrædere, som er til fare for det danske samfund.

Pædagogernes boligtænkning og de domfældtes institutionstænkning betoner ikke i sig selv, at pædagogerne står i et juridisk dilemma i forhold til at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats over for de domfældte beboere. De domfældtes opfattelser af, at pædagogerne krænker deres privatsfære ved dels at aflåse terrassedøren i deres boliger for at hindre dem i at rømme og dels at låse sig ind i deres bolig for at tjekke deres tilstedeværelse og færden, kan tolkes som en klar indikation på, at pædagogerne befinder sig i et juridisk dilemma. Dette juridiske dilemma relaterer sig til den øgede pædagogiske tilsynsforpligtigelse, som pædagogerne strafferetsligt er pålagt i forhold til at døgnovervåge de anbringelsesdømte beboere.⁵⁹ Det relaterer sig mere specifikt til de situationer, hvor de domfældte beboere ikke er motiveret for at samarbejde samt tilkendegiver, at de ikke ønsker pædagogernes tilstedeværelse i deres lejlighed. Et dilemma som i praksis består i, hvorvidt pædagogerne skal respektere de domfældtes ret til at bestemme over egen bolig, som det fremgår af Serviceloven og Almenboligloven, og at de således ikke fuldbyrder den pædagogiske tilsynsforpligtigelse, som de er pålagt jævnfør Straffeloven. Eller om de skal fuldbyrde den pædagogiske tilsynsforpligtigelse, som de er pålagt jævnfør Straffeloven, ved at låse sig ind i de domfældtes lejligheder og dermed i stedet krænke de domfældtes privatsfære jævnfør Serviceloven og Almenboligloven.

Med udgangspunkt i Goffmans begrebsmæssige karakterisering af *den totale institutions rationelle perspektiver* belyses i det følgende afsnit, *Det moralske klima*, hvilke fortolkende rationaler, der kan tillægges pædagogernes måde at håndtere det juridiske dilemma, som de står over for i forhold de anbringelsesdømte beboere. I det efterfølgende afsnit, *En total institution?*, belyses det, hvordan de anbringelsesdømte beboere oplever Bakkebo som et fængsel. Med bidrag fra den eksisterende forskning om dilemmafyldte indsatser på botilbud for voksne udviklingshæmmede belyses og diskuteres det i det afsluttende afsnit, *Bagsiden af institutionsbegrebets ophævelse*, hvordan det juridiske dilemma gør det vanskeligt for det pædagogiske personale at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv behandlingsindsats i henhold til Servicelovens boligbegreb. Et dilemma som altså i praksis medfører, at Bakkebo i de domfældtes tolkninger opleves som en total institution, hvis overordnede formål er social kontrol.

4.3.1. DET MORALSKE KLIMA

At pædagogerne i praksis står i et juridisk dilemma i forhold til at fuldbyrde det strafferetslige tilsyn med de domfældte beboere, i forhold til om de skal låse sig ind

⁵⁹ Jeg refererer her til anbringelsesdømte, som er anbragt på baggrund af en domstype 1-3. Læs mere om de forskellige foranstaltningsdomme i rapporten i afsnit 1.1.1. *Foranstaltningsdomme* (Rømer, 2015:20-23).

i de domfældtes private boliger eller ej, indikerer, hvordan de to lovgivninger, som indsatsen har lovmæssig hjemmel i, ikke spiller sammen. Det juridiske dilemma mellem Straffelovens og Servicelovens forskellige formålsbestemmelser efterlader pædagogerne i et moralsk dilemma i forhold til hvilket – med Goffmans begreb – *moralsk klima*, det vil sige, hvilket rationelt perspektiv Bakkebo som institution skal påberåbe sig: Straffelovens påbudstænkning, som bygger på værdierne om social kontrol og afsondring, *eller* Servicelovens tilbudstænkning, som bygger på værdierne om de domfældtes rettigheder til så vidt muligt at bestemme over eget liv. Det juridiske dilemma stiller nærmere bestemt pædagogerne i et moralsk dilemma i forhold til, ”hvornår den ene lovgivning har forrang over anden” (Perlt & Grünberger, 2003). Som Goffman fremhæver i hans karakterisering af den totale institution, giver hvert eneste officielle formål ”frit spillerum for en doktrin med egne inkvisitorer og egne martyrer, og inden for institutionernes verden lader der ikke til at være nogen naturlig grænse på den frie fortolkning, som bliver resultatet” (Goffman, 1967/1061:68). Selvom det af pædagogernes udsagn fremgår, at de eksplicit tilrettelægger indsatsen ud fra Servicelovens *moralske klima* om, at de domfældte beboere har ret til at bestemme over deres eget liv, indikerer de domfældtes virkelighedsopfattelser et andet resultat. De domfældtes oplevelser af, at pædagogerne låser sig ind på deres værelser uden tilladelse og aflåser deres terrassedøre, antyder, at det *moralske klima* på Bakkebo bygger på andet og mere end Servicelovens værdier om at respektere de domfældtes rettigheder: nemlig Straffelovens institutionelle tænkning om social kontrol af særligt de anbringelsesdømte beboere.

I Goffmans perspektiv indikerer det juridiske dilemma, hvordan Straffelovens princip om straffefrihed fritager en udviklingshæmmet lovovertræder for det moralske ansvar for hans forseelser, og at en institution som Bakkebo ikke på samme vis kan påtage sig denne determinisme (Goffman, 1967/1961:70). Med dette fremhæver Goffman, at personaler på institutioner, som i deres arbejde står direkte over for klienterne, ikke kan se igennem fingrene med de domfældtes umoralske adfærd, fjendtlighed og krav (Goffman, 1967/1961:69). Pædagogerne kan ikke med samme determinisme som Straffeloven fritage de domfældte fra deres amoralske gerninger. De må i Goffmans perspektiv ”bringes til at styre sig selv på en måde, så de er til at have med at gøre” (1967/1961:70). I forhold til at forsvare institutionen i – hvad Goffman kalder – ”de officielle formåls navns” må personalet søge at kontrollere klientellet. Og i situationer, hvor personalet føler sig magtesløse over for klienter, som gør modstand over for personalet i forhold til at lade sig kontrollere, er ”personalets problem her kun at finde en forseelse, som passer til straffen” (Goffman, 1967/1961:69). I Goffmans perspektiv kan de domfældtes opfattelser af pædagogernes kontrol og overvågning således relateres til den magtesløshed, som pædagogerne synes at stå i i forhold til de domfældtes afgrænsning fra at påtage dem den institutionelle identitet som udviklingshæmmede (Rømer, 2015:150). En afgrænsning, der som belyst i forrige afsnit, fremviser sig i

form af en ”fjendtlig” dem og os dikotomi, hvor de domfældte tager afstand fra at modtage pædagogernes hjælp og fra at deltage i den fælles hverdagsstruktur.

De domfældtes afstandstagen fra pædagogerne medfører altså ud fra en Goffmansk tolkning, at pædagogerne inden for indsatsens lovgivningsmæssige rammer må finde løsninger i forhold til at fuldbyrde indsatsens officielle strafferetslige formål. Dette fx med henblik på døgnovervågning af de domfældte beboere. I henhold til de domfældtes tolkninger af pædagogernes løsninger opleves disse krænkende i forhold til de domfældtes privatsfære. Set ud fra Ib og Steffans perspektiv overtræder pædagogerne eksempelvis reglerne i Servicelovens § 137j ved at aflåse terrassedørene i deres lejligheder, idet der ikke er hentet tilladelser hos deres hjemkommune, således som der står foreskrevet i lovbestemmelsen. Endvidere demonstrerer nedenstående feltnote en samtale mellem en nyansat pædagog og en anden pædagog om, hvordan man lokalt på Bakkebo tolker de domfældtes selvbestemmelsesret i forhold til at gøre det legalt at låse sig ind i de domfældtes lejligheder, uden at de domfældte giver pædagogerne tilladelse hertil:

Den nyansatte pædagog spørger Susanne [den tilstedeværende pædagog med flere års erfaring på Bakkebo], om hun godt må låse op ind til beboernes værelser. Susannes svar er, at det må hun gerne, da personalet har en aftale med alle beboerne om, at personalet gerne må låse døren op. Men som Susanne forklarer efterfølgende, så skal beboerne gerne selv åbne døren. Hun fortæller endvidere, at hun selv plejer at banke på og råbe ind til beboerne, inden at hun låser sig ind på værelset for ikke at ulejlige beboeren, hvis denne er i bad eller lignende (feltnote).

For at få mulighed for på legal vis at låse sig ind i de domfældtes lejligheder uden deres tilladelse, eksemplificerer feltnoten, hvordan man lokalt på Bakkebo har valgt at indgå en aftale med de domfældte beboere i forhold til at håndtere det juridiske dilemma om at fuldbyrde den strafferetslige opgave, som de er pålagt inden for Servicelovens gældende rammer. En aftale hvori de domfældte har givet pædagogerne samtykke til at låse dem ind i deres lejligheder. De domfældtes tolkning af, at pædagogerne – med Steffans ord – ”hele tiden kommer rendende” gør det derimod tvivlsomt, om de domfældte beboere er bekendte med aftalen.

4.3.2. EN TOTAL INSTITUTION?

Mere specifikt demonstrerer ovenstående feltnote resultatet af institutionsbegrebets erstatning med boligbegrebet, hvor beboerne i form af egen bolig – med Goffmans begreb – blev tildelt et personligt *territorium*, som har givet de domfældte deres egne territorier med tilknyttet magt og position (Goffman, 1967/1961). Dette personlige *territorium* i form af rettighed til egen bolig og ret til at leve sit eget valgte liv, stiller ikke blot pædagogerne i et moralsk dilemma i forhold til på en og samme tid at skulle respektere de domfældtes rettigheder til videst muligt at bestemme over eget liv og varetage den strafferetslige opgave i forhold til, at de

skal beskytte samfundet ved at føre tilsyn med de domfældte beboere. Det stiller pædagogerne over for en målgruppe, som er bekendte med deres rettigheder, og som i deres kamp for normalitet synes at tillægge anbringelsens strafferetlige formål en så lille en vægtning, at det kan karakteriseres som en "forglemmelse". Et eksempel på de domfældtes "forglemmelse" demonstrerer Steffan i den empiriske analyse ved at ligestille Bakkebos *moralske klima* med det institutionelle rationale, som han erfarede, da han sad i fængsel: "Jeg sidder sgu ikke i fængsel mere, vel? Så er det ikke ensbetydende med, at personalet skal rende og holde øje med en, om du er her, eller du ikke er her." Steffans tolkning demonstrerer, hvordan de domfældte i kampen for normalitet og selvbestemmelsesretten, og pædagogernes overskridelse af rollen som "fængselsbetjent" i Goffmans perspektiv er med til at opretholde de fjendtlige stereotyper, som viser sig i form af "dem" og "os" dikotomien (Goffman, 1967/1961:15). Ydermere demonstrerer Steffans tolkning, hvordan de to anbringelsesdømte informanter med fængselserfaring karakteriserer Bakkebo som et fængsel.

De anbringelsesdømtes opfattelser af pædagogernes indskrænkning af deres privatsfære kombineret med deres manglende privilegier i forhold til at forlade Bakkebo på lige fod med de tilsynsdømte beboere medfører mere specifikt, at de definerer Bakkebo som et fængsel. At der kan være associationer til at illustrere Bakkebo som *en totalinstitution* fremkommer, når man sammenstiller de domfældtes betragtninger af Bakkebo med Goffmans karakterisering af *den totale institution*. Det centrale kendetegn ved *den totale institution* ifølge Goffman er netop en afsondring fra omverdenen. En afsondring "hvor barrieren mod socialt samspil med omverdenen og om at kunne gå, når man vil ofte er direkte indbygget i institutionen ved eksempelvis låste døre, høje mure, pigtrådshegn, klipper, vandgrave, skove og så fremdeles" (Goffman, 1967:14). Pædagogernes aflåsning af terrassedørene i de domfældtes boliger og deres fuldbrydelse af det strafferetslige tilsyn af de domfældte ved at låse dem ind i deres private boliger uden samtykke er altså medskabende til, at de anbringelsesdømte sammenligner Bakkebo med et fængsel. Karakteristikken af Bakkebo som *en total institution* fremviser unægtelig konsekvenserne af det juridiske dilemma: nemlig at den strafferetslige tilsynsforpligtigelse af de anbringelsesdømte beboere gør det vanskeligt for pædagogerne at efterleve institutionsbegrebets ophævelse i praksis. Den strafferetslige tilsynsopgave i forhold til at sikre samfundets sikkerhed gør det i praksis dilemmafyldt for pædagogerne at efterleve de domfældtes rettigheder til selvbestemmelse og eget privatliv.

I Goffmans perspektiv er det ikke kun de anbringelsesdømtes tolkning af Bakkebo som et fængsel, som viser indikationer for, at Bakkebo kan karakteriseres som *en total institution*. Som Goffman fremhæver, så er en total institution en institution, hvor der er sket en nedbrydning af de barrierer, som adskiller samfundets normale livsområder (Goffman, 1967/1961:13). Det vil sige, "at man sover, leger og arbejder forskellige steder med forskellige mennesker under forskellige

myndigheder og uden en rationel helhedsplan” (Goffman, 1967/1961:13). På *en total institution* sker alle tilstedeværelsens aspekter på samme sted og under samme myndighed, og netop dette karakteriserer ligeledes Bakkebo. Selvom de domfældte beboere ifølge boligbegrebet principielt bor i egen bolig, så bor de domfældte samme sted, som de arbejder og dyrker deres fritid. De bor i Goffmans perspektiv på en institution, hvor ”hverdages gøremål og rutiner er skemalagte og sker i nærværelse af en stor gruppe mennesker, som alle behandles ens og er sat til at gøre det samme i fællesskab” (Goffman, 1967/1961:13). Dette fremkommer særligt af institutionsbeskrivelsen af Bakkebos hverdagsstruktur, som beskriver en hverdag, der overordnet er tilrettelagt ud fra en fælles hverdagsstruktur. En hverdagsstruktur som er struktureret omkring fællesspisning/kostkassen samt deres beskæftigelsestilbud. Selvom de domfældtes beskæftigelsestilbud og fællesaktiviteterne ikke kan karakteriseres som tvungne aktiviteter på samme vis som Goffman karakteriserede dem ved totalinstitutionerne, så fremkommer der – trods de domfældtes ret til medindflydelse – at være en være en institutionel forventning hos pædagogerne om, at de domfældte deltager i Bakkebos fælles hverdagsstruktur.

4.3.3. BAGSIDEN AF INSTITUTIONSBEGREBETS OPHÆVELSE

Inden for den eksisterende forskning om dilemmafyldte indsatser på botilbud er det ikke en ukendt problemstilling, at det har været/er problematisk at ophæve institutionsbegrebets ophævelse. COWI/SUS’ evaluering (2002) af institutionsbegrebets ophævelse på botilbud med beboere med sværere grad af udviklingshæmning viste eksempelvis, at der stadig forekommer at være en institutionskultur på bosteder. På disse botilbud fandt COWI/SUS (2002) netop, at pædagogerne stadig gik ind på beboernes værelser/lejligheder for blandt andet at lægge tøj på plads uden at banke på eller uden anden forudgående aftale med beboerne. Tilsvarende fandt de at vækning, spisetider og husregler stadig forekom at være fastsat af pædagoger ligesom boligens fysiske indretning stadig bar præg af, at det også er pædagogernes administrative arbejdsplads. På baggrund af undersøgelsen konkluderede COWI/SUS (2002), at det forekom at være lokalt betinget i hvilken grad institutionsbegrebet var ophævet på botilbuddene i forhold til om man ”med rette kan tale om selvbestemmelse, brugerindflydelse og magt over eget liv (Cowi/SUS, 2002:21).

På baggrund af en undersøgelse af det etiske grundlag i botilbuddene konkluderede Socialministeriet (2007) tilsvarende, at det er lokalt betinget i hvilken grad institutionsbegrebet er ophævet. Mere specifikt konkluderedes, at det forekommer at være ”... en udfordring i sig selv, at viden om etik og værdigrundlag hos den enkelte leder eller medarbejder ikke altid slår igennem i den pågældendes adfærd og handlinger” (Socialministeriet, 2007:17). At de domfældte beboere oplever, at pædagogerne lokalt på Bakkebo ikke altid tolker de domfældtes rettigheder i, hvad Langager (2009) kalder Servicelovens ”ånd”, er altså en velkendt problemstilling

inden for det generelle botilbudsområde i forhold til institutionsbegrebets ophævelse. Som noget nyt angiver de empiriske analyser af pædagogernes og de domfældtes tolkninger af indsatsen på Bakkebo, hvordan indsatsens juridiske dilemma mellem Straffelovens og Servicelovens modsatrettede formålsbestemmelser gør det umuligt i praksis at efterleve boligbegrebet. Det juridiske dilemma viser hvordan de lovgivningsmæssige rammer stiller pædagogerne i et paradoksalt dilemma mellem på én og samme tid at skulle varetage samfundets sikkerhed og de domfældtes rettigheder. Et dilemma som ikke logisk lader sig opløse, men som hele tiden stiller krav om stillingstagen hos pædagogerne i forhold til hvordan de skal handle i - og juridisk fortolke den enkelte situation. Sammenfattende udgør den tvedelte præmis mellem Straffelovens institutionstænkning og Servicelovens bolig-tænkning et grundlæggende dilemma, som smitter af på de domfældte og pædagogernes respektive opfattelser og handlemåder.

4.4. DET FAGLIGE DILEMMA – MELLEM TVANG OG HUMANISERING

I dette afsnit sammenstilles aktørernes opfattelse af *Socialpædagogikken* på Bakkebo. Når disse to selvstændige analyser sammenstilles, viser der sig det faglige dilemma, at der ikke forekommer at være overensstemmelse mellem pædagogernes socialpædagogiske tilrettelæggelse af indsatsen og de domfældtes opfattelse af fraværet af meningsfyldte aktiviteter i hverdagen. Sammenstillingen viser det, Goffman i hans karakteristik af totalinstitutionerne kalder det evige dilemma mellem tvang og humanisering: "... a constant conflict between humane standards on one hand and institutional efficiency on the other" (Goffman, 1961:76). Med andre ord viser sammenstillingen, at pædagogernes tilrettelæggelse af indsatsen igennem de tidskrævende administrative individuelle planer ikke lader sig spore i de domfældtes opfattelse af, at der forekommer at være et fravær af meningsfyldte aktiviteter i hverdagen. I Goffmans forstand indikerer den manglende sporing af indsatsens effekt hos de domfældte beboere et af de typiske karakteristika ved totale institutioner: nemlig, at de mangler meget i at opnå deres officielle mål (Goffman, 1967/1961:67). Med anvendelse af Goffmans begreb *removal activities* belyses det i det følgende afsnit *Mangel på mening i hverdagen*, hvordan den manglende sammenhæng mellem pædagogernes socialpædagogiske overvejelser og de domfældtes tolkninger af hverdagen kan spores. Med udgangspunkt i centrale bidrag fra forskningen om dilemmafyldte indsatser diskuteres det i det efterfølgende afsnit *Selvbestemmelsesretten – det kontra etiske dilemma*, hvilken betydning pædagogernes forståelse af selvbestemmelsesretten har, for at de domfældte beboere oplever et fravær af meningsfyldte aktiviteter i hverdagen.

4.4.1. MANGEL PÅ MENING I HVERDAGEN

Som det fremkommer af den empiriske analyse af pædagogernes organisering af det socialpædagogiske arbejde, tilrettelægger pædagogerne den socialpædagogiske kriminalpræventive indsats med udgangspunkt i Den Danske Kvalitetsmodel og standarden om udarbejdelse af individuelle planer.⁶⁰ De individuelle planer er det grundlæggende redskab, som pædagogerne anvender til at tilrettelægge og udøve en individuel indsats i forhold til hvilke mål og delmål, der skal arbejdes hen imod under anbringelse på Bakkebo. Sammenfattende viser den empiriske analyse, at det er pædagogernes oplevelse, at de bruger 56 % af deres tid på møder og dokumentation, herunder også udarbejdelse af individuelle planer. Set i lyset af at pædagogerne oplever at bruge over halvdelen af deres arbejdstid på at tilrettelægge og dokumentere den socialpædagogiske indsats, er det bemærkelsesværdigt, at de domfældte beboere oplever et fravær af aktiviteter i hverdagen. Det interne beskæftigelsestilbud er det eneste pædagogiske tiltag, som de domfældte oplever, at pædagogerne iværksætter i hverdagen. I modsætning til pædagogerne, som i høj grad har fokus på at udarbejde mål og delmål for de enkelte beboere, tillægger de domfældte altså ikke de individuelle planer betydning. De domfældte beboeres fokus er i stedet på at udvikle deres egne kriminalpræventive handleformer i forhold til at undgå at begå ny kriminalitet under deres ophold.

At pædagogerne står over for et fagligt dilemma i forhold til, at der ikke kan spores en effekt af de tidskrævende administrative processer, kan være resultatet af flere tosidede processer mellem pædagogerne og de domfældte beboere. Set ud fra pædagogernes perspektiv kan det dels være et resultat af, at pædagogerne ikke inddrager de domfældte i udformningen af de pædagogiske mål og delmål, som udarbejdes i de individuelle planer. Dette medfører unægtelig, at de domfældte ikke er bekendte med målene i deres egen individuelle plan. Dels kan det være et resultat af, at pædagogerne udformer urealistiske mål, som ikke er forenelige med de domfældtes selvpfattelser. Et eksempel her på er den pågældende observationssituation fra teammødet, hvor det beskrives, hvordan pædagogerne udformer et mål i forhold til at motivere en beboer til at stoppe med at ryge hash dagligt ved at tilbyde ham fysiske aktiviteter og socialt samvær med pædagogerne (Rømer, 2015:80). Et mål som er uforeneligt med Steffans og Ibs selvidentifikationer som aktive misbrugere af euforiserende stoffer og alkohol. En identifikation hvor Steffan specifikt betoner, at han anser sig selv som misbruger, og at dette ikke kan i hans tolkning være anderledes. En selvpræsentation som medfører, at han afgrænser sig markant fra at tage i mod pædagogernes hjælp, da han bliver spurgt, om han har brug for deres hjælp i forhold til hans misbrug: "Nej! Jeg har været det (misbruger) i 32 år". Selvom pædagogerne selv oplever at have udformet klare mål i de individuelle planer, kan de altså forekomme urealistiske,

⁶⁰ Der refereres her til kapitel 4, *Organisering af det socialpædagogiske arbejde*, i rapporten (Rømer, 2015:67-88)

hvis de ikke imødekommer de domfældtes motivation for at skabe forandringer i deres kriminelle løbebaner.

Set ud fra de domfældtes perspektiv kan det faglige dilemma ses som et resultat af de domfældtes kamp for normalitet, således som det allerede er blevet belyst i afsnit 4.2. ”dem og os” dikotomien – det institutionelle dilemma. De domfældtes fravælgelse af deres beskæftigelsestilbud, som de domfældte tolker som hverdagens eneste pædagogiske aktivitet, kan i Goffmans forstand kobles til de domfældtes kamp for normalitet (Goffman 1967/1961:17). Dette forstået således, at uforeneligheden mellem de lønvilkår, som de domfældte oplever på Bakkebo i form af mindre betalingsydelser end de grundlæggende arbejds lønsstrukturer i samfundet, forekommer at være demoraliserende for de domfældte. En konsekvens som altså betyder, at de domfældte oplever et fravær af meningsfyldte aktiviteter i hverdagen. Det fører til, at de domfældte keder sig, og at de med Goffmans begreb opfinder deres egne *removal activities* for at få tiden til at gå (Goffman, 1961:67). De tilsyns dømt fravælger at være til stede på Bakkebo, mens de anbringelses dømt i stedet isolerer sig i deres lejligheder.⁶¹ Her forsøger de at bekæmpe kedsomheden, gennem et dagligt misbrug af euforiserende stoffer eller alkohol. I Goffmans forstand bruger de deres isolering i lejlighederne som en *backstage* til at udvikle deres egne kriminalpræventive handleformer i forhold til, hvordan de skal agere over for personalet og de andre beboere *frontstage* i forhold til at undgå at begå ny kriminalitet. Det faglige dilemma kan med andre ord også ses som et resultat af, at de domfældte beboere i kampen for deres normalitet har svært ved at se relevansen af den pædagogiske indsats som pædagogerne administrativt tilrettelægger i de domfældtes individuelle planer.

4.4.2. DEN PÆDAGOGISKE FAGLIGHED – EN BEKYMRING?

At pædagogerne står over for et fagligt dilemma i forhold til at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats, som positivt kan spores hos de domfældte udviklingshæmmede, kan endvidere ses i lyset af, at pædagogerne ikke er i besiddelse af anvendte kriminalpræventive metoder. Som det fremkommer af den empiriske analyse af pædagogernes overvejelser, tilrettelægges og udøves indsatsen med udgangspunkt i generelle pædagogiske metoder og tilgange. I forhold til at indholdsbestemme og systematisere den kriminalpræventive indsats mangler pædagogerne specifikke kriminalpræventive metoder. Specifikt mangler de blandt andet et misbrugsprogram, som de udviklingshæmmede personer profiterer af. Manglen af et misbrugsprogram til udviklingshæmmede misbrugere stiller i praksis pædagogerne i det dilemma, at de ikke har et systematisk redskab til at fuldbyrde kunne fuldbyrde en systematisk misbrugsbehandling over for de domfældte beboere, som i deres foranstaltningsdom har indskrevet et domsvilkår om at underkaste sig misbrugsbehandling. Som det fremkommer af den empiriske

⁶¹ Som belyst i afsnit 4.2. gjorde dette sig undtagelsesvis gældende i den periode, hvor de øvede og performede teaterstykket *Olsen Banden* som de i høj grad tillagde mening.

analyse, betyder manglende kriminalpræventive metoder, at den kriminalpræventive indsats grundlæggende er tilrettelagt med udgangspunkt i Sødissbakkens fælles pædagogiske referenceramme, Gentle Teaching. Analysen viser, at pædagogerne tolker den pædagogiske tilgang forskelligt, hvilket ifølge ledelsen betyder, at den socialpædagogiske indsats på Bakkebo forekommer at være meget personafhængig: "Det bliver igen enormt personafhængigt" (Rømer, 2015:145). Pædagogernes forskellige tolkninger af Gentle Teaching samt de forskellige tolkninger af hvilke pædagogiske tilgange og metoder, de enkelte pædagoger og ledere fremhæver, at de anvender på Bakkebo, demonstrerer, at der ikke eksisterer en klar pædagogisk strategi for det pædagogiske arbejde. Et fænomen som er genkendeligt inden for den eksisterende forskning i dilemmafyldte indsatser på botilbud for voksne udviklingshæmmede uden dom.

På baggrund af deres undersøgelse af 53 bosteder og bofællesskaber i Københavns Kommune konkluderede Nirás konsulenterne (2008a), at der på flere botilbud ikke eksisterer en klar og eksplicit pædagogisk strategi for det pædagogiske arbejde. På baggrund af kritik af pædagogernes manglende evne til klart og præcist at formulere hvilke metoder og strategier, de arbejder efter, fremdrog Nirás Konsulenterne en bekymring over fagligheden på botilbudsområdet (Nirás Konsulenterne, 2008b:4). Tilsvarende med ledelsens tolkning af, at den pædagogiske tilgang på Bakkebo forekommer at være meget personafhængig, betonedes Nirás konsulenterne endvidere det kendetegn, at det socialpædagogiske arbejde i høj grad bygger på pædagogers individuelle erfaringsbaserede tavse viden fremfor en "klar og sammenhængende pædagogisk praksis" (Nirás konsulenterne, 2008a:29). Den manglende sammenhængende praksis kan i henhold til Bengtssons m.fl.' kortlægning af anvendte metoder på botilbud i Region Sydjylland ses som et resultat af, at de mest anvendte socialpædagogiske metoder på feltet ikke er knyttet til "bestemte psykiatriske diagnoser eller bestemte problematikker, men er mere generelle" (Bengtsson m.fl., 2015:10). Som Bengtsson m.fl. (2015) pointerer, så kan metodernes manglende faglige grundlag være medforklarende i forhold til at forstå den usystematiske brug og kendskab til metoder, som der kan identificeres i pædagogernes overvejelser i forhold til, hvordan de tilrettelægger indsatsen på Bakkebo.

Der er indenfor forskningsfeltet ikke enighed om, hvorvidt det faglige dilemma skal ses som et resultat af en manglende pædagogisk faglighed. Eksempelvis fremhæver Højmark (2013) i modsætning til Bengtsson m.fl. og Nirás konsulenterne, at der er en høj faglig bevidsthed på botilbudsområdet. Som hun betoner, er det væsentligt at forstå, at pædagogernes manglende metodiske stringens og heraf følgende sammenhængende indsats skal forstås som et led i at pædagogerne skal agere i et komplekst handlefelt. Hermed understreger Højmark, at pædagogerne står for at skulle udfolde mange forskellige typer af pædagogiske handlinger som følge af beboernes mange forskellige kontaktformer, som kan hæmme pædagogerne i deres opgaveløsning og således i at arbejde metodisk stringent. Ifølge Højmark skal der

altså tages højde for, at beboerne på botilbud kan være med til at hæmme pædagogerne i deres pædagogiske opgaveløsning. Et aspekt som medfører, at pædagogerne er nødsaget til at handle opfindsomt i forhold til de situationer, som opstår i relationen med de enkelte beboere, når de ikke forekommer motiveret til at deltage i den tilrettelagte indsats (Højmark, 2009:78). Det faglige dilemma, som pædagogerne på Bakkebo står overfor i forhold til, at de individuelle planer, som pædagogerne udarbejder, ikke kan spores i de domfældtes tolkninger, skal på baggrund af Højmarks undersøgelse ikke ses som en manglende faglighed hos pædagogerne. Det kan derimod ses som et led i, at de domfældte beboere med deres kamp om normalitet er med til at hæmme pædagogerne i at fuldbyrde den strafferetslige opgave, som de der blevet pålagt. Dette gælder særligt de umotiverede bedre fungerende domfældte som overlader pædagogerne til motivationsarbejde og således hæmmer dem i deres kriminalpræventive arbejde i forhold til at skabe positive forandringer i de domfældtes løbebaner. I det følgende vil det blive belyst, hvordan pædagogernes tolkning af selvbestemmelsesretten kan ses som værende medskabende for det faglige dilemma, som pædagogerne står overfor i forhold til at skabe positive forandringer i de domfældtes kriminelle løbebaner.

4.4.3. SELVBESTEMMELSESRETTEN – DET ETISKE DILEMMA

Et centralt aspekt i forhold til at forstå, hvorfor den socialpædagogiske indsats ikke kan spores i de domfældtes tolkninger af indsatsen, er pædagogernes opfattelse af de domfældtes rettigheder til så vidt muligt at bestemme over eget liv. Som det fremkommer af den empiriske analyse, bygger Bakkebos indsats ifølge ledelsen på den tolkning at: "... selvbestemmelsesretten er indiskutabel. De [beboerne] har altid mulighed for at sige nej." (Rømer, 2015:144). Pædagogernes forståelse af, at de domfældte beboere altid har ret til at sige nej til at deltage i fællesskabet eller deltage i individuelle tilrettelagte aktiviteter, har medført en praksisform af, at de domfældte beboere så vidt muligt skal være selvkørende, og at pædagogernes opgave følgelig består i at være til rådighed for de domfældte beboere. Som det bliver dokumenteret i den empiriske analyse, er det en tilgang, som i praksis har medført, at initiativet til igangsættelse af aktiviteter synes at være pålagt de domfældte beboere, således at de bliver styrende i forhold til at bestemme hvilke aktiviteter, der iværksættes. Som det fremgår af de domfældtes tolkninger, er de bekendte med deres ret til brugerindflydelse og ret til at bestemme over eget liv. Dette eksemplificeres i følgende feltnote, hvor en domfældt argumenterer for hans ret til selv at bestemme, hvorvidt han skal gå på arbejde eller ej:

Lise [pædagog] forsøger at overtale Per til at tage på arbejde på Bøgely. Hun siger til ham, at hun ikke kan forstå, at han ikke vil på arbejde. Hun argumenterer for, at når han først er kommet på arbejde, så plejer han at nyde det. Per fastholder, at han ikke vil på arbejde. Han understreger flere gange over for Lise, at han har ret til selv at bestemme, hvorvidt at han vil gå på arbejde eller ej. Men som han siger, her på Bakkebo er der en forventning om, at man skal gå på arbejde (Feltnote).

Som det fremgår af feltnoten, er den pågældende beboer bekendt med sine rettigheder og anvender dem til at legitimere hans fravalg af beskæftigelsestilbud. Den domfældtes kendskab til hans rettighed til at sige fra stiller altså pædagogen i en pædagogisk situation, hvor hendes eneste mulighed er at forsøge at motivere den pågældende beboer.

Inden for den eksisterende forskning fremhæver Sørensen (2005), at socialpædagogiske indsatser indholdsbestemmes lokalt i forhold til, hvordan socialpædagogerne på de enkelte botilbud tolker lovgivningen. Serviceloven giver ifølge Sørensen mulighed for vide fortolkninger i forhold til at tage udgangspunkt i enten et normaliserings- eller et rettighedsperspektiv (Sørensen, 2005:156). De empiriske analyser af pædagogernes og de domfældtes tolkninger af den socialpædagogiske indsats på Bakkebo indikerer, at pædagogerne tager udgangspunkt i et rettighedsperspektiv. Dette indebærer ifølge Sørensen, at pædagogerne vægter beboernes samtykke, hvilket kan føre til en handlingslammelse, således at pædagogerne ikke handler på grund af respekt og accept for de udviklingshæmmede beboere (Sørensen, 2005:156). Med pædagogernes tolkning af de domfældtes selvbestemmelsesret som indiskutabel, herunder at de domfældte skal være selvkørende, og at deres opgave er at være til rådighed for beboerne, fremviser pædagogerne en overdreven respekt for de domfældtes selvbestemmelsesret. En overdreven respekt som medfører, at de ikke handler over for de domfældte i situationer, som de domfældte ikke selv evner at håndtere. Eksempelvis i forhold til at administrere egen økonomi, hvilket ikke blot kan have fatale økonomiske konsekvenser, men også sundhedsmæssige konsekvenser, hvis en beboer ikke har råd til at købe medicin til at behandle sygdomme såsom diabetes, skizofreni m.m. (Rømer, 2015:181).⁶² Bagsiden af rettighedsperspektivet er ifølge Sørensen (2005), netop at en for stor respekt for beboernes rettighedsperspektiv fra personalets side kan medføre en praksis, som kan hæmme beboernes udviklingsmuligheder, idet der ikke stilles krav til beboerne.

På baggrund af pædagogernes socialpædagogiske forståelse af, at de domfældte beboere skal være vidt muligt selvkørende, og at de som pædagoger kun skal være til rådighed for de domfældte beboere, er det oplagt at stille spørgsmålstegn ved, om denne praksisform kun skal ses i relation til pædagogernes tolkning af de domfældtes rettigheder. I et socialpædagogisk perspektiv kan den pædagogiske handlingslammelse ligeledes relateres til en pædagogisk ugidelighed samt en manglende pædagogisk kreativitet til at iværksætte aktiviteter. Pædagogernes *overdrevne respekt* for selvbestemmelsesretten skal således ikke kun forstås som en pædagogisk handlingslammelse på baggrund af en for stor respekt overfor de

⁶² Som det konkluderes i rapporten "så kan det diskuteres, om personalet har en for overdreven respekt for selvbestemmelsesretten og dermed "glemmer" omsorgspligten, som står foreskrevet i Servicelovens § 82, det vil sige pligten til at yde omsorg over for en borger, uanset dennes samtykke" (Rømer, 2015:181).

domfældtes rettigheder, således som Sørensen (2005) påpeger det. Begrebsdannelsen *overdreven respekt* for selvbestemmelsesretten omfatter ligeså en forståelse af, at pædagogernes handlingslammelse kan skyldes en ugidelighed og en manglende pædagogisk kreativitet til at iværksætte initiativer for de domfældte beboere, som altså betyder, at de domfældte beboere ikke oplever, at der bliver stillet specifikke krav til dem. Set i lyset af den *omvendte looping-effekt*, det vil sige, den magtesløshed pædagogerne oplever i forhold til de domfældte beboere, kan det diskuteres, om pædagogerne anvender selvbestemmelsesretten som et hjælpebegreb i forhold til det faglige dilemma pædagogerne befinder sig i, i forhold til at den socialpædagogiske indsats ikke afspejles i de domfældtes tolkninger.

Det faglige dilemma i forhold til, at den socialpædagogiske indsats ikke afspejles i de domfældtes tolkninger, skal således ikke kun ses i lyset af, at pædagogerne mangler kriminalpræventive metoder og tilrettelægger indsatsen på baggrund af den relations filosofiske tilgang Gentle Teaching. Det faglige dilemma kan endvidere relateres til pædagogernes tolkning af de domfældtes selvbestemmelsesret. En tolkning som altså forekommer at være overdreven i den forstand, at pædagogerne ikke stiller krav til beboerne. Et aspekt som blandt andet Ib bekræfter i hans svar på spørgsmålet om, hvorvidt pædagogerne stiller nogle krav til ham i forhold til at deltage i bestemte tilrettelagte aktiviteter på Bakkebo: "Nej, nej. Det gør de ikke" (interview, Ib). På baggrund af KvaliKomBo projektets undersøgelse af ni botilbud nåede Langager (2013) frem til lignende konklusioner, at pædagogerne har en overdreven respekt for de udviklingshæmmedes rettigheder, og at dette medfører, at der ikke stilles krav til de udviklingshæmmede beboere. På baggrund heraf konkluderede Langager (2013:277), at pædagogers tolkning af selvbestemmelsesretten har medført en forglemmelse af socialpædagogikkens kerne, nemlig udviklingsaspektet. Langager argumenterede tilsvarende for, at der forekommer at være en forståelse blandt pædagoger om, at de udviklingshæmmede beboere er blevet "urørlige individer". Som Langager fremhæver, har der udviklet sig en individualiserings logik, som viser sig i form af, at man ikke må gribe ind i beboernes liv (Langager, 2013:283). En logik, som skaber det etiske dilemma, at pædagogernes respekt for beboernes rettigheder kan hindre enhver udvikling, og dermed kan ses som overgreb på beboerne (ibid.).

Selvom selvbestemmelsesretten kun er nævnt i en enkel paragraf i Serviceloven (§ 124, stk. 1) som en vigtig paragraf i forhold til at "begrænse magtanvendelse og indgreb i selvbestemmelsen til det absolut nødvendige", så er selvbestemmelsesretten ifølge Langager, blevet et begreb, som er gledet ind i dagligdagen på botilbud som den "ultimative karakteristik af borgerens individuelle ret til at bestemme" (Langager, 2013:282-283). Som det fremgår af de empiriske analyser, medfører pædagogernes tolkninger af selvbestemmelsesretten, at de domfældte beboere er de initiativtagende i forhold til at iværksætte aktiviteter, opøge pædagogerne m.m. Samstemmende med Langagers konklusioner viser de empiriske analyser, hvordan pædagogernes tolkning af de domfældtes rettigheder

har medført en ”inaktiv” pædagogik (Langager, 2013:283).⁶³ En ”inaktiv” pædagogik, hvor de domfældte er blevet tildelt magten, hvilket altså i henhold til de domfældtes tolkninger betyder, at de ikke oplever, at der bliver stillet krav til dem i forhold til strafferetslige formål, som de er anbragt på baggrund af: nemlig formålet om at de domfældte under anbringelsen ikke blot skal kontrolleres og overvåges. De skal underkaste sig en kriminalpræventiv behandlingsindsats med det formål at forebygge, at de begår nye lovovertrædelser.

Pædagogernes tolkninger af de domfældtes ret til at bestemme selv og den følgerige inaktive pædagogik, som de udøver, stiller ikke blot pædagogerne over for det faglige dilemma, at indsatsen ikke afspejles i de domfældtes tolkninger. Det stiller ydermere pædagogerne i et fagligt dilemma i forhold til at fuldbyrde den strafferetslige opgave i forhold til at opnå positive forandringer i de domfældtes kriminelle løbebaner. Som Hur (2009) fremhæver, er udfordringen ved at give udviklingshæmmede personer retten til at bestemme selv, at de ikke har en veludviklet refleksionsevne. Som følge heraf kan udviklingshæmmede personer have svært ved at forvalte deres frihed, hvilket ifølge Hur kan medføre, at de – i modsætning til Servicelovens formålsbestemmelse om inkludering – kan blive ekskluderet, da de ikke altid formår at se konsekvenserne af deres egne handlinger (Hur: 2009:60). I forhold til de domfældte beboere betyder dette, at de ikke nødvendigvis kan gennemskue konsekvenserne af deres egne kriminalpræventive handleformer, og at de med deres selvvalgte isolering i deres egne boliger ekskluderer dem selv fra fællesskabet internt på Bakkebo. Pædagogernes overdrevne respekt for de domfældtes selvbestemmelsesret og de konsekvenser, dette har for de domfældte beboere, er med til at forklare, hvorfor der ifølge UFC Handicap (2004) ikke forekommer at være krav og konsekvens i de domfældtes domme.

Som konsekvens af pædagogernes overdrevne respekt for de domfældtes selvbestemmelsesret, forekommer det ikke kun at være den pædagogiske omsorg, som er gledet i baggrunden, således som Engen (2014) konkluderede i hendes undersøgelse af socialpædagogiske praksisformer på tre botilbud. Med pædagogernes overdrevne respekt for selvbestemmelsesretten og de heraf manglende regulerende krav, synes udviklingsaspektet med det overskrivende som mål – hvilket Langager betegner som socialpædagogikkens kerne – tilsvarende at være gledet i baggrunden (Langager, 2013). Med deres overdrevne respekt for de domfældtes selvbestemmelsesret dokumenterer den analytiske sammenstilling i nærværende afsnit med andre ord, at pædagogerne selv er med til at stille sig i et fagligt dilemma i forhold til at fuldbyrde den strafferetslige opgave, som de er blevet pålagt. De empiriske analyser viser, at pædagogernes overdrevne fokus på de

⁶³ Det vil sige, en pædagogik hvor den pædagogiske fordring om initiativtagende handlinger er blevet erstattet af en forståelse af, at pædagogen har en servicerolle i stedet for at agere som en udviklingsperson som har det overskridende til mål (Langager, 2013:283,290).

domfældtes selvbestemmelsesret gør dem blinde for det kriminalpræventive udviklingsaspekt, som der ligger i det strafferetslige formål, hvilket har den konsekvens, at pædagogernes tilrettelagte indsats ikke afspejler sig i de domfældtes tolkninger af den socialpædagogiske indsats. I den følgende sammenstilling af analysekomponenterne de *domfældtes udviklings- og læreprocesser* belyses det, hvilken betydning pædagogernes blindhed for de domfældtes personlige identiteter har for de udviklingsrammer og – muligheder, som de efterlader til de domfældte beboere.

4.5. DE AMBIVALENTE DOMFÆLDTE – DET RELATIONSPÆDAGOGISKE DILEMMA

I dette sidste analyseafsnit sammenstilles aktørernes opfattelse af de *domfældtes udviklings og læringsprocesser*. Sammenstillingen af de to selvstændige empiriske analysekomponenter viser, at der forekommer at være forskel i aktørernes opfattelser af, hvilken betydning pædagogerne har for, at de domfældte beboere gennemgår et positivt forandringsforløb under anbringelse. Pædagogerne påpeger på den ene side, at de domfældtes positive forandringsforløb tillægges deres relationspædagogiske tilgang. De domfældte beboere derimod forekommer delte i deres opfattelser i forhold til, at en enkelt beboer eksplicit tillægger pædagogerne betydning. Derimod forekommer de to anbringelsesdømte beboere ambivalente i forhold til at tillægge pædagogerne betydning. Et dilemma som stiller pædagogerne over for en beboergruppe, som på den ene side er markant afstandstagende fra at tage i mod pædagogernes hjælp og på den anden side fremsætter et ønske om pædagogernes hjælp i forhold til deres kriminelle adfærd. Nærmere bestemt udgør det et dilemma for pædagogerne i forhold til at skabe den gode relation til de domfældte beboere, som pædagogerne tillægger betydning for at skabe nogle positive udviklingsrammer for de domfældte beboere. Med anvendelse af Goffmans begreber *ambivalens* og *personlig identitet* belyses i det følgende afsnit *Pædagogernes blindhed for de domfældtes personlige identiteter*, hvordan pædagogerne kan forekomme at være blinde over for de domfældtes ambivalens og faktiske personlige identiteter. Det belyses nærmere bestemt, hvordan denne blindhed har betydning for den relationspædagogiske interaktion mellem de to aktørgrupper, og hvordan dette følgelig har betydning for de domfældtes udviklings- og læringsmuligheder.

4.5.1. BLINDHEDEN FOR DE DOMFÆLDTES PERSONLIGE IDENTITETER

At de domfældte beboere forekommer at være ambivalente i forhold til, om de har brug for pædagogernes hjælp eller ej, er med Goffmans ord ”uundgåeligt”. I Goffmans perspektiv er det ”uundgåeligt”, at en stigmatiseret person føler en vis *ambivalens* med hensyn til sit eget jeg (Goffman, 2009/1967:149). Dette sker, når en stigmatiseret person oplever, at han ikke lever op til de identitetsnormer, som

han identificerer sig med (Goffman, 2009/1967:148). Som det fremkommer af den empiriske analyse, bygger Steffan og Ib netop deres *ambivalens* på en erkendelse af, at de har behov for pædagogernes hjælp i forhold til deres kriminelle problemstillinger for at opnå muligheden for få deres domme ophævet. Det fremgår desuden af deres betragtninger, at de oplever, at pædagogerne tager afstand fra dem og ikke ønsker at indgå i positiv interaktioner med dem. Som Steffan udtrykker det: ”de er ligeglade med mig”. Om end at det er de domfældtes tolkning, at pædagogerne ikke ønsker at indgå i en positiv relation med dem, gør de domfældtes ambivalens det pædagogiske relationsarbejde dilemmafyldt og vanskeligt at udføre. De stiller pædagogerne over for det dilemma at hjælpe en beboergruppe, som på den ene side ønsker hjælp og på den anden side ikke ønsker deres hjælp eller i det hele taget at indgå i interaktioner med dem. De domfældtes *ambivalens* kræver i Goffmans forstand, at pædagogerne kan se nuancerne imellem de domfældtes tilsyneladende og faktiske identitet. Dette betyder, at de kan se udover deres stereotype kategoriserende forståelse af de domfældte som en samlet målgruppe med en social identitet som udviklingshæmmede personer (Goffman, 2009/1967:97). Nærmere bestemt kræver det, at pædagogerne skaber sig et kendskab til de domfældtes *personlige identiteter*, det vil sige, at de gennem en relation får skabt et mere dybdegående kendskab til de domfældtes specifikke egenskaber (Goffman, 2009/1967:97). Igennem et relationspædagogisk kendskab til de domfældtes specifikke egenskaber vil pædagogerne i Goffmans forstand kunne adskille de enkelte beboere entydigt fra den sociale identitet, som de kategoriserer de domfældte som: nemlig udviklingshæmmede lovovertrædere (Goffman, 2009/1967:97).

Det pædagogiske dilemma i forhold til de domfældtes ambivalens består konkret i at skabe sig kendskab til de domfældtes personlige identiteter udover den biografi, som står fremskrevet i deres journaler. Pædagogerne står særligt over for et vanskeligt dilemma i forhold til de potentielt miskrediterede, som er – som belyst i afsnit 4.2.3 *Informationskontrollen* – informationskontrollerende og afstandstagende over for pædagogerne som et led i at blive accepteret og respekteret som personer med en normal identitet. De potentielt miskrediterede, herunder Ibs og Steffans informationskontrollerende adfærd stiller pædagogerne i et vanskeligt dilemma i forhold til at skabe et relationspædagogisk kendskab til deres personlige identiteter og således kendskab til deres ønske om hjælp til at arbejde med deres kriminelle adfærdsproblemer. At pædagogerne har vanskeligt ved at få kendskab til de domfældtes *personlige identiteter* i praksis fremkommer blandt andet af Ibs tolkning af, at pædagogerne hindrede ham i forhold til at søge job i det lokale supermarked. Som det fremgår i interviewet, begrundet han netop pædagogernes manglende velvilje med, at pædagogerne ikke kender hans *personlige identitet* i forhold til hans faktiske egenskaber: ”Det er fordi, at de ikke kender mig – ikke engang efter to år. Det gør de ikke!”(interview, Ib). Set ud fra de domfældtes perspektiv forekommer pædagogerne at være blinde for de domfældtes *personlige identiteter*. Dette ses bl.a. gennem at pædagogerne ikke tager initiativ til at indgå i

interaktioner med de domsfældte, undlader at konfrontere dem med deres uhensigtsmæssige adfærd m.m.

Set i pædagogernes perspektiv skyldes deres afstandstagen ikke en blindhed for de domfældtes *personlige identitet*. Det kan derimod ses som et tegn på, at pædagogerne er bange for de domfældte beboere. Som det fremkom af pædagogernes målgruppeopfattelse, så er det deres oplevelse, at gruppen af de bedre fungerende domfældte med deres truende og voldelige adfærd er farlige over for både pædagogerne og de andre beboere. Som en pædagog beskriver det i interviewet:

"Da jeg startede på Bakkebo, der var der dæleme ingen, der sloges – ingen. Men det blev der så lavet om på, for det var også en måde, man kunne trænge igennem med noget, og personalet blev bange, og det finder man også ud af ubevidst" (Rømer, 2015:107).

Som citatet indikerer, så har de domfældtes voldelige adfærd medført, at pædagogerne har udviklet en overdreven respekt for de domfældtes voldelige adfærd. En respekt som har bidraget til, at de domfældte beboere agerer mere truende og voldelige i forhold til at få deres vilje gennemført. At der ikke afspejler sig et kendskab til de domfældtes *personlige identiteter*, således som Steffan og Ib tolker det, kan altså ses i lyset af pædagogernes overdrevne respekt over for de domfældte og deres voldelige adfærd. Pædagogernes overdrevne respekt for vold bidrager ikke blot til yderligere vold fra de domfældtes side. Den bidrager til, at pædagogerne trækker sig tilbage fra de domfældte ved ikke at undersøge beboernes perspektiv på givne episoder. Som Steffan fremhæver det i forhold til hans opfattelse af, at det er ham som skal tage initiativ til at snakke med pædagogerne om hans temperament og ikke omvendt: "De kommer ikke tilbage til en og spørger, hvorfor gjorde du sådan, og hvorfor sagde du ditten, og hvorfor gjorde du datten?" Pædagogernes overdrevne respekt for de domfældte efterlader således de domfældte i hvad Høgsbro m.fl. (2012) kalder en isoleret tilstand.

Pædagogernes overdrevne respekt for de domfældte og deres voldelige adfærd kan dels forklare, hvorfor de domfældte – særligt bedre fungerende beboere – ikke oplever at have lært noget under deres ophold på Bakkebo. Det kan ydermere forklare, hvorfor pædagogerne på trods af deres relationspædagogiske tankegang om at skabe en god relation til de domfældte beboere med anvendelse af blandt andet *knus og kram*, synes at have trukket sig ind i det som Høgsbro m.fl. kalder et "mentalt glashus" (Høgsbro m.fl., 2012: 123). En tilbagetrækning som de domfældte konkret oplever ved, at pædagogerne forskanser sig bag computeren på det aflåste personalekontor, og som altså efterlader de domfældte i en isoleret tilstand, hvor de ikke oplever, at pædagogerne stiller dem regulerende krav i forhold til deres kriminelle løbebaner – hvilket ellers er det strafferetslige formål med deres anbringelse på Bakkebo. Pædagogernes tilbagetrækning i et "mentalt glashus"

symboliseret ved en forskansning bag computeren giver endvidere en forklaring på, hvorfor jeg i mit observationsstudie oplevede et minimalt antal af interaktioner mellem pædagogerne og de domfældte beboere. Et minimalt antal af interaktioner som har medført, at denne teoretiske analyse af den dilemmafyldte indsats er funderet i pædagogernes og de domfældte beboeres betragtninger og opfattelser i forhold til, hvordan de definerer dem selv, hinanden og den socialpædagogiske indsats på Bakkebo. Sammenfattende fremviser den teoretiske analyse af den dilemmafyldte indsats, at Rønn stadig har ret i sine konklusioner i forhold til, at de professionelle i arbejdet med at få accepteret de udviklingshæmmede i samfundet, syntes at have givet op på forhånd på grund af tidens snævre normalitetsbegreb (Rønn, 1996). En opgivelse som for de åndssvage ved ophævelsen af særforsoget betød, at "... de skal finde deres gamle plads i de marginaliseredes hierarki, for de er stadig i nogen grad afskåret fra at skabe subkulturer eller revolt, hvad de andre grupper kan – og vil – gøre" (Rønn, 1996:402).

4.6. AFRUNDING

Mit formål med kapitlets teoretiske analyse har været at generere en substantiv teori, som kan forklare de dilemmaer, som medfører, at den kriminalpræventive indsats på Bakkebo bliver vanskelig at tilrettelægge og udøve for det pædagogiske personale. Den teoretiske analyse har genereret en substantiv teori, som byder på fire analytiske forklaringer, som til sammen giver en samlet forklaring på, hvorfor den socialpædagogiske indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud udgør en dilemmafyldt indsats. De fire analytiske forklaringer beskriver hver for sig – samt på tværs - hvilke pædagogiske vanskeligheder, pædagogerne står over for i forhold til at varetage den kriminalpræventive opgave, som de er blevet pålagt at fuldbyrde af det strafferetslige system. Det første forklaringselement, *"Dem og os"* – *det institutionelle dilemma*, beskriver og forklarer, hvordan pædagogerne står over for en målgruppe, som ikke vil påtage sig den strafferetslige kategori og som følge heraf ikke ønsker pædagogernes hjælp og således tager afstand fra pædagogerne. Det andet forklaringselement, *Mellem Straffelov og Servicelov – det juridiske dilemma*, beskriver og forklarer, hvordan det forekommer logisk umuligt for pædagogerne at udføre den strafferetslige tilsynsforpligtigelse af de anbringelsesdømte beboere uden at overskride Servicelovens gældende rammer.

Det tredje forklaringselement, *Det faglige dilemma – mellem tvang og humanisering* beskriver og forklarer, hvordan manglende kriminalpræventive metoder og en overdreven respekt for selvbestemmelsesretten medfører, at pædagogernes udformede mål og delmål i de domfældtes individuelle planer ikke afspejles i de domfældtes opfattelser af indsatsen som positive forandringsforløb i deres kriminelle løbebaner. Det fjerde forklaringselement *"De ambivalente domfældte – det relationspædagogiske dilemma"* beskriver og forklarer, hvordan de domfældtes ambivalens i forhold til at modtage pædagogernes hjælp vanskeliggør

pædagogernes relationspædagogiske arbejde i forhold til at skabe en god relation til den enkelte domfældte beboer som grundlag for at skabe positive udviklingsmuligheder for vedkommende. I tillæg med de fire analytiske forklaringsselementer har sammenstillingen genereret et kernebegreb, som går på tværs af de fire forklaringsselementer; nemlig selvbestemmelsesretten. Det er et kernebegreb, som sammenvæver de fire belyste dilemmaer med hinanden forstået således, at et uløst dilemma unægtelig medfører et nyt dilemma. Den substantive teori danner grundlag for at forstå og forklare, hvordan det pædagogiske personale står over for et paradoks i forhold til at skulle fuldbyrde en strafferetslig opgave, som ikke er logisk mulig at udføre i praksis inden for det juridiske spændingsfelt, indsatsen befinder sig i mellem Straffeloven og Serviceloven.

KAPITEL 5. DØMT TIL SOCIALPÆDAGOGIK – AFHANDLINGENS KONKLUSIONER

Formålet med denne afhandling har været at belyse den socialpædagogiske indsats som voksne udviklingshæmmede lovovertrædere strafferetsligt ikendes, når de frifindes for straf og modtager en foranstaltningsdom med henblik på at underkaste dem en kriminalpræventiv behandlingsindsats på et § 108 botilbud. Afhandlingen har haft til formål at belyse, hvorfor at den socialpædagogiske indsats over for de domfældte udviklingshæmmede karakteriseres som en dilemmafyldt og vanskelig indsats at tilrettelægge og udøve for det pædagogiske personale. Tilrettelagt som et kvalitativt single casestudie på et botilbud med otte domfældte beboere har afhandlingen afdækket dette ved at undersøge og sammenstille pædagogernes og de domfældte beboeres opfattelser af dem selv, hinanden og indsatsen. Som grundlag til at undersøge hvorfor indsatsen karakteriseres som dilemmafyldt, har afhandlingen haft til formål at belyse følgende forskningsspørgsmål:

Hvilke overvejelser gør pædagoger sig i forhold til at tilrettelægge og udøve en socialpædagogisk indsats over for voksne domfældte udviklingshæmmede på et botilbud? Hvordan betragter og opfatter de domfældte beboere sig selv, anbringelsens formål og socialpædagogikken på botilbuddet?

I dette sidste afsluttende kapitel sammenfattes og diskuteres afhandlingens konklusioner. Kapitlet er opdelt i to afsnit. I det første afsnit *Afhandlingens centrale empiriske fund* præsenteres afhandlingens centrale empiriske fund og den substantive teori, som de empiriske fund har genereret som en forklaring på, hvorfor den socialpædagogiske kriminalpræventive indsats lokalt på Bakkebo kan karakteriseres som dilemmafyldt. I det andet og afsluttende afsnit *Potentialer i den dilemmafyldte indsats – en perspektivering* afsluttes med at fremhæve, hvordan der på trods af indsatsens dilemmafyldte handlingsrum forekommer at være socialpædagogiske potentialer at spore i den dilemmafyldte indsats.

5.1. AFHANDLINGENS CENTRALE EMPIRISKE FUND

I forhold til at besvare afhandlingens forskningsspørgsmål præsenteres i det følgende de centrale fund, som de empiriske analyser af pædagogernes og de domfældtes meningstolkninger har genereret. Afsnittet indledes med at præsentere de overvejelser, som pædagogerne gør sig i forhold til at tilrettelægge og udøve en socialpædagogisk indsats med en kriminalpræventiv effekt over for de domfældte

beboere. Dette efterfølges af en konkluderende redegørelse for, hvordan de domfældte beboere betragter og opfatter dem selv, anbringelsens formål og socialpædagogikken på botilbuddet. Herefter præsenteres den substantive teori, som sammenstillingen af de to aktørperspektiver har genereret som en forklaring på, hvorfor at indsatsen kan karakteriseres som dilemmafyldt. Afsnittet afrundes med at diskutere, hvordan afhandlingen bidrager med ny viden til det socialpædagogiske forskningsfelt.

5.1.1. DE PÆDAGOGISKE OVERVEJELSER – MEDARBEJDERPERSPEKTIVET

Den empiriske undersøgelse af de pædagogiske overvejelser dokumenterer overordnet, at pædagogerne tilrettelægger og udøver indsatsen på baggrund af en diagnostisk målgruppeopfattelse af de domfældte som udviklingshæmmede personer. Analysen viser, at pædagogerne trods deres opfattelse af, at de domfældte udviklingshæmmede er en kompleks målgruppe opdelt i de bedre fungerende udviklingshæmmede og de typisk udviklingshæmmede, ikke stiller spørgsmålstejn ved den diagnostiske kategorisering, som de tillægger de domfældte beboere. Pædagogernes diagnostiske kategorisering danner grundlag for, at de tilrettelægger og udøver indsatsen på baggrund af en opfattelse af, at de domfældte beboere har brug for hjælp til at klare dem selv i hverdagen samt i forhold til at skabe positive forandringer i deres kriminelle løbebaner. Om end at formålet med indsatsen er at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats med henblik på at forebygge, at de domfældte begår nye lovovertrædelser, så viser analysen endvidere, at det er pædagogernes betragtning, at de domfældte beboere ikke er motiverede for at modtage deres hjælp. Dette gælder særligt gruppen af de bedre fungerende udviklingshæmmede, som har et aktivt misbrug, og som viser truende og voldelig udadreagerende adfærd. Som analysen konkluderer, er det pædagogernes betragtning, at det ikke er muligt på tilfredsstillende vis at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats over for de to typer af domfældte beboere på en og samme tid. Som de påpeger, er det deres opfattelse, at beboergruppen er en uhomogen målgruppe, hvor de typiske udviklingshæmmede beboere isolerer sig i deres lejligheder, fordi de er bange for og ikke forstår de bedre fungerendes udadreagerende adfærd.

I forhold til at tilrettelægge og udøve den kriminalpræventive indsats viser analysen, at der ikke forekommer væsentlig forskel i måden, hvorpå pædagogerne tilrettelægger og udøver indsatsen sammenlignet med socialpædagogiske indsatser på botilbud for udviklingshæmmede voksne *uden* dom. Analysen dokumenterer at, pædagogerne mangler specifikke kriminalpræventive metoder til at tilrettelægge og udøve en særlig kriminalpræventiv indsats med fokus på at skabe forandringer i de domfældtes kriminelle løbebaner. Specifikt mangler pædagogerne misbrugsbehandlingsprogrammer og kan således ikke på tilfredsstillende vis opfylde det retslige krav, som gør sig gældende i beboernes domsvilkår. Som det

fremgår af analysen, tilrettelægger og udøver pædagogerne den kriminalpræventive indsats med udgangspunkt i Sødissbakkes fælles pædagogiske referenceramme Gentle Teaching og dennes relationelle tilgang. Endvidere dokumenterer analysen, at indsatsen tilrettelægges med udgangspunkt i pædagogernes tolkning af, at de domfældtes selvbestemmelsesret er indiskutabel. En tolkning som medfører, at det er pædagogernes forståelse, at de domfældte beboere så vidt muligt skal ”klare sig selv”, og at pædagogernes egen rolle er ”at være til rådighed” over for beboerne. Det konkluderes på baggrund heraf, at pædagogernes tolkning af selvbestemmelsesretten leder til, at pædagogerne ikke stiller krav til de domfældte beboere. Som det dokumenteres, medfører dette, at de domfældte beboere bliver de initiativtagende og styrende i forhold til hvilke aktiviteter, der arrangeres på Bakkebo.

5.1.2. DE DOMFÆLDTES OPFATTELSE – BEBOERPERSPEKTIVET

Den empiriske analyse af de domfældte beboeres opfattelse og betragtninger dokumentere overordnet, at de domfældte beboere afgrænser sig fra den strafferetslige kategori som de er dømt til: nemlig *udviklingshæmning*. Uanset hvilken grad af udviklingshæmning de domfældte beboere end må have, viser analysen, at de afgrænser sig fra at have brug for pædagogernes hjælp til at klare de daglige hverdagsfunktioner, som de definerer at udviklingshæmmede personer har brug for hjælp til. I modsætning hertil stiller de domfældte beboere ikke spørgsmålstejn ved, at de er domsanbragte beboere. Analysen konkludere således, at de domfældte beboere vedkender sig, at de har begået kriminalitet af forskellig art, og at de som følge heraf er anbragt på Bakkebo for at afsone deres dom. Analysen dokumenterer videre hvordan der forekommer at være forskel i måden hvorpå de anbringelsesdømte og de tilsynsdømte opfatter selve anbringelsen på Bakkebo. Fælles for dem alle er en betragtning af, at de bliver kontrolleret og overvåget af pædagogerne. Gældende for de anbringelsesdømte som er underkastet Straffelovens udgangscirkulære, er at de definerer Bakkebo som et fængsel. Som det konkluderes i analysen, bygger de anbringelsesdømte denne tolkning på deres opfattelse af, at pædagogerne låser dem ind i deres private bolig uden at de har givet samtykke hertil

I forhold til deres opfattelse af hverdagens indhold på Bakkebo konkluderes det yderligere, at de domfældte beboere oplever et fravær af meningsfyldte aktiviteter eftersom, at det eneste pædagogiske initiativ som de oplever blive iværksat er beskæftigelsestilbuddet. Som analysen dokumentere, er det kun en enkelt af de tre beboere, der varetager sit beskæftigelsestilbud. De tre andre domfældte informanter har fravalgt det, da de ikke finder mening hermed. Som det fremgår, er det de domfældtes tolkning, at de har ret til at bestemme over dem selv, og at pædagogerne ikke kan tvinge dem til at varetage beskæftigelsestilbud. Fravælgelsen medfører at de anbringelsesdømte ekskluderer dem i deres lejligheder, hvor de udarbejder deres egne kriminalpræventive handleformer i forhold til at forebygge

recidiv. De tilsynsdømte beboere, som frit kan bevæge sig i samfundet vælger en anden handlingsform: nemlig kun at være minimalt tilstede på Bakkebo. Sammenfattende konkluderer analysen, at det er de domfældtes opfattelse, at socialpædagogikken på Bakkebo begrænser sig til kontrol og overvågning, og at de selv skal tage initiativ til aktiviteter med mere. Om end at de domfældte afgrænser sig fra at have brug for pædagogernes hjælp dokumentere analysen afslutningsvis, hvordan de anbringelsesdømte forekommer at være ambivalente i forhold til at have brug for pædagogernes hjælp til at skabe positive forandringer i deres kriminelle løbebane. På baggrund af deres opfattelser om, at pædagogerne holder afstand fra dem og således er ligeglade med dem, så viser analysen, at de har et ønske om, at pædagogerne vil indgå i positive interaktioner med dem og, ikke mindst, at de vil konfrontere dem med deres afvigende adfærd.

5.1.3. DEN SUBSTANTIVE TEORI

Den teoretiske sammenstilling har genereret en substantiv teori, som giver en forklaring på, hvorfor indsatsen over for domfældte udviklingshæmmede kan karakteriseres som dilemmafyldt og vanskeligt at tilrettelægge og udøve for pædagogerne. Den substantive teori omfatter i alt fire analytiske forklaringer som hver for sig – samt på tværs – beskriver, hvilke pædagogiske dilemmaer og vanskeligheder pædagogerne står over for i forhold til at varetage den kriminalpræventive opgave, som de er blevet pålagt at fuldføre af det strafferetslige system. Det første forklaringsselement, *"Dem og os" – det institutionelle dilemma*, beskriver og forklarer, hvordan pædagogerne står over for en målgruppe, som ikke vil påtage sig den strafferetslige kategori, og som følge heraf ikke ønsker pædagogernes hjælp og således tager afstand fra pædagogerne. Det andet forklaringsselement, *Mellem Straffelov og Servicelov – det juridiske dilemma*, beskriver og forklarer, hvordan det forekommer logisk umuligt for pædagogerne at udføre den strafferetslige tilsynsforpligtigelse af de anbringelsesdømte beboere uden at overskride Servicelovens gældende rammer. Det tredje forklaringsselement, *Det faglige dilemma – mellem tvang og humanisering*, beskriver og forklarer, hvordan manglende kriminalpræventive metoder og selvbestemmelsesretten medfører, at pædagogernes udformede mål og delmål i de domfældtes individuelle planer ikke afspejles i de domfældtes opfattelser af indsatsen som positive forandringsforløb i deres kriminelle løbebaner. Det fjerde forklaringsselement *"De ambivalente domfældte – det relationspædagogiske dilemma"*, beskriver og forklarer, hvordan de domfældtes ambivalens i forhold til at modtage pædagogernes hjælp vanskeliggør pædagogernes relationspædagogiske arbejde i forhold til at skabe en god relation til den enkelte domfældte beboer som grundlag for at skabe positive udviklingsmuligheder for vedkommende.

I tillæg med de fire analytiske forklaringsselementer har sammenstillingen genereret et kernebegreb, som går på tværs af de fire forklaringsselementer; nemlig

selvbestemmelsesretten. Det er et kernebegreb, som sammenvæver de fire belyste dilemmaer med hinanden, forstået således at et uløst dilemma unægtelig medfører et nyt dilemma. Den substantive teori danner ikke blot grundlag for at forklare, hvorfor indsatsen forekommer at være dilemmafyldt og vanskelig for det pædagogiske personale at fuldbyrde den strafferetslige opgave inden for det juridiske spændingsfelt. Den substantive teori danner også grundlag for at forklare, hvordan den kriminalpræventive indsatsform tenderer af opbevaring, eftersom der ikke stilles regulerende krav til de domfældte beboere, som afspejler sig positivt i deres kriminelle løbebaner. Som analysen viser, skyldes de manglende krav og konsekvenser fra pædagogernes side en overdreven respekt for de domfældtes selvbestemmelsesret – en overdreven respekt som efterlader de domfældte i et ingenmandsland, hvor de ud fra egne evner og formåen forsøger at påtage sig ansvaret for deres egne handlinger. Et ansvar som de jævnfør Straffelovens princip om straffefrihed ikke evner at påtage sig.

5.1.4. AFHANDLINGENS FORSKNINGSMÆSSIGE BIDRAG

Sammenfattende udgør afhandlingen et selvstændigt bidrag til det socialpædagogiske forskningsfelt vedrørende indsatser på botilbudsområdet. Afhandlingen bidrager specifikt med viden om indsatsen over for udviklingshæmmede lovovertrædere, som inden for forskningsfeltet er et historisk belyst fænomen, men som siden Servicelovens implementering i 1998 forekommer at være sparsomt belyst, om end ikke ubelyst. Det nye som afhandlingens forskningsmæssigt bidrager med, er dels empiriske analyser af, hvordan målgruppen af domfældte udviklingshæmmede tolker deres situation i forhold til at være strafferetligt anbragt på et § 108 botilbud. Dels bidrager afhandlingen med en substantiv teori, som ikke blot bidrager med en analytisk forklaring på, hvorfor den socialpædagogiske indsats på botilbud for domfældte udviklingshæmmede karakteriseres som dilemmafyldt og vanskelig at tilrettelægge som en kriminalpræventiv indsats. Den bidrager mere specifik med analytisk viden om, hvordan indsatsens juridiske dilemma mellem Straffelovens og Servicelovens modsatrettede formålsbestemmelser gør det umuligt for pædagogerne at efterleve Servicelovens boligbegreb. Som noget nyt forklarer den substantive teori, hvordan indsatsens lovgivningsmæssige rammer i praksis stiller pædagogerne i et dilemmafyldt handlingsrum, hvor de på én og samme tid skal varetage samfundets sikkerhed og de domfældtes rettigheder. I forhold til det mere generelle forskningsfelt vedrørende socialpædagogiske indsatser på botilbud udgør afhandlingen et selvstændigt bidrag til diskussionen om, hvordan pædagogers tolkning af selvbestemmelsesretten har medført en forglemmelse af socialpædagoggens kerne, nemlig udviklingsaspektet.

5.2. POTENTIALERNE I DEN DILEMMAFYLDTE INDSATS – EN PERSPEKTIVERING

På trods af at afhandlingen viser, at det kan forekomme at være håbløst umuligt at tilrettelægge og udøve en kriminalpræventiv indsats over for domfældte udviklingshæmmede på botilbud, så viser afhandlingen ligeledes, at der socialpædagogisk er potentialer at spore inden for indsatsens dilemmafyldte handlingsrum. Der forekommer at være socialpædagogiske potentialer i forhold til at åbne op for et bredere syn på de domfældte udviklingshæmmede og i forhold til at diskutere, hvorvidt bostedernes tolkning af selvbestemmelsesretten er med til at fastlåse det socialpædagogiske arbejde i form af en handlingslammelse. Det mest i øjnepaldene potentiale, som kan spores i afhandlingen – som vil blive fremhævet i dette sidste og afsluttende afsnit – er potentialet for at planlægge noget mere interaktion mellem pædagogerne og de domfældte beboere. Som det fremgik af observationsstudiet var det minimalt med antal af interaktioner mellem pædagogerne og de domfældte beboere som blev observeret i løbet af feltstudiet. Det er dog ikke dette fund som alene indikerer, at der er potentialer for at planlægge aktiviteter som kan skabe muligheder for at indskrænke ”dem og os” skellet mellem pædagogerne og de domfældte beboere. Potentialet ses særligt i de domfældtes ambivalens i forhold til dels at være afstandstagen fra at modtage pædagogernes hjælp og dels at ønske pædagogernes hjælp i forhold til at skabe positive forandringer i deres kriminelle løbebaner. Selvom pædagogerne fremhæver, at det er en pædagogisk udfordring at arbejde relationspædagogisk med de domfældte beboere fordi de ofte forekommer at være umotiverede, så er de domfældte altså – trods deres ambivalens – åbne for at indgå i en mere positiv relation med pædagogerne.

Den domfældtes åbenhed for at indgå i en positiv relation med de domfældte, kræver at pædagogerne fremadrettet får skabt et relationspædagogisk rum, som kan danne rammen for at skabe en tillidsfuld relation mellem aktørerne. I Goffmans forstand handler det for pædagogerne om at få skabt det han kalder *institutionelle ceremonier* (Goffman, 1967/1961). Dette er fællesarrangementer i form af en ”komsammen” aktivitet som er kendetegnet ved, at aktørerne frigør sig fra deres formelle roller (Goffman, 1967/1961). *Institutionelle ceremonier* er fællesarrangementer som ifølge Goffman er med til at holde sammen på personalet og klienterne, det vil sige, at *institutionelle ceremonier* med til at indskrænke skellet i mellem ”dem og os”. I forhold til at få skabt et relationspædagogisk rum fremadrettet er der altså socialpædagogisk potentiale for pædagogerne i at få planlagt nogle flere *institutionelle ceremonier*, som kan danne grundlag for at få skabt en positiv og tillidsfuld relation i mellem pædagogerne og de domfældte beboere. Et eksempel på én succesfuld *institutionel ceremoni* i afhandlingen er teaterstykket *Olsenbanden*. Som afhandlingen viser så tillægger de to anbringelsesdømte informanter teaterstykket stor mening, fordi de følte sig værdsat af de engagerede pædagoger som inddrog dem i planlægningen i en ligeværdig

relation. Teaterstykket eksemplificerer hvordan der er et relationspædagogisk potentiale i den dilemmafyldte indsats i forhold til at skabe en positiv relation mellem pædagogerne og de domfældte beboere.

Afslutningsvis skal det understreges at selvom afhandlingens resultater fremviser at der pædagogisk forekommer at være faglige potentialer at spore i den dilemmafyldte indsats så ændre dette ikke ved det forhold, at pædagogerne befinder sig i et dilemmafyldt handlerum i forhold til at håndhæve de domsrestriktioner som de domfældte beboere strafferetsligt er dømt til at underkaste sig. På trods af at man politisk i 2013 diskuterede indsatsens juridiske rammer og lovgivningsmæssigt tilføjede § 137 i Serviceloven i form af yderligere indgrebsmuligheder i de domfældtes selvbestemmelsesret, så fremviser afhandlingens resultater, at pædagogerne stadig står i et paradoksalt juridisk dilemma. Et juridisk dilemma som gør det logisk umuligt for pædagogerne at udføre den strafferetslige tilsynsforpligtigelse af de anbringelsesdømte beboere uden at overskride Servicelovens gældende rammer.

LITTERATUR

Andersen, Maja Lundemark (2009): *Former for ability*, ph.d. afhandlingen, Aalborg Universitet,

Amtsrådsforeningen (2003): *Statusrapport om amternes arbejde med domfældte udviklingshæmmede*.

Antoft, Rasmus & Salomonsen, Heidi Houlberg (2007): *Det kvalitative casestudium – introduktion til en forskningsstrategi*: I Antoft, Rasmus; Jacobsen, Michael Hviid; Jørgensen, Anja; Kristiansen, Søren (Red.) (2007): *Håndværk og horisonter. Tradition og nytænkning i kvalitative metoder*, Syddansk Universitetsforlag, 29-57

Barber, Paul, Brown, Robert & Martin, Debbie (2012): *Mental Health Laws in England and Wales. A Guide for Mental Health Professionals*, Sage, 2.udgave

Beart, Suzie, Gillian, Hardy & Buchan Linda (2005): *How People with Intellectual Disabilities View Their Social Identity: A Review of the Literature*, Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 18, 47-56

Becker, Howard (1963/2005): *Outsidere. Studier i afvigelsessociologi*, Hanz Reitzels Forlag.

Bengtsson, Steen, Rasmussen, Anna Lanken, Gregersen, Signe (2015): *Metoder i botilbud. en kortlægning af botilbud i Region Syddanmark, af de metoder som de anvender, og potentialet for fornyelse på området*, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Beresford, Peter (2013): *From 'other' to involved: user involvement in research: an emerging paradigm*, Nordic Social Work research, vol. 3, no. 2, 139-148

Bertelsen, John og Kirkebæk, Birgit (2014): *Uønsket i Danmark -bortsendt til Amerika. Historien om anbragte, der udstyret med en enkeltbillet blev sendt fra Anstalten ved Sakskøbing til Amerika i perioden 1867-1930*. Forlaget SFAH (Selskabet for Arbejderbevægelsens Historie).

Blumer, Herbert (1954): *What is wrong with the social theory?* American Sociological Review, 18, 3-10.

Blumer, Herbert (1998 [1969]): *Symbolic Interactionism - Perspective and Method*. Berkeley, CA: University of California Press.

Bogdan, Robert (1997): *Listening to people labeled mentally retarded*: I Gustavsson, A. & Zakrezewska-Manterys (red.), *Social Definitions of Disability*, Warszawa: Wydawnictwo, 190-209

Bonfils, Inge Storgaard & Nichlas Permin Berger (2010): *Specialiserede tilbud til borgere med handicap – efter reformen*, AKF, Anvendt KommunalForskning

Bowen, Glenn A.,(2006): *Grounded Theory and Sensitizing Concepts*, International Journal of Qualitative Methods, 5(3)

Breumlund, A. & Hansen, I. B. (2013): *Planer for den andens liv I – den socialpædagogiske indsats på et botilbud for unge med ASF+*. Huset Venture.

Breumlund, A. & Hansen, I. B. (2014): *Planer for den andens liv II – forandringer af hverdagslivet på et botilbud for unge med ASF+*. Huset Venture.

Breumlund, A. & Hansen, I. B. (2014): *Domsanbragte udviklingshæmmede. Hvorhen – hvorfra II. Brugerperspektiver på forandringer*. Huset Venture.

Breumlund, A. & Hansen, I. B. (2015): *Forskningsmetoder til at se forandringer i hverdagslivet hos voksne med kognitive, mentale og kommunikative funktionsnedsættelser*, Aalborg Universitet.

Bryderup, Inge. (2005): *Børnelove og socialpædagogik gennem hundrede år*. Klim

Bryderup, Inge. (red.) (2005): *Socialpædagogisk arbejde med børn og unge. Beskrivelser og dokumentation*. Socialpædagogernes Landsforbund.

Bryderup, Inge (2010): *Ungdomskriminalitet. Socialpolitik og socialpædagogik. Biografiske interview med unge om straf og behandling*, Klim

Bryderup, Inge. & Frørup, A. K. (2011): *Social Pedagogy as Relational Dialogic Work: Competencies in Modern Society*. I Cameron, C. & Moss, P. (red.): *Social Pedagogy and Working with Children and Young People*, s.85-104. Jessica Kingsley Publishers.

Bryderup, Inge & Trentel, Malene, Q. (2013): *Tidlig indsats - socialpædagogisk arbejde på familiedøgninstitutioner*, Klim

Burns, J. (2000): *Gender identity and women with learning difficulties: the third sex*, Clinical Psychology Forum, 137, 137-139

Börjeson, Martin & Johansson, Kerstin (2014): *In search of a model for knowledge production and practice research in Swedish social work*, Journal of Nordic Social Work Research, Vol. 4, 1, 70-85.

Clare, I.C.H. & Gudjonsson, G.H. (1995); *The vulnerability of suspects with intellectual disabilities during police interviews: a review and experimental study of decision-making*, Mental Handicap Research, 8 (2), 110-128

Clare, I.C.H. & Murphy, G.H. (1998): *Working with offenders or alleged offenders with intellectual disabilities*, I: Emerson, E., Dickson, K., Gone, R., Hatton, C., Bromley, J. & Caine, A. (Eds.), Clinical psychology and people with intellectual disabilities, Chichester, Wiley, 154-176

Cockham, Judith (2005): *People With an Intellectual Disability in the Prisons*, Psychiatry, Psychology and Law, 12, 163-173

Cook, J. Owen, J., and Wilson, A. (2002): *Research and development at the health and social care interface in primary care: a scoping exercise in one National Health Service region*, Health and Social Care in the Community, 10, 6, 435-444: I Mitchell, Fiona, Shaw, Ian & Lunt, Neil (2008:6): *Practitioner Research in Social Services: a Literature Review*, Institute for Research and Innovation in Social Services, United Kingdom

COWI/SUS (2002): *Evaluering af erfaringerne med institutionsbegrebet ophævelse på handicap-området, 1998-2002*, Socialministeriet.

Crocker, A.G., Cote, G. & St-Onge, B. (2007): *Rate and characteristics of men with an intellectual disability in pretrial detention*, Journal Intellectual Developmental Disability, 32, 143-152

Danske Regioner (2010): *Et godt liv uden kriminalitet – anbefalinger til en bedre indsats for domfældte udviklingshæmmede personer*. Danske Regioner.

Davies, C & Jenkins, R. (1997): *She has different fits than me: How people with learning difficulties see themselves*, Disability and Society 12, 95-109

DeVault, M. L. & McCoy, L. (2002): *Institutional ethnography: using interviews to investigate ruling relations*. I: Gubrium, J.F. & Holstein, J. A. (red.): *Handbook of interview research*, Context & Method, California: Sage Publication Ltd.

Edgerton, Robert B. (1967): *The Cloak of competence. Stigma the lives of mentally retarded*, Berkeley, California: University of California Press

Ellingsen, Karl Elling (2010): *Begrensninger og forskningsmetodiske kneiker*: I Gjærum, Rikke Gürgens (red.): *Usedvanlig kvalitativ forskning – metodiske udfordringer når informanter har udviklingshemning*, Universitetsforlaget, 209-238
Engen, Mie (2014): *Professionel praksis i botilbud for mennesker med udviklingshæmning – om den daglige kamp for (en menneskelig) omsorg*, Aalborg Universitetsforlag.

Farrington, D.P. (2000): Psychosocial causes of offending. I: Gelder, J, Lopez-Ibor & Andreasen, N, (Eds.), New Oxford Textbook of Psychiatry, 2, 2029-2036

Fazel, Seena; Xenitidis, Kiriakos; Powell, John (2008): *The prevalence of intellectual disabilities among 12000 prisoners – A systematic review*, International Journal of Law and Psychiatry, 31 (4), 369-373

Finlay M. & Lyons, E. (1998): *Social identity and people with learning difficulties: implications for self-advocacy groups*. Disability and Society 13, 37-57.

Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967): *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for qualitative research*. Aldine Transaction.

Gold, R. (1958): *Roles in Sociological fieldwork*, Social Forces, 36, 217-223: I
Hammersley, P. & Atkinson, P. (2007): *Ethnography – principles in practice*. 3. udgave. Routledge.

Goffman, Erving (1961): *Asylums. Essays on the situation of mental patients and other inmates*, Penguin Books.

Goffman, Erving (1967/1961): *Anstalt og menneske – den totale institution socialt set*, Jørgen Paludans Forlag

Goffman, Erving (2004/1964): *Social samhandling og mikrosociologi. En tekstsamling*, Hans Reitzels Forlag

Goffman, Erving (2009/1963): *Stigma – om afvigerens sociale identitet*, Samfundslitteratur, 2. udgave

Goffman, Erving (2014/1959): *Hverdagslivets rollespil*, Samfundslitteratur

Gubrium, J.F. & Holstein, J. A. (1995): *The Active Interview*. Thousand Oak, CA:Sage

Gudjonsson, G. H., Clare I. C. H., Rutter, S. & Pearse, J. (1993): *Persons at risk during interviews in police custody: The identification of vulnerabilities*. Research Study No. 12, The Royal Commission on Criminal Justice, London, HMSO

Hacking, Ian (1998): *Madtravellers: Reflections on the Reality of Transient Mental Illnesses*, London: Free Association Books: I
Bryderup, Inge (2010): *Ungdomskriminalitet, socialpolitik, og socialpædagogik – biografiske interviews med unge om straf og behandling*, Klim, 13-14

Hagner D, Malloy, J.M., Mazzone, M.W., & Cormier G.M. (2008): *Youth with disabilities in the criminal justice system*, Journal Emotional Behavioral Disorders, 16, 240-247

Hammersley, P. & Atkinson, P. (2007): *Ethnography – principles in practice*. 3. udgave. Routledge.

Harris, P. (1995): *Who am I? Concepts of disability and their implications for people with learning difficulties*, Disability and Society 10, 341-351

Hastrup, Kirsten (1992): *Det antropologiske projekt – om forbløffelse*, Gyldendal

Hastrup, K. (2010): Feltarbejde. I Brinkmann, S. & Tanggaard, L.: *Kvalitative metoder*, s. 55-80. Hans Reitzels Forlag.

Hassan, Shereen & Robert, Gordon M (2003): *Developmental Disability, Criminal Justice: A Literature Review*, Criminology Research Centre, Simon Fraser university, Burnaby, British Columbia, Canada, Occasional paper #2003-1

Hayes, Susan (1996): *Recent Research on Offenders with Learning Disabilities*, Tizard Learning Disability Review, 3, 7-15

Hayes, Susan (2002): *Early intervention or early incarceration? Using a screening test for intellectual disability in the Criminal Justice System*, Journal of Applied research in Intellectual Disabilities, 15, 116-174

Hayes S., Shackell, Mottram P. & Lancaster, R. (2007): *The Prevalence of intellectual disability in major UK prison*, British Journal of Learning Disability, 35, 240-247

Herrington v. (2009): *Assessing the prevalence of intellectual disability among young male prisoners*, Journal of Intellectual Disability Research, 53, 397-410

Hoffmann, Maj-brit Daugbjerg (2012): *Hverdagsliv, kommunikation og interaction I botilbud for svært udviklingshæmmede*, Århus Universitet. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole (DPU)

Holland, Tony, Clare, I. C. H, & Mukhopadhyay, T, (2002): *Prevalence of "Criminal offending by men and women with intellectual disability and the characteristics of 'offenders': implications for research and service development*, Journal of Intellectual Disability Research, 46 (1), 6-20

Holland, Anthony J. (2004): *Criminal behaviour and developmental disability: an Epidemiological perspective*, I Lindsay, W.R., Taylor, J.L. & Sturmey, P. (Eds.): *Offenders with developmental disabilities* Chicester, Wiley, 23-34

Holland, Tony (2013): *Future challenges for the Journal of intellectual Disability Research and for research in intellectual disabilities*, Journal of Intellectual Disability Research, 57 (1), 1-2

Holst, Søren & Lystrup, Dorte (2013): *Brandstiftelse. Hærværk, fascination eller kommunikation. En undersøgelse af udviklingshæmmede brandstiftere*. Centraltrykkeriet Vordingborg A/S.

Hyun, Elly, Hahn, Lyndsey & McConnell, David (2014): *Experiences of people with learning disabilities in the criminal justice system*, Journal of learning disabilities, 42, 308-314

Hughs E. C. (1945): *Dilemmas and contradictions of status*, American Journal of Sociology, 4, 353-359.

Hur, Stine Marie (2009): *Frigørelsens magt – pædagogiske roller i relation til frie, udviklingshæmmede voksne*, Århus: Danmark Pædagogiske Universitet

Høgsbro, Kjeld, Eskelinen, Leena, Fallow, Mia Arp, Mejlvig, Kirsten & Berger, Nicholas Permin (2012): *Når grænserne udfordres. Arbejdsbelastninger og pædagogiske udfordringer i specialpædagogiske boenheder*, AKF, Anvendt Kommunalforskning

Højmark, Annemarie (2009): *Om tilsætning og opfindsomhed – en pædagogisk antropologisk undersøgelse om begrundelser i socialpædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud*. Århus: Danmarks Pædagogiske Universitet

Højmark, Annemarie (2013): *Kontaktsomhed, tilsætning og personlighed – om pædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud* i Langager, Søren (red.) (2013): *Perspektiver på pædagogisk faglighed i botilbud for voksne med udviklingshæmning – en KvaliKomBo antologi*, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, 59-76

Jacobsen, Michael Hviid; Jørgensen, Anja; Svendsen-Tune, Signe (2005): *Sensitiv Sociologi: Undersøgelser af udsatte og udstødte mennesker*. I: Jacobsen, Michael Hviid; Kristiansen, Søren; Prieur, Annick (2005): *Liv, fortælling, test. Et strejftog i kvalitativ sociologi*. Aalborg Universitetsforlag.

Jacobsen, Michael Hviid (2007): *Adaptiv teori – den tredje vej til viden* I: Antoft, Rasmus; Jacobsen, Michael Hviid; Jørgensen, Anja; Kristiansen, Søren (Red.) (2007): *Håndværk og horisonter. Tradition og nytænkning i kvalitative metoder*, Syddansk Universitetsforlag, 249-291

Jensen, Niels Rosendal (2012): *Viden om voksne mennesker med handicap*, Socialpædagogerne

Jakobsen, Michael Hviid & Kristiansen, Søren (2009) i Goffman, Erving (2009/1963): *Stigma. Om afvigerens sociale identitet*. Samfundslitteratur.

Jenkins, Richard (2008): *Social Identity*, New York: Routledge: I Gustavsson, Anders (2014): *Utviklingshemming og deltakelse*: I Ellingsen, Karl Elling (red.) (2014): *Utviklingshemming og deltakelse*, Universitetsforlaget, Oslo, 32-51

Jones, Jessica (2007): *Persons with intellectual disabilities in the criminal justice system – Review of issues*, International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 51 (6), 723-733

Jørgensen, Anja (2008): *Hermeneutik, fænomenologi og interaktionisme – tre sider af samme sag?*: I Jakobsen, M. H. & Pringle, K (red.): *At forstå det sociale*, Akademisk Forlag, 221-244

Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgen, Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen & Socialministeriet (2003): *Rapport fra arbejdsgruppen mellem kriminalforsorgen og social- og sundhedssektoren*.

Järvinen, Margaretha (2005): *Interview i en interaktionistisk begrebsramme*: I Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2005): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. Hans Reitzels Forlag, 27-48

Kirkebak, Birgit (1993): *Da de åndssvage blev farlige*. Forlaget SOCPOL

Kirkebak, Birgit (1997) *Defekt og deporteret. Livø-anstalten 1911-1961*, Forlaget SOCPOL

Kirkebak, Birgit (2001). *Normaliseringens periode. Dansk åndssvage Forsorg 1940 – 1970 med særligt fokus på forsorgschef N.E. Mikkelsen og udviklingen af Statens Åndssvageforsorg 1959-1970*, Forlaget SOCPOL

Kirkebak, Birgit (2004): *Letfærdig og løssagtig. Kvindeanstalten Sprogø 1923-1961*, Forlaget SOCPOL

Kirkebak, Birgit (2007): *Uduelig og ubrugelig: Åndssvageasylet Karens Minde 1880 – 1987*, Forlaget SOCPOL

Kirkebak, Birgit (2010): *Almagt og afmagt. Specialpædagogikkens holdninger, handlinger og dilemmaer*. Akademisk Forlag

Kittelsaa, A. (2008): *Et ganske normalt liv. Utviklingshemmnin, dagligliv, og selvforståelse*. Doktoravhandling. Istitutt for sosialt arbeid og helsevitenskap. Trondheim: Norges teknisk. Naturvitenskapelige universitet (NTNU)

Koch, Lene (2010): *Racehygiejne i Danmark 1920-1956*, Informationsforlag

Kragh, Jesper Vaczy, Jensen, Stine Grønbæk & Rasmussen, Jacob Knage (2015): *På kanten af velfærdsstaten. Anbragte og indlagte i dansk socialforsorg 1933-1980*, Syddansk Universitet, Svendborg Museum.

Kristiansen, Søren (2007): *Etik og feltnoter – udfordringer og dilemmaer i sociologisk praksis*: I Antoft, Rasmus; Jacobsen, Michael Hviid; Jørgensen, Anja; Kristiansen, Søren (2007): *Håndværk og horisonter. Tradition og nytænkning i kvalitative metoder*, Syddansk Universitetsforlag, 226-248

Krogstrup, Hanne Katrine (1999): *Det handicappede samfund – om brugerinddragelse og medborgerskab*, Forlaget Systime

Kvale, S. & Brinkmann, S.(2009): *Interview. Introduktion til et håndværk*, Hans Reitzels Forlag, 2. udgave.

Langager, Søren, Robenhagen, Ole, Højmark, Annemarie & Allerup, Peter (2009): *Socialpædagogik I botilbud for voksne med varig nedsat fysisk funktionsevne*, Århus: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.

Langager, Søren (red.) (2013): *Perspektiver på pædagogisk faglighed i botilbud for voksne med udviklingshæmning – en KvaliKomBo antologi*, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet

Langager, Søren (2013): *Det afmålte liv – socialpolitik og socialpædagogisk faglighed I tilbud til voksne med udviklingshæmning* I Bonfils, Inge Storgaard, Kirkebæk, Birgit, Olsen, Leif & Tetler, Susan (Red.): *Handicapforståelser. Mellem teori, erfaring og virkelighed*, Akademisk Forlag, 277-294

Langdon, P. E., Swift, A. & Budd, R. (2006): *Social climate within secure, inpatient services for people with intellectual disabilities*, Journal of Intellectual Disability research, 50 (2), 828-836

Langevin, Ron & Curnoe, Suzanne (2008): *Are the Mentally Retarded and Learning Disordered Overrepresented Among Sex Offenders and Paraphilics?* International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, Volume 52, Number 4, 401-415

Layder, Derek (1998): *Sociological Practice: Linking Theory and Social Research*, Sage

Leggett J, Goodman W & Dinani S (2007): *People with learning disabilities' experiences of being interviewed by the police*, British Journal Learning Disability, 35, 168-173

Levin, Irene & Trost, Jan (2005): *Symbolisk interaktionisme*: I Jacobsen, Michael Hviid & Kristiansen, Søren (red.): *Sociologier om det upåagtede*, Hans Reitzels Forlag, 1. udgave.

Lindsay, William R, Law, J, Macleod, F. (2002a): *Intellectual disabilities and crime: Issues in assessment intervention and management*. I Needs, A & Towl, G (eds.), *Applying psychology to forensic practice*, British Psychological Society Books, Blackwell Publishing

Lindsay, William R, Smith A.H.W, Law J, Quinn K, Anderson A, Smith A, m.fl. (2002b): *Treatment service for sex offenders and abusers with intellectual disability: Characteristics of referrals and evaluation*, Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 15, 116-174

Lindsay, William R., Sturmey, P. & Taylor, John L (2004.): *Natural history and theories offending in people with developmental disabilities*, I Lindsay, W.R., Taylor, J.L. & Sturmey, P. (Eds.): *Offenders with developmental disabilities* Chicester, Wiley, 3-22

Lindsay, William R & Taylor, John L (2005): *A selective review of research on offenders with developmental disabilities: Assessment and treatment*, Clinical Psychology & Psychotherapy, 12 (3), 201-214

Lindsay, William R, Steptoe, Lesley, Hogue, T. E. m. fl. (2007): *Internal consistency and factor structure of personality disorders in a forensic intellectual disability sample*, Journal Intellectual Developmental Disability, 32, 134-142

Lindsay, William R., Steptoe, Lesley, Wallace, Lisa, Haut, Fabian & Brewster, Eleanor (2013): *An evaluation and 20-year follow-up of a community forensic intellectual disability service*, Criminal Behaviour and Mental Health, 23, 138-149

Lorenz, Walter (2008): *Paradigms and Politics: Understanding Methods Paradigms in an Historical Context: The Case of Social Pedagogy*. British Journal of Social Work, 38, 625-644.

Madsen, Bent (2005): *Socialpædagogik - integration og inklusion i det moderne samfund*, Gyldendal Akademisk

McBrien, J (2003): *The Intellectually disabled offender: Methodological problems in identifications*, Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 16 (2), 95-105

Mead, G. (1959/1934): *Mind, Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*, Chicago: University of Chicago Press

Mik-Meyer, Nanna & Järvinen, Margaretha (2005): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*: I Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2005): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. Hans Reitzels Forlag, 9-26

Mik-Meyer, Nanna (2004): *Dømt til personlig udvikling. Identitetsarbejde i revalidering*, Hans Reitzels Forlag, Ph.d. afhandling

Møllerup, Sten, Gabrielsen, Gorm, Jessen-Petersen, Birgit (2006): *Behandling af sædelighedskriminelle i Herstedvester 2006*

NHC (2003): *To have an ordinary life, Kia Whai Oranga'Noa': Community membership for adults with an intellectual disability*, Wellington: NHC

Nielsen, Grothe, Beth (1983): *Mindreårige lovovertrædere imellem to ideologier: Den strafferetlige og den socialretlige*, Retfærd: nordisk juridisk tidsskrift, 24, 66-88

Nirás Konkulenterne (/Københavns Kommune) (2008a): *Undersøgelse af bosteder og bofællesskaber i Københavns Kommune*

Nirás Konkulenterne (/Københavns Kommune) (2008b): *Undersøgelse af bosteder og bofællesskaber i Københavns Kommune, resume september 2008*.

NDU (2010): *Sigtede og domfældte udviklingshæmmede under kommunalt tilsyn – en håndbog om lovregler og pædagogiske udfordringer*, 2. udgave. Scanpix.

Noble, J.H. & Conley R. W. (1992): *Toward an epidemiology of relevant attributes*. I: Conley, R.W, Luckasson, R & Bouthilet, G.N. (Eds), *The Criminal Justice System and Mental Retardation*, Paul H. Brooks, Baltimore, MD, 17-54

O'Donnell, Pia Friis & Jensen, Maj Willemoes (2011): *En hjerne til forskel. Neuropædagogik og faglighed på botilbud for voksne med varig nedsat fysisk og psykisk funktionsevne*, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet

O'Donnell, Pia Friis & Jensen, Maj Willemoes (2013): *Neuropædagogik og faglighed i botilbud for voksne udviklingshæmmede* I Langager, Søren (red.) (2013):

Perspektiver på pædagogisk faglighed i botilbud for voksne med udviklingshæmning – en KvaliKomBo antologi, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, 109-123

Orme, J. and Powell, J. (2007): *Building research capacity in social work: Process and issues*, British Journal of Social Work, 20, 1-21: I Mitchell, Fiona, Shaw, Ian & Lunt, Neil (2008:6): *Practitioner Research in Social Services: a Literature Review*, Institute for Research and Innovation in Social Services, United Kingdom

Perlt, Birger. & Grünberger, Pernille. (2003): *Lovovertrædere med udviklingshæmning. En undersøgelse af, hvordan det sociale system reagerer over for udviklingshæmmede lovovertrædere med dom*. Socialt Udviklingscenter SUS.
Perlt, Birger, Holst, Jesper, Nielsen, Kirsten & Hagensen, Pauline (2005): *Der skal to til en tango. Om kommunikation og relationer i støtten til mennesker uden et ekspressivt verbalt sprog*. Socialt udviklingscenter (SUS), København

Prebble, Kate; Diesfeld, Kate; Frey, Rosemary; Sutton, Daniel; Honey, Michelle; Vickery, Russell & McKenna, Brian (2013): *The care manager's dilemma balancing human rights with risk management under the Intellectual Disability (Compulsory Care and Rehabilitation) Act 2003*, Disability & Society, 28 (1), 110-124

Ringø, P. (2014): *Domsanbragte udviklingshæmmede. Hvorhen – hvorfra I. Den socialpædagogiske indsats på et botilbud for voksne udviklingshæmmede med dom*. Huset Venture.

Rosendal Jensen (2012): *Viden om voksne mennesker med handicap*. Socialpædagerne

Rønn, Edith Mandrup (1996): *De fattige i ånden*, Museum Tusculanums Forlag

Rømer, Mette (2015): *Domfældte voksne med udviklingshæmning. Den socialpædagogiske indsats på et botilbud*, Aalborg Universitetsforlag

Sandvin, Johans Tveit (2014): *Utviklingshemning av hvem?: I Ellingsen, Karl Elling (red.) (2014): Utviklingshemning og deltakelse*, Universitetsforlaget, Oslo

Sinason, V (1992): *Mental Handicap and the Human Condition: New Approaches from the Tavistock*, Free Association Books, London, UK

Smith, Dorothy E. (2001): *Text and the Ontology of Organizations and Institutions*, Studies in Cultures, Organizations and Society, 7, 159-198

Smith, Dorothy E. (2002): *Institutional Ethnography. I: May, T. (ed.) Qualitative research in action*, London: Sage Publications Ltd.

Socialministeriet (2007): *Veje til et godt liv i egen bolig*

Sonander, Karin & Nilsson-Embros (1984): *Utvecklingsstördas livskvalitet*, Uppsala, Projekt Mental Retardation: I Ellingsen, Karl Elling (2010): *Begrensninger og forskningsmetodiske kneiker*,

Spradley, J.P. (1979): *The Ethnographic Interview*, Wadsworth Group/Thomson Learning.

Starks, Helene & Trinidad, Susan Brown (2007): *Choose your methods: A comparison of Phenomenology, Discourse Analysis, and Grounded Theory*, Qualitative Health Research, vol. 17, 10, 1372-1380

Sødenaa, Erik, Rasmussen, Kirsten & Nottesaid, Jim Aage (2008): Forensic issues in intellectual disability, Current Opinion in Psychiatry, 21 (5), 449-452

Sødenaa, Erik (2009): *Intellectual disabilities in the criminal justice system*, Norwegian University of Science and Technology

Sørensen, Ditte (2005): *Omsorgskonstruktioner, socialpædagogik og mennesker med multiple udviklingshæmninger*, København: Systime Academic

Taylor, John L (2002): *A review of the assessment and treatment of anger and aggression in offenders with intellectual disability*, Journal of Intellectual Disability Research, 46, 57-73

Taylor, John L, Thorne, I & Slavkin, M.L. (2004): *Treatment of fire setting behaviour*: I Lindsay, W.R., Taylor, J.L. & Sturmey, P. (Eds.): *Offenders with developmental disabilities* Chicester, Wiley, 221-240

Taylor, John L & Novaco, Richard W (2005): *Anger treatment for People With Developmental Disabilities*, Chicester, England, Wiley

Talbott, J. (2010): *Prisoners' voices: experiences of the criminal justice system by prisoners with learning disabilities*, Tizard Learning Disability Review, 15, 33-41

Taylor, Steven J. & Bogdan, Robert (1998): *Qualitative Research Methods, A Guidebook and Resource*, New York, John Wiley & Sons Inc.

Thompson, D. & Brown, H. (1997): *Men with intellectual disabilities who sexually abuse: A review of the literature*, Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 46, 57-73

Todd & Shearn, J. (1997): *Family dilemmas and the secrets: parents' disclosure of information to their adult offspring with learning disabilities*, Disability and Society, 12, 341-366

UFC Handicap (2004): *Domfældte udviklingshæmmede og misbrug: rapport fra tre dialogmøder, april 2004*. Ringsted: UFC Handicap.

Uggerhøj, Lars (2014): *Learning from each other: collaboration processes in practice research*, *Journal of Nordic Social Work Research*, vol. 4, 1, 44-57

Unruh, D & Bullis, M. (2005): *Facility-to-community transition needs for adjudicated youth with disabilities*, *Career Developmental Expectation Individual*, 15, 33-41

Van Maanen, J. (1988). *Tales of the Field: On Writing Ethnography*. Chicago: The University of Chicago Press.

Vestergaard, Jørn (1998): *Foranstaltninger over for lovovertrædere med nedsat forstandsevne*, I: Vestergaard, Jørn & Balvig, Flemming (red.) (1998): "Med lov..." *Retsvidenskabelige betragtninger i anledning af professor Vagn Greves 60 års fødselsdag*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Walmsey, J. & Downer, J. (1997): *Shouting the loudest: Self advocacy, power and diversity*. In *Empowerment in Everyday Life: Learning Disability* (eds. P. Ramcharan, G. Roberts, G. Grant & J. Borland), Jessica kingsley Publishers Ltd, London, UK

Williams, Val, Swift, Paul & Mason, Victoria (2015): *The blurred edges of intellectual disability*, *Disability & Society*, 30(5), 704-716

Winther N, Holland A, & Collins, S. (1997): *Factors predisposing to suspected offending by adults with self-reported learning disabilities*, *Psychological Medicine*, 27, 599-607

WHO (2010): *International Classification of Diseases (ICD), version 2010*

Waaben, Knud (1997): *Retspsykiatri og strafferet I historiens lys*, Janssens-Cilag A/S, København

Yin, Y. K. (2014): *Case Study Research – Design and Methods*, 5.udgave. Sage

Øgendahl, Claus (200): *Socialpædagogernes historie*, Socialpædagogernes Landsforbund

Beretninger / betænkninger

Beretning om Det Fjerde Nordiske Abnormskolemøde i København den 6., 7., 8. og 9. juli 1098. Hoffmanns Bogtrykkeri. København 1899: I Kirkebæk, Birgit (1993): *Da de åndssvage blev farlige*. Forlaget SOCPOL, 109

Betænkning 955/1982 om foranstaltninger over for åndssvage og andre svagt begavede lovovertrædere: I Vestergaard, Jørn (1998): *Foranstaltninger over for lovovertrædere med nedsat forstandsevne*, I: Vestergaard, Jørn & Balvig, Flemming (red.) (1998): "*Med lov...*" *Retsvidenskabelige betragtninger i anledning af professor Vagn Greves 60 års fødselsdag*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Dansk lovgivning

Bekendtgørelse af lov om almene boliger m.v., nr. 1023 af 21/08/2013

Bekendtgørelse om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt særlige foranstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter Serviceloven, BEK nr. 731 af 29/06/2012

Bekendtgørelse om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret, BEK nr. 200 af 25/03/2004

Lovforslag nr. 160, fremsat den 27. februar 2013 af Social- og integrationsminister Karen Hækkerup.

Lov om Frihedsberøvelse og Anden Tvang i Psykiatrien, LBK nr. 1729 af 02/12/2010

Lov om Social Service, LBK nr. 1093 af 05/09/2013

Lov om ændring af lov om social service og lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, Lov nr. 495 af 21/05/2013

Straffeloven, LBK nr. 1028 af 22/08/2013

Internationale lovgivninger

De forende Nationer (2009): Konventionen om rettigheder med handicap.

Forskrift om gennemføring av særreaksjonen forvaring, 5. mars 2004 av Justis- og politidepartementet, Norge

The Mental Health Act 1983, an Act of the Parliament of the United Kingdom

The Mental Health Act 2007, an Act of the Parliament of the United Kingdom

Andet

Helsinki Statement on Social Work Practice Research in Journal of Nordic Social Work Research (2014), vol. 4, 1, 7-13.

ENGLISH SUMMARY

This PhD thesis studies social pedagogy as an intervention model for offenders with intellectual disabilities in Denmark.

In Denmark, offenders with intellectual disabilities (ID) are not sent to prison when sentenced for crime by the criminal justice. They are sentenced to detention at a community care center for social treatment in order to prevent recidivism. The crime prevention treatment at the community care centers is carried out by social pedagogues, i.e. professional workers who are educated in general to work with education of children, young people, and adults who need special care due to physical or mental disabilities within the Danish welfare system.

Within the Danish welfare system the intervention towards offenders with ID is a particular intervention. Unlike the general intervention at community care centers for adults with ID, the intervention for offenders with ID is not only framed by the Consolidation Act on Social Services, but also the Criminal Code. This means, that the social pedagogues must practice their social pedagogy in a way that enforces the aim of the Criminal Code. This is to control and prevent recidivism among the offenders as well as to provide care and support in terms of compensating for their disability impairment in accordance with the aim of the Consolidation Act on Social Services.

The PhD dissertation studies why the social pedagogical intervention is characterized as a double-bind intervention that is difficult for the social pedagogues to carry out in order to fulfil the aim of both the Criminal Code and Consolidation Act on Social Services.

The PhD is a single-case study of the intervention at a community care center for eight offenders with ID. It studies how the social pedagogues and the offenders define them self, each other and the intervention at the community care center. Methodologically inspired by Grounded Theory, the two perspectives are theoretically compared in terms of developing a substantive theory that explains the doubled-bind the social pedagogues are facing.

The dissertation develops a substantive theory that explains four interdependent dilemmas the social pedagogues are facing in practice:

The first dilemma, *The institutional dilemma* – “them and us”, describes and explains how the social pedagogues are facing a group of offenders which will not take on the criminal category and as a result do not want their help, and thus rejects the social pedagogues.

The second dilemma, *Between the Criminal Code and Consolidation Act on Social Services – the legal dilemma*, describes and explains how it seems logically impossible for the social pedagogues to perform the criminal justice surveillance obligation without exceeding the framework of the Consolidation act of Social Services.

The third dilemma, *The professional dilemma - between coercion and human standard*, describes and explains how a lack of methods of criminal prevention together with the social pedagogues' interpretation of the offenders' right to self-determination, has the result, that the goals that the pedagogues formulate for the individual intervention are not reflected in the offenders' perception of the intervention

The fourth dilemma, *The ambivalent offenders – the relational dilemma*, describes and explains how the offenders' ambivalence to receive help and support complicates the work of the social pedagogues in terms of creating a relation with the offenders as a basis for making positive development opportunities for them.

In addition to the identification of the four interdependent dilemmas, the comparison also identifies self-determination as a core concept that cuts across all four dilemmas. Thus the substantive theory also explains how self-determination is a condition that partly appears in all four identified dilemmas and partly makes the four dilemmas interdependent dilemmas where one unresolved dilemma undeniably creates a new one for the pedagogical staff.

APPENDIX

Appendix A. Afhandlingens litteratursøgning

Appendix B. Interviewguide - beboerne

APPENDIX A. AFHANDLINGENS LITTERATURSØGNING

Det er velkendt, at det at foretage litteratursøgninger i internationale databaser i forhold personer med udviklingshæmning er forbundet med to særlige problemstillinger. For det første, at der ikke forekommer en international afklaret definition af, hvem gruppen af udviklingshæmmede, herunder også domfældte udviklingshæmmede, omfatter. Dette dels i forhold til at anvendelsen af terminologien *udviklingshæmning* på engelsk ikke har været internationalt defineret. Dette betyder, at begrebet *udviklingshæmning* på tværs af de angelsaksiske lande har været anvendt i mangfoldige termer såsom *mental retardation*, *learning disability*, *mental impairment*, *mental disorder*, *intellectual disability*, *developmental disability* m.fl. (Hassan & Gordon, 2003; Hayes, 1996; Holland m.fl., 2002; Jones, 2007; Williams m.fl. 2015). Dels også i forhold til at de diagnostiske kriterier for udviklingshæmmede personer, herunder også lovovertrædere, omfatter mennesker med andre psykiske sygdomme såsom borderline, skizofreni m.m. som ej heller har været specificeret internationalt (Jones, 2007). De to problemstillinger medfører en signifikant usikkerhed i forhold til, at indkredse gruppen af udviklingshæmmede internationalt – også selvom at termen *intellectual disability* er den terminologi, som de to internationale diagnosesystemer – World Health Organization (WHO), International Classification of Diseases (ICD) og American Psychiatric Association (APA), Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM) – har anerkendt som den internationale term for mennesker med udviklingshæmning siden udgivelsen af APA' version DSM-5 i maj 2013.

I forhold til at opspore international viden om domfældte udviklingshæmmede internationalt – med særligt fokus på viden om gruppen, samt anvendte indsatsformer og interventioner over for gruppen – har jeg foretaget en bred søgning på søgeordene *intellectual disability*⁶⁴ AND *offenders* i databaserne *Web of Science*, *Scopus*, *EBSCOhost* inden for perioden 1990 – 2015. Resultaterne af de brede søgninger indikerede hvor lille og afgrænset forskningsfeltet vedrørende udviklingshæmmede lovovertrædere forekom at være – særligt i forhold til afhandlingens fokus. Eksempelvis resulterede søgningen i databasen *Web of Science* i alt 359 artikler. Efter en gennemgang af titlerne af de fundne artikler i forhold til afhandlingens emner vedrørende indsatsform inden for det sociale system med socialpædagogik som indsatsmetode og domfældtes og professionelles oplevelser af indsatsen blev 344 artikler frasorteret. Efter den efterfølgende

⁶⁴ Jeg har anvendt termen *Intellectual disability*, da de nævnte databaser siden DSM-5 anvender denne paraply-term synonymt med de tidligere mangfoldige anvendte termer: *mental retardation*, *learning disability*, *mental impairment*, *mental disorder*, *intellectual disability*, *developmental disability* m.fl.

gennemlæsning af de 15 resterende artikler blev yderligere 5 artikler frasorteret, da de ikke faldt inden for litteraturstudiets kriterier. Det endelige resultat af litteratursøgning i *Web of Science* blev altså i alt 10 artikler, hvilket er det identiske antal af artikler, som jeg fremfandt i de identiske litteratursøgninger i databaserne *Scopus* og *EBSCOhost*.⁶⁵

En gennemlæsning af de fundne artikler og den efterfølgende gennemgang af disses referencelister forekom der at være gentagelser i referencerne inden for det søgningsfelt, jeg har søgt. Mere specifikt skabte litteratursøgningen en karakteristisk af forskningsfeltet som meget spredt og sporadisk, men også af et felt bestående af indsnævret kerne af forskere. Mere specifikt er det forskere fra det retsmedicinske, (forensic), psykologiske og psykiatriske fagområde, som overskygger forskningen i forhold til domfældte udviklingshæmmede. Ligesom det er kvantitative studier, som dominerer forskningsfeltet. I tråd med litteratursøgningens fund af forskningsfeltet som et lille forskningsfelt påpeger Holland (2002) – som sammen med William R. Lindsay og John L. Taylor (2002; 2005) er de mest citerede og publicere forskere – at forskningsfeltet vedrørende domfældte udviklingshæmmede er et lille forskningsfelt, hvorom der mangler viden. Specifikt påpeger Holland, at der er et behov for mere deskriptive forskningsstudier – og dette gerne fra de kriminologiske og samfundsvidenskabelig fag i forhold til at indfange de dynamiske processer, som foregår, fra en udviklingshæmmede lovovertræder kommer i kontakt med det strafferetlige system, og frem til den enkelte forhåbentligt får sin dom ophævet (Holland, 2002).

Som nævnt er det internationale forskningsfelt domineret af kvantitative studier bestående af prevalence studier af omfanget af:

- udviklingshæmmede lovovertrædere som er indsat i fængsler og ikke identificeret som udviklingshæmmede (Cockham, 2005; Fazel m.fl., 2008; Södenaa m.fl., 2008; Hayes m.fl., 2007; Heerington, 2009; Lindsay m.fl., 2004, m.fl.)
- arten af kriminalitet som domfældte udviklingshæmmede er idømt for (Crocker m.fl., 2007; Holland, 2004; Langevin & Curoe, 2008),
- recidiv m.m. (Lindsay m.fl. 2013)

Et af de forskningsområder, som særligt præger forskningsfeltet – som karakteriserer det store antal af frasorterede artikler – er politiets og retssystemets manglende evne til at identificere udviklingshæmmede lovovertrædere, hvilket

⁶⁵ En lignende søgning i databasen *Scopus* resulterede i 322 artikler, hvor af 304 artikler blev frasorterede efter en gennemlæsning af titler og abstracts, og resulterede i alt 18 artikler. Søgningen i *EBSCOhost* med begreberne *intellectual disability AND offenders* fremdrev i alt 786 artikler. Et umiddelbart større antal artikler end resultaterne i databaserne *Web of Science* og *Scopus*, men efter en gennemgang af de 786 titler efter samme princip som de to førnævnte databaser var det endelige resultat 10 artikler.

afspejles i den store mængde af prevalence studier over udviklingshæmmede, som sidder i fængsel (Jones, 2007; Sødén m.fl., 2008; Lindsay m.fl. 2002a & 2002b; 2007; Noble & Conley; 1992, etc.). Som følge heraf forekommer der flere studier på tværs af lande og kontinenter i forhold til, hvordan politiet opdager, at en formodet gerningsmand er udviklingshæmmet, hvilke vurderingsredskaber der anvendes i forhold til at identificere udviklingshæmmede lovovertrædere, når de bliver involveret i det strafferetslige system (Hassan & Gordon, 2003; McBrien, 2003). Ligeledes er lovovertræderes oplevelse af at blive interviewet af politiet (Gudjonsson m. fl, 1993; Hayes, 2002; Leggett, m.fl., 2007) og lovovertræderes forståelse og misforståelse af de juridiske rets gange ved eksempelvis at påtage sig skylden for gerninger, som de ikke har begået, er undersøgte emner som overordnet karakteriserer forskningsfeltet som et bredt og sporadisk forskningsfelt (Clare & Murphy, 1998; Clare & Gudjonsson, 1995).

APPENDIX B. INTERVIEWGUIDE – BEBOERNE

Fakta oplysninger

Hvornår flyttede du ind på Bakkebo?

Hvor boede du, før du kom til Bakkebo? Boede du i egen lejlighed eller på et andet botilbud, inden du kom til Bakkebo?

Socialpædagogikken / hverdagslivet

Beskriv hvordan din hverdag ser ud på Bakkebo, fra du står op om morgenen til om aftenen?

Hvad lavede du f.eks. i går?

- Kom du på arbejde?
- Hvad lavede du på dit arbejde?
- Hvad lavede du efter arbejde?
- Har du nogen arbejdsopgaver, du skal lave på Bakkebo efter arbejde?
- Skete der noget spændende i går?
- Hvad gør du, hvis du keder dig? Keder du dig nogen gange her?

Kan du gøre det, du gerne vil her på Bakkebo?

Hvordan er det at bo på Bakkebo?

- Hvad er det bedste ved at være på Bakkebo?
- Hvad er det dårligste ved at være på Bakkebo?

Interaktioner mellem pædagogerne og de andre beboere

Hvad laver du sammen med din pædagog?

- Stiller pædagogerne nogen krav til dig?

Lavede du noget sammen med pædagogerne i går?

Laver du noget med de andre beboerne nogle gange?

- Hvad?
- Hvor?
- Hvornår?

Hvad er en god pædagog?

Hvornår er en pædagog ikke god?

Forståelse af formålet

Hvad betyder det, at du har en dom?

- Ved du, hvorfor du bor på Bakkebo?
- Er der så noget, du ikke må - hvad?
- Hvad skal du spørge pædagogerne tilladelse om?

Ved du, hvornår du skal flytte fra Bakkebo? Vil du gerne flytte? Hvad skal der til, for at du kan flytte?

Målgruppen

Ved du, hvad det vil sige at være udviklingshæmmet?

Er der noget, du er særligt god til?

Er der så noget, du har svært ved?

Er der noget, du specielt har brug for hjælp til?

Forandringer

Hvad hjælper pædagogerne dig med? Bad, tøj, mad, penge, misbrug?

Er der noget, du gerne vil have hjælp til?

Hvad har du lært her på Bakkebo - er der noget, du er blevet bedre til?

Hvad synes du er godt ved at være her på Bakkebo?

Er der noget, du vil ønske, var anderledes her på Bakkebo?

Afhængig af om de interviewede er fraflyttet eller stadig bosiddende på Bakkebo:

Hvor drømmer du om at bo, når du engang skal flytte fra Bakkebo?

Er der noget, I savner fra Bakkebo?

RESUMÉ

Den danske straffelov bygger på det princip, at voksne lovovertrædere, som er sindssyge eller mentalt retarderede – det vil sige udviklingshæmmede – i gerningsøjeblikket er uegnede til at påtage sig straf og frifindes som følge heraf. Frifindelse for straf betyder, at lovovertrædere med psykiske lidelser og udviklingshæmning ikke modtager dom med tilsyn eller fængsling til følge inden for Kriminalforsorgens regi. De ikendes andre former for foranstaltninger, som findes egnede til at forebygge, at de begår nye forbrydelser. Hvor lovovertrædere med psykiske lidelser ikendes dom til behandling på en psykiatrisk afdeling, ikendes voksne udviklingshæmmede lovovertrædere dom til at underkaste sig socialpædagogisk behandling på et botilbud inden for rammerne af Lov om Social Service. Denne afhandling undersøger den socialpædagogiske indsatsform, som voksne lovovertrædere med udviklingshæmning strafferetsligt ikendes, når de modtager dom til at underkaste dem en socialpædagogisk kriminalpræventiv behandlingsindsats på et botilbud. Afhandlingen undersøger hvorfor den socialpædagogiske indsats overfor domfældte udviklingshæmmede på botilbud forekommer at være en dilemmafyldt indsats, som er vanskelig at tilrettelægge og udøve i praksis for det pædagogiske personale.